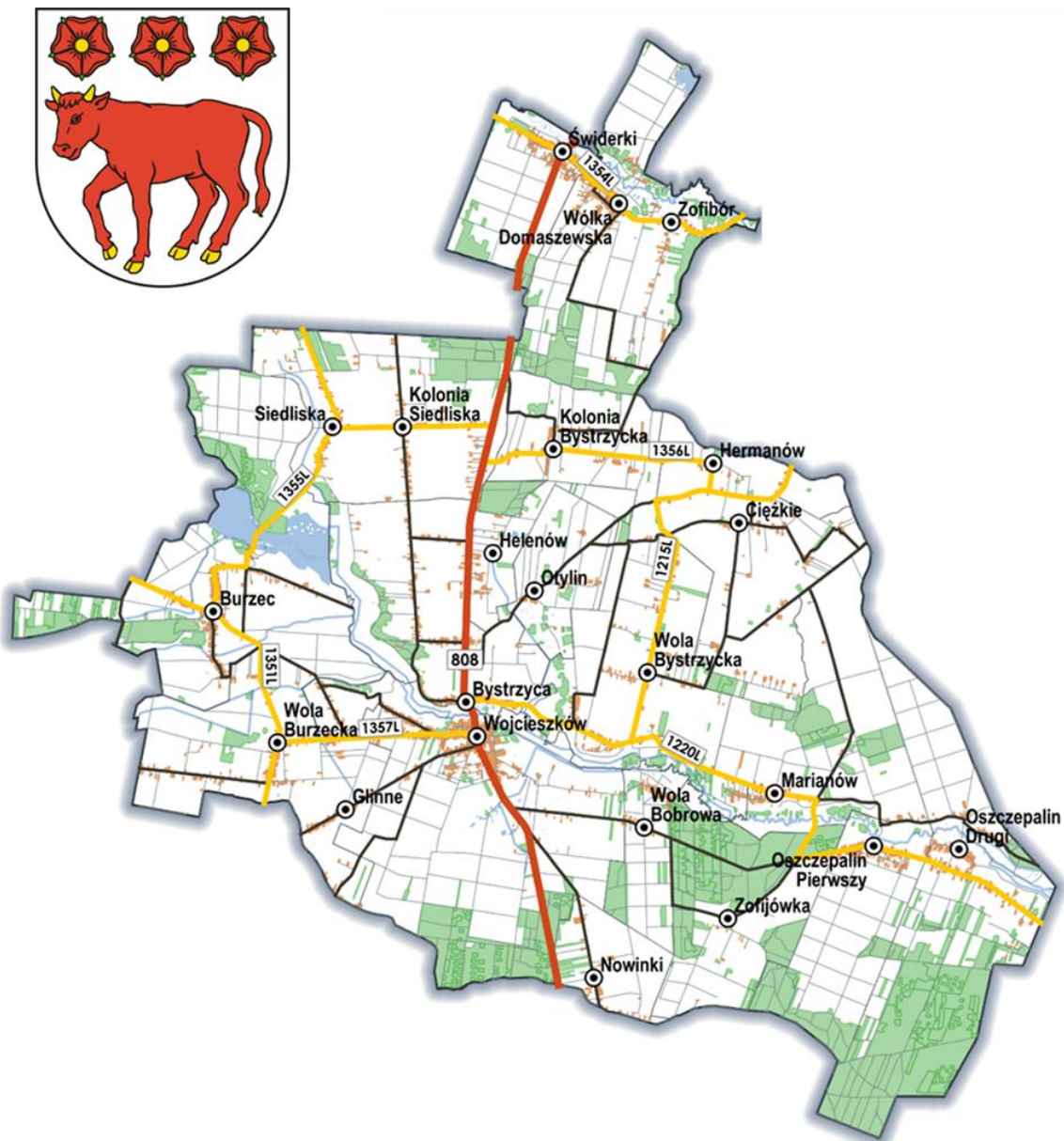
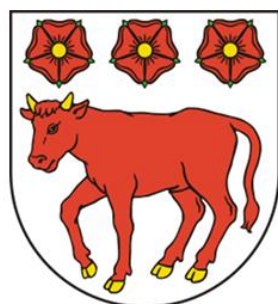

Strategia Rozwoju Gminy Wojcieszków na lata 2025 - 2032

Projekt – 28 maja 2026 r.

SPIS TREŚCI

SPIS TREŚCI	1
WPROWADZENIE	4
A. CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	7
1. POŁOŻENIE, PRZESTRZEŃ I ŚRODOWISKO	7
1.1. POŁOŻENIE.....	7
1.2. RZEŻBA TERENU	8
1.3. ZASOBY WODNE.....	9
1.4. WARUNKI KLIMATYCZNE	11
1.5. ZASOBY NATURALNE	11
1.6. OBSZARY CHRONIONE	11
1.7. STAN I OCHRONA ŚRODOWISKA.....	13
1.8. DZIEDZICTWO KULTUROWE.....	19
1.9. PODSUMOWANIE I WNIOSKI	21
2. DEMOGRAFIA I POTENCJAŁ SPOŁECZNY	25
2.1. LICZBA LUDNOŚCI	25
2.2. RUCH NATURALNY I MIGRACJE	26
2.3. STRUKTURA WIEKU I PŁCI LUDNOŚCI	29
2.4. KAPITAŁ LUDZKI I SPOŁECZNY	32
2.5. PODSUMOWANIE I WNIOSKI	38
3. RYNEK PRACY	43
3.1. PRACUJĄCY I STRUKTURA ZATRUDNIENIA	43
3.2. BEZROBOCIE I JEGO STRUKTURA	45
3.3. PODSUMOWANIE I WNIOSKI	49
4. POTENCJAŁ GOSPODARCZY	52
4.1 STRUKTURA FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNĄ	52
4.2. ROLNICTWO.....	53
4.3. SEKTOR POZAROLNICZY	55
4.4. ATRAKCYJNOŚĆ TURYSTYCZNA	59
4.5. PODSUMOWANIE I WNIOSKI	62
5. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA	66
5.1. INFRASTRUKTURA KOMUNIKACYJNA I DOSTĘPNOŚĆ TRANSPORTOWA	66
5.2. INFRASTRUKTURA WODNO-KANALIZACYJNA I ENERGETYCZNA	69
5.3. ODNAWIALNE ŹRÓDŁA ENERGII	72
5.4. GOSPODARKA ODPADAMI	75
5.5. PODSUMOWANIE I WNIOSKI	78

6. INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA I ZASPOKAJANIE POTRZEB MIESZKAŃCÓW.....	82
6.1. EDUKACJA I WYCHOWANIE	82
6.2. OCHRONA ZDROWIA	86
6.3. POMOC SPOŁECZNA.....	88
6.4. KULTURA I SPORT.....	92
6.5. BEZPIECZEŃSTWO PUBLICZNE	95
6.6. PODSUMOWANIE I WNIOSKI	96
7. JAKOŚĆ ZARZĄDZANIA I SYTUACJA FINANSOWA	101
7.1. STRUKTURA BUDŻETU GMINY	101
7.2. PROJEKTY WSPÓŁFINANSOWANE ZE ŚRODKÓW ZEWNĘTRZNYCH.....	105
7.3. PLANOWANIE PRZESTRZENNE.....	106
7.4. PODSUMOWANIE I WNIOSKI	108
B. CZĘŚĆ STRATEGICZNA.....	111
8. PRZESŁANKI OPRACOWANIA STRATEGII	111
8.1. SAMORZĄD GMINY WOBEC WYZWAŃ SPOŁECZNYCH I GOSPODARCZYCH	111
8.2. WPŁYW EUROPEJSKIEJ I KRAJOWEJ POLITYKI REGIONALNEJ	112
9. ZAKRES, TRYB I METODYKA OPRACOWANIA STRATEGII	114
10. ANALIZA SWOT.....	118
11. SYNTETYCZNE WNIOSKI STRATEGICZNE	123
12. MISJA I WIZJA GMINY WOJCIESZKÓW	124
13. CELE STRATEGICZNE I CELE OPERACYJNE (KIERUNKI DZIAŁAŃ)	127
14. CHARAKTERYSTYKA I KOMPLEMENTARNOŚĆ CELÓW STRATEGII	128
15. OCZEKIWANE REZULTATY PLANOWANYCH DZIAŁAŃ ORAZ WSKAŹNIKI ICH OSIĄGNIĘCIA	137
16. ANALIZA FUNKCJONALNO – PRZESTRZENNA	144
16.1. USTALENIA KRAJOWYCH I REGIONALNYCH DOKUMENTÓW STRATEGICZNYCH I PLANISTYCZNYCH.....	144
16.2. POŁOŻENIE ORAZ PODSTAWOWE ELEMENTY ZAGOSPODAROWANIA	146
16.3. UWARUNKOWANIA ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO I KULTUROWEGO	148
16.4. UWARUNKOWANIA INFRASTRUKTURALNE I SPOŁECZNO-GOSPODARCZE	151
17. MODEL STRUKTURY FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNEJ GMINY WOJCIESZKÓW	154
18. USTALENIA I REKOMENDACJE W ZAKRESIE KSZTAŁTOWANIA I PROWADZENIA POLITYKI PRZESTRZENNEJ.....	159
19. TERYTORIALNY WYMIAR WSPARCIA, OBSZARY STRATEGICZNEJ INTERWENCJI	166
19.1. PODEJŚCIE TERYTORIALNE – UWARUNKOWANIA KRAJOWE	166
19.2. PODEJŚCIE TERYTORIALNE – UWARUNKOWANIA REGIONALNE	166
20. POTENCJALNE KIERUNKI WSPÓŁPRACY MIĘDZYGMINNEJ W WYMIARZE TERYTORIALNYM	169
21. RAMY FINANSOWE I ŹRÓDŁA FINANSOWANIA STRATEGII	174

22. ZASADY I STRUKTURA ZARZĄDZANIA PROCESEM WDRAŻANIA STRATEGII	178
22.1. ZASADY WSPÓŁPRACY INTERESARIUSZY	178
22.2. STRUKTURA I SYSTEM ZARZĄDZANIA STRATEGIĄ	180
23. SYSTEM MONITOROWANIA, EWALUACJI I AKTUALIZACJI STRATEGII ROZWOJU GMINY WOJCIESZKÓW	183
ZAŁĄCZNIK 1 - LISTA PROJEKTÓW REALIZUJĄCYCH CELE STRATEGICZNE	187
ZAŁĄCZNIK 2 - SPRAWOZDANIE Z PRZEBIEGU I WYNIKÓW KONSULTACJI SPOŁECZNYCH	195
ZAŁĄCZNIK 3 - PROCEDURA STRATEGICZNEJ OCENY ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO DLA PROJEKTU STRATEGII.....	195
ZAŁĄCZNIK 4 - EWALUACJA TRAFNOŚCI, PRZEWIDYWANEJ SKUTECZNOŚCI I EFEKTYWNOŚCI REALIZACJI STRATEGII ROZWOJU GMINY WOJCIESZKÓW NA LATA 2025 - 2032	195
SPIS RYCIN	196
SPIS TABEL	196
SPIS WYKRESÓW	196
SPIS RYSUNKÓW	198

WPROWADZENIE

Strategia Rozwoju Gminy Wojcieszków na lata 2025 – 2032 została opracowana zgodnie z zasadami, metodyką, zakresem oraz uwarunkowaniami prawnymi zawartymi w następujących aktach prawnych:

- **Ustawa o samorządzie gminnym (Dz. U. 2025 poz. 1153 t.j., z późn. zm.),**
- **Ustawa o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. 2025 poz. 198 t.j., z późn. zm.),**
- **Ustawa o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. 2026 poz. 670 t.j., z późn. zm.),**
- **Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. 2026 poz. 538 t.j.).**

Planowanie strategiczne opiera się przede wszystkim na decyzjach i działaniach społeczności lokalnej zamieszkującej gminę oraz władz samorządowych. Do efektywnego zarządzania obszarem gminy niezbędny jest wieloletni plan, który będzie wskazywał kierunki jej dalszego rozwoju, porządkował priorytety inwestycyjne i organizacyjne oraz wzmacniał zdolność samorządu do reagowania na zmieniające się uwarunkowania zewnętrzne.

Strategia Rozwoju Gminy Wojcieszków to podstawowy dokument zarządzania rozwojem gminy – ogólny, długofalowy plan perspektywicznego rozwoju, określający wizję, cele i kierunki rozwoju gminy oraz przedsięwzięcia strategiczne służące realizacji przyjętych celów.

Nowe wyzwania wynikające z dynamicznie zmieniającej się sytuacji gospodarczej i społecznej na poziomie kraju, województwa i subregionu oraz doświadczenia związane z funkcjonowaniem administracji samorządowej stały się dla władz Gminy Wojcieszków inspiracją do opracowania Strategii Rozwoju na lata 2025 – 2032 (dalej Strategii). Istotną przesłanką do przygotowania dokumentu jest również konieczność aktualizacji danych, analiz i diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej obszaru gminy, a także potrzeba uwzględnienia dynamicznie zmieniających się megatrendów zewnętrznych na poziomie regionalnym, krajowym i europejskim. Uwarunkowania te, wynikające w części z celów i kierunków wsparcia zaproponowanych przez Komisję Europejską w ramach perspektywy finansowej 2021-2027 oraz z podejścia administracji rządowej do finansowania i współpracy z samorządami, wpłynęły na zmiany dokumentów strategicznych na wszystkich szczeblach administracji publicznej w kraju.

Istotną przesłanką opracowania Strategii była także reforma systemu planowania przestrzennego oraz wynikające z niej zmiany w ustawie o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, a w konsekwencji również zmiany w podejściu do dokumentów strategicznych na poziomie gminy. Regulacje te określają zakres, tryb i znaczenie strategii rozwoju gminy oraz powodują konieczność ścisłej integracji dokumentów strategicznych i planistycznych, w tym zapewnienia spójności planu ogólnego gminy ze strategią rozwoju gminy.

Dokument Strategii Rozwoju Gminy Wojcieszków na lata 2025 - 2032 uwzględnia przede wszystkim perspektywę i kierunki działań samorządu gminnego oparte o kompetencje wynikające z ustawy o samorządzie gminnym, zarówno w oparciu o dotychczasowe doświadczenia, jak też możliwości wynikające z celów regionalnej i krajowej polityki rozwoju. Dokument powstał w wyniku pracy interdyscyplinarnej, obejmującej udział przedstawicieli gminy, lokalnych interesariuszy oraz zewnętrznych konsultantów i ekspertów.

Strategia przyjmuje horyzont czasowy do 2032 r. Wynika to m.in. z potrzeby zachowania zgodności z dokumentami strategicznymi i operacyjnymi na poziomie regionalnym i krajowym oraz z konieczności uwzględnienia okresu realizacji i rozliczania projektów współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej w perspektywie 2021–2027, w tym zasad n+3 i n+2.

W obliczu nasilających się zmian globalnych oraz stale pojawiających się nowych uwarunkowań polityka regionalna, zarówno na poziomie województwa, jak i kraju, wyznaczyła cele i kierunki działania, które stały się kluczowym elementem determinującym powstanie Strategii Rozwoju. Wśród tych założeń istotne znaczenie mają terytorialny wymiar wsparcia oraz cele polityki spójności określone w ramach perspektywy finansowej na lata 2021–2027.

Równie istotnym aspektem jest zmiana paradygmatu zarządzania rozwojem, wyrażona w kluczowych dokumentach strategicznych, takich jak Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030, Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030 oraz Umowa Partnerstwa dla realizacji polityki spójności na lata 2021–2027 w Polsce. Dokumenty te stanowią systemowe ramy prowadzenia polityki regionalnej, których celem jest nie tylko wspieranie zrównoważonego rozwoju, ale także zmniejszanie różnic w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego pomiędzy poszczególnymi regionami kraju i województwa. Kluczowym założeniem jest zapewnienie większej spójności rozwojowej Polski poprzez ukierunkowanie wsparcia dla obszarów o słabszym potencjale gospodarczym, określanych jako obszary strategicznej interwencji.

W ramach tych systemowych ram dąży się do poprawy sytuacji społeczno-gospodarczej obszarów wymagających szczególnego wsparcia, co odbywa się poprzez realizację zintegrowanych działań mających na celu zwiększenie dostępności infrastrukturalnej, rozwój kapitału ludzkiego, wzmocnienie lokalnej przedsiębiorczości, poprawę jakości usług publicznych oraz wspieranie odporności społecznej, gospodarczej i środowiskowej. W ten sposób polityka regionalna staje się narzędziem nie tylko eliminowania istniejących dysproporcji, lecz także wzmocnienia potencjału rozwojowego całego kraju, zgodnie z założeniami krajowej i regionalnej polityki spójności.

Opracowanie i wdrażanie Strategii wymaga od władz gminy i lokalnych interesariuszy konsekwencji w działaniu oraz poszukiwania nowych rozwiązań i możliwości. Dlatego dokument nie skupia się jedynie na ewidencji potrzeb lokalnej społeczności, ale koncentruje się na tych przedsięwzięciach, które zapewniają realizację długofalowych celów, rozwój potencjałów oraz rozwiązywanie najważniejszych problemów Gminy Wojcieszków.

Strategia Rozwoju Gminy Wojcieszków jest planem realistycznym, dlatego system wdrażania i zasady współpracy interesariuszy zostały dostosowane do celów i kierunków działań. Te zaś realizowane będą w oparciu o możliwości prawne, organizacyjne i finansowe gminy, z uwzględnieniem kompetencji ustawowych, specyfiki lokalnej, uwarunkowań zewnętrznych oraz dostępnych zasobów finansowych. Założeniem przyjętym w Strategii jest identyfikacja potencjałów rozwojowych oraz zasobów materialnych i niematerialnych gminy, które mogą stać się źródłem jej trwałych przewag i podstawą poprawy jakości życia mieszkańców.

Część diagnostyczna Strategii obejmuje raport stanu, analizę i diagnozę strategiczną kluczowych uwarunkowań społecznych, gospodarczych i przestrzennych Gminy Wojcieszków. Analizę oparto na najbardziej aktualnych danych dostępnych w statystyce publicznej oraz informacjach przekazanych przez samorząd gminy i jego jednostki organizacyjne, opisujących zachodzące trendy i zjawiska. Takie podejście pozwala na wskazanie pozycji rozwojowej gminy, służy również

opracowaniu towarzyszących dokumentów planistycznych oraz monitorowaniu rozwoju obszaru objętego Strategią.

Zarówno oddziaływania zewnętrzne, wynikające z niezależnych od samorządu gminy warunków oraz działań otoczenia społeczno-gospodarczego, jak też uwarunkowania wewnętrzne wynikające z zasobów, zjawisk, zdarzeń, mechanizmów i procesów umiejscowionych w gminie, posłużyły ustaleniu celów strategicznych i operacyjnych, kierunków działań oraz propozycji przedsięwzięć do realizacji.

W procesie wdrażania i monitorowania Strategii kluczowe jest uwzględnienie dynamicznie zmieniającej się sytuacji makroekonomicznej zarówno w kraju, jak i na świecie, która jest wynikiem szeregu współczesnych wyzwań. W szczególności należy zwrócić uwagę na skutki postępujących zmian w gospodarce krajowej i europejskiej, które znacząco wpływają na stabilność finansową samorządów oraz struktury ekonomiczne, a także na głębokie i długofalowe konsekwencje społeczne i gospodarcze trwającej wojny w Ukrainie.

Każde z tych zjawisk oddziałuje na różne aspekty życia społeczno-gospodarczego, takie jak rynek pracy, łańcuchy dostaw, inflacja, koszty realizacji inwestycji, migracje, dostępność usług publicznych czy kwestie bezpieczeństwa, w tym bezpieczeństwa energetycznego. Ich efekty są nie tylko różnorodne, ale także zmienne w czasie, co wymaga elastycznego podejścia oraz systematycznej rewizji założeń strategicznych.

Jednocześnie należy zauważyć, że złożoność i dynamika procesów związanych z wymienionymi zjawiskami powodują, iż ich analiza wymaga wieloaspektowego podejścia badawczego. W związku z tym aspekty społeczne i gospodarcze powyższych procesów pozostają nieustannie w centrum zainteresowania ekspertów, stanowiąc przedmiot obecnych oraz przyszłych badań i analiz. Wnioski płynące z tych prac będą kluczowe dla bieżącego dostosowywania narzędzi wdrożeniowych i monitorujących Strategię do zmieniających się warunków, a także dla budowy bardziej odpornego, zrównoważonego i odpowiadającego lokalnym potrzebom modelu rozwoju Gminy Wojcieszków.

A. CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA

1. POŁOŻENIE, PRZESTRZEŃ I ŚRODOWISKO

1.1. POŁOŻENIE

Gmina Wojcieszków jest **gminą wiejską**, położoną w północnej części województwa lubelskiego, w powiecie łukowskim. Gmina Wojcieszków sąsiaduje z siedmioma gminami: od północy z Gminą Stanin i Gminą Łuków (powiat łukowski), od wschodu z Gminą Ulan-Majorat i Gminą Borki (powiat radzyński), od zachodu z Gminą Krzywda (powiat łukowski), a od południa z Gminą Adamów i Gminą Serokomla (powiat łukowski). Gmina leży w odległości około 70 km od Lublina i 20 km Łukowa, stanowiącego ośrodek administracyjno-usługowy o randze lokalnej.

Powierzchnia administracyjna gminy wynosi 108,9 km², co stanowi 7,8% powierzchni powiatu łukowskiego oraz 0,4% powierzchni województwa lubelskiego.

Ryc. 1. Położenie Gminy Wojcieszków w województwie lubelskim i powiecie łukowskim.

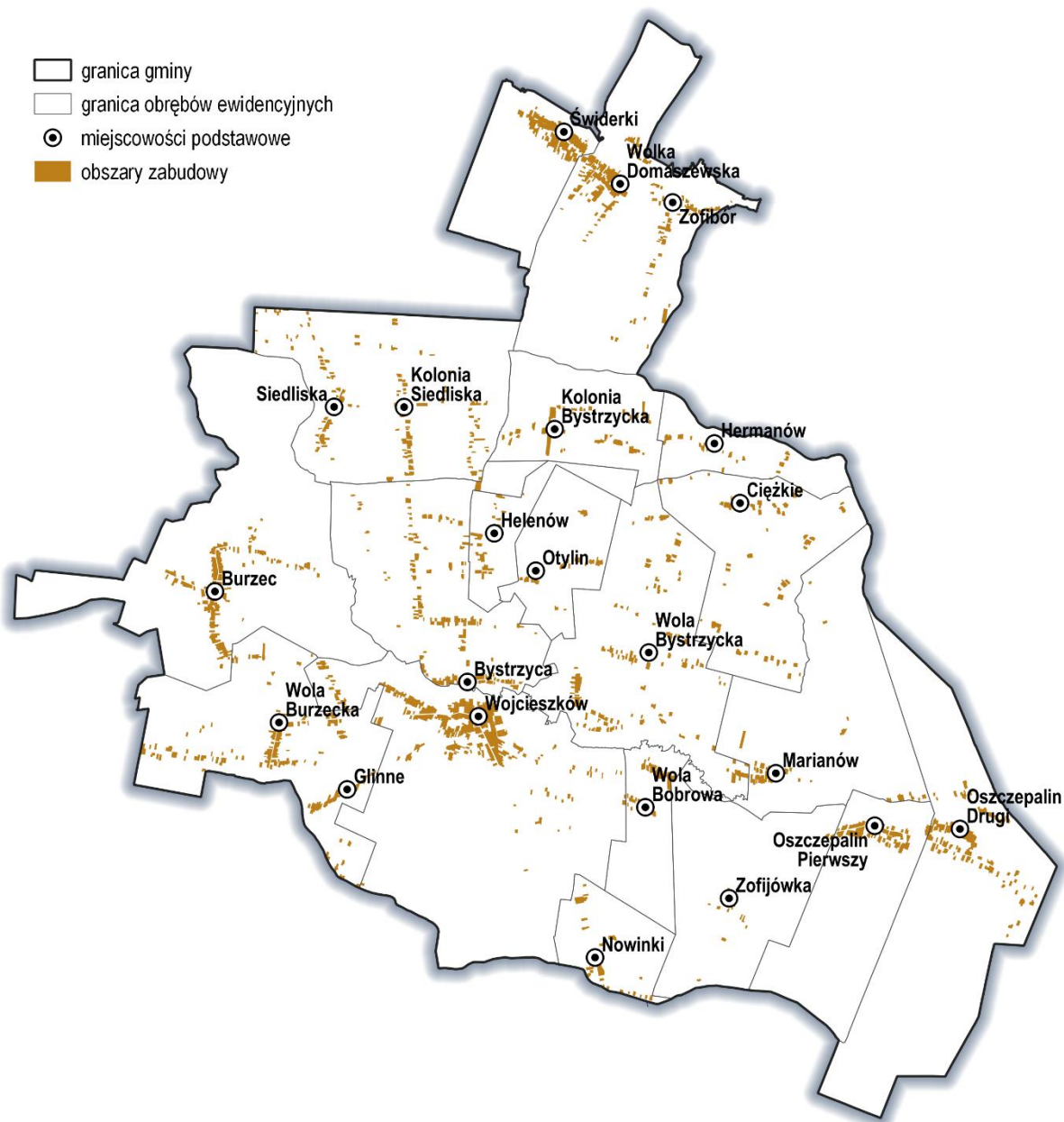

Źródło: Opracowanie własne.

Pod względem administracyjnym gmina składa się z 22 sołectw: Bystrzyca, Ciężkie, Ciężkie I, Glinne, Helenów, Hermanów, Kolonia Bystrzycka, Marianów, Nowinki, Oszczepalin Drugi, Oszczepalin Pierwszy, Otylin, Siedliska, Świderki, Wojcieszków, Wola Bobrowa, Wola Burzecka, Wola Bystrzycka, Wólka Domaszewska, Zofijówka, Zofibór.

Gmina ma typowo rolniczy charakter. W strukturze użytkowania gruntów przeważają użytki rolne. W obrębie Gminy Wojcieszków przeważa zabudowa zagrodowa i jednorodzinna. Sieć osadnicza gminy jest wyraźnie rozdrobniona. Największa z miejscowości – Wojcieszków, koncentruje około 17% mieszkańców Gminy.

Ryc. 2. Sieć osadnicza Gminy Wojcieszków.

Źródło: Opracowanie własne.

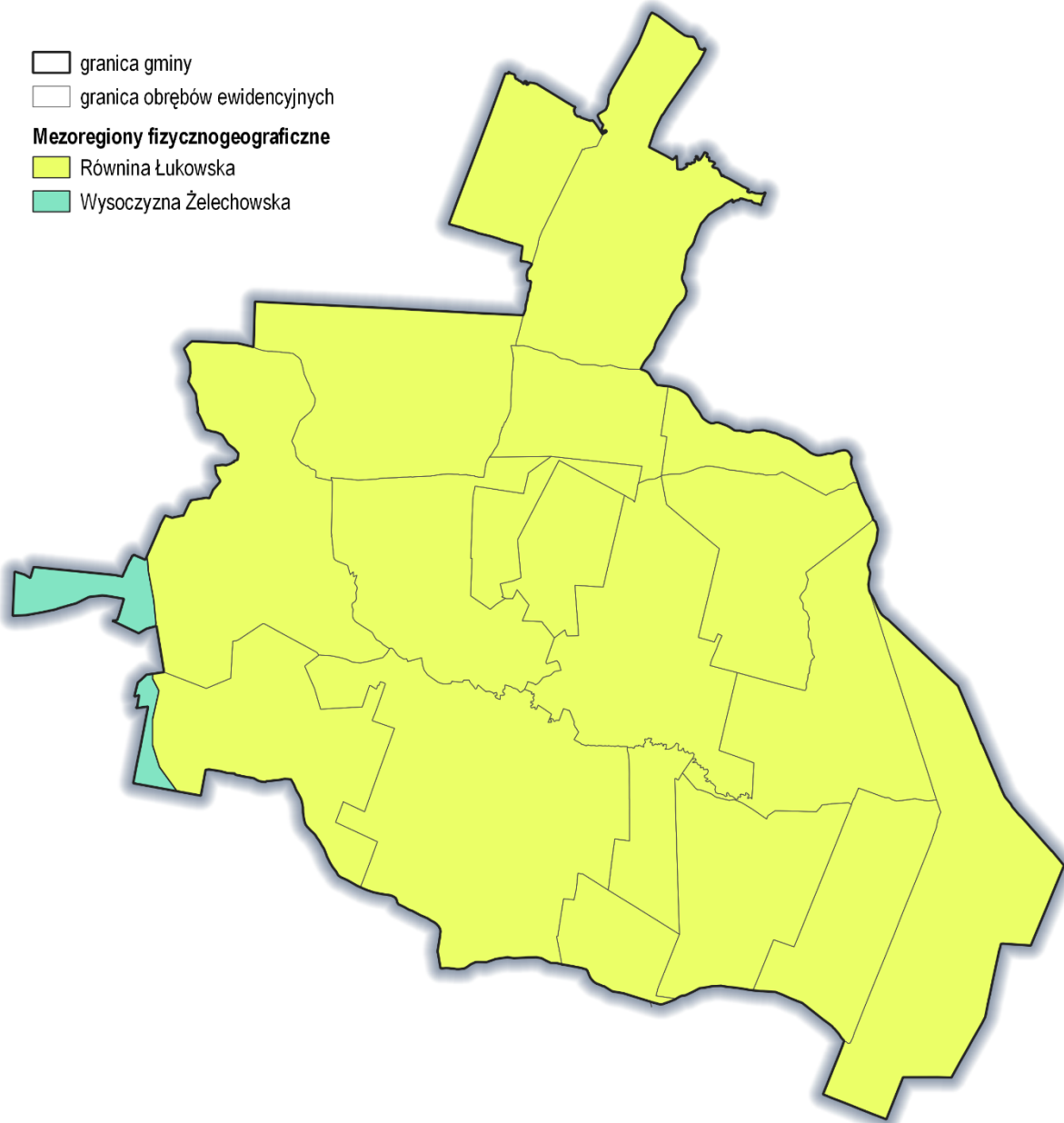
1.2. RZEŻBA TERENU

Gmina Wojcieszków pod względem fizyczno-geograficznym leży w strefie pogranicza dwóch, należących do **Niziny Południowopodlaskiej**, mezoregionów. Przeważająca część gminy leży w obrębie mezoregionu Równina Łukowska, natomiast niewielki, zachodni kraniec w obrębie Wysoczyzny Żelechowskiej.

Równina Łukowska stanowi płaski, piaszczysty obszar, nachylony w kierunku południowo-wschodnim, o powierzchni 2 570 km² i wysokościach bezwzględnych wahających się od 140 do 170 m n.p.m. Równina rozciąga się od okolic Adamowa i Kocka po dolinę Bugu między Terespołem a Mielnikiem. Jej rzeźba jest mało zróżnicowana - dominuje krajobraz równiny ze słabo zaznaczonymi dolinami rzek. Występują tu głównie mało urodzajne, piaszczyste gleby

bielicoziemne, wykształcone na osadach związanych z odpływem wód lodowcowo-rzecznych zlodowacenia warciańskiego. **Wysoczyzna Żelechowska** stanowi południowo-zachodni mezoregion Niziny Południowopodlaskiej o powierzchni 1 844 km². Region jest falistą równiną morenową z ostańcowymi wzniesieniami morenowymi o maksymalnej wysokości 208 m n.p.m. Wysoczyzna Żelechowska jest krainą rolniczą urozmaiconą niewielkimi płatami lasu. Znajduje się w niej około dwudziestu kompleksów, przeważnie niedużych, stawów rybnych.

Ryc. 3. Regionalizacja fizycznogeograficzna Gminy Wojcieszków.

Źródło: Opracowanie własne.

1.3. ZASOBY WODNE

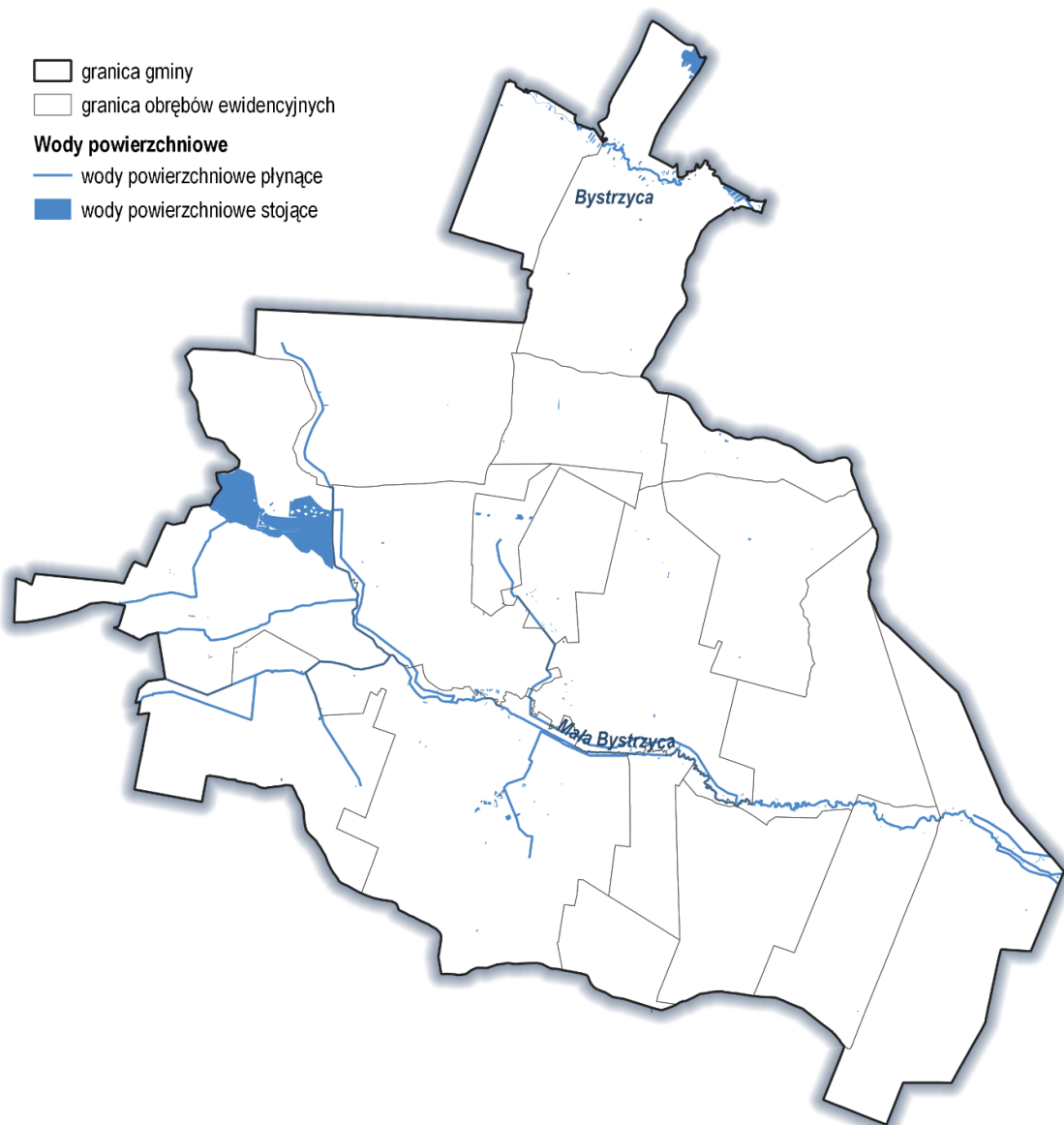
Sieć hydrograficzna Gminy Wojcieszków jest słabo rozwinięta. Tworzą ją rzeki **Mała Bystrzyca** i **Bystrzyca** oraz ich dopływy. Mała Bystrzyca przebiega przez centralną część gminy z północnego-zachodu na południowy-wschód, natomiast Bystrzyca biegnie w północnym jej

krańcu. Do Małej Bystrzycy wpada kilka mniejszych cieków, których ujścia są zgrupowane na odcinku od zachodnich granic administracyjnych gminy do miejscowości Wojcieszków.

Poza niewielkimi śródbagiennymi oczkami, zagłębieniami bezodpływowymi bądź terenami z wodą okresową, na analizowanym terenie brak większych naturalnych zbiorników wodnych. Sztuczne zbiorniki wodne to: **kompleks stawów rybnych** na północ od wsi Burzec, wyrobiska potorfowe i zbiorniki przeciwpożarowe.

Obszar gminy zlokalizowany jest w zlewni czterech Jednolitych Części Wód Powierzchniowych (JCWP): Mała Bystrzyca (RW200010248689), Czarna (RW20001024889), Bystrzyca do Samicy (RW200010248639), Bystrzyca od Samicy do ujścia (RW200016248699).

Ryc. 4. Wody powierzchniowe na terenie Gminy Wojcieszków.

Źródło: Opracowanie własne.

Główny poziom wodonośny obszaru związany jest z utworami trzeciorzędu. Gmina położona jest na obszarze trzeciorzędowego głównego zbiornika wód podziemnych (GZWP) Subniecka warszawska nr 215. Gmina Wojcieszków znajduje się w zasięgu Jednolitych Części Wód Podziemnych (JCWPd) nr 75 (GW200075).

1.4. WARUNKI KLIMATYCZNE

Obszar gminy znajduje się w mazowiecko-podlaskim obszarze klimatu, kształtowanym przez wyraźne wpływy kontynentalne. Charakteryzuje się on dużymi amplitudami temperatury rocznej, przewagą opadów letnich nad zimowymi, a także krótszym, w porównaniu z centralną Polską, okresem wegetacyjnym. Średnia roczna temperatura powietrza na terenie gminy wynosi około 7,4°C. Średnie roczne sumy opadów atmosferycznych kształtują się na poziomie 500 mm, przy czym największe opady występują latem, a najniższe zimą. Pokrywa śnieżna zalega przez około 110 dni. Dominują wiatry wiejące z kierunków zachodnich.

1.5. ZASOBY NATURALNE

Zgodnie z Bilansem zasobów złóż kopalin w Polsce¹, sporządzonym według stanu na koniec 2024 r., na terenie Gminy Wojcieszków (na terenach wzniesień w obrębach ewidencyjnych: Helenów, Kolonia Bystrzycka, Wólka Domaszewska) znajdują się udokumentowane złoża kopalin: złoża kruszyw naturalnych, piasków i żwirów. Obecnie trzy złoża są eksploatowane.

Tabela 1. Wykaz złóż kopalin na terenie Gminy Wojcieszków.

Nazwa złoża	Stan zaangażowania złoża ²	Zasoby geologiczno-bilansowe	Zasoby przemysłowe	Wydobycie
piaski i żwiry				
Helenów	E	192 tys. t	-	4 tys. t
Kolonia Bystrzycka	Z	5 tys. t	-	-
Kolonia Domaszewska II	E	1 749 tys. t	1 749 tys. t	10 tys. t
Kolonia Wólka Domaszewska I	E	188 tys. t	-	10 tys. t
Kolonia Wólka Domaszewska II	R	141 tys. t	-	-

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Państwowego Instytutu Geologicznego.

1.6. OBSZARY CHRONIONE

Na terenie Gminy Wojcieszków występują wyłącznie punktowe formy ochrony przyrody, które pełnią istotną rolę w zachowaniu bioróżnorodności oraz wartości ekosystemów. Ochroną prawną objęto trzy **pomniki przyrody**:

- 165 drzew alei wielogatunkowej (głównie kasztanowce zwyczajne, wierzby białe, topole czarne, klony pospolite, wiązy szypułkowe, jesiony wyniosłe), stanowiące część ważnego założenia parkowego wchodzącego w skład zespołu folwarcznego w Burcu;
- wiąz szypułkowy w Burcu,
- buk pospolity w Wólce Domaszewskiej.

¹ Bilans zasobów złóż kopalin w Polsce według stanu na 31 XII 2023 r., Państwowa Służba Geologiczna, Państwowy Instytut Geologiczny, Państwowy Instytut Badawczy, Warszawa 2024.

² Skrótów literowych dotyczących stanu zagospodarowania zasobów w wykazach złóż oznaczają:

E – złoża eksploatowane;

P – złoża o zasobach rozpoznanych wstępnie;

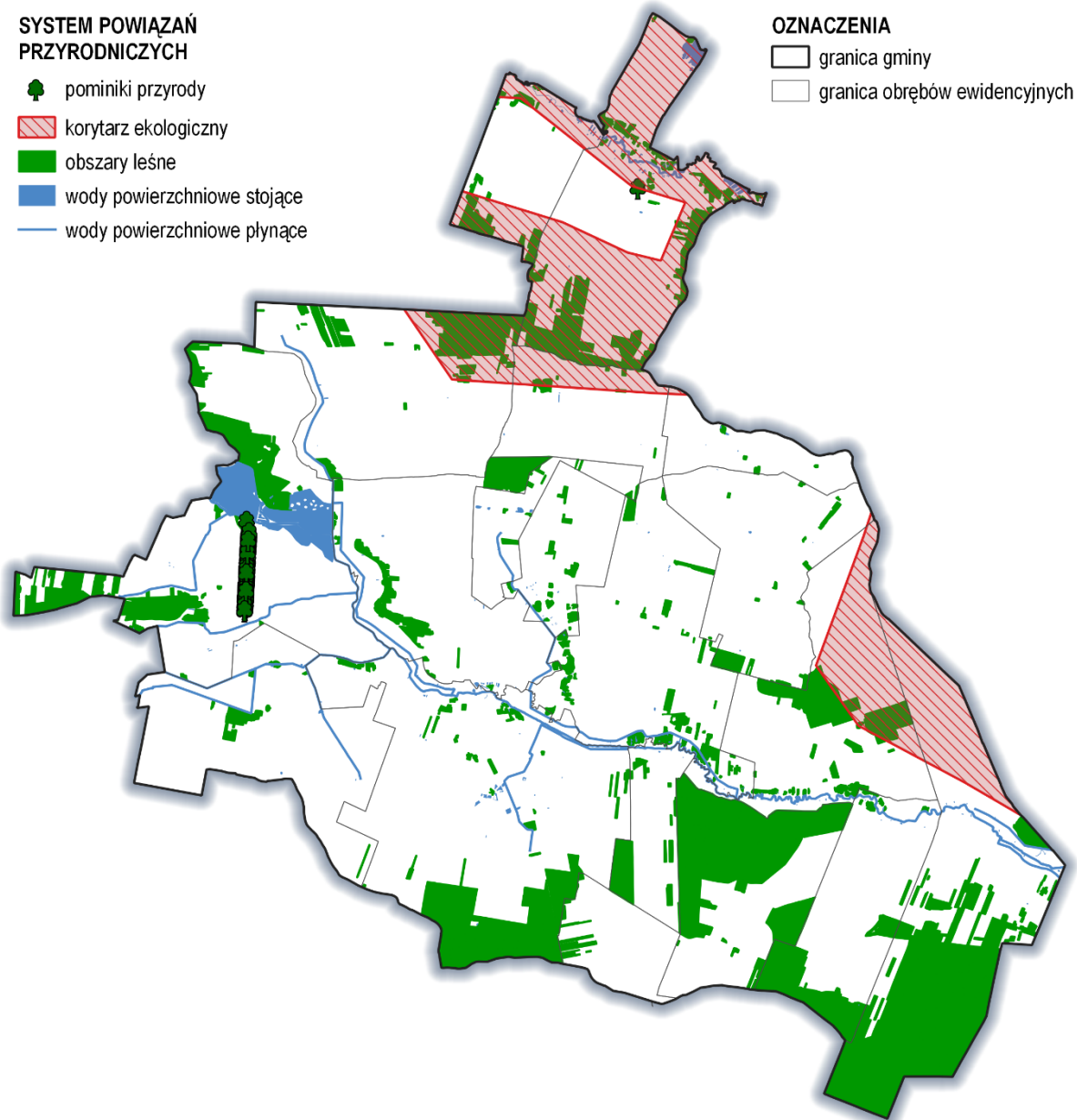
R – złoża o zasobach rozpoznanych;

Z – złoża, z którego wydobycie zostało zaniechane;

T – złoża zagospodarowane, eksploatowane okresowo.

Do obszarów cennych przyrodniczo należą obszary dolin rzecznych Bystrzycy oraz Małej Bystrzycy. Obie doliny są urozmaicone krajobrazowo, dość bogate pod względem flory i fauny. Pod względem przyrodniczym wyróżniają się też kompleks łąk na południe od wsi Burzec i cztery kompleksy leśne.

Ryc. 5. System powiązań przyrodniczych na terenie Gminy Wojcieszków.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska.

Ważnym elementem obszarów chronionych są **korytarze ekologiczne**, czyli obszary umożliwiające migrację roślin, zwierząt lub grzybów pomiędzy siedliskami. Dla całego obszaru Polski opracowano sieć korytarzy ekologicznych, która obejmuje korytarze główne (o znaczeniu międzynarodowym, a nawet kontynentalnym) oraz uzupełniające je korytarze krajowe i lokalne. Zgodnie z danymi Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska przez obszar gminy przebiega korytarz ekologiczny: Łuków – Radzyń Podlaski.

1.7. STAN I OCHRONA ŚRODOWISKA

Wody powierzchniowe na terenie Gminy Wojcieszków badane są w ramach monitoringu rzek i zbiorników zaporowych, prowadzonego przez Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Lublinie. **Ocenę stanu wód powierzchniowych** wykonuje się w odniesieniu do jednolitych części wód, na podstawie wyników państwowego monitoringu środowiska i prezentuje poprzez ocenę stanu ekologicznego (w przypadku wód, które powstały w wyniku działalności człowieka lub których charakter został w znacznym stopniu zmieniony w następstwie fizycznych przeobrażeń, będących wynikiem działalności człowieka, tzn. wód sztucznych lub wód silnie zmienionych), ocenę stanu chemicznego i ocenę stanu.

Badania obejmują główne rzeki przepływające przez gminę i prowadzone są w ramach **czterech Jednolitych Części Wód Powierzchniowych (JCWP)**:

- Mała Bystrzyca (RW200010248689),
- Czarna (RW20001024889),
- Bystrzyca do Samicy (RW200010248639),
- Bystrzyca od Samicy do ujścia (RW200016248699).

Wyniki monitoringu stanu środowiska wskazują, że stan/potencjał jednolitych części wód powierzchniowych na analizowanym terenie **oceniany jest jako zły**.

Tabela 2. Ocena stanu wód powierzchniowych (JWPC) na terenie Gminy Wojcieszków

Nazwa JCWP	Ocena stanu/potencjału ekologicznego	Ocena stanu/potencjału chemicznego	Ocena stanu	Ocena ryzyka nieosiągnięcia celu środowiskowego
Mała Bystrzyca	słaby stan ekologiczny	stan chemiczny poniżej dobrego	zły stan wód	zagrożona
Czarna	zły stan ekologiczny	stan chemiczny poniżej dobrego	zły stan wód	zagrożona
Bystrzyca do Samicy	umiarkowany stan ekologiczny	brak danych	zły stan wód	zagrożona
Bystrzyca od Samicy do ujścia	dobry stan ekologiczny	brak danych	brak danych	niezagrożona

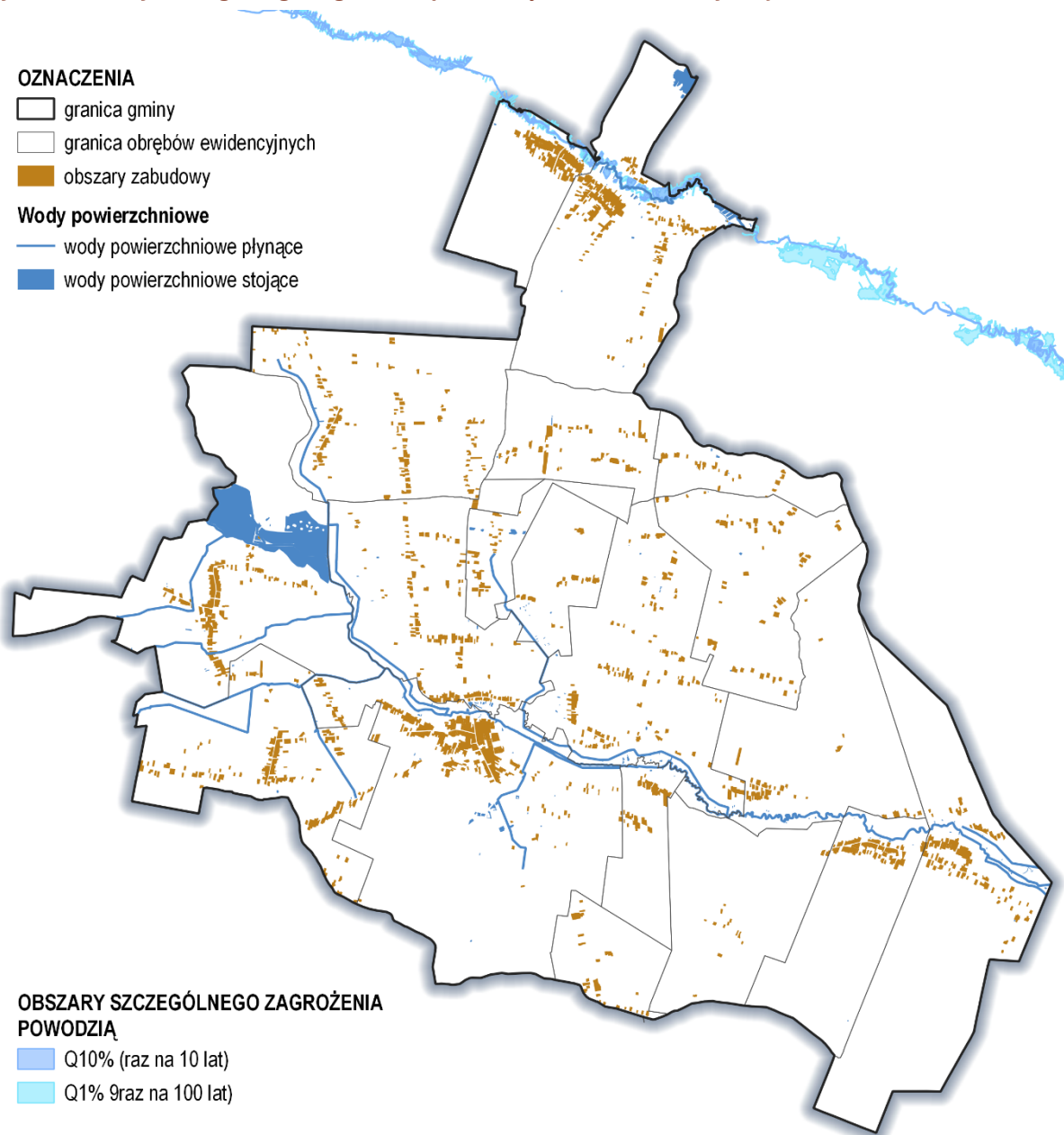
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Państwowego Gospodarstwa Wodnego Wody Polskie.

Analizowane JCWP **podlegają znaczącej presji** na: na elementy biologiczne zależne od hydromorfologii oraz fizykochemii, na elementy chemiczne, na elementy fizykochemiczne oraz na obszary chronione. Do głównych zidentyfikowanych **źródeł presji** chemicznych należy rozwój obszarów zurbanizowanych (transport, turystyka, odpływ miejski). Wśród źródeł presji hydromorfologicznych wymienia się najczęściej prostowanie koryta, budowle piętrzące, obiekty gospodarki wodnej. Źródła presji troficznych stanowią nawożenie i depozycja, odpływ miejski.

Zgodnie z zapisami Planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły do JCWP Czarna (RW20001024889) przypisano **działania naprawcze** mające na celu poprawę stanu wód i realizację celu środowiskowego jaki dla niej ustanowiono.

Obszary szczególnego zagrożenia powodziowego to tereny, na których występuje wysokie prawdopodobieństwo zalania wodami powodziowymi, określone zgodnie z przepisami ustawy Prawo wodne.

Ryc. 6. Obszary szczególnego zagrożenia powodzią na terenie Gminy Wojcieszków.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bazy Danych Obiektów Topograficznych 10k (BDOT10k) oraz danych portalu ISOK.

Zgodnie z ww. ustawą, do obszarów zagrożenia powodziowego zalicza się w szczególności:

- obszar szczególnego zagrożenia powodzią, na którym prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest wysokie i wynosi 10% (raz na 10 lat),
- obszar szczególnego zagrożenia powodzią, na którym prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest średnie i wynosi 1% (raz na 100 lat).

Na podstawie map zagrożenia powodziowego ustalono, że przedmiotowy teren znajduje się w zasięgu występowania obszarów szczególnego zagrożenia powodzią dla zalewu wodą Q1%

oraz dla zalewu wodą Q10% od rzeki Bystrzyca. Obszary zagrożone powodzią znajdują się w obrębach ewidencyjnych Świderki i Wólka Domaszewska i nie są na nich zlokalizowane tereny zabudowane.

Monitoring jakości **wód podziemnych** prowadzony jest w celu dostarczenia informacji o stanie chemicznym wód podziemnych, śledzenia jego zmian oraz sygnalizacji zagrożeń na potrzeby zarządzania zasobami wód podziemnych i oceny skuteczności podejmowanych działań ochronnych. Ma to na celu wspomaganie działań, zmierzających do ograniczenia wpływu czynników antropogenicznych na wody podziemne, które ze względu na swą wysoką jakość i potencjalne zasoby stanowią ważne źródło zaopatrzenia w wodę. Obszar gminy znajduje się w **Jednolitej Części Wód Podziemnych (JCWPd) nr 75 (GW200075)**. Wyniki badań prowadzonych w 2022 r. przez Państwowy Instytut Geologiczny – Państwowy Instytut Badawczy pokazują, że zarówno stan ilościowy, jak i stan chemiczny wód podziemnych na terenie gminy jest **dobry**.

Dominującymi zanieczyszczeniami obszarowymi na terenie województwa lubelskiego są zanieczyszczenia pochodzące z produkcji rolniczej. Zagrożenie dla jakości wód mogą stanowić intensywność użytkowania gleb oraz prowadzenie produkcji zwierzęcej na dużą skalę. Do zwiększonego obciążenia wód związkami biogennymi prowadzi również szerokie wykorzystanie naturalnych i sztucznych nawozów. Obszar Gminy Wojcieszków – podobnie jak całe województwo lubelskie – charakteryzuje niedostateczne wyposażenie w kompleksową infrastrukturę wodno-ściekową, zwłaszcza w infrastrukturę kanalizacji sanitarnej, co powoduje, że część ludności korzysta ze zbiorników bezodpływowych. Niedostateczny nadzór nad sposobem funkcjonowania takich zbiorników może się przyczyniać do niewłaściwej ich eksploatacji i uwalniania się ścieków bytowych do gruntu.

Zanieczyszczenie powietrza stanowi wszystkie znajdujące się w nim substancje stałe, ciekłe lub gazowe nie będące jego naturalnymi składnikami lub występujące w stężeniach nieodpowiadających jego naturalnemu składowi. Substancje zanieczyszczające powietrze można podzielić na pyłowe i gazowe, a ich źródłem może być zarówno emisja antropogeniczna – wynikająca z działalności człowieka, jak i emisja naturalna. Do głównych źródeł zanieczyszczeń powietrza pochodzenia antropogenicznego występujących na terenie gminy należą: zanieczyszczenia z sektora komunikacyjnego oraz zanieczyszczenia z sektora komunalno-bytowego, wynikające ze spalania paliw stałych niskiej jakości oraz odpadów w indywidualnych gospodarstwach domowych oraz kotłowniach lokalnych.

Monitoring jakości powietrza atmosferycznego prowadzony jest przez Główny Inspektorat Ochrony Środowiska Regionalny Wydział Monitoringu Środowiska w Lublinie. Podstawowym celem monitoringu jakości powietrza jest uzyskanie informacji o poziomach stężeń substancji w powietrzu oraz wyników ocen jakości powietrza. W celu oceny jakości powietrza na terenie województwa lubelskiego wyznaczono 2 strefy: Aglomerację Lubelską (kod strefy: PL0601) oraz strefę lubelską (kod strefy: PL0602). Stan jakości powietrza określa ocena roczna sporządzona na podstawie informacji o poziomach stężeń substancji zanieczyszczających powietrze. Program pomiarów jakości powietrza realizowany był zgodnie ze „Strategicznym Programem Państwowego Monitoringu Środowiska na lata 2020 – 2025”.

Gmina Wojcieszków znajduje się w strefie lubelskiej, dla której w 2024 r. stwierdzono potrzebę realizacji działań naprawczych mających na celu poprawę jakości powietrza ze względu na

ochronę zdrowia ludzi dla strefy lubelskiej ze względu na **przekroczenie poziomu docelowego benzo(a)pirenu w pyłe zawieszonym PM10** (strefa lubelska została zaliczona do klasy C). Ponadto w aglomeracji lubelskiej i strefie lubelskiej wykazano obszary przekroczeń poziomu celu długoterminowego ozonu (strefy te uzyskały klasę D2). Na obszarze województwa lubelskiego od wielu lat występuje **niski poziom zanieczyszczenia powietrza**: dwutlenkiem siarki, dwutlenkiem azotu, benzenem, tlenkiem węgla oraz oznaczanymi w pyłe zawieszonym PM10 metalami: ołowiem, arsenem, kadmem i niklem.

W 2024 r. na terenie stref województwa lubelskiego nie zanotowano przekroczeń w odniesieniu do poziomu dopuszczalnego dla stężeń 24-godzinnych i poziomu dopuszczalnego średniorocznego **pyłu zawieszzonego PM10**. Obie strefy zostały zaklasyfikowane do klasy A. Analiza stężeń pyłu zawieszzonego PM10 w latach 2015-2024 wskazuje na znaczącą tendencję spadkową. W latach 2015-2018 na większości stanowisk pomiarowych został przekroczony poziom dopuszczalny dla stężeń 24-godzinnych. Od 2019 r. na wszystkich stanowiskach została dotrzymana norma dla wartości dobowych. W analizowanym okresie wartości stężenia średniego rocznego były poniżej poziomu dopuszczalnego i mieściły się w zakresie od $14 \mu\text{g}/\text{m}^3$ do $36 \mu\text{g}/\text{m}^3$ (max. 90% normy). Warto jednak zauważyć, że w roku 2024, na wszystkich stanowiskach w województwie w porównaniu do roku poprzedniego odnotowano niewielki wzrost stężeń pyłu zawieszzonego PM10 zarówno w odniesieniu do 36 maksymalnego stężenia dobowego jak i stężenia średniego rocznego. Stężenia średnie roczne pyłu zawieszzonego PM10 na terenie województwa wahały się w zakresie od $15 \mu\text{g}/\text{m}^3$ do $29 \mu\text{g}/\text{m}^3$. Najwyższe stężenia średnie roczne pyłu zawieszzonego PM10 wystąpiły w aglomeracji lubelskiej. W strefie lubelskiej stężenia pyłu zawieszzonego PM10 przeważnie nie przekraczały $20 \mu\text{g}/\text{m}^3$, podwyższone stężenia wystąpiły lokalnie, głównie na obszarach większych miast województwa i zawierały się w przedziale od $20 \mu\text{g}/\text{m}^3$ do $25 \mu\text{g}/\text{m}^3$. Sezonowa zmienność stężeń tego zanieczyszczenia wskazuje na występowanie przekroczeń głównie w sezonie grzewczym, co wskazuje na znaczny wpływ emisji pyłu z procesów spalania paliw dla celów grzewczych - **tw. emisja niska**. Na podstawie wyników szacowania za pomocą modelowania matematycznego na obszarze Gminy Wojcieszków **nie wykazano występowania obszarów przekroczeń** wartości stężeń średnich dobowych i średnich rocznych dla pyłu zawieszzonego PM10 – średnioroczne stężenia PM10 w 2024 r. zawierały się w przedziale $16,4 \mu\text{g}/\text{m}^3$, a $17,4 \mu\text{g}/\text{m}^3$.

Stężeniem kryterialnym w ocenie zanieczyszczenia powietrza **pyłem zawieszonym PM2,5** jest średnioroczny poziom dopuszczalny. Zgodnie z zapisami rozporządzenia Ministra Środowiska w sprawie poziomów niektórych substancji w powietrzu od 2020 r. obowiązuje niższy poziom dopuszczalny dla pyłu zawieszzonego PM2,5 wynoszący $20 \mu\text{g}/\text{m}^3$ (II faza). W 2024 r. w województwie lubelskim **poziom ten nie został przekroczony** w żadnej strefie, w związku z czym strefy otrzymały klasę A1. Na obszarze województwa lubelskiego stężenia średnie roczne pyłu zawieszzonego PM2,5 wahały się od $8 \mu\text{g}/\text{m}^3$ do $20 \mu\text{g}/\text{m}^3$. Na przeważającym obszarze strefy lubelskiej stężenia były niższe od $10 \mu\text{g}/\text{m}^3$. Wyższe stężenia wystąpiły w rejonie większych miast województwa oraz lokalnie w centralnej, południowej i północnej części województwa. Najwyższe stężenia powyżej $18 \mu\text{g}/\text{m}^3$ wystąpiły w centralnej części aglomeracji lubelskiej. Na obszarze Gminy Wojcieszków w 2024 r. stężenia oscylowały między $9,3 \mu\text{g}/\text{m}^3$ a $10,4 \mu\text{g}/\text{m}^3$. Tak jak w przypadku pyłu zawieszzonego PM10 wyniki pomiarów pyłu zawieszzonego PM2,5 wskazują na **źródła grzewcze** jako główną przyczynę nadmiernego zanieczyszczenia powietrza. Analizując stężenia średnioroczne pyłu zawieszzonego PM2,5 w latach 2015-2024 obserwuje się

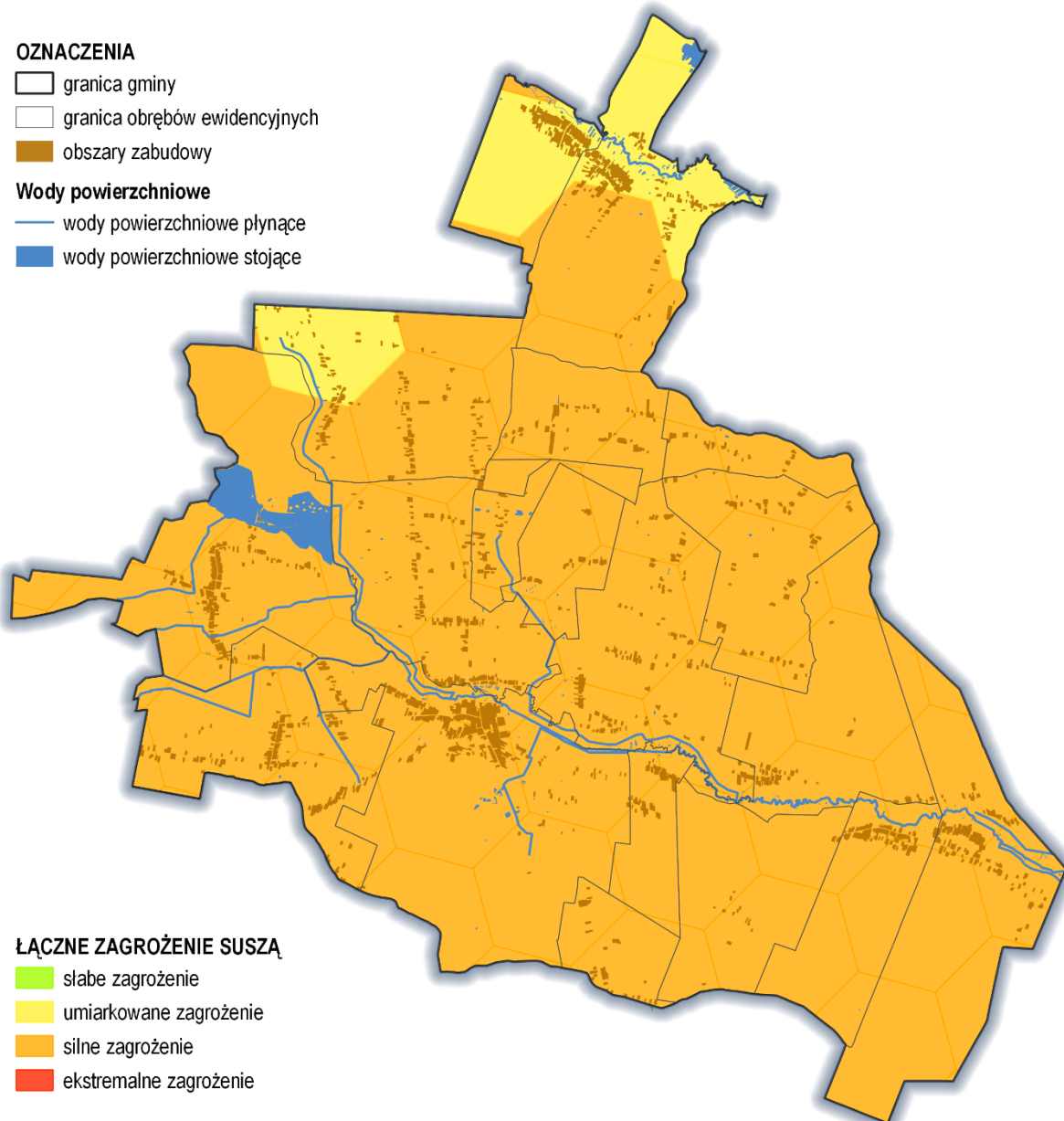
trend malejący. Najwyższe wartości tego zanieczyszczenia wystąpiły w latach 2014-2015, kiedy przekroczony został poziom dopuszczalny dla II fazy na wszystkich stanowiskach pomiarowych.

W 2024 r. w strefie lubelskiej stwierdzono przekroczenie poziomu docelowego **benzo(a)pirenu zawartego w pyłe zawieszonym PM10** na 2 stanowiskach pomiarowych, w związku z tym strefa otrzymała klasę C. Aglomeracja lubelska ze względu na brak przekroczeń została zaliczona do klasy A. Rozkład przestrzenny średniorocznych stężeń benzo(a)pirenu w pyłe zawieszonym PM10 na obszarze województwa lubelskiego w 2024 r. wskazuje na duże wahania wartości od 0,2 ng/m³ do 4 ng/m³. Poziom docelowy 1 ng/m³ został przekroczony lokalnie na obszarach miejskich na terenie strefy lubelskiej. Najniższe wartości stężeń wystąpiły we wschodniej części strefy lubelskiej oraz lokalnie na południu regionu. Dostrzegalna jest duża zależność pomiędzy zmiennością sezonową i wartościami stężeń, w sezonie grzewczym wartości stężeń benzo(a)pirenu w pyłe zawieszonym PM10 były znacznie wyższe niż w okresie letnim. Na obszarze Gminy Wojcieszków średnioroczne stężenie benzo(a)pirenu oszacowane za pomocą modeli matematycznych oscylowało między 0,34 – 0,57 ng/m³ – **nie odnotowano zatem przekroczenia dopuszczalnej normy** wynoszącej 1 ng/m³.

Zgodnie z wynikami metod szacowania, opartymi o modelowanie matematyczne, na niemal całym terenie województwa lubelskiego – w tym również na obszarze Gminy Wojcieszków - doszło do **przekroczenia poziomu celu długoterminowego ozonu (O₃)**. Na przeważającym obszarze województwa średnia trzyletnia liczby dni, w których najwyższa ośmiogodzinna średnia krocząca ozonu była wyższa niż 120 µg/m³ wahała się od 1 do 5 dni. Z kolei w 2024 r. poziom docelowy stężenia ozonu w powietrzu, określony ze względu na ochronę zdrowia ludzi, nie został przekroczony w strefach województwa lubelskiego, w związku z tym dwie strefy zostały zaklasyfikowane do klasy A. Należy zauważyć, iż powstawanie ozonu jest ściśle uzależnione od warunków meteorologicznych. Maksymalne stężenia występują w sezonie letnim i skorelowane są z wysokimi temperaturami i nasłonecznieniem, zatem w latach o chłodnym i deszczowym okresie letnim stężenia ozonu są mniejsze.

Susza to jedno z najbardziej dotkliwych, a zarazem ekstremalnych zjawisk naturalnych oddziałujących na społeczeństwo, środowisko oraz gospodarkę. Susza to zjawisko naturalne, wywołane przez długie okresy bez opadów deszczu lub śniegu. Można ją zaobserwować w rzekach, zbiornikach czy jeziorach w postaci obniżonego lustra wody, a w studniach jako obniżenie poziomu wód podziemnych. Zjawisko suszy może skutkować ograniczeniami w dostępie do wody, czyli problemami w zaopatrzeniu ludności w wodę do picia, w produkcji przemysłowej, a także przyczyniać się do strat w produkcji rolnej lub leśnej, a także strat w produkcji sektora rybackiego. Wspólnym elementem skutków suszy jest zmniejszona ilość dostępnych zasobów wodnych możliwych do użytkowania.

W wyniku obserwowanych zmian klimatycznych niemal cały obszar gminy znajduje się w zasięgu umiarkowanego lub silnego zagrożenia **suszą atmosferyczną**, która stanowi zjawisko inicjujące kolejne etapy rozwoju suszy. Jej następstwem jest występowanie suszy rolniczej, hydrologicznej oraz hydrogeologicznej, prowadzących do pogorszenia warunków funkcjonowania rolnictwa, ekosystemów wodnych oraz gospodarki wodnej.

Ryc. 7. Obszary zagrożenia suszą na terenie Gminy Wojcieszków.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bazy Danych Obiektów Topograficznych 10k (BDOT10k) oraz danych portalu ISOK.

Z analizy map Planu przeciwdziałania skutkom suszy wynika, że cały analizowany obszar gminy, z wyjątkiem jej północnego krańca, został zakwalifikowany jako **obszar silnego łącznego zagrożenia suszą**. Łączne zagrożenie suszą oznacza nakładanie się oraz jednoczesne oddziaływanie różnych typów suszy (w szczególności atmosferycznej, rolniczej i hydrologicznej), co prowadzi do kumulacji negatywnych skutków środowiskowych, gospodarczych i społecznych. Na analizowanym obszarze stwierdzono w szczególności **ekstremalne zagrożenie suszą rolniczą** oraz **umiarkowane zagrożenie suszą hydrologiczną**. Susza rolnicza występuje wówczas, gdy w wyniku długotrwałego niedoboru opadów oraz niekorzystnych warunków termicznych dochodzi do obniżenia wilgotności gleby w strefie korzeniowej roślin, co skutkuje pogorszeniem warunków wzrostu upraw oraz spadkiem plonów. Zjawisko to stanowi istotne zagrożenie dla funkcjonowania rolnictwa i obszarów wiejskich, zwłaszcza w warunkach

postępujących zmian klimatu. Z kolei susza hydrologiczna to stan, w którym na skutek długotrwałego niedoboru opadów następuje znaczne obniżenie zasobów wód powierzchniowych i podziemnych, w szczególności poprzez spadek przepływów w rzekach oraz obniżenie poziomu wód w jeziorach i zbiornikach wodnych. Zjawisko to negatywnie wpływa na funkcjonowanie ekosystemów wodnych, bezpieczeństwo zaopatrzenia w wodę oraz realizację celów środowiskowych gospodarki wodnej.

Na terenie gminy nie przewidziano realizacji zadań inwestycyjnych wskazanych w Planie przeciwdziałania skutkom suszy.

Klimat akustyczny środowiska jest to zespół zjawisk akustycznych występujących na danym obszarze, niezależnie od źródeł je wywołujących. Klimat ten, zwłaszcza w warunkach lokalnych, cechuje się silnymi zmianami w czasie i przestrzeni. Zależy on w głównej mierze od: stopnia nasycenia danego środowiska urządzeniami i pojazdami, układu urbanistycznego cechującego dane lokalne środowisko i rozplanowania w nim osiedli mieszkaniowych wraz z terenami zieleni, układu komunikacyjnego, obiektów handlowo-usługowych, zakładów produkcji. Głównym źródłem hałasu na terenie Gminy Wojcieszków jest **ruch komunikacyjny** na drodze wojewódzkiej nr 808.

Istotnym problemem w sferze środowiskowej gminy jest **wysoki poziom nagromadzenia wyrobów zawierających azbest**. Azbest został uznany za substancję stwarzającą szczególne zagrożenie dla środowiska, w tym także życia i zdrowia ludzi, zgodnie z przepisami ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska. Powodem takiej kwalifikacji jest fakt, że stosowanie azbestu oraz zawierających go produktów, w następstwie długotrwałego narażania dróg oddechowych na wdychanie jego włókien, może być przyczyną poważnych schorzeń. Wraz ze starzeniem się materiału azbestowe włókna uwalniają się do powietrza, stanowiąc ogromne zagrożenie dla mieszkających w pobliżu ludzi.

Zgodnie z danymi zamieszczonymi w Elektronicznym Systemie Informacji Przestrzennej do monitorowania realizacji „Programu Oczyszczania Kraju z Azbestu na lata 2009-2032” na terenie Gminy Wojcieszków zinwentaryzowano 8 171,175 Mg wyrobów zawierających azbest, z czego - według stanu na styczeń 2026 r. - do usunięcia pozostało 7 489,883 Mg azbestu.

1.8. DZIEDZICTWO KULTUROWE

Pierwsze wzmianki historyczne o Wojcieszkowie pochodzą z 1437 r. i wiążą się z utworzeniem parafii oraz budową kościoła pw. Świętej Trójcy z fundacji Klemensa Ciołka z Bielana. Dynamiczny rozwój osadnictwa w XV i XVI w. doprowadził do lokacji miasta na prawie niemieckim w 1540 r. W XVIII w. i na początku XIX w. istotną rolę w jego rozwoju odegrał ród Suchodolskich, którzy prowadzili działalność gospodarczą (m.in. gorzelnia, cegielnia, tartak, młyn), wspierali życie religijne i kulturalne oraz inicjowali działania o charakterze społecznym. Na przeszkodzie rozwoju przestrzennego i ludnościowego stało jego położenie wśród lasów i piasków, uniemożliwiające prowadzenie handlu i rzemiosła. Miasto stopniowo podupadało i pauperyzowało się. W 1819 r. Wydział Administracyjny Królestwa Polskiego w Siedlcach odebrał mu prawo miejskie. Pod koniec XIX w. dobra wojcieszkowskie przeszły w ręce rodu Platerów, którzy kontynuowali tradycje rozwoju lokalnego. W tym okresie powstał nowy kościół parafialny, rozwijały się inicjatywy oświatowe i społeczne, w tym działalność szkół parafialnych oraz ochronki prowadzonej przez zgromadzenia zakonne. Platerowie zostawili w Wojcieszkowie piękny park zlokalizowany

w zachodniej części Wojcieszkowa. Po II wojnie światowej majątek został rozparcelowany, a park zachował funkcję publicznej przestrzeni rekreacyjnej i wypoczynkowej.

Gmina Wojcieszków należy do gmin województwa lubelskiego **skromnie wyposażonych w obiekty zabytkowe**. Zgodnie z wykazem zabytków wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych i zabytków archeologicznych województwa lubelskiego, prowadzonym przez Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, na analizowanym obszarze znajdują się cztery zabytki architektury i budownictwa, wykazane we wpisach księgi A.

Tabela 3. Zabytki wpisane do rejestru zabytków nieruchomych na terenie Gminy Wojcieszków.

Miejscowość	Zakres wpisu	Numer rejestru
Burzec	zespół dworski: budynek gorzelni, pozostałości parku, krajobrazowego, na działkach wskazanych w decyzji, w granicach wg opisu w decyzji i załączonej mapy	A/1168
Wojcieszków	park krajobrazowy z aleją dojazdową, obszaru wskazanego na załączonym planie, który odpowiada działkom geodezyjnym wymienionym w decyzji, w granicach wg załączonej mapy	A/1172
Wojcieszków	kościół parafialny rzymskokatolicki pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa, wraz z gruntem pod budowlą, na działce wskazanej w decyzji, wg załączonej mapy	A/1608
Zofibór	kościół parafialny pw. św. Zofii, dzwonnica	A/1167

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Obwieszczenia Nr 1/2025 Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Lublinie z dnia 31 stycznia 2025 r. w sprawie wykazu zabytków wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych województwa lubelskiego i do rejestru zabytków archeologicznych województwa lubelskiego.

Zespół dworski w Burcu składa się z części dworskiej z parkiem i części gospodarczej. Majątek z murowanym dworem z XVIII w. i powstałym w XIX w. parkiem krajobrazowym należał do rodziny Dmochowskich. W podworskim parku w Burcu często bywał Henryk Sienkiewicz, gdyż właścicielami tych terenów byli jego krewni. Umieścił on Burzec w Potopie – mieszkał tu Jan Skrzetuski, a Zagłoba odpoczywał pod starą lipą, która istniała w parku i spłonęła po uderzeniu pioruna. Miejsce uwiecznione w powieści upamiętnia m.in. głąz pod sienkiewiczowskimi lipami oraz stawy burzeckie noszące nazwy bohaterów Trylogii. Ostatnim przedwojennym właścicielem majątku był Stefan Dmochowski, który wybudował w latach 1914-1922 r. podwórze gospodarcze wraz z gorzelnią. W 1964 r. dawna willa Dmochowskich została gruntownie przebudowana – obecnie w budynku mieści się szkoła podstawowa. Park krajobrazowy o kształcie nieregularnego czworobok zajmuje powierzchnię 4,73 ha. Od północy otaczają go stawy, od zachodu i południowego zachodu grunty orne, od wschodu graniczy z terenami zespołu folwarcznego. Do dawnego majątku Dmochowskich prowadzi zabytkowa aleja kasztanowo-lipowa, będąca pomnikiem przyrody.

Zabytkowy **park krajobrazowy w Wojcieszkwie** pochodzi z przetomu XVIII/XIX w. Park znajduje się zachodniej części Wojcieszkowa i zajmuje powierzchnię ok. 12 ha. Do parku od zachodu prowadzi aleja dojazdowa wysadzana lipami, a w parku wyznaczono aleje spacerowe: lipowe, kasztanowcową, grabową i grabowo-lipową. Niegdyś w parku znajdował się pałac Platerów, który nie przetrwał do dziś i znany jest głównie z historycznych fotografii. Obecnie park to miejsce wypoczynku i rekreacji dla mieszkańców.

Zespół kościoła parafialnego pw. Najświętszego Serca Jezusa w Wojcieszkwie obejmuje neoromańsko-neogotycki kościół murowany oraz drewnianą plebanię. Murowana świątynia

w stylu neogotyckim została wzniesiona w latach 1897–1899 jako następcza wcześniejszego drewnianego kościoła z XVIII wieku, który nie spełniał już potrzeb rozwijającej się parafii. Budowę zainicjował ówczesny proboszcz ks. Tadeusz Leszczyński przy wsparciu parafian i lokalnych właścicieli ziemskich. Obiekt wyróżnia się trójnawowym, bazylikowym układem, ceglana elewacją oraz dwoma wieżami w fasadzie frontowej, charakterystycznymi dla neogotyku. Wnętrze zachowało spójne stylistycznie wyposażenie z przełomu XIX i XX wieku, w tym ołtarz główny, ambonę i sklepienia krzyżowo-żebrowe. Przy kościele zachowała się drewniana plebania z XIX wieku, która stanowi uzupełnienie zespołu zabudowy parafialnej.

Kościół św. Zofii w Zofiborze to wyjątkowy przykład drewnianej architektury sakralnej, wzniesiony w 1854 r. w stylu barokowym. Historia świątyni sięga początków XVIII w., kiedy to starosta łukowski Franciszek Nowosielski i jego żona Zofia z Goźdzkich ufundowali drewniany klasztor dominikanów z kościołem pw. św. Zofii Wdowy. Budynek trzykrotnie uległ zniszczeniom przez pożary, a obecna konstrukcja pochodzi z połowy XIX w., zachowując tradycyjne detale drewnianej architektury ludowej i sakralnej. Wnętrze świątyni wyróżniają polichromie figuralne oraz autentyczne elementy wyposażenia.

1.9. PODSUMOWANIE I WNIOSKI

- Gmina Wojcieszków jest gminą wiejską, położoną w północnej części województwa lubelskiego, w powiecie łukowskim. Gmina Wojcieszków sąsiaduje z siedmioma gminami: Gminą Stanin, Gminą Łuków, Gminą Ulan-Majorat, Gminą Borki, Gminą Krzywda, Gminą Adamów i Gminą Serokomla. Powierzchnia administracyjna gminy wynosi 108,9 km², co stanowi 7,8% powierzchni powiatu łukowskiego oraz 0,4% powierzchni województwa lubelskiego. Pod względem administracyjnym gmina składa się z 22 sołectw: Bystrzyca, Ciężkie, Ciężkie I, Glinne, Helenów, Hermanów, Kolonia Bystrzycka, Marianów, Nowinki, Oszczepalin Drugi, Oszczepalin Pierwszy, Otylin, Siedliska, Świderki, Wojcieszków, Wola Bobrowa, Wola Burzecka, Wola Bystrzycka, Wólka Domaszewska, Zofijówka, Zofibór.
- Gmina Wojcieszków pod względem fizyczno-geograficznym leży w strefie pogranicza dwóch, należących do Niziny Południowopodlaskiej, mezoregionów. Przeważająca część gminy leży w obrębie mezoregionu Równina Łukowska, natomiast niewielki, zachodni kraniec w obrębie Wysoczyzny Żelechowskiej.
- Sieć hydrograficzna Gminy Wojcieszków jest słabo rozwinięta. Tworzą ją rzeki Mała Bystrzyca i Bystrzyca oraz ich dopływy. Poza niewielkimi śródbagiennymi oczkami, zagłębieniami bezodpływowymi bądź terenami z wodą okresową, na analizowanym terenie brak większych naturalnych zbiorników wodnych. Sztuczne zbiorniki wodne to: kompleks stawów rybnych na północ od wsi Burzec, wyrobiska potorfowe i zbiorniki przeciwpożarowe.
- Obszar gminy zlokalizowany jest w zlewni czterech Jednolitych Części Wód Powierzchniowych (JCWP): Mała Bystrzyca (RW200010248689), Czarna (RW20001024889), Bystrzyca do Samicy (RW200010248639), Bystrzyca od Samicy do ujścia (RW200016248699).
- Główny poziom wodonośny obszaru związany jest z utworami trzeciorzędu. Gmina położona jest na obszarze trzeciorzędowego głównego zbiornika wód podziemnych (GZWP) Subniecka warszawska nr 215. Gmina Wojcieszków znajduje się w zasięgu Jednolitych Części Wód Podziemnych (JCWPd) nr 75 (GW200075).

- Na obszarze gminy (na terenach wzniesień w obrębach ewidencyjnych: Helenów, Kolonia Bystrzycka, Wólka Domaszewska) znajdują się udokumentowane złoża kopalin: złoża kruszyw naturalnych, piasków i żwirów. Obecnie trzy złoża są eksploatowane.
- Na terenie Gminy Wojcieszków występują wyłącznie punktowe formy ochrony przyrody – ochroną prawną objęto trzy pomniki przyrody: 165 drzew alei wielogatunkowej (głównie kasztanowce zwyczajne, wierzby białe, topole czarne, klony pospolite, wiązy szypułkowe, jesiony wyniosłe), stanowiące część ważnego założenia parkowego wchodzącego w skład zespołu folwarcznego w Burcu; wiąz szypułkowy w Burcu oraz buk pospolity w Wólce Domaszewskiej. Do obszarów cennych przyrodniczo należą obszary dolin rzecznych Bystrzycy oraz Matej Bystrzycy. Obie doliny są urozmaicone krajobrazowo, dość bogate pod względem flory i fauny. Pod względem przyrodniczym wyróżniają się też kompleks łąk na południe od wsi Burzec i cztery kompleksy leśne. Zgodnie z danymi Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska przez obszar gminy przebiega również korytarz ekologiczny: Łuków – Radzyń Podlaski.
- Wody powierzchniowe na terenie Gminy Wojcieszków badane są w ramach monitoringu rzek i zbiorników zaporowych, prowadzonego przez Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Lublinie. Badania obejmują główne rzeki przepływające przez gminę i prowadzone są w ramach czterech Jednolitych Części Wód Powierzchniowych (JCWP): Mała Bystrzyca (RW200010248689), Czarna (RW20001024889), Bystrzyca do Samicy (RW200010248639), Bystrzyca od Samicy do ujścia (RW200016248699). Wyniki monitoringu stanu środowiska wskazują, że stan/potencjał jednolitych części wód powierzchniowych na analizowanym terenie oceniany jest jako zły.
- Obszar gminy znajduje się w zasięgu występowania obszarów szczególnego zagrożenia powodzią dla zalewu wodą Q1% oraz dla zalewu wodą Q10% od rzeki Bystrzyca. Obszary zagrożone powodzią znajdują się w obrębach ewidencyjnych Świderki i Wólka Domaszewska i nie są na nich zlokalizowane tereny zabudowane.
- Obszar gminy znajduje się w Jednolitej Części Wód Podziemnych (JCWPd) nr 75 (GW200075). Wyniki badań prowadzonych w 2022 r. przez Państwowy Instytut Geologiczny – Państwowy Instytut Badawczy pokazują, że zarówno stan ilościowy, jak i stan chemiczny wód podziemnych na terenie gminy jest dobry.
- W celu oceny jakości powietrza na terenie województwa lubelskiego wyznaczono 2 strefy: Aglomerację Lubelską (kod strefy: PL0601) oraz strefę lubelską (kod strefy: PL0602). Gmina Wojcieszków znajduje się w strefie lubelskiej, dla której w 2024 r. stwierdzono potrzebę realizacji działań naprawczych mających na celu poprawę jakości powietrza ze względu na ochronę zdrowia ludzi ze względu na przekroczenie poziomu docelowego benzo(a)pirenu w pyłe zawieszonym PM10 (strefa lubelska została zaliczona do klasy C). Ponadto w aglomeracji lubelskiej i strefie lubelskiej wykazano obszary przekroczeń poziomu celu długoterminowego ozonu (strefy te uzyskały klasę D2). Na analizowanym obszarze największy udział w zanieczyszczeniu powietrza ma emisja powierzchniowa oraz – w mniejszym stopniu - emisja liniowa. Pomimo podejmowanych działań nadal dużym problemem jest tzw. emisja niska z ogrzewania indywidualnego. Znajduje to odzwierciedlenie we wzrostach stężeń zanieczyszczeń powietrza w sezonie grzewczym. W celu dalszej poprawy jakości powietrza na terenie gminy należy kontynuować realizowane działania polegające w szczególności na: likwidacji lokalnych źródeł ciepła, wymianie starych, wysokoemisyjnych urządzeń grzewczych

opalanym węglem kamiennym na niskoemisyjne piece ekologiczne, termomodernizacji i termorenowacji budynków w celu zmniejszenia zapotrzebowania na ciepło, wykorzystaniu odnawialnych źródeł energii, rozbudowie ścieżek rowerowych, a także edukacji i informowaniu mieszkańców.

- Z analizy map Planu przeciwdziałania skutkom suszy wynika, że cały analizowany obszar gminy, z wyjątkiem jej północnego krańca, został zakwalifikowany jako obszar silnego łącznego zagrożenia suszą. Łączne zagrożenie suszą oznacza nakładanie się oraz jednocześnie oddziaływanie różnych typów suszy (w szczególności atmosferycznej, rolniczej i hydrologicznej), co prowadzi do kumulacji negatywnych skutków środowiskowych, gospodarczych i społecznych. Na analizowanym obszarze stwierdzono w szczególności ekstremalne zagrożenie suszą rolniczą oraz umiarkowane zagrożenie suszą hydrologiczną.
- Głównym źródłem hałasu na terenie Gminy Wojcieszków jest ruch komunikacyjny na drodze wojewódzkiej nr 808. Na uciążliwy hałas narażone są w szczególności tereny usytuowane wzdłuż tras komunikacyjnych o intensywnym ruchu samochodowym. Istotnym problemem w sferze środowiskowej gminy jest wysoki poziom nagromadzenia wyrobów zawierających azbest.
- Gmina Wojcieszków należy do gmin województwa lubelskiego skromnie wyposażonych w obiekty zabytkowe. Zgodnie z wykazem zabytków wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych i zabytków archeologicznych województwa lubelskiego, prowadzonym przez Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, na analizowanym obszarze znajdują się cztery zabytki architektury i budownictwa, wykazane we wpisach księgi A: zespół dworski w Burcu; park krajobrazowy w Wojcieszkowie, zespół kościoła parafialnego pw. Najświętszego Serca Jezusa w Wojcieszkowie oraz kościół św. Zofii w Zofiborze.
- Głównym zagrożeniem dla dziedzictwa kulturowego gminy jest niszczenie przetrwałych resztek tradycyjnych wartości, zarówno tych materialnych (degradacja i likwidacja zabytkowych obiektów), jak i niematerialnych oraz niska świadomość społeczna lokalnych wartości kulturowych, ich niedocenywanie i zaniechanie czerpania z nich wzorów. Zgodnie ze współczesnymi tendencjami, w celu zrównoważonego rozwoju gminy, przetrwałe wartości kultury lokalnej należy w miarę możliwości chronić, a także gospodarczo i twórczo wykorzystywać.

Wnioski:

- **Gmina Wojcieszków jest jednostką o charakterze typowo wiejskim, o stosunkowo niewielkiej powierzchni i niskiej gęstości zaludnienia. Struktura osadnicza oraz rolniczy charakter obszaru wpływają na ograniczoną dostępność części usług publicznych i infrastruktury technicznej, a jednocześnie sprzyjają zachowaniu krajobrazu o niskim stopniu przekształcenia antropogenicznego.**
- **Gmina dysponuje umiarkowanymi, lecz wartościowymi zasobami przyrodniczymi, opartymi na krajobrazie rolniczym, dolinach rzecznych, kompleksach leśnych oraz zadrzewieniach śródpolnych. Do drobnoprzestrzennych form ochrony przyrody wyznaczonych na terenie gminy należą pomniki przyrody. Zachowane elementy środowiska naturalnego stanowią istotny potencjał dla ochrony bioróżnorodności oraz**

rozwoju funkcji rekreacyjnych i edukacyjnych. Czyste środowisko sprzyja rozwojowi turystyki przyrodniczej oraz działań proekologicznych.

- Stan wód powierzchniowych na terenie gminy oceniany jest jako zły, co wymaga dalszych działań w zakresie ochrony i poprawy jakości wód, natomiast wody podziemne wykazują dobry stan jakościowy i ilościowy.
- Obszar gminy w znacznym stopniu narażony jest na silne zagrożenie suszą, w szczególności suszą rolniczą, co może negatywnie wpływać na produkcję rolną oraz lokalną gospodarkę. Na terenie gminy - w dolinie rzeki Bystrzyca - występują również obszary szczególnego zagrożenia powodzią.
- Głównym źródłem zanieczyszczenia powietrza jest emisja niska z indywidualnego ogrzewania, co podkreśla konieczność kontynuacji działań termomodernizacyjnych, wymiany pieców i propagowania odnawialnych źródeł energii.
- Na terenie gminy zachowały się obiekty i miejsca o znaczeniu historycznym. Dziedzictwo to stanowi ważny element tożsamości lokalnej i może być wykorzystywane jako podstawa do rozwoju turystyki kulturowej, edukacji regionalnej oraz działań promujących historię gminy. Głównym zagrożeniem dla dziedzictwa kulturowego jest degradacja materialnych i niematerialnych wartości lokalnych, co wymaga działań w zakresie ochrony, konserwacji oraz edukacji społecznej w celu zachowania lokalnej tożsamości kulturowej.
- W perspektywie zrównoważonego rozwoju gminy należy łączyć ochronę środowiska i zasobów przyrodniczych z aktywizacją gospodarczą, rozwojem turystyki i wykorzystaniem walorów kulturowych, aby zwiększać atrakcyjność obszaru i poprawiać jakość życia mieszkańców. Zasoby dziedzictwa przyrodniczego, historycznego i kulturowego mogą stanowić podstawę do tworzenia spójnych produktów lokalnych, takich jak szlaki tematyczne, wydarzenia kulturalne, oferta edukacyjna czy produkty turystyczne. Ich wykorzystanie sprzyja dywersyfikacji lokalnej gospodarki oraz wzmocnieniu kapitału społecznego.

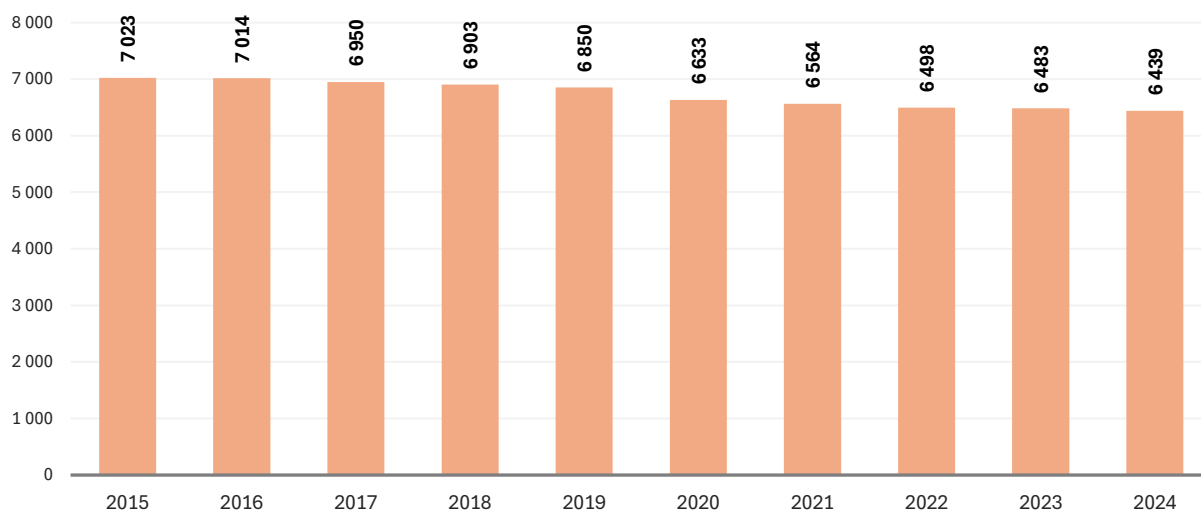
2. DEMOGRAFIA I POTENCJAŁ SPOŁECZNY

Ludność uznawana jest za jeden z najważniejszych zasobów lokalnych, zaś czynnik ludzki za podstawowe źródło szeroko pojętego rozwoju społeczno-gospodarczego oraz ważny czynnik konkurencyjności. Liczba i struktura ludności, będące następstwem procesów demograficznych zachodzących na danym obszarze, w znacznym stopniu wpływają na całokształt procesów społecznych i ekonomicznych. Analiza przemian w sferze demografii stanowi podstawę wszelkich ocen sytuacji społeczno-gospodarczej oraz analiz konkurencyjności, jak również jest jedną z najważniejszych przesłanek podejmowania decyzji związanych z polityką lokalną i regionalną.

2.1. LICZBA LUDNOŚCI

Zgodnie z danymi statystycznymi Gminę Wojcieszków w końcu 2024 r. zamieszkiwało **6 439 osób** (3 230 kobiet i 3 209 mężczyzn), co stanowi 6,4% ludności powiatu łukowskiego oraz 0,3% ludności województwa lubelskiego. Biorąc pod uwagę liczbę ludności, w porównaniu do pozostałych gmin powiatu łukowskiego, Gmina Wojcieszków plasuje się na siódmej pozycji. Obszar gminy wyróżnia ponadto dość **niski wskaźnik gęstości zaludnienia**, który w 2024 r. wynosił 59 osób/km² i był niższy od średniej dla powiatu łukowskiego (72 osób/km²) i województwa lubelskiego (80 osób/km²).

Wykres 1. Liczba ludności na terenie Gminy Wojcieszków w latach 2015-2024 (osoby).

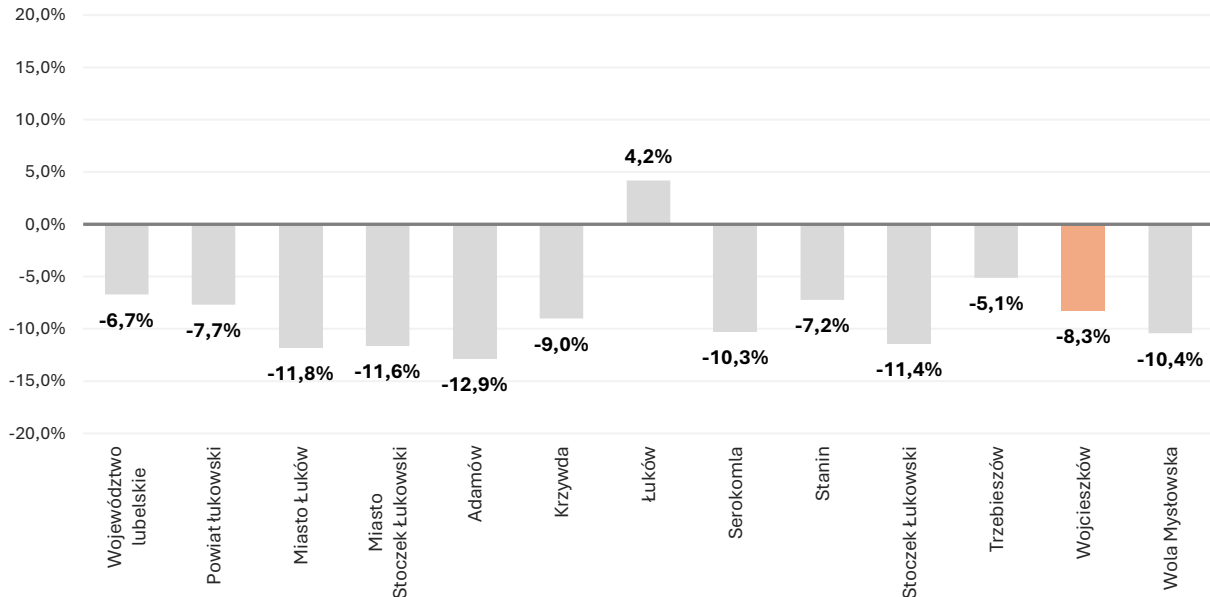

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Podstawowym wskaźnikiem obrazującym rozwój demograficzny obszaru jest przyrost rzeczywisty, wskazujący całkowity wzrost lub ubytek ludności z uwzględnieniem zarówno czynników naturalnych (ruch naturalny), jak i migracji (saldo migracji). Na przestrzeni ostatnich dziesięciu lat na terenie Gminy Wojcieszków odnotowuje się **systematyczny spadek liczby ludności**, w wyniku którego liczba mieszkańców tego terenu zmniejszyła się o 584 osoby, co stanowi 8,4% ludności zamieszkującej ten obszar w 2015 r. W analogicznym okresie podobny trend dotyczący ubytku ludności zaobserwowano na terenie powiatu łukowskiego (-7,7%), jak i całego województwa lubelskiego (-6,7%). Należy zwrócić uwagę, że wieloletni trend zmiany

liczby mieszkańców w Gminie Wojcieszków jedynie nieznacznie odbiega od średniej. Wyższy procentowy ubytek ludności w latach 2015-2024 odnotowano aż w siedmiu gminach: Gminie Adamów (-12,9%), Mieście Łuków (-11,8%), Mieście Stoczek Łukowski (-11,6%), Gminie Stoczek Łukowski (-11,4%), Gminie Serokomla (-10,3%) i Gminie Krzywda (-9,0%). Na tym tle wyróżnia się Gmina Łuków, w której jako jedynej zanotowano wzrost liczby ludności o 4,2%.

Wykres 2. Zmiana liczby ludności w stosunku do 2015 r. na terenie Gminy Wojcieszków, powiatu łukowskiego i województwa lubelskiego (%).

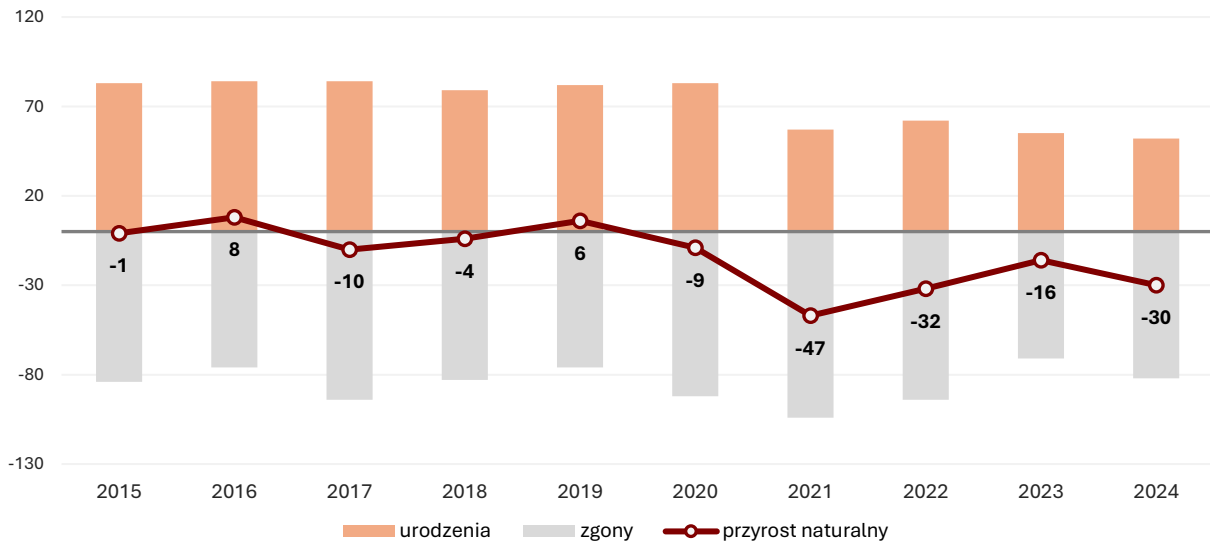
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Co więcej, Główny Urząd Statystyczny prognozuje, że w kolejnych latach **nastąpi znaczący spadek liczby ludności gminy**, wobec czego w 2040 r. obszar analizy będzie zamieszkiwało 5 683 osoby, czyli o 11,7% ludności mniej w porównaniu do roku 2024.

2.2. RUCH NATURALNY I MIGRACJE

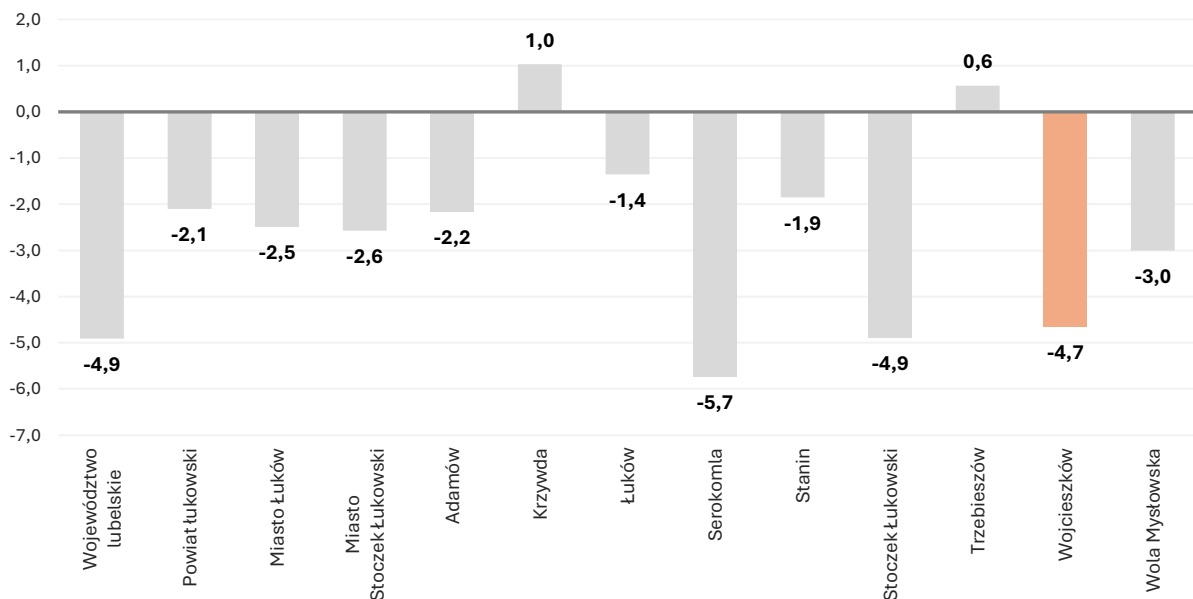
Jednym z głównych czynników decydującym o liczbie ludności jest ruch naturalny, który stanowi różnicę między liczbą urodzeń żywych, a liczbą zgonów. Gmina Wojcieszków charakteryzuje się **ujemnym przyrostem naturalnym**, w wyniku którego w 2024 r. liczba mieszkańców zmniejszyła się o 30 osób.

Należy również zauważyć, że w latach 2015-2024 przyrost naturalny na terenie gminy zazwyczaj przyjmował wartości ujemne – od -1 w 2015 r. do -47 w 2021 r. Dodanie saldo przyrostu naturalnego odnotowano w ostatnim dziesięcioleciu jedynie dwukrotnie: w 2016 r. (8 osób) i 2019 r. (6 osób).

Wykres 3. Saldo przyrostu naturalnego w latach 2015-2024 na terenie Gminy Wojcieszków (osoby).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

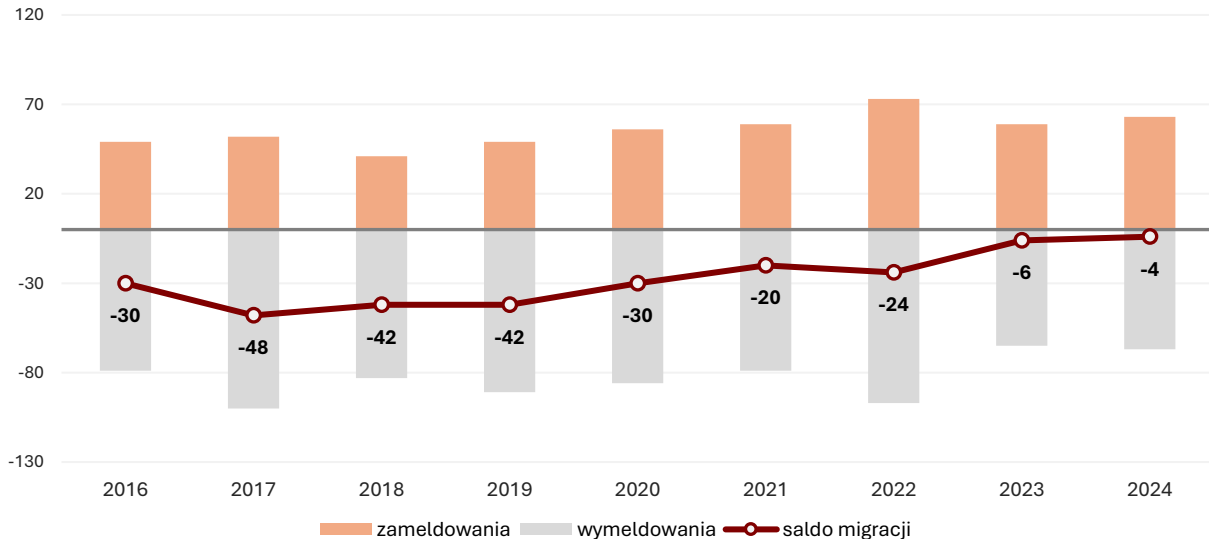
Współczynnik przyrostu naturalnego na terenie Gminy Wojcieszków w ostatnich dziesięciu latach najczęściej przyjmował wartości mniejsze od zera, a w 2024 r. wyniósł $-4,7\%$. Na skutek spadku wartości przedmiotowego wskaźnika w ostatnich latach, sytuacja gminy kształtuje się relatywnie niekorzystnie w porównaniu do średniej w powiecie łukowskim, w którym współczynnik przyrostu naturalnego w 2024 r. wyniósł $-2,1\%$. Wśród gmin powiatu łukowskiego niższy współczynnik przyrostu naturalnego odnotowano jedynie w: Gminie Serokomla ($-5,7\%$) oraz Gminie Stoczek Łukowski ($-4,9\%$). Wartość wskaźnika dla gminy jest natomiast zbliżona do średniej dla województwa lubelskiego ($-4,9\%$), co potwierdza, że negatywne trendy demograficzne obserwowane w Wojcieszkowie wpisują się w szersze zjawisko depopulacji regionu.

Wykres 4. Współczynnik przyrostu naturalnego na terenie Gminy Wojcieszków, powiatu łukowskiego i województwa lubelskiego w 2024 r. (‰).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Wpływ na stabilność demograficzną obszaru mają również migracje, które nie tylko kreują wielkość populacji na danym obszarze, ale również wpływają na jej strukturę wiekową i mają kluczowe znaczenie dla kształtowania tzw. zastępowalności pokoleń. **Saldo migracji** od 2016 r. (dla roku 2015 GUS ze względów metodologicznych nie udostępnia danych) na terenie Gminy Wojcieszków przyjmowało wartości ujemne, a w 2024 r. osiągnęło wartość -4 osoby.

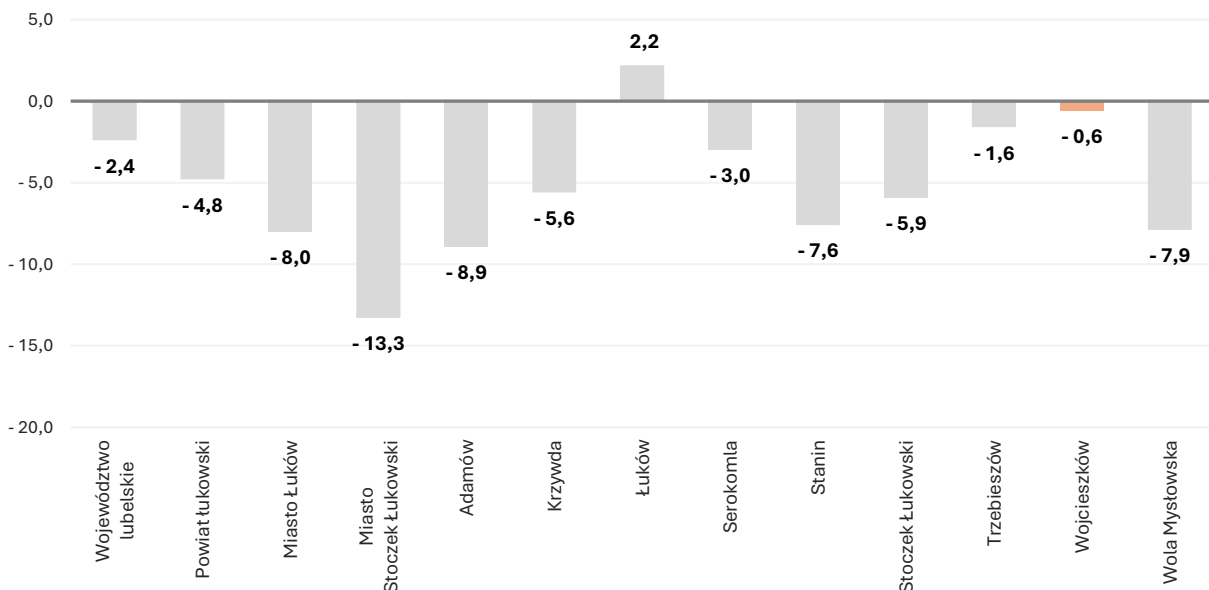
Wykres 5. Saldo migracji w latach 2016-2024 na terenie Gminy Wojcieszków (osoby).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Należy jednak zauważyć, że wskaźnik ten w ostatnim dziesięcioleciu podlegał znacznym wahaniom – od -4 osób w 2024 r. do -48 osób w 2017 r. Ponadto dane dotyczące ruchu migracyjnego w latach 2016–2024 wskazują na systematyczną poprawę sytuacji migracyjnej w gminie, mimo że saldo migracji przez cały analizowany okres pozostawało ujemne.

Wykres 6. Współczynnik salda migracji na terenie Gminy Wojcieszków, powiatu łukowskiego i województwa lubelskiego w 2024 r. (‰).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Współczynnik salda migracji na analizowanym terenie w 2024 r. osiągnął wartość -0,6‰, wobec -4,8‰ w powiecie łukowskim oraz -2,4‰ w województwie lubelskim. W porównaniu

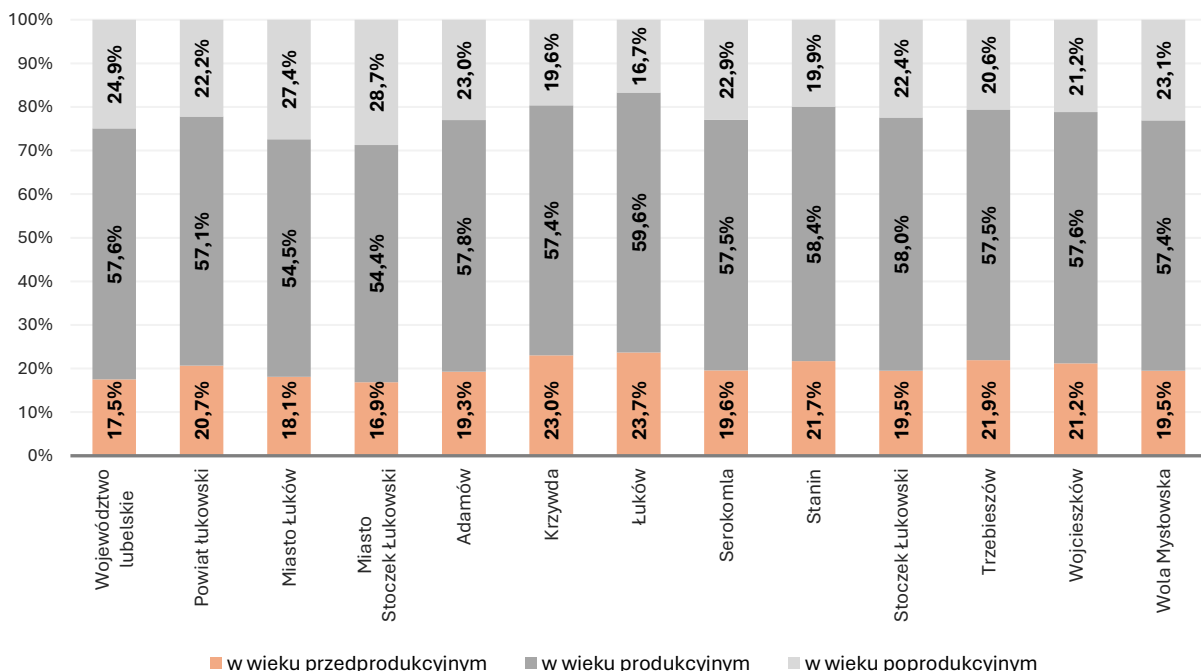
do pozostałych gmin powiatu łukowskiego Gmina Wojcieszków cechuje się bardzo korzystnym współczynnikiem salda migracji. Wyższy, dodatni wskaźnik, odnotowano jedynie w Gminie Łuków (2,2‰), z kolei najniższe wartości zaobserwowano w: Mieście Stoczek Łukowski (-13,3‰), Gminie Adamów (-8,9‰) i Mieście Łuków (-8,0‰).

Przyglądając się saldu migracji osób młodych w wieku 15-39 lat na 1 000 mieszkańców widzimy, że saldo migracji dla Gminy Wojcieszków w ostatnich latach niezmiennie przyjmuje wskaźniki ujemne, co oznacza, że więcej osób w tej grupie wiekowej opuszcza gminę, niż do niej przyjeżdża. Zbyt mała atrakcyjność i konkurencyjność gminy powoduje migracje młodych osób do miejsc, które oferują lepszą pracę, edukację i lepsze warunki życia. Duże ośrodki miejskie – głównie Lublin i Warszawa, przyciągają młodych ludzi możliwością edukacji na szczeblu wyższym oraz korzystniejszą ofertą miejsc pracy.

2.3. STRUKTURA WIEKU I PŁCI LUDNOŚCI

Niezwykle istotnym składnikiem potencjału demograficznego jest **struktura demograficzna ludności**, w tym przede wszystkim struktura wiekowa. Demograficzne starzenie się społeczeństwa, wyrażające się większym udziałem osób starszych w strukturze ludności, stanowi istotne wyzwanie dla rozwoju regionalnego i lokalnego. W przyszłości skutkować będzie m.in. rosnącym zapotrzebowaniem na świadczenia zdrowotne i społeczne. Dodatkowo spadek udziału ludności w wieku przedprodukcyjnym (0-17 lat), jak i produkcyjnym (18-59/64 lat) prowadzi do zmian na rynku pracy, związanych z niedoborem siły roboczej oraz koniecznością dostosowania oferowanych miejsc pracy do potrzeb i możliwości osób starszych.

Wykres 7. Udział ludności według ekonomicznych grup wieku w ludności ogółem na terenie Gminy Wojcieszków, powiatu łukowskiego i województwa lubelskiego w 2024 r. (%)

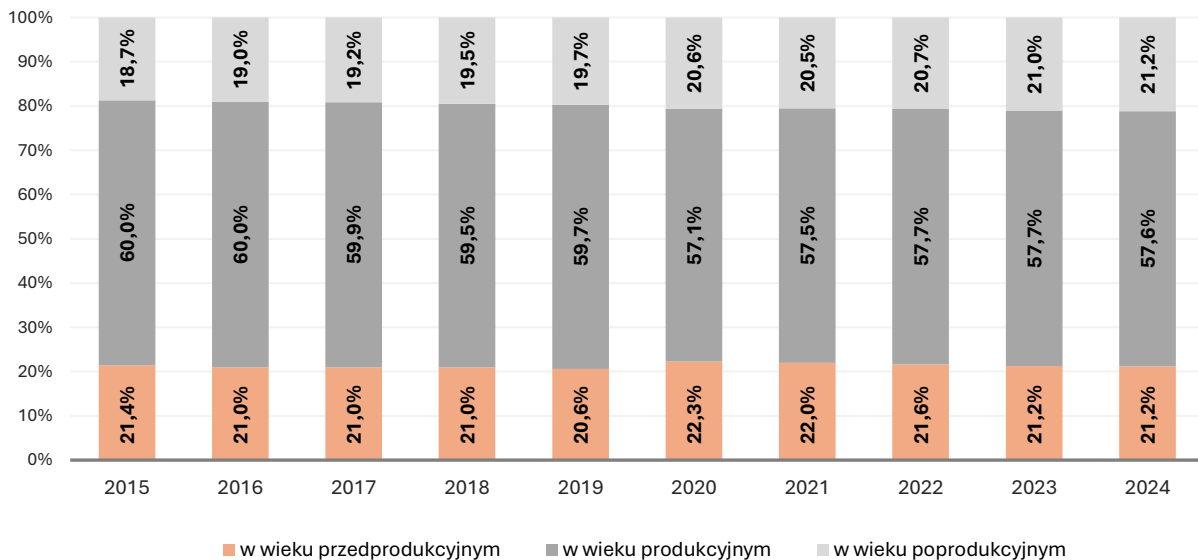
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Pierwszym ważnym wskaźnikiem sytuacji demograficznej analizowanego obszaru jest **relacja ilości osób w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym**. Relacje między liczebnością tych trzech grup wieku są szczególnie istotnym sygnałem dla gminy w zakresie

kształtowania jej potencjału gospodarczego, rynku pracy oraz zapotrzebowania na zmieniające się, wraz z przemianami struktury wieku ludności, usługi. Na terenie Gminy Wojcieszków w 2024 r., w strukturze wieku ludności według ekonomicznych grup wieku, dominowały osoby w wieku produkcyjnym – 57,6%. Ludność w wieku przedprodukcyjnym stanowiła 21,2%, a w wieku poprodukcyjnym 21,2% mieszkańców obszaru. Struktura wiekowa Gminy Wojcieszków jest **korzystniejsza niż średnio w województwie lubelskim i zbliżona do średnich wartości powiatowych**, z relatywnie wysokim udziałem dzieci i młodzieży oraz umiarkowanym poziomem starzenia się ludności. W porównaniu z innymi gminami powiatu gmina plasuje się w środkowej części stawki, zachowując potencjał demograficzny, który może sprzyjać rozwojowi lokalnemu, pod warunkiem utrzymania napływu mieszkańców i poprawy warunków życia dla młodszych grup wiekowych.

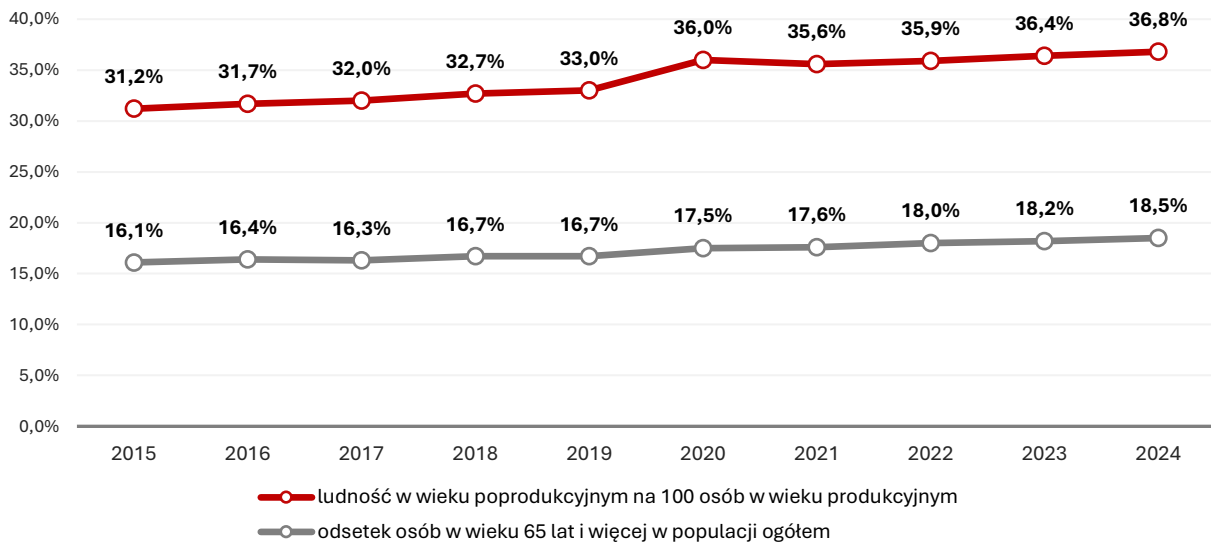
Należy natomiast zauważyć, że proporcje między ludnością w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym w ostatnim dziesięcioleciu wykazują tendencję do negatywnego układu. W porównaniu do roku 2015 na terenie gminy nastąpił **wzrost odsetka ludności w wieku poprodukcyjnym** (o 2,5 pkt proc.), przy jednoczesnym spadku odsetka ludności w wieku przedprodukcyjnym (o 0,2 pkt proc.) i produkcyjnym (o 2,4 pkt proc.), co niewątpliwie świadczy o **postępującym procesie starzenia się społeczeństwa** na tym terenie.

Wykres 8. Udział ludności według ekonomicznych grup wieku w ludności ogółem w latach 2015-2024 na terenie Gminy Wojcieszków (%)

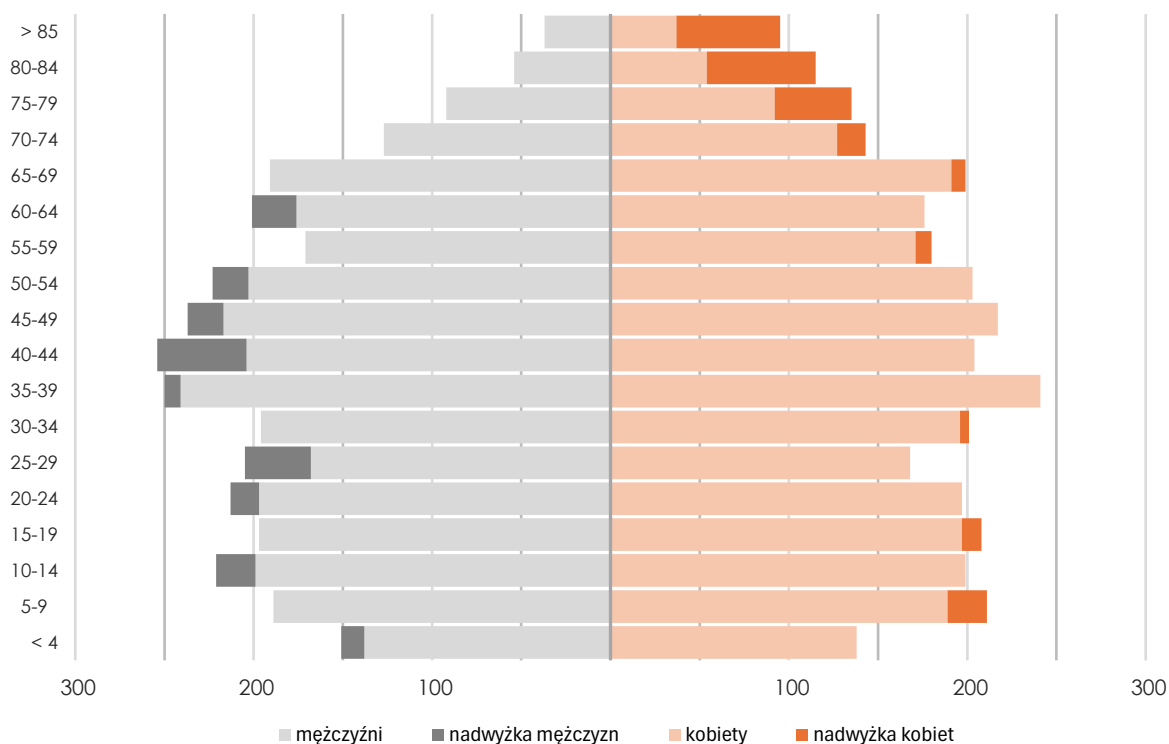
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Niekorzystnym odzwierciedleniem powyższych tendencji jest obserwowany od 2015 r. stały wzrost ludności w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym (o 5,6 pkt proc.) oraz wzrost odsetka osób w wieku 65 lat i więcej (o 2,4 pkt proc.). Warto jednak zaznaczyć, że w 2024 r. wartości przedmiotowych wskaźników obliczone dla obszaru gminy wynoszące odpowiednio 36,8% i 18,5% były niższe od wartości dla powiatu łukowskiego (odpowiednio 38,8% i 19,2%) oraz województwa lubelskiego (odpowiednio 43,3% i 21,6%). Biorąc pod uwagę powyższe można zauważyć, iż **zjawisko postępującego starzenia się społeczeństwa wyraźniej odznacza się na obszarze województwa lubelskiego niż na terenie gminy**.

Wykres 9. Wskaźniki dotyczące obciążenia demograficznego w latach 2014-2024 na terenie Gminy Wojcieszków (%).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Z prognozy demograficznej wynika, iż w kolejnych latach – zarówno na obszarze całego województwa lubelskiego, jak i na terenie Gminy Wojcieszków – **zwiększy się obciążenie demograficzne** spowodowane wzrostem liczby ludności w wieku poprodukcyjnym oraz zmniejszaniem się liczby osób w wieku przedprodukcyjnym oraz w wieku produkcyjnym. Prognoza zmian liczby ludności do roku 2040 przygotowana przez Główny Urząd Statystyczny wskazuje na istotne zwiększenie się udziału mieszkańców powyżej 65 roku życia. W 2040 r. 21,7% mieszkańców gminy będzie starsza niż 65 lat, a odsetek najmłodszych mieszkańców jednostki zmniejszy się do 17,9%. Należy mieć świadomość, że będzie to rodziło konieczność zmian w systemie opieki zdrowotnej oraz systemie oświaty, a także będzie oddziaływało na rynek pracy. Według stanu z końca grudnia 2024 r., kobiety stanowiły 50,2% ogólnej liczby ludności gminy, a **wskaźnik feminizacji** wynosił 101, wobec 102 w powiecie łukowskim oraz 107 w województwie lubelskim. Analiza danych statystycznych pokazuje, że wskaźnik ten w ostatnim dziesięcioleciu utrzymywał się na stałym poziomie. Natomiast, zgodnie z prognozą stanu i struktury ludności, w przyszłości **udział kobiet w populacji gminy będzie stopniowo się zwiększał**.

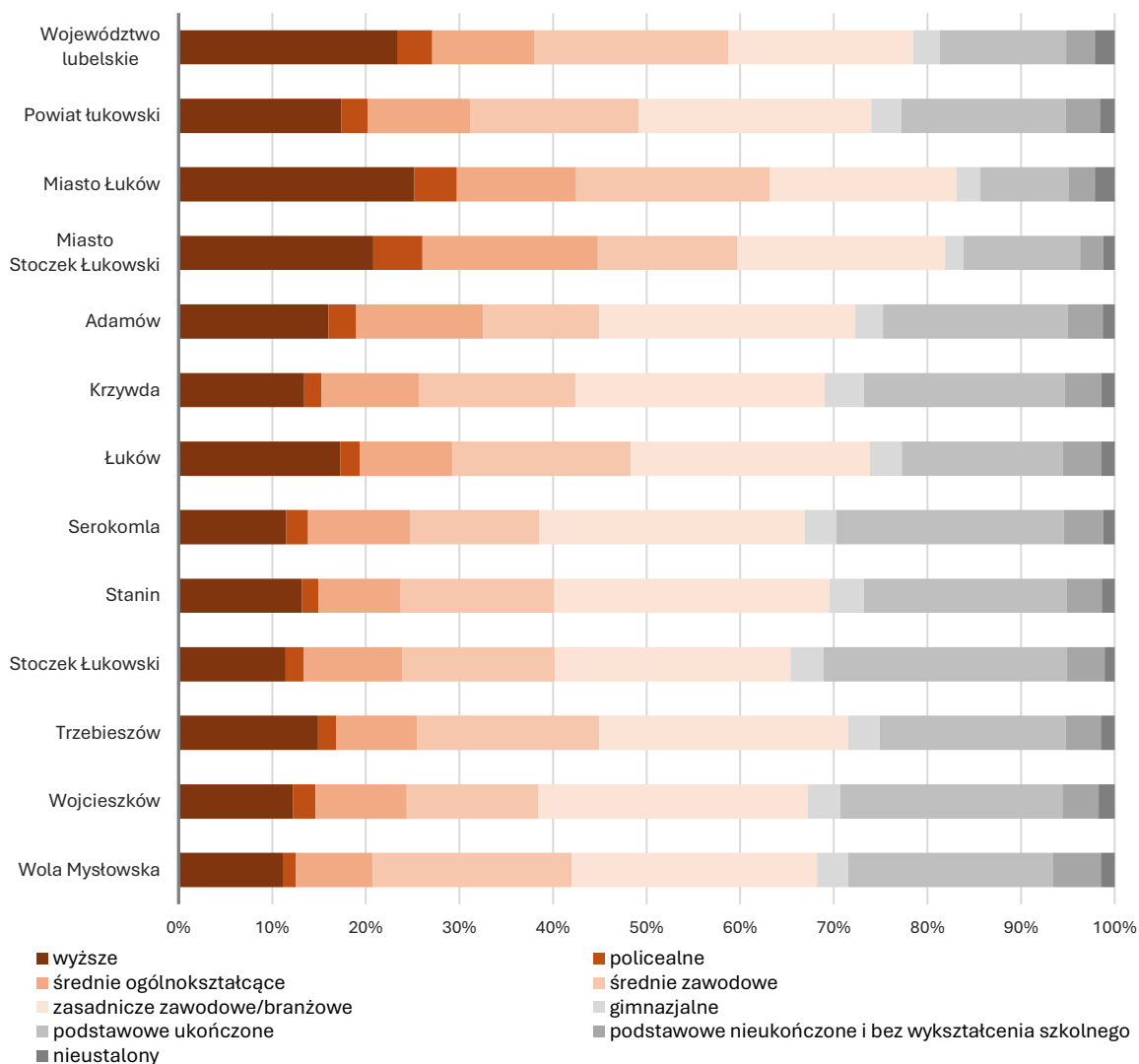
Wykres 10. Piramida wieku i płci ludności Gminy Wojcieszków w 2024 r. (osoby).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

2.4. KAPITAŁ LUDZKI I SPOŁECZNY

Kapitał ludzki to wiedza, umiejętności, zdolności oraz inne właściwe jednostce atrybuty ułatwiające tworzenie osobistego, społecznego oraz ekonomicznego dobrostanu.

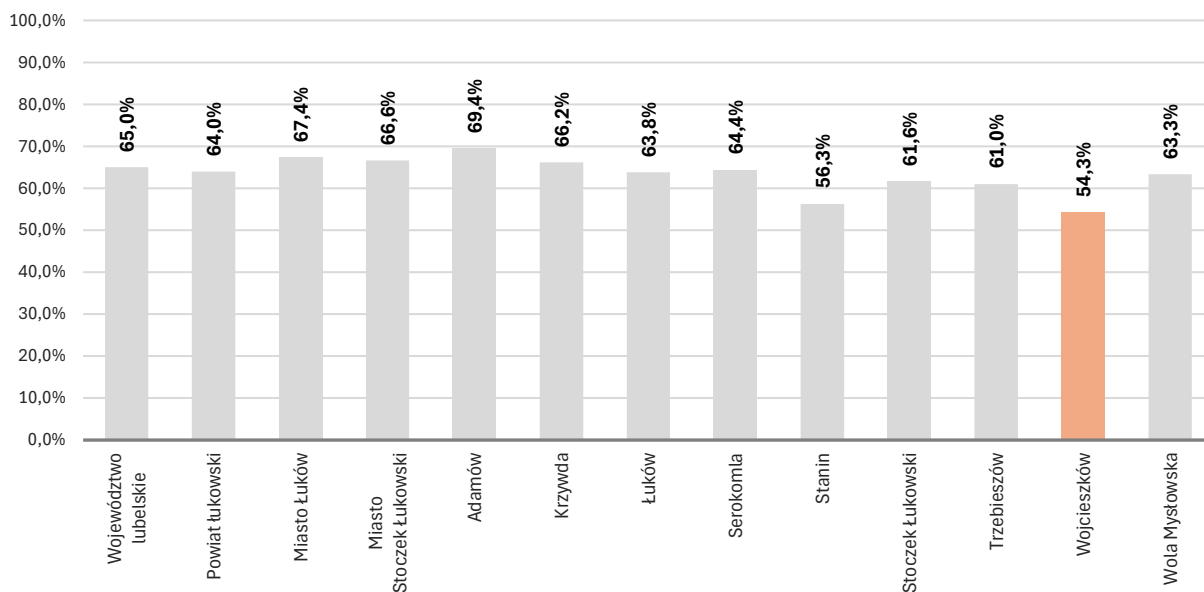
Najistotniejszym miernikiem kapitału ludzkiego jest **poziom wykształcenia ludności**. Według Narodowego Spisu Powszechnego z 2021 r. jedynie 12,3% ludności Gminy Wojcieszków posiada wykształcenie wyższe, 2,4% wykształcenie policealne, 9,7% średnie ogólnokształcące, a 14,1% średnie zawodowe. Wykształceniem zasadniczym zawodowym/branżowym legitymuje się 28,8% mieszkańców gminy, gimnazjalnym 3,5%, natomiast 23,7% ukończonym podstawowym. 3,9% mieszkańców zakończyło edukację przed ukończeniem szkoły podstawowej. Należy przy tym zauważyć, że w porównaniu do średniej w województwie lubelskim oraz w powiecie łukowskim **udział osób z wykształceniem wyższym** w Gminie Wojcieszków był znacznie niższy. Analiza dostępnych danych pokazuje również znaczące różnice w wykształceniu mieszkańców powiatu łukowskiego – struktura wykształcenia mieszkańców miast jest bowiem wyraźnie przesunięta w kierunku wyższych poziomów edukacji, natomiast na wsi większy jest udział osób z niższymi poziomami wykształcenia.

Wykres 11. Poziom wykształcenia ludności Gminy Wojcieszków, powiatu łukowskiego i województwa lubelskiego w 2021 r. (%).

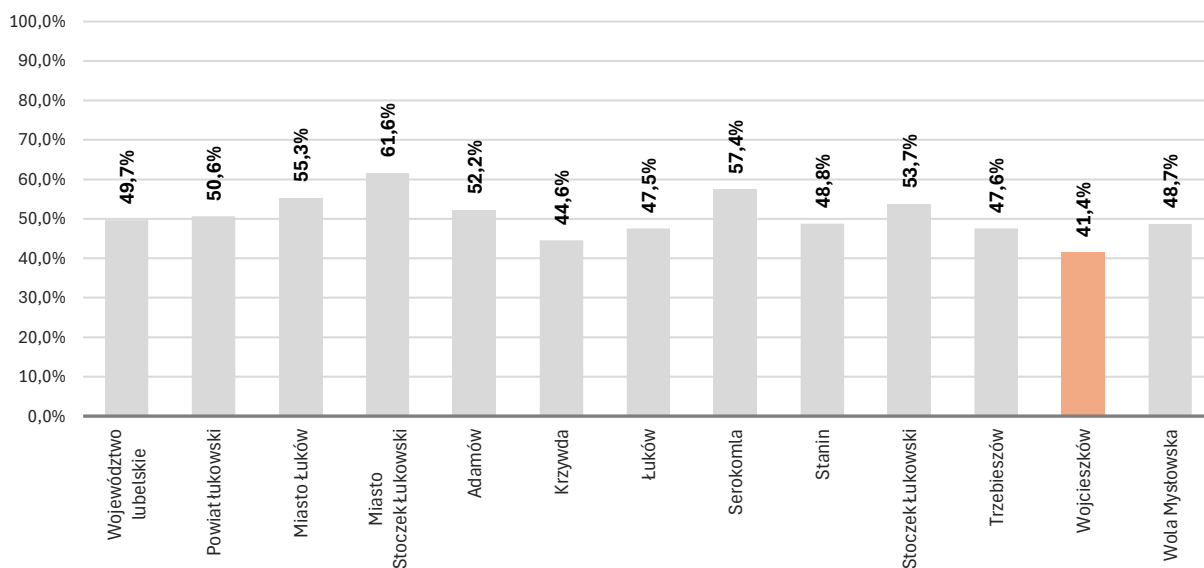
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Bardzo istotnym wskaźnikiem kapitału ludzkiego są również dane o **wynikach egzaminu ósmoklasisty**. W 2025 r. każdy ósmoklasista przystąpił do egzaminu z trzech przedmiotów obowiązkowych: języka polskiego, matematyki i języka obcego nowożytnego. Zadania sprawdzały, w jakim stopniu uczniowie opanowali wymagania ogólne i szczegółowe, z zakresu trzech przedmiotów egzaminacyjnych, określone w podstawie programowej kształcenia ogólnego dla II etapu edukacyjnego.

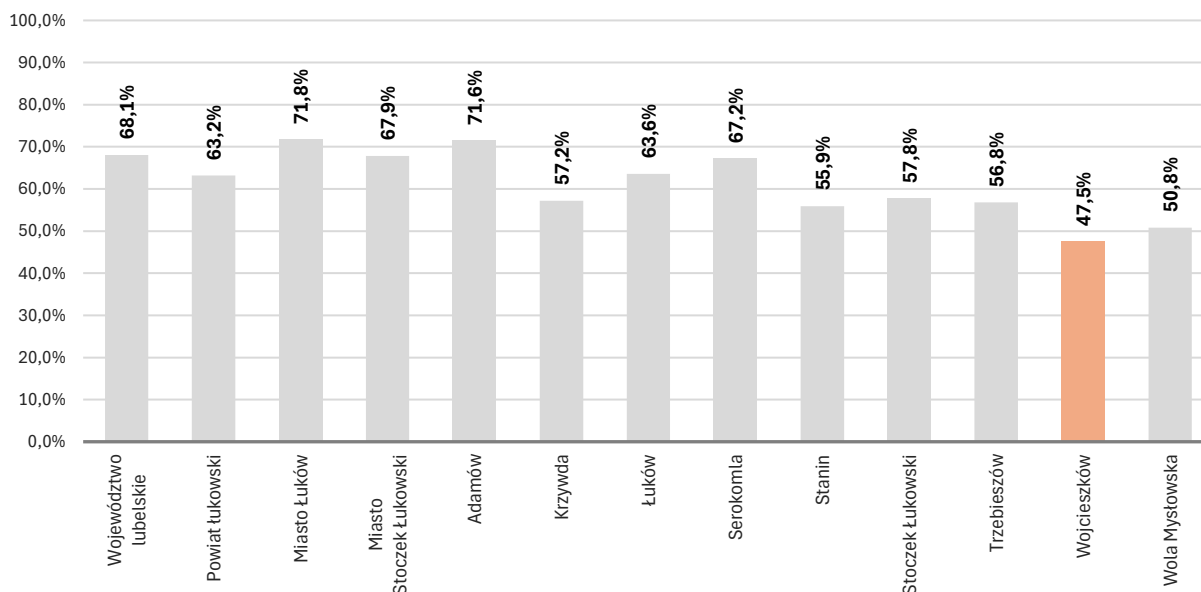
W 2025 r. z egzaminu z języka polskiego ósmoklasiści ze szkół podstawowych z terenu gminy uzyskali średnio 54,3% punktów możliwych do zdobycia (wobec 64,0% w powiecie łukowskim i 65,0% w województwie lubelskim), z matematyki – 41,4% (wobec 50,6% w powiecie łukowskim i 49,7% w województwie lubelskim), natomiast z języka angielskiego – 47,5% (wobec 63,2% w powiecie łukowskim oraz 68,1% w województwie lubelskim). Dane dotyczące wyników egzaminu ósmoklasisty z 2025 r. pokazują, że średnie wyniki uczniów klas ósmych z obszaru gminy były **zdecydowanie niższe od średnich wyników w powiecie i regionie**.

Wykres 12. Wyniki egzaminu ósmoklasisty z języka polskiego w szkołach na terenie Gminy Wojcieszków, powiatu łukowskiego i województwa lubelskiego w 2025 r. (%).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Krakowie.

Wykres 13. Wyniki egzaminu ósmoklasisty z matematyki w szkołach na terenie Gminy Wojcieszków, powiatu łukowskiego i województwa lubelskiego w 2025 r. (%).

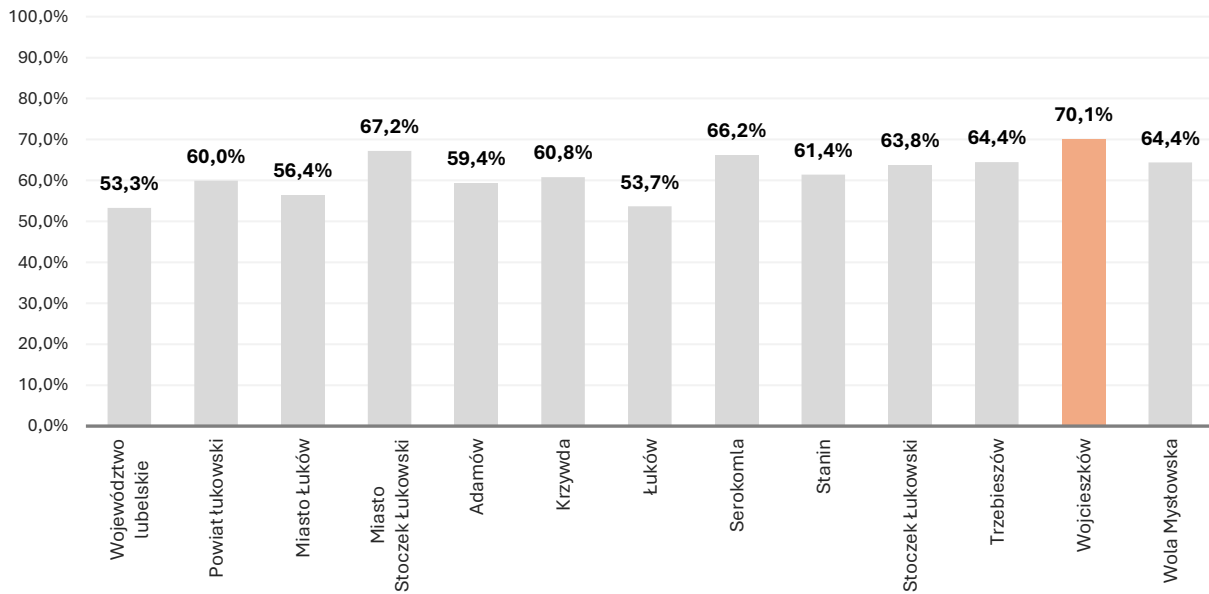
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Krakowie.

Wykres 14. Wyniki egzaminu ósmoklasisty z języka angielskiego w szkołach na terenie Gminy Wojcieszków, powiatu łukowskiego i województwa lubelskiego w 2025 r. (%).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Krakowie.

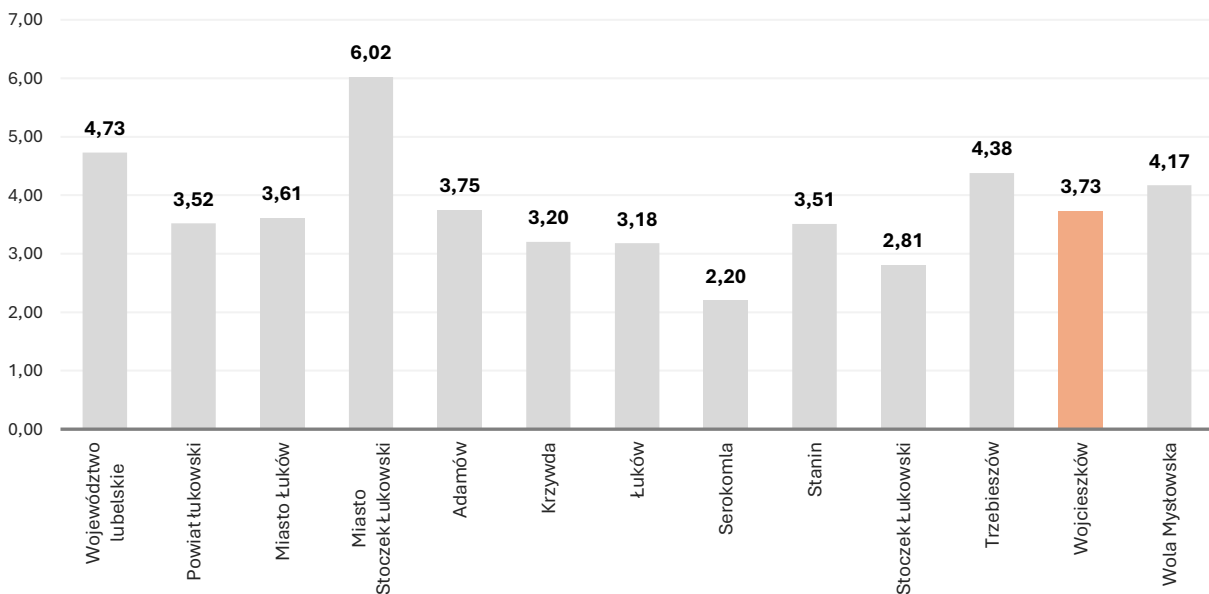
Kapitał społeczny zaliczany jest do jednego z istotnych, endogenicznych czynników rozwoju lokalnego. Jakość kapitału społecznego i jego zaangażowanie w proces zarządzania jednostkami samorządu terytorialnego jest obecnie jednym z głównych przejawów dobrego zarządzania na poziomie lokalnym. Podobnie, jak dla kapitału ludzkiego, wskaźnikami kapitału społecznego są cechy jakościowe. Jako mierniki ilustrujące pewien aspekt kapitału społecznego można zastosować wskaźnik frekwencji wyborczej, wskaźnik dotyczący liczby stowarzyszeń i organizacji społecznych oraz fundacji na 10 000 ludności, a także aktywność przedsiębiorczą mieszkańców. Przejawem istnienia bądź też tworzenia się kapitału społecznego jest świadomość mieszkańców o możliwości współdecydowania w sprawach istotnych dla społeczeństwa, w tym społeczności lokalnej. Za swoisty miernik społeczeństwa obywatelskiego i poziomu kapitału społecznego należy uznać **frekwencję w wyborach powszechnych**, w tym przede wszystkim w wyborach samorządowych, mających przełożenie na kierunki i charakter działań podejmowanych przez władze publiczne na rzecz rozwoju lokalnego.

W tym kontekście należy zauważyć, że frekwencja w wyborach samorządowych w 2024 r. (wybory do rady gminy) w Gminie Wojcieszków wyniosła 70,1% i była **zdecydowanie wyższa** od średniej frekwencji w powiecie łukowskim (60,0%) oraz w województwie lubelskim (53,3%). Był to jednocześnie najwyższy wynik spośród wszystkich gmin powiatu łukowskiego.

Wykres 15. Frekwencja wyborcza w wyborach samorządowych w 2024 r. na terenie Gminy Wojcieszków, powiatu łukowskiego i województwa lubelskiego (%).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej.

Według danych GUS, na terenie Gminy Wojcieszków w 2024 r. działały 24 stowarzyszenia i organizacje społeczne. Od 2015 r. liczba organizacji pozarządowych wzrosła o 20,0% (4 organizacje). Natomiast, w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców **liczba organizacji pozarządowych** w 2024 r. wyniosła 3,73 i była nieznacznie wyższa w porównaniu ze średnią w powiecie łukowskim (3,52) oraz znacznie niższa od średniej w województwie lubelskim (4,73).

Wykres 16. Liczba organizacji pozarządowych na 1 000 mieszkańców w 2024 r. na terenie Gminy Wojcieszków, powiatu łukowskiego i województwa lubelskiego (%).

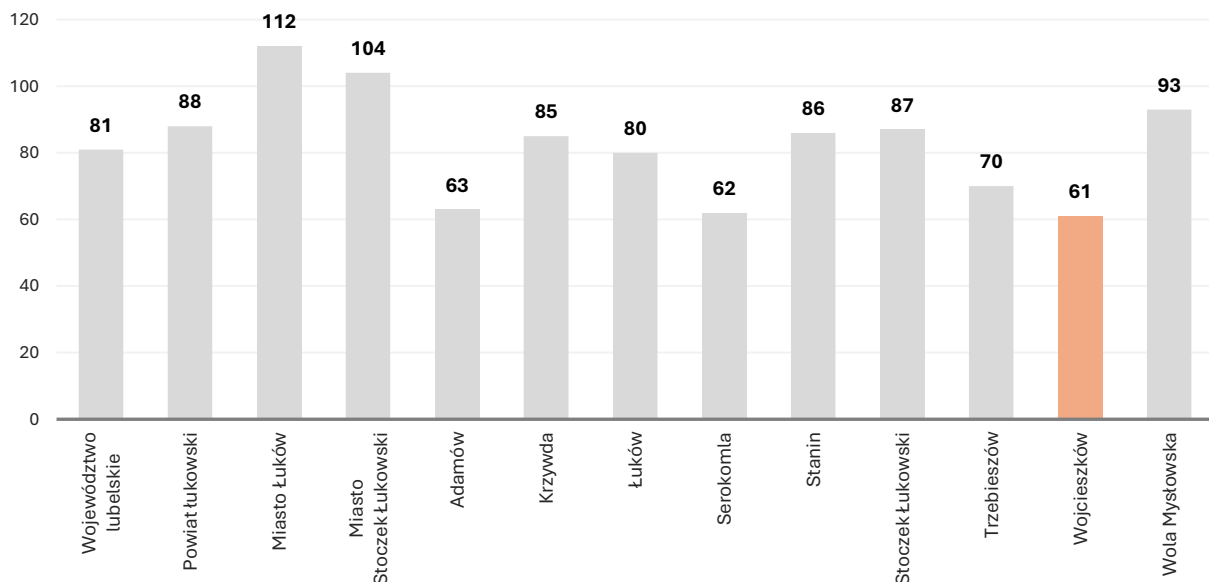
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Gmina Wojcieszków, w porównaniu do pozostałych gmin powiatu łukowskiego, wypada dość **korzystnie** pod względem wskaźnika prezentującego liczbę fundacji, stowarzyszeń i organizacji w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców. Wyższy wynik odnotowano jedynie w: Mieście Stoczek Łukowski (6,02), Gminie Trzebieszów (4,38), Gminie Wola Mysłowska (4,17) oraz Gminie Adamów

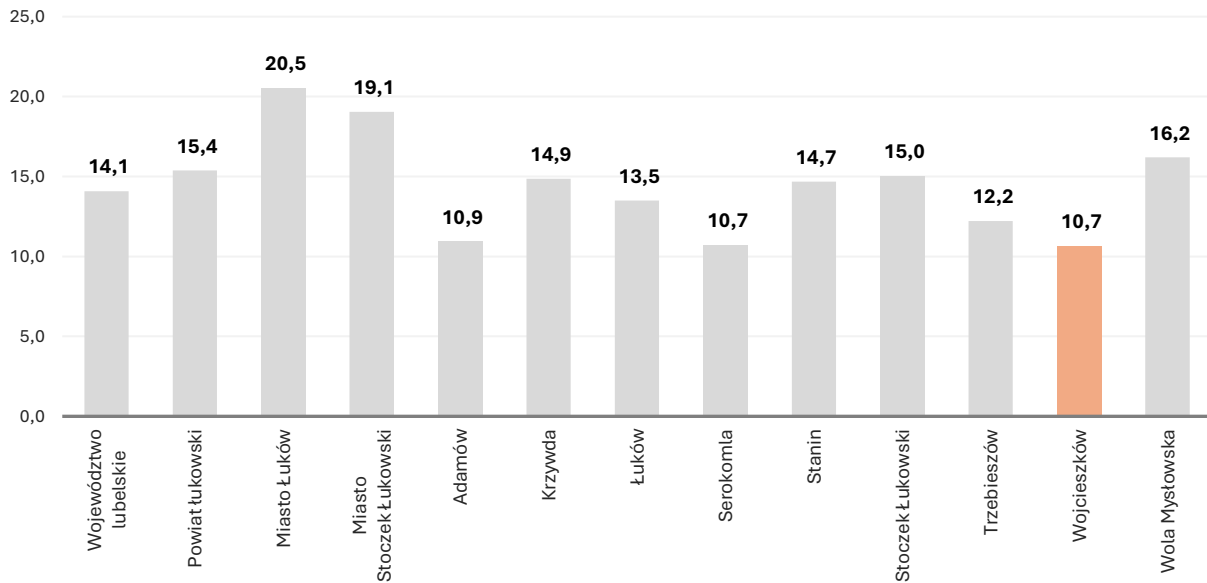
(3,75). Wśród porównywanych jednostek najmniej organizacji pozarządowych w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców zlokalizowanych było w Gminie Serokomla (2,20).

Przedsiębiorczość to wyraz aktywności jednostek i społeczeństw będący efektem obserwacji, przemysłów, wiedzy, doświadczenia. Istotnym miernikiem poziomu przedsiębiorczości jest **liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą**. Wskaźnik ten obrazuje aktywność indywidualnych osób i jest postrzegany jako przejaw ich kreatywności, odwagi, niezależności. Na terenie Gminy Wojcieszków na koniec 2024 r. w rejestrze REGON zaewidencjonowanych było 475 podmiotów gospodarczych, w tym 395 osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą. Należy zauważyć, że poziom przedsiębiorczości obszaru, mierzony liczbą osób fizycznych podejmujących działalność gospodarczą był **znacznie niższy od średniej dla powiatu i regionu**. Wartości wskaźników dotyczących liczby osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 1 000 mieszkańców oraz na 100 osób w wieku produkcyjnym obliczone dla Gminy Wojcieszków wynosiły odpowiednio 61 oraz 10,7. Warto zauważyć, że Gmina Wojcieszków, na tle pozostałych gmin powiatu łukowskiego, odznacza się **najniższymi wskaźnikami przedsiębiorczości mieszkańców**.

Wykres 17. Osoby prowadzące działalność gospodarczą na 1 000 mieszkańców w 2024 r. na terenie Gminy Wojcieszków, powiatu łukowskiego i województwa lubelskiego (osoby)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Wykres 18. Osoby prowadzące działalność gospodarczą na 100 osób w wieku produkcyjnym w 2024 r. na terenie Gminy Wojcieszków, powiatu łukowskiego i województwa lubelskiego (osoby)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

2.5. PODSUMOWANIE I WNIOSKI

- Zgodnie z danymi statystycznymi Gminę Wojcieszków w końcu 2024 r. zamieszkiwało 6 439 osób (3 230 kobiet i 3 209 mężczyzn), co stanowi 6,4% ludności powiatu łukowskiego oraz 0,3% ludności województwa lubelskiego. Obszar gminy wyróżnia ponadto dość niski wskaźnik gęstości zaludnienia, który w 2024 r. wynosił 59 osób/km² i był niższy od średniej dla powiatu łukowskiego (72 osób/km²) i województwa lubelskiego (80 osób/km²).
- Na przestrzeni ostatnich dziesięciu lat na terenie Gminy Wojcieszków odnotowuje się systematyczny spadek liczby ludności, w wyniku którego liczba mieszkańców tego terenu zmniejszyła się o 584 osoby, co stanowi 8,4% ludności zamieszkującej ten obszar w 2015 r. W analogicznym okresie podobny trend dotyczący ubytku ludności zaobserwowano na terenie powiatu łukowskiego (-7,7%), jak i całego województwa lubelskiego (-6,7%). Co więcej, Główny Urząd Statystyczny prognozuje, że w kolejnych latach nastąpi znaczący spadek liczby ludności gminy, wobec czego w 2040 r. obszar analizy będzie zamieszkiwało 5 683 osoby, czyli o 11,7% ludności mniej w porównaniu do roku 2024.
- Gmina Wojcieszków charakteryzuje się ujemnym przyrostem naturalnym, w wyniku którego w 2024 r. liczba mieszkańców zmniejszyła się o 30 osób. Współczynnik przyrostu naturalnego na terenie Gminy Wojcieszków w ostatnich dziesięciu latach najczęściej przyjmował wartości mniejsze od zera, a w 2024 r. wyniósł -4,7‰. Na skutek spadku wartości przedmiotowego wskaźnika w ostatnich latach, sytuacja gminy kształtuje się relatywnie niekorzystnie w porównaniu do średniej w powiecie łukowskim, w którym współczynnik przyrostu naturalnego w 2024 r. wyniósł -2,1‰. Wartość wskaźnika dla gminy jest natomiast zbliżona do średniej dla województwa lubelskiego (-4,9‰), co potwierdza, że negatywne trendy

demograficzne obserwowane w Wojcieszkowie wpisują się w szersze zjawisko depopulacji regionu.

- Problemem w odniesieniu do sytuacji demograficznej obszaru jest również odpływ migracyjny ludności. Saldo migracji od 2016 r. na terenie Gminy Wojcieszków przyjmowało wartości ujemne, a w 2024 r. osiągnęło wartość -4 osoby. Należy jednak zauważyć, że wskaźnik ten w ostatnim dziesięcioleciu podlegał znacznym wahaniom – od -4 osób w 2024 r. do -48 osób w 2017 r. Ponadto dane dotyczące ruchu migracyjnego w latach 2016–2024 wskazują na systematyczną poprawę sytuacji migracyjnej w gminie, mimo że saldo migracji przez cały analizowany okres pozostawało ujemne. Współczynnik salda migracji na analizowanym terenie w 2024 r. osiągnął wartość -0,6‰, wobec -4,8‰ w powiecie łukowskim oraz -2,4‰ w województwie lubelskim. W porównaniu do pozostałych gmin powiatu łukowskiego Gmina Wojcieszków cechuje się bardzo korzystnym współczynnikiem salda migracji - wyższy, dodatni wskaźnik, odnotowano jedynie w Gminie Łuków (2,2‰).
- Sytuacja dotycząca odpływu migracyjnego ludności spowodowana jest przede wszystkim przyczynami ekonomicznymi, tj. chęcią poprawy warunków bytowych, lepszą dostępnością do pracy w większych ośrodkach miejskich, a także emigracją młodych ludzi w celu podjęcia nauki w ośrodkach akademickich znajdujących się poza gminą. Jest to zjawisko bardzo negatywne, w szczególności ze względu na fakt, że migracja jest procesem selektywnym – wyraźnie wyższe od średnich są wskaźniki migracji dla ludzi młodych, o wyższym poziomie wykształcenia. W rezultacie znaczące ujemne saldo migracji może oznaczać odpływ najlepszej, z punktu widzenia ekonomicznej przyszłości obszaru, części jego mieszkańców. Nie dość, że obserwuje się w takiej sytuacji odpływ ludzi o wysokim potencjale, to dodatkowo w przyspieszonym tempie postępuje proces starzenia się społeczności, także za sprawą spadającego przyrostu naturalnego, będącego konsekwencją odpływu kobiet w wieku produkcyjnym.
- Na terenie Gminy Wojcieszków w 2024 r., w strukturze wieku ludności według ekonomicznych grup wieku, dominowały osoby w wieku produkcyjnym – 57,6%. Ludność w wieku przedprodukcyjnym stanowiła 21,2%, a w wieku poprodukcyjnym 21,2% mieszkańców obszaru. Struktura wiekowa Gminy Wojcieszków jest korzystniejsza niż średnio w województwie lubelskim i zbliżona do średnich wartości powiatowych, z relatywnie wysokim udziałem dzieci i młodzieży oraz umiarkowanym poziomem starzenia się ludności. W porównaniu z innymi gminami powiatu gmina plasuje się w środkowej części stawki, zachowując potencjał demograficzny, który może sprzyjać rozwojowi lokalnemu, pod warunkiem utrzymania napływu mieszkańców i poprawy warunków życia dla młodszych grup wiekowych.
- Należy jednak zauważyć, że proporcje między ludnością w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym w ostatnim dziesięcioleciu wykazują tendencję do negatywnego układu. W porównaniu do roku 2015 na terenie gminy nastąpił wzrost odsetka ludności w wieku poprodukcyjnym (o 2,5 pkt proc.), przy jednoczesnym spadku odsetka ludności w wieku przedprodukcyjnym (o 0,2 pkt proc.) i produkcyjnym (o 2,4 pkt proc.), co niewątpliwie świadczy o postępującym procesie starzenia się społeczeństwa na tym terenie. Niekorzystnym odzwierciedleniem powyższych tendencji jest obserwowany od 2015 r. stały wzrost ludności w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym (o 5,6 pkt proc.)

oraz wzrost odsetka osób w wieku 65 lat i więcej (o 2,4 pkt proc.). Warto jednak zaznaczyć, że w 2024 r. wartości przedmiotowych wskaźników obliczone dla obszaru gminy wynoszące odpowiednio 36,8% i 18,5% były niższe od wartości dla powiatu łukowskiego (odpowiednio 38,8% i 19,2%) oraz województwa lubelskiego (odpowiednio 43,3% i 21,6%). Biorąc pod uwagę powyższe można zauważyć, iż zjawisko postępującego starzenia się społeczeństwa wyraźniej odznacza się na obszarze województwa lubelskiego niż na terenie gminy.

- Z prognozy demograficznej wynika, iż w kolejnych latach – zarówno na obszarze całego województwa lubelskiego, jak i na terenie Gminy Wojcieszków – zwiększy się obciążenie demograficzne spowodowane wzrostem liczby ludności w wieku poprodukcyjnym oraz zmniejszaniem się liczby osób w wieku przedprodukcyjnym oraz w wieku produkcyjnym. W 2040 r. 21,7% mieszkańców gminy będzie starsza niż 65 lat, a odsetek najmłodszych mieszkańców jednostki zmniejszy się do 17,9%. Należy mieć świadomość, że będzie to rodziło konieczność zmian w systemie opieki zdrowotnej oraz systemie oświaty, a także będzie oddziaływało na rynek pracy.
- Według stanu z końca grudnia 2024 r., kobiety stanowiły 50,2% ogólnej liczby ludności gminy, a wskaźnik feminizacji wynosił 101, wobec 102 w powiecie łukowskim oraz 107 w województwie lubelskim. Analiza danych statystycznych pokazuje, że wskaźnik ten w ostatnim dziesięcioleciu utrzymywał się na stałym poziomie. Natomiast, zgodnie z prognozą stanu i struktury ludności, w przyszłości udział kobiet w populacji gminy będzie stopniowo się zwiększał.
- Analiza danych demograficznych wskazuje na konieczność podjęcia działań w zakresie zahamowania odpływu ludności z terenu gminy oraz powstrzymania negatywnych trendów demograficznych związanych ze starzeniem się społeczeństwa. Opisane zmiany demograficzne powodują, że szczególnego znaczenia nabierają dwie grupy mieszkańców: osoby młode i osoby starsze. Liczba osób młodych na terenie gminy stale się zmniejsza, zatem – biorąc pod uwagę ujemne saldo migracji oraz niekorzystny współczynnik przyrostu naturalnego – należy podjąć działania mające za celu zachęcenie osób młodych do pozostania na tym obszarze. Zwiększający się udział osób w wieku poprodukcyjnym powoduje natomiast konieczność realizacji skutecznych działań ukierunkowanych na rozwiązywanie problemów, z którymi borykają się osoby starsze. Biorąc pod uwagę obecne tendencje, możemy spodziewać się dalszego wzrostu liczby ludności w wieku poprodukcyjnym oraz wzrost udziału ludności w tym wieku w ogólnej liczbie ludności, co będzie prowadzić do obciążenia osób pracujących kosztami utrzymania systemów zabezpieczenia społecznego. Uwzględniając wyniki prognozy demograficznej, w tym zmieniającą się strukturę ludności, konieczne jest dostosowanie działań związanych z rozwojem infrastruktury społecznej do potrzeb powiększającej się społeczności osób starszych, a także rozwój usług społecznych z zakresu opieki i aktywizacji osób starszych i długotrwale chorych. Należy również założyć, że w kolejnych latach będzie wzrastało zapotrzebowanie na różne formy wsparcia seniorów tj. usługi w miejscu zamieszkania, placówki pobytu całodobowego oraz wsparcia środowiskowego. Niezbędna będzie także edukacja społeczna podjęta w celu przygotowania społeczności lokalnej do nowych wyzwań i pomocy w odnalezieniu się w nowej sytuacji.
- Kapitał ludzki stanowi jeden z kluczowych elementów rozwoju jednostek samorządu terytorialnego. Istotnym miernikiem kapitału ludzkiego jest poziom wykształcenia ludności.

Według Narodowego Spisu Powszechnego z 2021 r. jedynie 12,3% ludności Gminy Wojcieszków posiada wykształcenie wyższe, 2,4% wykształcenie policealne, 9,7% średnie ogólnokształcące, a 14,1% średnie zawodowe. Wykształceniem zasadniczym zawodowym/branżowym legitymuje się 28,8% mieszkańców gminy, gimnazjalnym 3,5%, natomiast 23,7% ukończonym podstawowym. 3,9% mieszkańców zakończyło edukację przed ukończeniem szkoły podstawowej. Należy przy tym zauważyć, że w porównaniu do średniej w województwie lubelskim oraz w powiecie łukowskim udział osób z wykształceniem wyższym w Gminie Wojcieszków był znacznie niższy.

- Wskaźnikiem kapitału ludzkiego są także dane o wynikach egzaminu ósmoklasisty. W 2025 r. z egzaminu z języka polskiego ósmoklasiści ze szkół podstawowych z terenu gminy uzyskali średnio 54,3% punktów możliwych do zdobycia (wobec 64,0% w powiecie łukowskim i 65,0% w województwie lubelskim), z matematyki – 41,4% (wobec 50,6% w powiecie łukowskim i 49,7% w województwie lubelskim), natomiast z języka angielskiego – 47,5% (wobec 63,2% w powiecie łukowskim oraz 68,1% w województwie lubelskim). Dane dotyczące wyników egzaminu ósmoklasisty z 2025 r. pokazują, że średnie wyniki uczniów klas ósmych z obszaru gminy były zdecydowanie niższe od średnich wyników w powiecie i regionie.
- Jakość kapitału społecznego i jego zaangażowanie w proces zarządzania jednostkami samorządu terytorialnego jest obecnie jednym z głównych przejawów dobrego zarządzania na poziomie lokalnym. Za swoisty miernik społeczeństwa obywatelskiego i poziomu kapitału społecznego należy uznać frekwencję w wyborach powszechnych, w tym przede wszystkim w wyborach samorządowych, mających przełożenie na kierunki i charakter działań podejmowanych przez władze publiczne na rzecz rozwoju lokalnego. Frekwencja w wyborach samorządowych w 2024 r. (wybory do rady gminy) w Gminie Wojcieszków wyniosła 70,1% i była zdecydowanie wyższa od średniej frekwencji w powiecie łukowskim (60,0%) oraz w województwie lubelskim (53,3%). Był to jednocześnie najwyższy wynik spośród wszystkich gmin powiatu łukowskiego.
- Jako mierniki ilustrujące pewien aspekt kapitału społecznego można zastosować również wskaźniki dotyczące liczby stowarzyszeń i organizacji społecznych oraz fundacji na 1 000 ludności oraz aktywności gospodarczej. w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców liczba organizacji pozarządowych w 2024 r. wyniosła 3,73 i była nieznacznie wyższa w porównaniu ze średnią w powiecie łukowskim (3,52) oraz znacznie niższa od średniej w województwie lubelskim (4,73).
- Poziom przedsiębiorczości obszaru, mierzony liczbą osób fizycznych podejmujących działalność gospodarczą był znacznie niższy od średniej dla powiatu i regionu. Wartości wskaźników dotyczących liczby osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 1 000 mieszkańców oraz na 100 osób w wieku produkcyjnym obliczone dla Gminy Wojcieszków wynosiły odpowiednio 61 oraz 10,7. Warto zauważyć, że Gmina Wojcieszków, na tle pozostałych gmin powiatu łukowskiego, odznacza się najniższymi wskaźnikami przedsiębiorczości mieszkańców.
- Analiza danych obrazujących aktywność obywatelską i potencjał społeczny wskazuje na konieczność podjęcia działań mających na celu dalszy rozwój kapitału ludzkiego oraz kapitału społecznego obszaru – w szczególności w zakresie wsparcia edukacji oraz przedsiębiorczości mieszkańców. Ponadto w obliczu depopulacji i starzenia się mieszkańców władze

samorządowe powinny dążyć do zwiększenia aktywności i integracji społecznej przez wsparcie organizacji pozarządowych, a także aktywnie angażować mieszkańców w realizację wspólnych przedsięwzięć rozwojowych.

Wnioski:

- **Obserwowany od wielu lat spadek liczby ludności oraz prognozowane dalsze zmniejszenie populacji na konieczność prowadzenia aktywnej polityki przeciwdziałania depopulacji, ukierunkowanej zarówno na zatrzymanie osób młodych, jak i zwiększenie atrakcyjności osiedleńczej gminy dla nowych mieszkańców.**
- **Ujemny przyrost naturalny oraz negatywne saldo migracji, w tym odpływ młodych i wykształconych mieszkańców, prowadzą do postępującego starzenia się społeczeństwa i zmniejszenia zasobów ludzkich o wysokim potencjale ekonomicznym.**
- **Struktura wieku ludności, mimo nadal relatywnie korzystnego udziału osób w wieku produkcyjnym, wykazuje wyraźne tendencje starzenia się populacji. Prognozowany wzrost udziału osób w wieku poprodukcyjnym będzie skutkował zwiększonym obciążeniem demograficznym, wpływając na rynek pracy, system zabezpieczenia społecznego oraz zapotrzebowanie na usługi zdrowotne i opiekuńcze.**
- **Kapitał ludzki gminy charakteryzuje się stosunkowo niskim poziomem wykształcenia wyższego oraz wynikami egzaminów ósmoklasistów poniżej średniej powiatu i województwa, co wskazuje na potrzebę wzmocnienia edukacji i kwalifikacji zawodowych mieszkańców.**
- **Poziom przedsiębiorczości mieszkańców pozostaje niski na tle powiatu i województwa, co wskazuje na potrzebę tworzenia warunków sprzyjających rozwojowi lokalnej gospodarki, w tym wsparcia sektora MŚP oraz inicjatyw samozatrudnieniowych.**
- **Wysoka frekwencja wyborcza stanowi istotny atut gminy i świadczy o dużym potencjale kapitału społecznego. Może to sprzyjać wdrażaniu modelu rozwoju opartego na partycypacji społecznej i współpracy z organizacjami pozarządowymi.**
- **Wobec zdiagnozowanych trendów działania władz lokalnych powinny koncentrować się na: wzmocnieniu kapitału ludzkiego, poprawie jakości edukacji, aktywizacji zawodowej mieszkańców, wsparciu przedsiębiorczości oraz dostosowaniu infrastruktury i usług społecznych do potrzeb starzejącej się populacji.**

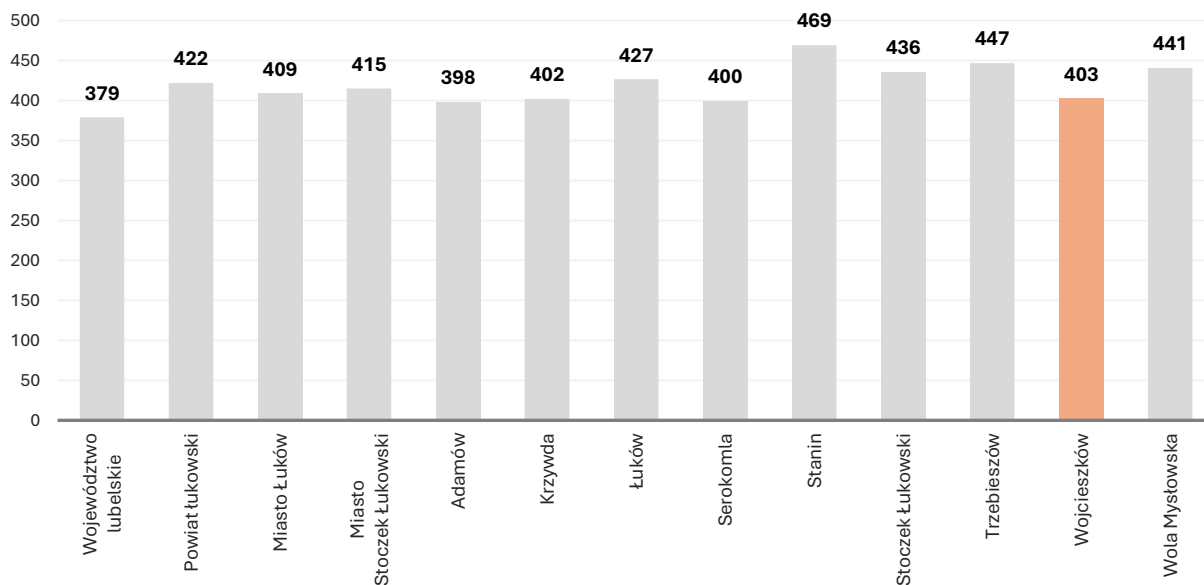
3. RYNEK PRACY

3.1. PRACUJĄCY I STRUKTURA ZATRUDNIENIA

Według danych GUS w 2024 r. zbiorowość **osób pracujących**³ na terenie Gminy Wojcieszków wynosiła 2 592 osoby (1 142 kobiety i 1 450 mężczyzn). **Wskaźnik zatrudnienia**, prezentujący liczbę osób pracujących na 1 000 mieszkańców w 2024 r. wynosił 403 osoby, wobec 422 w powiecie łukowskim oraz 379 na terenie całego województwa lubelskiego. Na jeszcze pełniejszy ogląd sytuacji grupy osób pracujących pozwala wskaźnik odnoszący ich liczbę do liczby osób w wieku produkcyjnym. Również w przypadku tego wskaźnika wartość obliczona dla Gminy Wojcieszków (699 osób) jest niższa od średniej wartości dla powiatu łukowskiego (738 osób), lecz jednocześnie wyższa od średniej dla regionu (658 osób).

W porównaniu do pozostałych gmin powiatu łukowskiego Gmina Wojcieszków wyróżnia się **relatywnie niskimi wartościami wskaźników dotyczących liczby osób pracujących**. Niższe wartości wskaźników zatrudnienia odnotowano w jedynie w trzech jednostkach: Gminie Adamów, Gminie Serokomla oraz Gminie Krzywda.

Wykres 19. Liczba pracujących na 1 000 mieszkańców w 2024 r. na terenie Gminy Wojcieszków, powiatu łukowskiego i województwa lubelskiego (osoby)

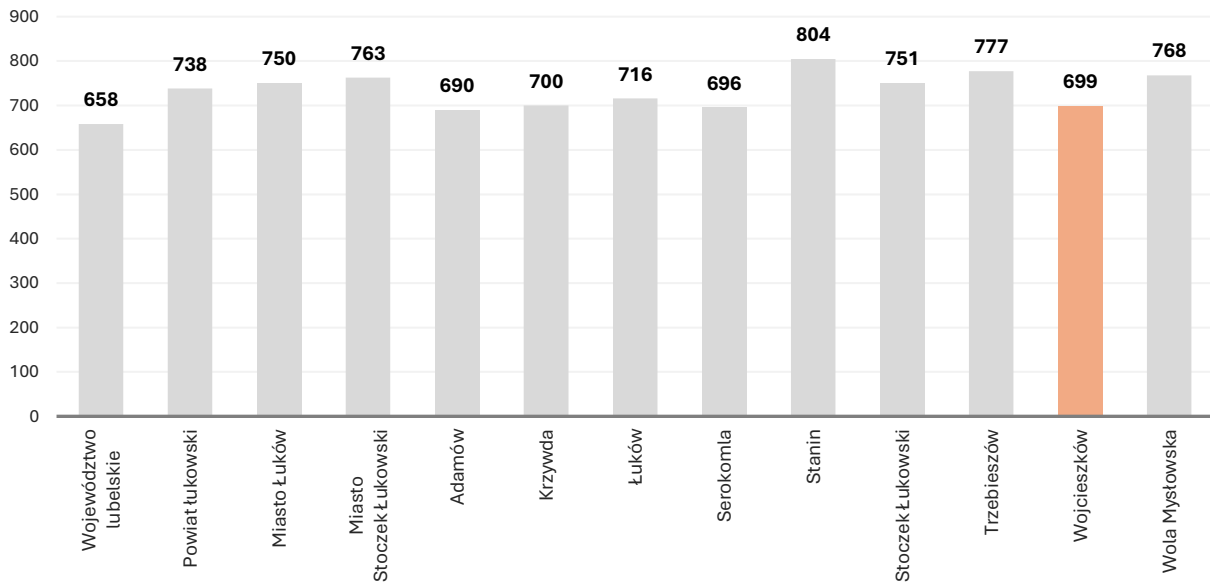
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

³ Zgodnie z definicją GUS osoby pracujące to osoby wykonujące pracę przynoszącą im zarobek (w formie wynagrodzenia za pracę) lub dochód. Do pracujących zalicza się:

Do pracujących zalicza się:

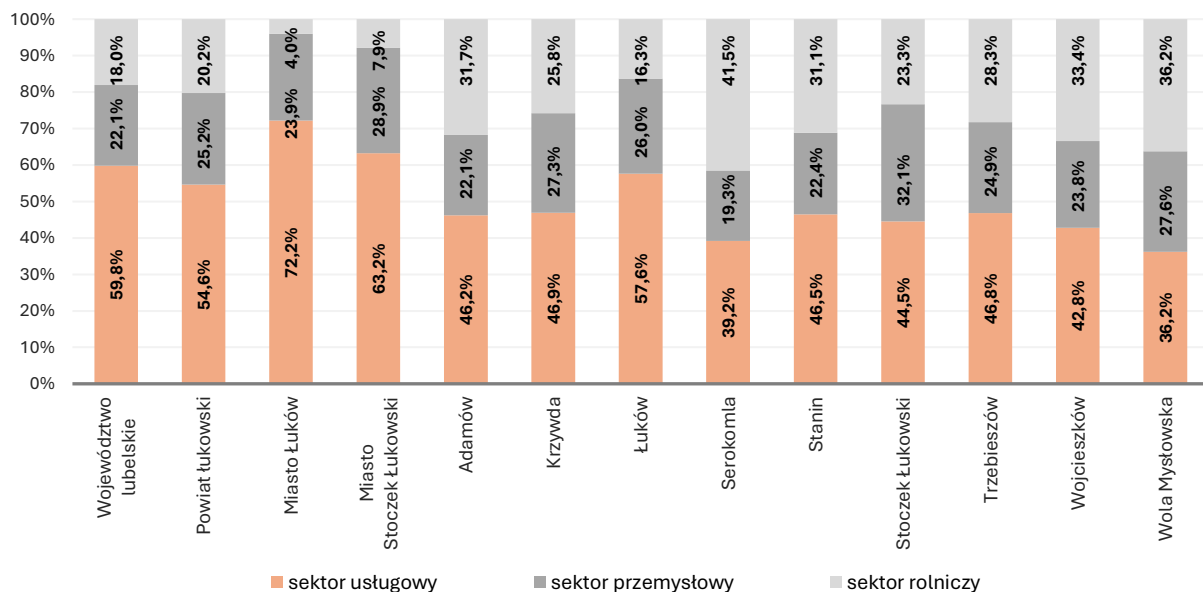
- 1) pracowników najemnych, czyli osoby zatrudnione na podstawie stosunku pracy (umowa o pracę, powołanie, mianowanie, wybór) lub stosunek służbowy;
- 2) pracujących na własny rachunek łącznie z pomagającymi członkami rodziny;
- 3) osoby wykonujące pracę nakładczą;
- 4) członków spółdzielni produkcji rolniczej;
- 5) duchownych pełniących obowiązki duszpasterskie.

Zaprezentowane dane – zgodnie z metryką GUS – nie uwzględniają pracujących w jednostkach budżetowych działających w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego.

Wykres 20. Liczba pracujących na 1 000 mieszkańców w wieku produkcyjnym w 2024 r. na terenie Gminy Wojcieszków, powiatu łukowskiego i województwa lubelskiego (osoby)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Biorąc pod uwagę liczbę osób pracujących według sekcji Polskiej Klasyfikacji Działalności, zgodnie z danymi GUS w 2024 r. największy odsetek osób pracujących w Gminie Wojcieszków stanowiły osoby zatrudnione w **sektorze usługowym** – 42,8% (wobec 54,6% w powiecie łukowskim oraz 59,8% w województwie lubelskim) oraz w **sektorze rolniczym** – 33,4% (wobec 20,2% w powiecie łukowskim oraz 18,0% w województwie lubelskim). W sektorze przemysłowym zatrudnionych było 23,8% pracujących (wobec 25,2% w powiecie łukowskim oraz 22,1% w województwie lubelskim).

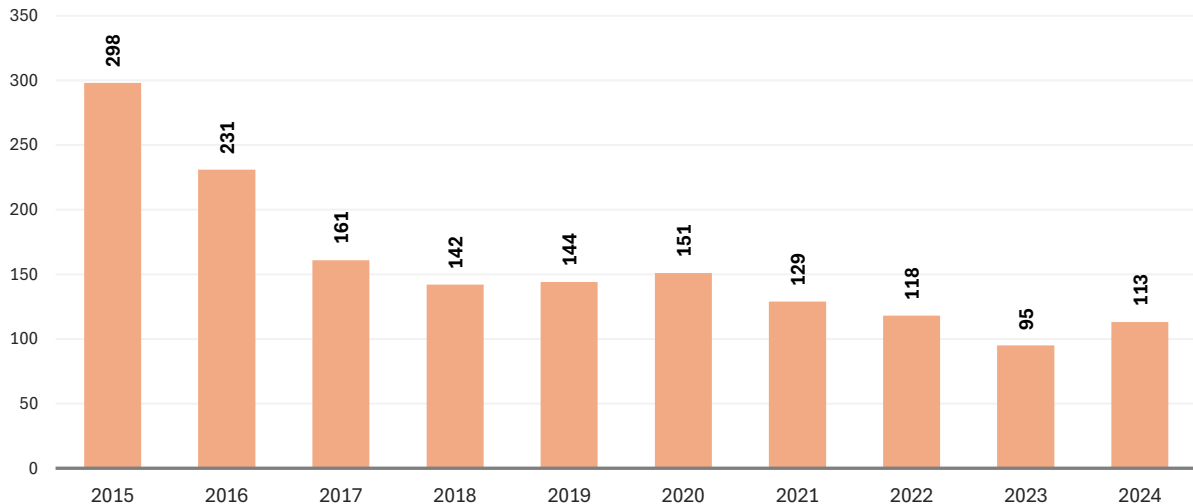
Wykres 21. Pracujący w podziale na sektory gospodarki w 2024 r. na terenie Gminy Wojcieszków, powiatu łukowskiego i województwa lubelskiego (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

3.2. BEZROBOCIE I JEGO STRUKTURA

Skrajny – wobec pracujących – wymiar rynku pracy stanowi grupa **osób bezrobotnych**. Według stanu na koniec 2024 r. na terenie Gminy Wojcieszków zarejestrowanych było 113 bezrobotnych, z czego nieznacznie większy odsetek stanowili mężczyźni (50,4%).

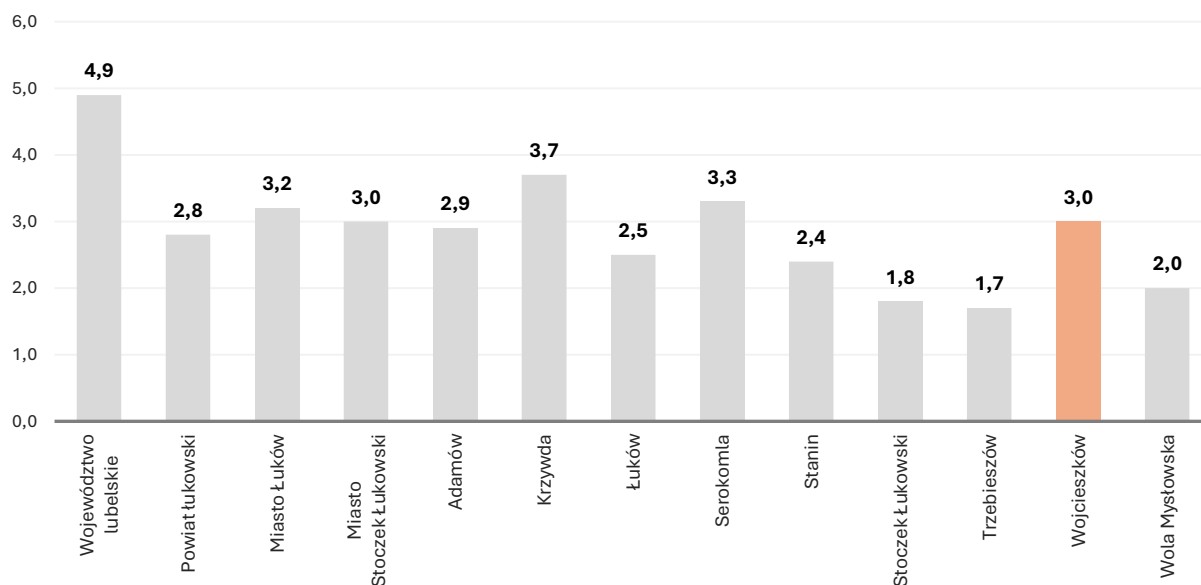
Wykres 22. Liczba bezrobotnych na terenie Gminy Wojcieszków w latach 2015-2024 (osoby)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Podobnie do obserwowanego trendu w województwie lubelskim w latach 2015-2019 **liczba osób bezrobotnych** na terenie gminy systematycznie spadała z 298 osób w 2015 r. do 144 osób w 2019 r. Natomiast biorąc pod uwagę rok 2020 to w porównaniu z grudniem 2019 r. liczba bezrobotnych zwiększyła się o 4,9% (7 osób). Wzrost liczby zarejestrowanych bezrobotnych w tym okresie odnotowano również w województwie lubelskim i powiecie łukowskim. Analiza danych wskazuje, że wpływ na wzrost liczby bezrobotnych miało niewątpliwie spowolnienie gospodarcze wywołane pandemią COVID-19. W następnych latach 2021-2023 na terenie gminy ponownie obserwowano spadek liczby osób bezrobotnych (o 37,1% w porównywaniu do końca 2020 r.). Natomiast w 2024 r. liczba osób bezrobotnych ponownie wzrosła.

Wskaźnik bezrobocia (mierzony stosunkiem liczby osób bezrobotnych zarejestrowanych do liczby osób w wieku produkcyjnym) na obszarze gminy w 2024 r. wyniósł 3,0, a jego wartość była nieznacznie wyższa od wartości wskaźnika dla powiatu łukowskiego (2,8) i jednocześnie znacznie niższa od wartości dla województwa lubelskiego (4,9). Należy jednak zauważyć, że wskaźnik bezrobocia obliczony dla Gminy Wojcieszków był jednym z najwyższych spośród wszystkich gmin powiatu łukowskiego – wyższą wartość odnotowano jedynie w trzech jednostkach: Gminie Krzywdą (3,7), Gminie Serokomla (3,3) oraz Mieście Łuków (3,2).

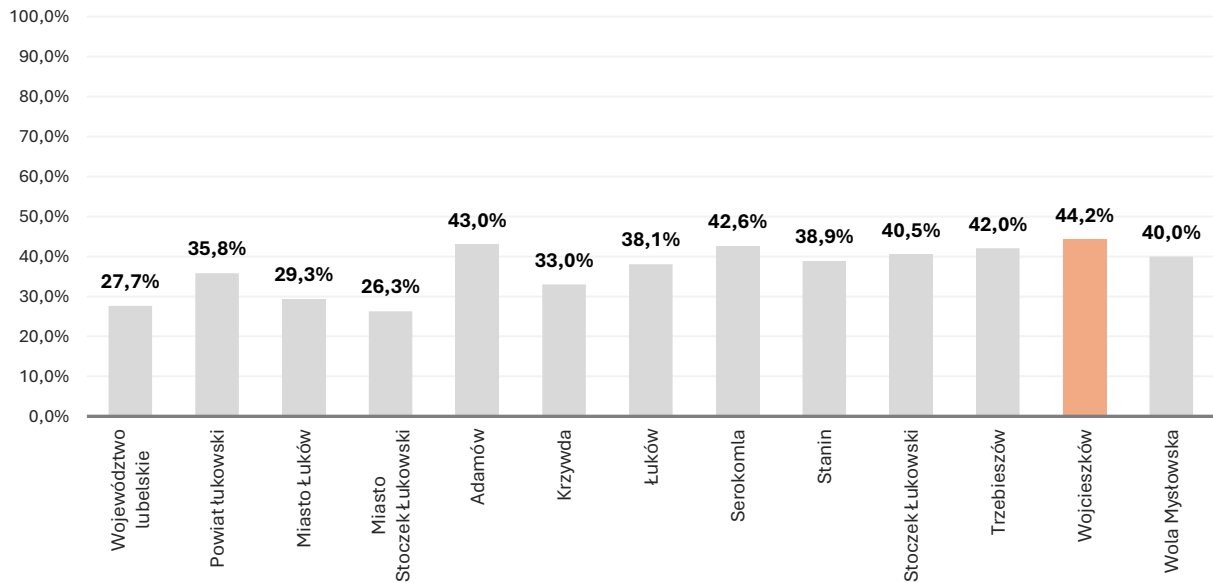
Wykres 23. Liczba bezrobotnych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym w 2024 r. na terenie Gminy Wojcieszków, powiatu łukowskiego i województwa lubelskiego (osoby)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

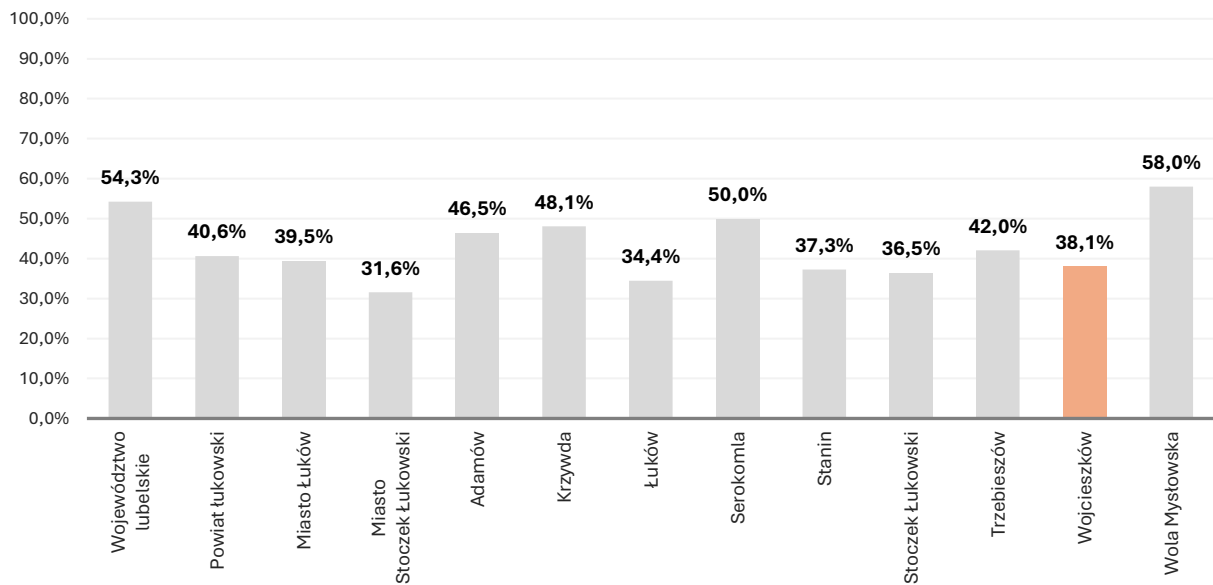
Gmina Wojcieszków, podobnie jak całe województwo lubelskie, wykazuje **wiele problemów związanych ze strukturą bezrobocia**. Dotyczy to przede wszystkim bezrobocia długotrwałego, wysokiego bezrobocia wśród ludzi młodych, w tym osób wchodzących na rynek pracy, bezrobocia osób po 50 roku życia oraz istnienia ukrytego bezrobocia (bezrobocia agrarnego). Ponadto, na analizowanym obszarze, podobnie jak na terenie całego kraju, występuje również bezrobocie strukturalne, które charakteryzuje się niedopasowaniem kwalifikacji zawodowych pracowników do potrzeb rynku pracy.

Najistotniejszym problemem obszaru jest bezrobocie osób młodych, do 30 roku życia, które w 2024 r. stanowiły 44,2% ogółu bezrobotnych. Ważnym problemem gminy jest również **bezrobocie długotrwałe**⁴ – według danych GUS na koniec 2024 r. na terenie gminy aż 38,1% bezrobotnych stanowiły osoby pozostające bez pracy dłużej niż rok, a także **bezrobocie osób po 50 roku życia**, które stanowiły 16,8% ogółu bezrobotnych.

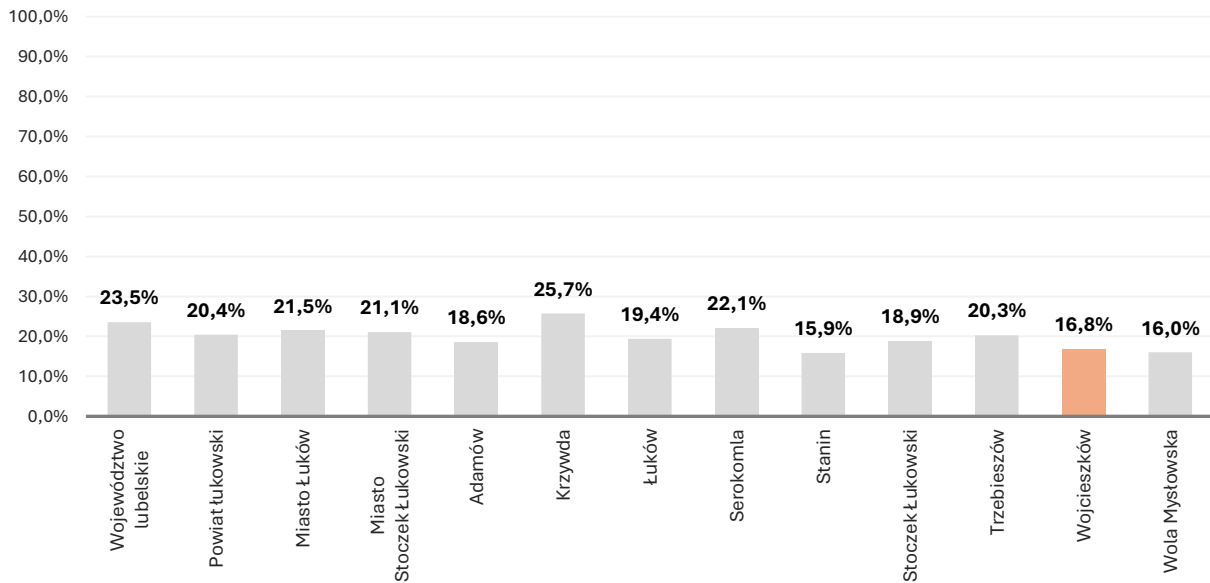
⁴ Osoby bezrobotne długotrwałe to osoby pozostające w rejestrze powiatowego urzędu pracy łącznie przez okres ponad 12 miesięcy w okresie ostatnich 2 lat, z wyłączeniem okresów odbywania stażu i przygotowania zawodowego dorosłych w miejscu pracy.

Wykres 24. Udział osób do 30 roku życia w liczbie zarejestrowanych bezrobotnych w 2024 r. na terenie Gminy Wojcieszków, powiatu łukowskiego i województwa lubelskiego (osoby)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

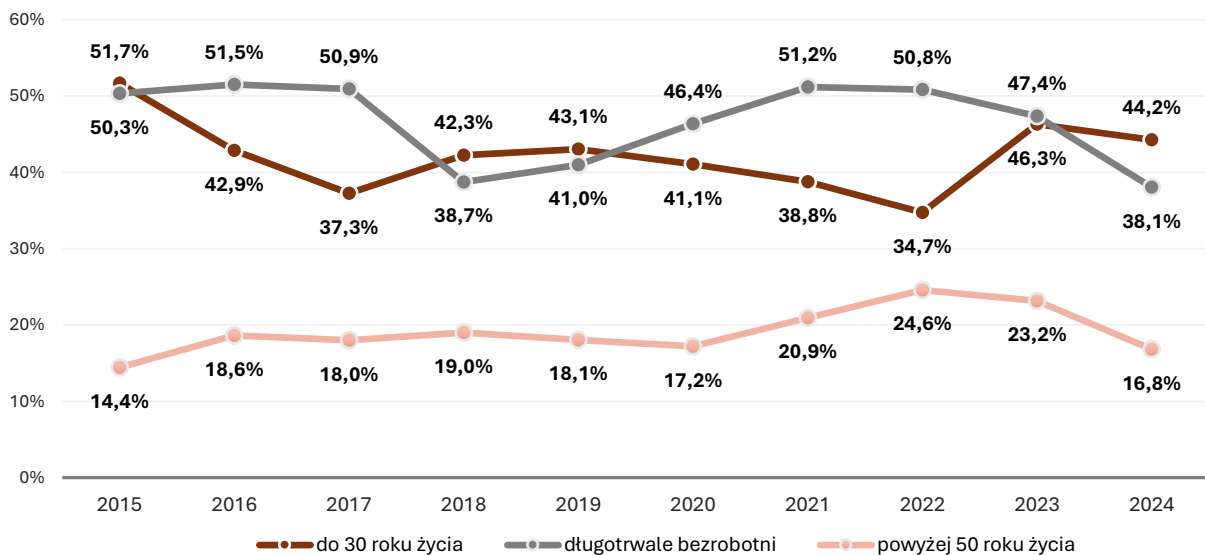
Wykres 25. Udział osób długotrwale bezrobotnych w liczbie zarejestrowanych bezrobotnych w 2024 r. na terenie Gminy Wojcieszków, powiatu łukowskiego i województwa lubelskiego (osoby)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Wykres 26. Udział osób po 50 roku życia w liczbie zarejestrowanych bezrobotnych w 2024 r. na terenie Gminy Wojcieszków, powiatu łukowskiego i województwa lubelskiego (osoby)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Na tle pozostałych gmin powiatu łukowskiego Gmina Wojcieszków wyróżnia się najwyższym wskaźnikiem dotyczącym bezrobocia osób młodych (1. miejsce w powiecie), umiarkowanie wysokim wskaźnikiem bezrobocia długotrwałego (7. miejsce w powiecie) oraz stosunkowo niskim wskaźnikiem dotyczącym bezrobocia osób po 50 roku życia (9. miejsce w powiecie).

Wykres 27. Wskaźniki dotyczące struktury bezrobocia w latach 2015-2024 na terenie Gminy Wojcieszków (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Analiza danych za lata 2015–2024 wskazuje na istotne zmiany w strukturze osób bezrobotnych według wieku oraz czasu pozostawania bez pracy. W przypadku osób do 30. roku życia w latach 2015–2022 ich udział w ogólnej liczbie bezrobotnych wykazywał tendencję spadkową (z 51,7% do 34,7%). W latach 2023–2024 nastąpił jednak wyraźny wzrost udziału tej grupy (do 46,3% w 2023 r. i 44,2% w 2024 r.), co może wskazywać na pogorszenie warunków wejścia młodych osób na rynek pracy. Udział osób długotrwale bezrobotnych przez większość analizowanego okresu utrzymywał

się na wysokim poziomie, przekraczając 50% w latach 2015–2017 oraz 2020–2022. Natomiast w latach 2023–2024 udział tej grupy uległ znaczącemu zmniejszeniu, do poziomu 47,4% w 2023 r. oraz 38,1% w 2024 r. W grupie osób powyżej 50. roku życia widoczny jest systematyczny wzrost ich udziału do 2022 r. (z 14,4% w 2015 r. do 24,6% w 2022 r.). W latach 2023–2024 nastąpiło jednak zmniejszenie udziału osób 50+, do poziomu 16,8% w 2024 r.

3.3. PODSUMOWANIE I WNIOSKI

- W porównaniu do pozostałych gmin powiatu łukowskiego Gmina Wojcieszków wyróżnia się relatywnie niskimi wartościami wskaźników dotyczących liczby osób pracujących. Według danych GUS w 2024 r. zbiorowość osób pracujących na terenie Gminy Wojcieszków wynosiła 2 592 osoby (1 142 kobiety i 1 450 mężczyzn). Wskaźnik zatrudnienia, prezentujący liczbę osób pracujących na 1 000 mieszkańców w 2024 r. wynosił 403 osoby, wobec 422 w powiecie łukowskim oraz 379 na terenie całego województwa lubelskiego.
- Biorąc pod uwagę liczbę osób pracujących według sekcji Polskiej Klasyfikacji Działalności, zgodnie z danymi GUS w 2024 r. największy odsetek osób pracujących w Gminie Wojcieszków stanowiły osoby zatrudnione w sektorze usługowym – 42,8% oraz w sektorze rolniczym – 33,4%. W sektorze przemysłowym zatrudnionych było 23,8% pracujących.
- Według stanu na koniec 2024 r. na terenie Gminy Wojcieszków zarejestrowanych było 113 bezrobotnych, z czego nieznacznie większy odsetek stanowili mężczyźni (50,4%). Wskaźnik bezrobocia (mierzony stosunkiem liczby osób bezrobotnych zarejestrowanych do liczby osób w wieku produkcyjnym) na obszarze gminy w 2024 r. wyniósł 3,0, a jego wartość była nieznacznie wyższa od wartości wskaźnika dla powiatu łukowskiego (2,8) i jednocześnie znacznie niższa od wartości dla województwa lubelskiego (4,9). Należy jednak zauważyć, że wskaźnik bezrobocia obliczony dla Gminy Wojcieszków był jednym z najwyższych spośród wszystkich gmin powiatu łukowskiego.
- Gmina Wojcieszków, podobnie jak całe województwo lubelskie, wykazuje wiele problemów związanych ze strukturą bezrobocia. Dotyczy to przede wszystkim bezrobocia długotrwałego, wysokiego bezrobocia wśród ludzi młodych, w tym osób wchodzących na rynek pracy, bezrobocia osób po 50 roku życia oraz istnienia ukrytego bezrobocia (bezrobocia agrarnego). Ponadto, na analizowanym obszarze, podobnie jak na terenie całego kraju, występuje również bezrobocie strukturalne, które charakteryzuje się niedopasowaniem kwalifikacji zawodowych pracowników do potrzeb rynku pracy. Najistotniejszym problemem obszaru jest bezrobocie osób młodych, do 30 roku życia, które w 2024 r. stanowiły 44,2% ogółu bezrobotnych. Ważnym problemem gminy jest również bezrobocie długotrwałe – według danych GUS na koniec 2024 r. na terenie gminy aż 38,1% bezrobotnych stanowiły osoby pozostające bez pracy dłużej niż rok, a także bezrobocie osób po 50 roku życia, które stanowiły 16,8% ogółu bezrobotnych.
- Wyzwaniem dla gminy jest skuteczna aktywizacja zawodowa osób będących w najtrudniejszej sytuacji na rynku pracy, a także pomoc w uzyskaniu lepszej jakości zatrudnienia, tak aby przeciwdziałać zjawisku tzw. ubogich pracujących.
- Zjawisko bezrobocia, a w szczególności bezrobocia długookresowego, jest na ogół przyczyną innych problemów społecznych. Osoby bezrobotne są bardziej zagrożone ubóstwem, wykluczeniem społecznym, a nawet problemami zdrowotnymi. Przyczynami przedłużania się

okresu pozostawania bez pracy większości osób długotrwale bezrobotnych jest niskie wykształcenie oraz brak kwalifikacji zawodowych i doświadczenia zawodowego. Bezrobocie długotrwale jest wysoce niekorzystne społecznie, wpływa bowiem zarówno na warunki bytowe rodziny (długotrwały brak stałego wynagrodzenia), jak i na kondycję psychiczną i społeczną osoby pozostającej bez pracy. Ponadto, wśród osób długotrwale bezrobotnych następuje dezaktualizacja kwalifikacji zawodowych, a ich aktywizacja zawodowa i przywrócenie do grona pracujących staje się bardzo trudne. Osoby, które pozostają bez pracy przez dłuższy czas, mają większe problemy ze znalezieniem zatrudnienia, ponieważ tracą motywację, pewność siebie i umiejętności. Długotrwały brak stałego wynagrodzenia prowadzi również często do uzależnienia finansowego od transferów z pomocy społecznej i oddalenia od rynku pracy.

- Trudna sytuacja osób dopiero wkraczających na rynek pracy najczęściej wiąże się z brakiem odpowiedniego doświadczenia oraz niedopasowaniem kwalifikacji do potrzeb rynku pracy. Na zróżnicowanie szans zawodowych osób młodych wpływ ma wiele czynników: posiadane wykształcenie, zdobyte doświadczenie, kwalifikacje, miejsce zamieszkania, jak również ich oczekiwania. Wysoka stopa bezrobocia wśród młodych ludzi uwydatnia potrzebę wdrożenia programów wsparcia, takich jak praktyki zawodowe, staże, które mogłyby pomóc w zdobyciu odpowiednich umiejętności i doświadczeń.
- Przyczyn bezrobocia wśród osób po 50. roku życia można upatrywać w kilku zjawiskach: ogólnym pogorszeniu sytuacji na rynku pracy, niższym poziomie wykształcenia osób po 50. roku życia w porównaniu z młodszymi rocznikami, niewielkim zainteresowaniem pracodawców inwestowaniem w poprawę kwalifikacji osób po 50. roku życia, a także bardzo małą skłonnością osób w tej grupie wieku do podnoszenia kwalifikacji poprzez uczestnictwo w edukacji dorosłych, upowszechnieniu wśród pracodawców stereotypu niższej wydajności pracy osób po 50. roku życia. W obliczu starzenia się ludności gminy zwiększenie zatrudnienia starszych bezrobotnych oraz ich aktywizacja zawodowa może stanowić kluczowy priorytet polityki rynku pracy. Konieczne jest zatem podjęcie działań rzecz aktywizacji zawodowej i integracji społecznej osób w wieku 50+, wspierania kształcenia ustawicznego oraz promocji przedsiębiorczości.

Wnioski:

- **Gmina Wojcieszków charakteryzuje się relatywnie niskim poziomem zatrudnienia na tle powiatu łukowskiego, co może świadczyć o ograniczonej aktywności zawodowej mieszkańców oraz niedostatecznej liczbie miejsc pracy na terenie gminy.**
- **Struktura zatrudnienia wskazuje na istotną rolę sektora usługowego i rolniczego, przy jednocześnie umiarkowanym udziale przemysłu. Rynek pracy gminy ma lokalny, ograniczony i silnie rolniczo zorientowany charakter. Brak ośrodków przemysłowych oraz niewielka liczba podmiotów gospodarczych powodują, że rynek pracy cechuje się niską chłonnością oraz ograniczoną liczbą miejsc pracy poza rolnictwem.**
- **Mimo relatywnie niskiego poziomu bezrobocia w ujęciu ogólnym, wskaźnik ten należy do najwyższych wśród gmin powiatu łukowskiego, co wskazuje na potrzebę wzmocnienia lokalnej polityki rynku pracy. Wyzwaniem pozostaje również niekorzystna struktura bezrobocia.**

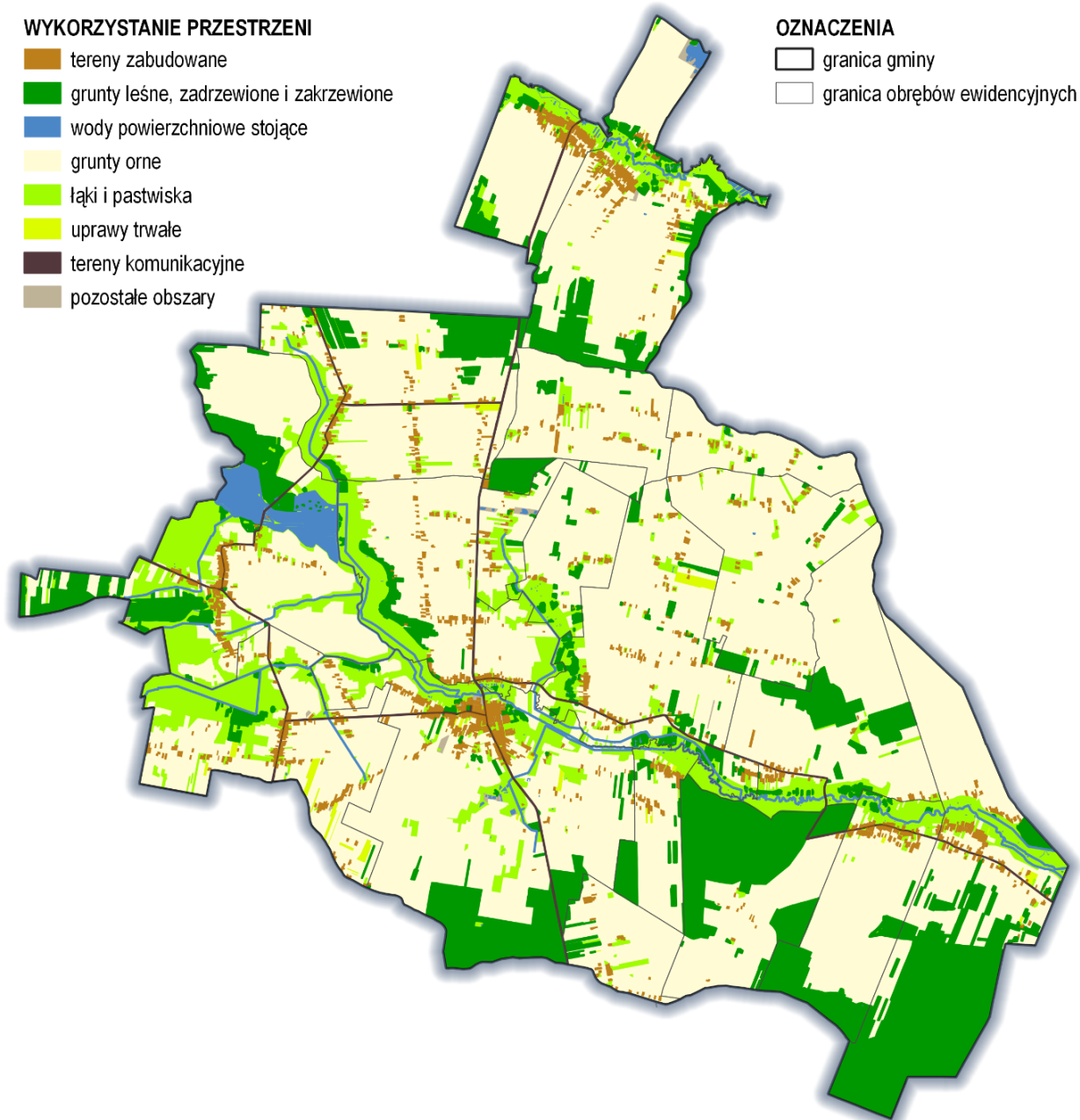
- Istotnym problemem pozostaje bezrobocie osób młodych do 30. roku życia, stanowiących znaczną część ogółu bezrobotnych. Zjawisko to zwiększa ryzyko migracji młodych mieszkańców oraz trwałej utraty kapitału ludzkiego gminy. Wysoki odsetek bezrobotnych młodych osób wskazuje na potrzebę wzmocnienia działań wspierających wejście na rynek pracy, takich jak praktyki zawodowe, staże czy programy podnoszenia kwalifikacji.
- Wysoki udział osób długotrwale bezrobotnych świadczy o utrwalaniu się bierności zawodowej i narastaniu problemów społecznych, w tym ubóstwa i wykluczenia społecznego. Konieczne są kompleksowe działania aktywizacyjne łączące wsparcie zawodowe i społeczne.
- Znaczący udział osób bezrobotnych po 50. roku życia wymaga ukierunkowanych działań aktywizacyjnych, uwzględniających specyficzne bariery tej grupy, w tym niską mobilność zawodową, ograniczone kwalifikacje i stereotypy pracodawców. Wzmocnienia wymagają działania w zakresie edukacji dorosłych, kształcenia ustawicznego i transferu kwalifikacji, aby ograniczyć dezaktualizację umiejętności szczególnie wśród osób długotrwale bezrobotnych oraz 50+.
- Wobec zidentyfikowanych problemów kluczowe znaczenie ma rozwój aktywnej polityki rynku pracy, obejmującej wsparcie staży i praktyk dla młodzieży, programy aktywizacji osób długotrwale bezrobotnych i 50+, rozwój przedsiębiorczości oraz działania na rzecz poprawy jakości zatrudnienia i przeciwdziałania zjawisku ubogich pracujących.

4. POTENCJAŁ GOSPODARCZY

4.1 STRUKTURA FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNA

Na sposób użytkowania obszaru Gminy Wojcieszków oraz zachodzące w nim zmiany wpływają przede wszystkim cechy środowiska przyrodniczego oraz oddziaływanie antropogeniczne wynikające z realizacji potrzeb społecznych, ekonomicznych, kulturowych i politycznych. Przeobrażenia w sposobie użytkowania gruntów zachodzą na skutek postępującej urbanizacji i związanego z nią rozwoju niezbędnej infrastruktury, a także podejmowanych działań ochronnych wynikających z prowadzonej polityki ekologicznej i przestrzennej.

Ryc. 8. Kierunki wykorzystania powierzchni Gminy Wojcieszków.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bazy Danych Obiektów Topograficznych 10k (BDOT10k).

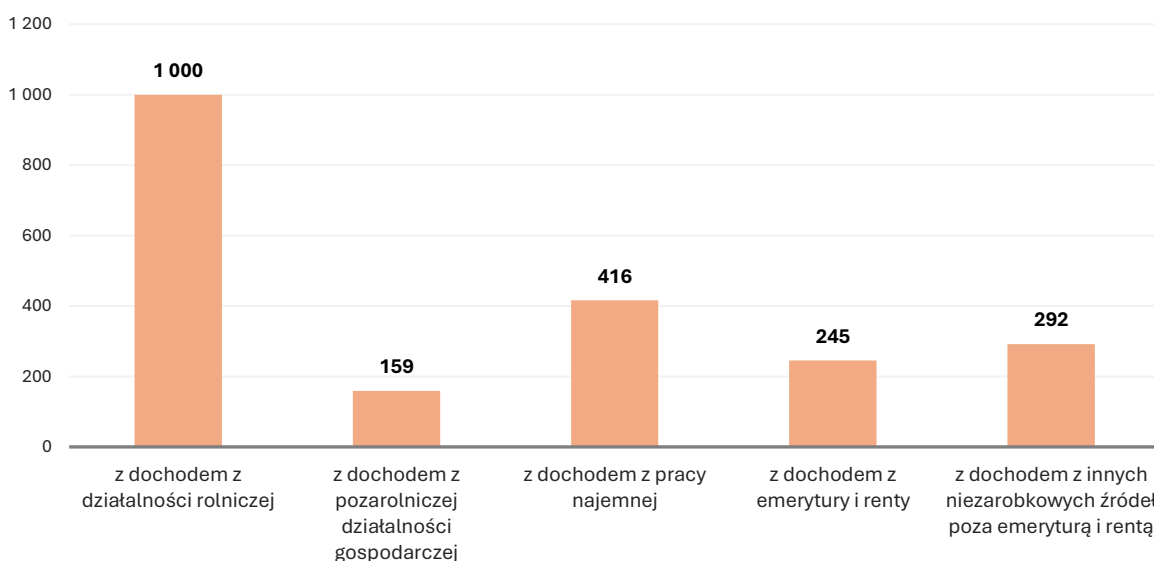
Gmina Wojcieszków posiada charakter typowo rolniczy. Według ewidencji geodezyjnej największą część Gminy Wojcieszków stanowią **użytki rolne**, które zajmują 8 792 ha, czyli 80,7% jej powierzchni. Struktura użytkowania użytków rolnych wykazuje proporcje charakterystyczne dla obszarów wiejskich o charakterze rolniczym – zdecydowanie dominują grunty orne – 7 090 ha (80,6% powierzchni użytków rolnych), następnie łąki trwałe – 1 050 ha (11,9%), grunty rolne zabudowane – 361 ha (4,1%) oraz pastwiska trwałe – 131 ha (1,5%). W strukturze tej zwraca uwagę stosunkowo mały udział trwałych użytków zielonych. Koncentrują się one głównie w dolinach rzek. Sady w poszczególnych wsiach stanowią znikomy odsetek użytków rolnych bądź nie występują wcale. **Grunty zabudowane i zurbanizowane** stanowią jedynie 3,1% (335 ha) obszaru gminy.

Według stanu na koniec 2024 r. **grunty leśne** w Gminie Wojcieszków zajmowały powierzchnię 1 607 ha i pokrywały 14,6% obszaru gminy. Jest to odsetek zdecydowanie niższy od wskaźnika lesistości obliczonego dla powiatu łukowskiego (22,3%) oraz od wskaźnika lesistości województwa lubelskiego (23,5%).

4.2. ROLNICTWO

Według danych GUS, uzyskanych w ramach Powszechnego Spisu Rolnego z 2020 r., na terenie Gminy Wojcieszków zlokalizowanych jest **1 000 gospodarstw rolnych**, co stanowi 8,7% gospodarstw z terenu całego powiatu łukowskiego. Wszystkie gospodarstwa prowadzące działalność na terenie gminy to **gospodarstwa indywidualne**.

Wykres 28. Gospodarstwa rolne w Gminie Wojcieszków według źródeł dochodów (liczba)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

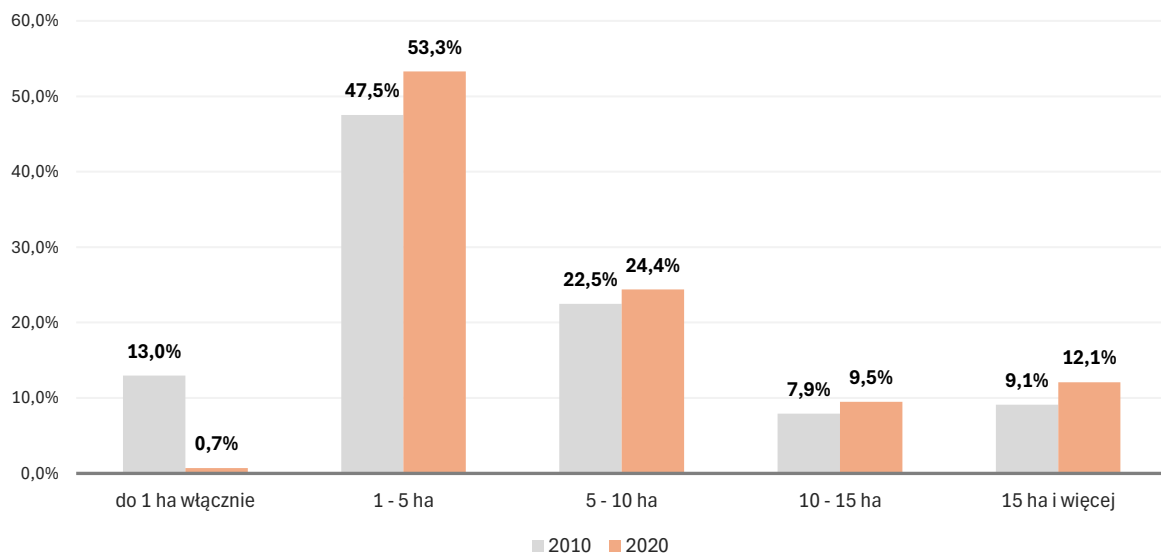
Dane GUS wskazują, że na obszarze gminy rolnictwo jest istotnym źródłem uzyskiwania dochodów – na 1 000 gospodarstw indywidualnych uzyskujących dochody z różnych źródeł wszystkie gospodarstwa wykazały dochód z działalności rolniczej. 41,6% (416) gospodarstw rolnych posiadało dochody z pracy najemnej, a 24,5% (245) dochody z emerytury i renty. Dochody z innych niezarobkowych źródeł poza emeryturą i rentą wykazało 29,2% (292), a 15,9% gospodarstw miało dochody z pozarolniczej działalności gospodarczej (159).

Czynnikiem wpływającym na stan rolnictwa i intensywność produkcji rolnej jest **struktura agrarna**, która w analizowanej gminie jest umiarkowanie korzystna. Pod względem wielkości

w Gminie Wojcieszków dominują gospodarstwa o powierzchni do 5 ha – stanowią one 54,0% ogółu gospodarstw (540 gospodarstw). Gospodarstwa o powierzchni od 5 ha do 10 ha stanowią łącznie 24,4% ogółu gospodarstw (244 gospodarstwa). Stosunkowo duży udział miały również średnie i duże gospodarstwa – od 10 do 15 ha – 9,5% (95 gospodarstw) oraz powyżej 15 ha – 12,1% (121 gospodarstw). Średnia wielkość gospodarstwa rolnego wynosi 8,76 ha, wobec 8,51 ha w powiecie łukowskim oraz 9,64 ha w województwie lubelskim.

Zmiany, jakie zaszły w tym zakresie na obszarze gminy, można zaobserwować, porównując wyniki Powszechnego Spisu Rolnego z 2020 r. z wynikami spisu przeprowadzonego w roku 2010. W 2010 r. rozkład gospodarstw rolnych według poszczególnych grup obszarowych przedstawiał się następująco: na 1 273 wszystkich gospodarstw prowadzących działalność rolniczą, aż 13,0% stanowiły gospodarstwa do 1 ha łącznie (165 gospodarstw), do 5 ha – 47,5% (605 gospodarstw), 5-10 ha – 22,5% (286 gospodarstw), 10-15 ha – 7,9% (101 gospodarstw), a gospodarstwa powyżej 15 ha – 9,1% (116 gospodarstw). Widać więc wyraźnie, że zmiany jakie zaszły w ostatnich latach poprawiły strukturę agrarną, przez co stała się ona bardziej efektywna.

Wykres 29. Gospodarstwa rolne w Gminie Wojcieszków według grup obszarowych użytków rolnych (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Na terenie gminy przeważają gleby bielnicowe i pseudobielnicowe oraz brunatne wyługowane. W dolinach i obniżeniach występują gleby hydrogeniczne: murszowo-mineralne, torfowe i murszowo-torfowe oraz czarne ziemie zdegradowane. Pod względem bonitacyjnym przeważają gleby klasy IV (IVa, IVb), które zajmują ok. 63% ogólnej powierzchni gruntów ornych. Grunty klasy V zajmują powierzchnię 20,4%, grunty orne klasy VI - 8,9 %, a najlepsze tj. klasy III - 7,6%. Na terenie gminy nie występują grunty klas I ani II. W bonitacji użytków zielonych dominuje klasa IV (45,3%) i klasa V (43,1%) przy niewielkim udziale klasy VI (9,9%) i znikomym udziale klasy III (1,7%) ogólnego areatu użytków zielonych. Pod względem rozkładu przestrzennego najlepsze gleby występują w okolicach miejscowości Burzec, Siedliska, Ciężkie, Marianów, Kolonia Wojcieszków, Wola Bobrowa i stanowią duże zwarte kontury stwarzające korzystne warunki do rozwoju rolnictwa. Mniejsze płaty dobrych gleb zlokalizowane są w sąsiedztwie miejscowości Wojcieszków, Oszczepalin, Wola Bystrzycka, Hermanów, Wólka Domaszewska.

Ze względu na jakość gleb występującą na jej terenie, gmina jest zaliczana do obszarów średnio korzystnych dla produkcji rolnej. Według oceny Instytutu Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa — Państwowego Instytutu Badawczego w Puławach, wskaźnik jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej dla tego obszaru wynosi 61,1 pkt, wobec 74,1 pkt dla województwa lubelskiego i 66,6 pkt dla kraju. Ponadto gmina została zaliczona do obszarów o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW), czyli terenów na których prowadzenie działalności rolniczej jest utrudnione z powodu warunków naturalnych.

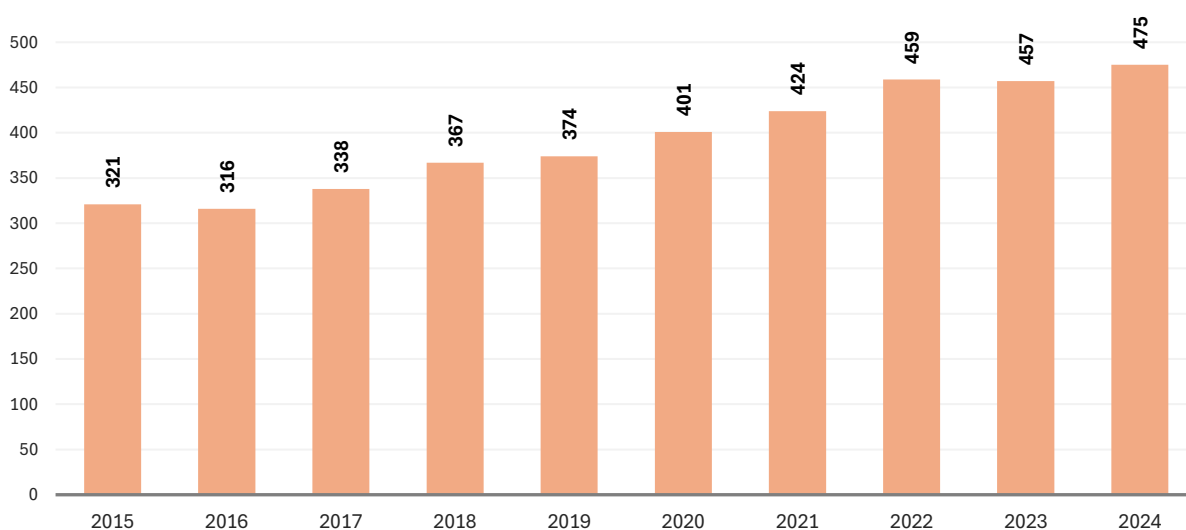
W zakresie upraw na analizowanym obszarze zdecydowanie dominują **zboża**, które stanowią 80,3% powierzchni zasiewów na terenie gminy, a wśród nich pszenżyto ozime i owies. Znaczną powierzchnię zajmują również **uprawy ziemniaków** (8,3%). W hodowli zwierząt gospodarskich dominują tradycyjne kierunki – najczęściej gospodarstw na obszarze gminy prowadzi hodowlę drobiu, trzody chlewnej i bydła.

Obszar gminy charakteryzuje się natomiast dość wysoką **towarowością produkcji rolnej** – aż 87,2% gospodarstw rolnych produkuje towar na rynek, pozostałe zajmują się przede wszystkim produkcją na własne potrzeby.

4.3. SEKTOR POZAROLNICZY

Kondycja lokalnej gospodarki odgrywa istotną rolę w procesie rozwoju społeczno-ekonomicznego. Należy podkreślić, iż znaczenie posiada nie tylko wielkość gospodarki mierzona liczbą podmiotów prowadzących działalność ekonomiczną, lecz także ich struktura branżowa, wielkościowa oraz własnościowa. Rozwój przedsiębiorczości pozarolniczej jest niezwykle ważny, zarówno na obszarach wiejskich, jak i miejskich. Prowadzi do tworzenia miejsc pracy poza rolnictwem i do dywersyfikacji źródeł utrzymania ludności. Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych odzwierciedla poziom rozwoju przedsiębiorczości obszaru i w dużej mierze wpływa na kształtowanie się lokalnego rynku pracy.

Wykres 30. Liczba podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru REGON na terenie Gminy Wojcieszków w latach 2015-2024 (podmioty)

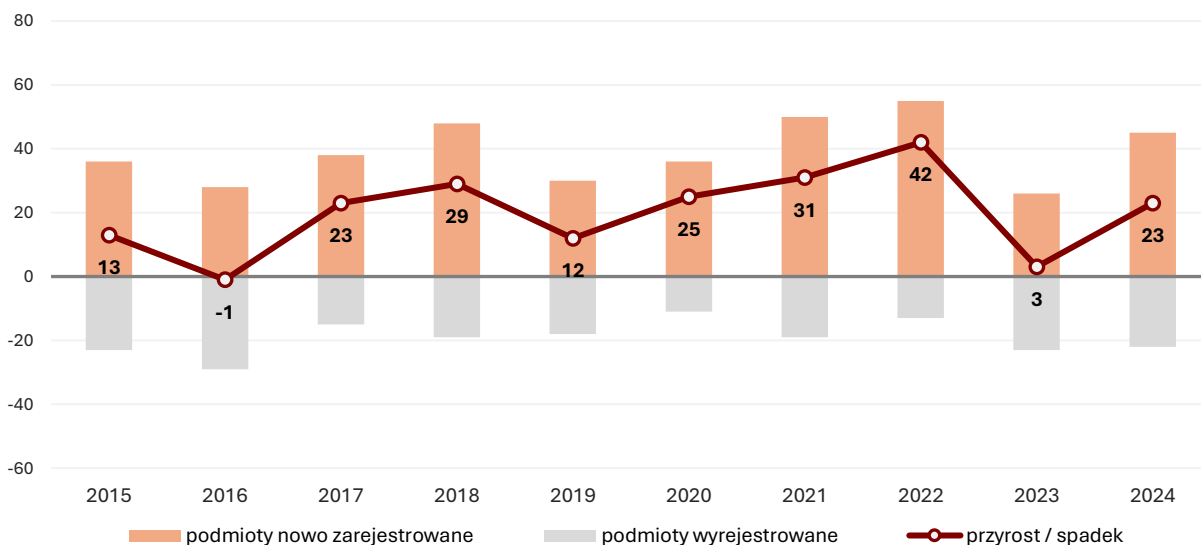

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Na terenie Gminy Wojcieszków na koniec 2024 r. w **rejestrze REGON** zaewidencjonowanych było **475 podmiotów**, czyli 4,4% ogółu podmiotów zarejestrowanych w powiecie łukowskim. W ostatniej dekadzie liczba podmiotów gospodarki narodowej na obszarze gminy wzrosła o 154 przedsiębiorstwa, co stanowi 48,0% podmiotów z 2015 r. W ostatnich latach tempo przyrostu jednak wyraźnie spowolniło – od 2022 r. liczba przedsiębiorstw utrzymuje się na względnie stałym poziomie.

Analiza zmian w liczbie podmiotów nowo zarejestrowanych i wyrejestrowanych w latach 2015–2024 wskazuje na przeważnie korzystne saldo rozwoju lokalnej przedsiębiorczości, mimo widocznych wahań w poszczególnych latach. W większości analizowanego okresu liczba nowo powstałych podmiotów przewyższała liczbę podmiotów wyrejestrowanych. Najbardziej korzystna sytuacja wystąpiła w 2022 r., kiedy odnotowano 55 nowych rejestracji przy 13 wyrejestrowaniach, co przełożyło się na najwyższy dodatni wynik w całym analizowanym okresie. Wysoka aktywność przedsiębiorcza widoczna była również w latach 2021 oraz 2018, charakteryzujących się znaczną liczbą nowych podmiotów. Jedynym rokiem, w którym liczba wyrejestrowań nieznacznie przewyższyła liczbę rejestracji, był rok 2016. W latach 2023–2024 obserwowane było osłabienie dynamiki w porównaniu do roku 2022, jednak bilans zmian pozostał dodatni. W 2024 r. na terenie gminy zarejestrowano 45 nowych przedsiębiorstw, natomiast wyrejestrowano 22 podmioty.

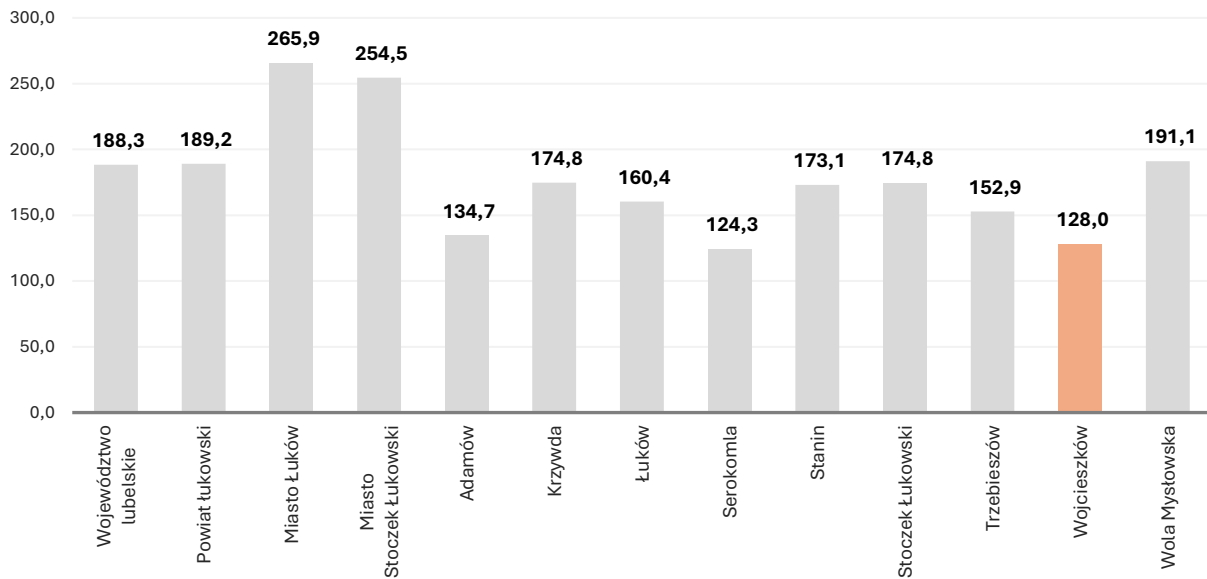
Wykres 31. Liczba podmiotów nowo zarejestrowanych i wyrejestrowanych w latach 2015-2024 na terenie Gminy Wojcieszków (podmioty)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Wskaźnik przedsiębiorczości obszaru, obrazujący liczbę podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 1 000 mieszkańców w wieku produkcyjnym, na koniec 2024 r. wyniósł 128,0 i był znacznie niższy do średniej wartości dla powiatu łukowskiego (189,2) oraz od wskaźnika obliczonego dla województwa lubelskiego (188,3). Wśród gmin powiatu łukowskiego Wojcieszków zajmuje przedostatnią pozycję – niższy wskaźnik odnotowano jedynie w Gminie Serokomla (124,3).

Wykres 32. Wskaźnik przedsiębiorczości (liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 1 000 ludności w wieku produkcyjnym) w 2024 r. na terenie Gminy Wojcieszków, powiatu łukowskiego i województwa lubelskiego (podmioty)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

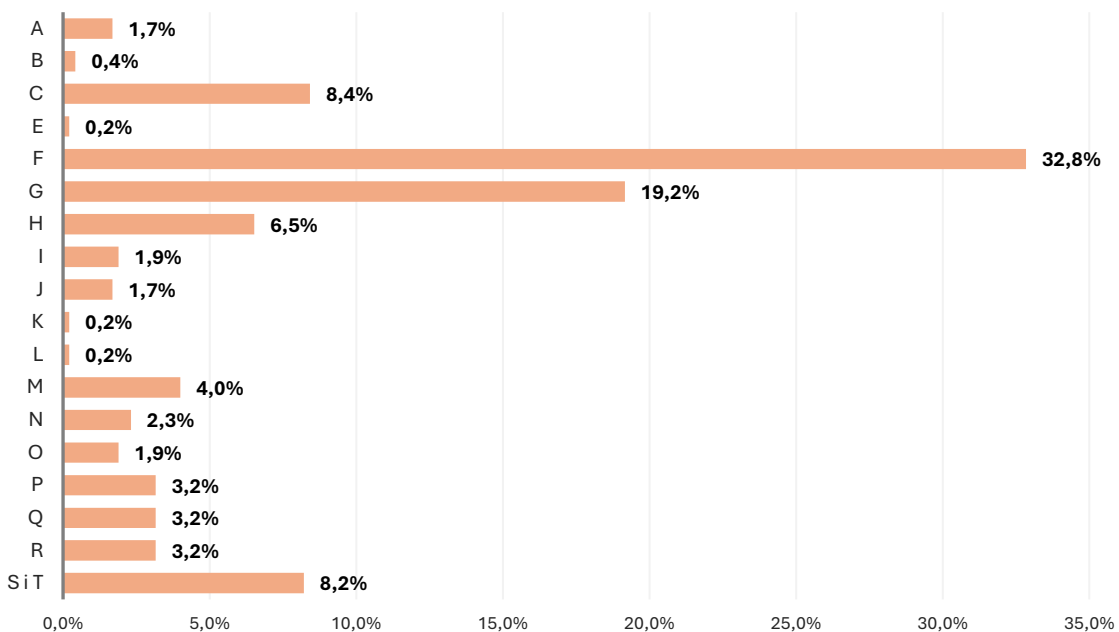
Biorąc pod uwagę podział podmiotów według **sekcji Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD)**⁵ na terenie Gminy Wojcieszków w 2024 r. najwięcej podmiotów prowadziło działalność w **Sekcji F „Budownictwo”** – 32,8% (156 podmiotów), przy czym aż 82,7% prowadziło działalność w zakresie specjalistycznych robót budowlanych (dział 43). Drugą pod względem liczebności grupę jednostek gospodarczych na terenie gminy tworzyły przedsiębiorstwa z **Sekcji G „Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych”**, które stanowiły 19,2% ogółu firm działających na tym obszarze (91 podmiotów). W tej grupie najliczniej reprezentowane były firmy z działu 47 „Handel detaliczny, z wyłączeniem handlu detalicznego pojazdami samochodowymi”, które stanowiły 60,4% podmiotów w sekcji (55 podmiotów). Znacznie mniej przedsiębiorstw prowadziło działalność w zakresie handlu hurtowego i detalicznego pojazdami samochodowymi oraz naprawy pojazdów samochodowych (dział 45) – 14,3% (13 podmiotów) oraz handlu hurtowego, z wyłączeniem handlu pojazdami samochodowymi (dział 46) – 25,3% (23 podmioty). Kolejną największą liczbą podmiotów prowadziła działalność w Sekcji C „Przetwórstwo przemysłowe” – 8,4% (40 podmiotów), Sekcjach S „Pozostała działalność usługowa” oraz T „Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby” – 8,2% (39 podmiotów), Sekcji H

⁵ Sekcje Polskiej Klasyfikacji Działalności 2007: Sekcja A – Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo; Sekcja B – Górnictwo i wydobywanie; Sekcja C – Przetwórstwo przemysłowe; Sekcja D – wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych; Sekcja E – dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją; Sekcja F – Budownictwo; Sekcja G – Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle; Sekcja H – Transport i gospodarka magazynowa; Sekcja I – Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi; Sekcja J – Informacja i komunikacja; Sekcja K – Działalność finansowa i ubezpieczeniowa; Sekcja L – Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości; Sekcja M – Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna; Sekcja N – Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca; Sekcja O – Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne; Sekcja P – Edukacja; Sekcja Q – Opieka zdrowotna i pomoc społeczna; Sekcja R – Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją; Sekcja S – Pozostała działalność usługowa; Sekcja T – Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby; Sekcja U – Organizacje i zespoły eksterytorialne.

„Transport i gospodarka magazynowa” – 6,5% (31 podmiotów), Sekcji M „Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna” – 4,0% (19 podmiotów), Sekcji P „Edukacja” – 3,2% (15 podmiotów), Sekcji Q „Opieka zdrowotna i pomoc społeczna” – 3,2% (15 podmiotów) oraz Sekcji R „Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją” – 3,2% (15 podmiotów).

Warto zauważyć, że 52,5% podmiotów (21 przedsiębiorstw) prowadzących działalność w ramach **Sekcji C „Przetwórstwo przemysłowe”** zajmowało się produkcją metalowych wyrobów gotowych, z wyłączeniem maszyn i urządzeń (dział 25), a po 12,5% (5 podmiotów) produkcją wyrobów ze stomy i materiałów używanych do wyplatania (dział 16) oraz naprawą, konserwacją i instalowaniem maszyn i urządzeń, w tym metalowych wyborów gotowych (dział 33).

Wykres 33. Podmioty gospodarki narodowej na terenie Gminy Wojcieszków według sekcji PKD w 2024 r. (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W latach 2015-2024 w strukturze podmiotów według sekcji PKD zaszły nieznaczne zmiany. W porównaniu do roku 2015 **największy wzrost liczby podmiotów** odnotowano w sekcjach:

- Sekcji F „Budownictwo” – wzrost o 69 podmiotów (79,3%);
- Sekcji C „Przetwórstwo przemysłowe” – wzrost o 19 podmiotów (90,5%);
- Sekcjach S „Pozostała działalność usługowa” oraz T „Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby” – wzrost o 17 podmiotów (77,3%);
- Sekcji H „Transport i gospodarka magazynowa” – wzrost o 12 podmiotów (63,2%);
- Sekcji Q „Edukacja” – wzrost o 9 podmiotów (150,0%);
- Sekcji J „Informacja i komunikacja” – wzrost o 8 podmiotów;
- Sekcji M „Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna” – wzrost o 8 podmiotów (72,7%);
- Sekcji N „Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca” – wzrost o 5 podmiotów (83,3%).

Jedynie w dwóch sekcjach odnotowano **spadek liczby podmiotów**:

- Sekcji K „Działalność finansowa i ubezpieczeniowa” – spadek o 3 podmioty (75,0%);
- Sekcji G „Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle” – spadek o 4 podmioty (4,2%).

Zdecydowana większość – 96,2% - zarejestrowanych podmiotów działała w sektorze prywatnym. Najliczniejszą grupę stanowiły **osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą** (bez osób fizycznych prowadzących wyłącznie indywidualne gospodarstwa rolne) – ich udział wyniósł 86,4% ogółu podmiotów prywatnych. Mniejszy udział w rejestrze miały stowarzyszenia i organizacje społeczne – 4,6%, spółki handlowe – 2,6%, spółdzielnie – 0,4% oraz spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego – 0,2%. Struktura podmiotów według form prawnych na analizowanym obszarze, w porównaniu ze strukturą w województwie lubelskim, wykazała wyższe udziały osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą (o 8,2 pkt proc.) oraz stowarzyszeń i organizacji społecznych (o 0,8 pkt proc.). Natomiast udziały pozostałych typów podmiotów – spółek handlowych oraz spółek handlowych z udziałem kapitału zagranicznego – były niższe.

W latach 2015-2025 liczba osób prowadzących działalność gospodarczą na terenie Gminy Wojcieszków systematycznie się zwiększała i w stosunku do 2015 r. wzrosła o 125 osób (46,3%). W odniesieniu do roku 2015 zauważalny jest również znaczny wzrost liczby spółek handlowych prowadzących działalność na obszarze gminy – wzrost o 10 podmiotów (500,0%) oraz stowarzyszeń i organizacji społecznych o 2 podmioty (10,5%).

Formy prawne prowadzonej działalności przekładają się na **strukturę wielkościową przedsiębiorstw**. W strukturze podmiotów gospodarki narodowej Gminy Wojcieszków zdecydowanie dominowały **mikroprzedsiębiorstwa o liczbie pracujących do 9 osób** – stanowiły one 97,3% zarejestrowanych podmiotów. Pozostałe 2,5% to podmioty małe, liczące od 10 do 49 pracujących. W gminie funkcjonuje również 1 podmiot zatrudniający powyżej 50 pracowników.

4.4. ATRAKCYJNOŚĆ TURYSTYCZNA

Gmina Wojcieszków posiada pewien **potencjał przyrodniczy, krajobrazowy i kulturowy** sprzyjający rozwojowi różnych form turystyki. Gmina posiada niewątpliwy urok, zachęcający do odwiedzania jej terenów. Ze względu na zróżnicowanie form krajobrazowych oraz wysoką jakość i różnorodność środowiska jest to doskonały teren wypoczynku i rekreacji.

Atrakcyjność turystyczna Gminy Wojcieszków opiera się głównie na walorach przyrodniczych. Szczególnie cenne przyrodniczo są **doliny rzek** Bystrzycy i Małej Bystrzycy, pełniące funkcję naturalnych korytarzy ekologicznych oraz obszarów o wysokich walorach krajobrazowych. Szczególną uwagę przyciągają meandry Bystrzycy w okolicach Wólki Domaszewskiej, które są cennym elementem krajobrazu naturalnego. Istotną częścią środowiska przyrodniczego są **stawy rybne w Burcu**, stanowiące rozległy kompleks wodny o powierzchni kilkudziesięciu hektarów, będący ostoją ptactwa wodnego i błotnego oraz miejscem o dużym potencjale dla rozwoju turystyki przyrodniczej i edukacyjnej. Dodatkowym atutem są **pomniki przyrody**, w tym zabytkowa aleja lipowo-kasztanowa w Burcu, prowadząca do dawnego majątku Dmochowskich oraz pojedyncze okazy drzew o znacznych rozmiarach i wieku, które wzbogacają krajobraz kulturowy gminy i mogą stanowić element lokalnych tras przyrodniczych.

Na terenie Gminy Wojcieszków zachowały się ciekawe ślady historii i kultury. Do najciekawszych **obiektów zabytkowych** należą obiekty sakralne: neogotycki kościół parafialny pw. Najświętszego Serca Jezusa w Wojcieszkowie oraz drewniany Kościół św. Zofii w Zofiborze, będący przykładem tradycyjnej architektury sakralnej regionu. Na uwagę zasługują również pozostałości dawnych zespołów dworsko-parkowych i majątkowych, m.in. w Burcu i Wólce Domaszewskiej, w których czytelne są relikty parkowych założeń krajobrazowych, alei dojazdowych oraz historycznej zabudowy folwarcznej. Obiekty te, mimo częściowej degradacji, posiadają istotny potencjał do wykorzystania w rozwoju turystyki kulturowej, edukacyjnej oraz rekreacyjnej, szczególnie w połączeniu z trasami pieszymi i rowerowymi. Uzupełnieniem oferty zabytkowej są również cmentarze parafialne, będące miejscami pamięci lokalnej i elementami dziedzictwa historycznego gminy.

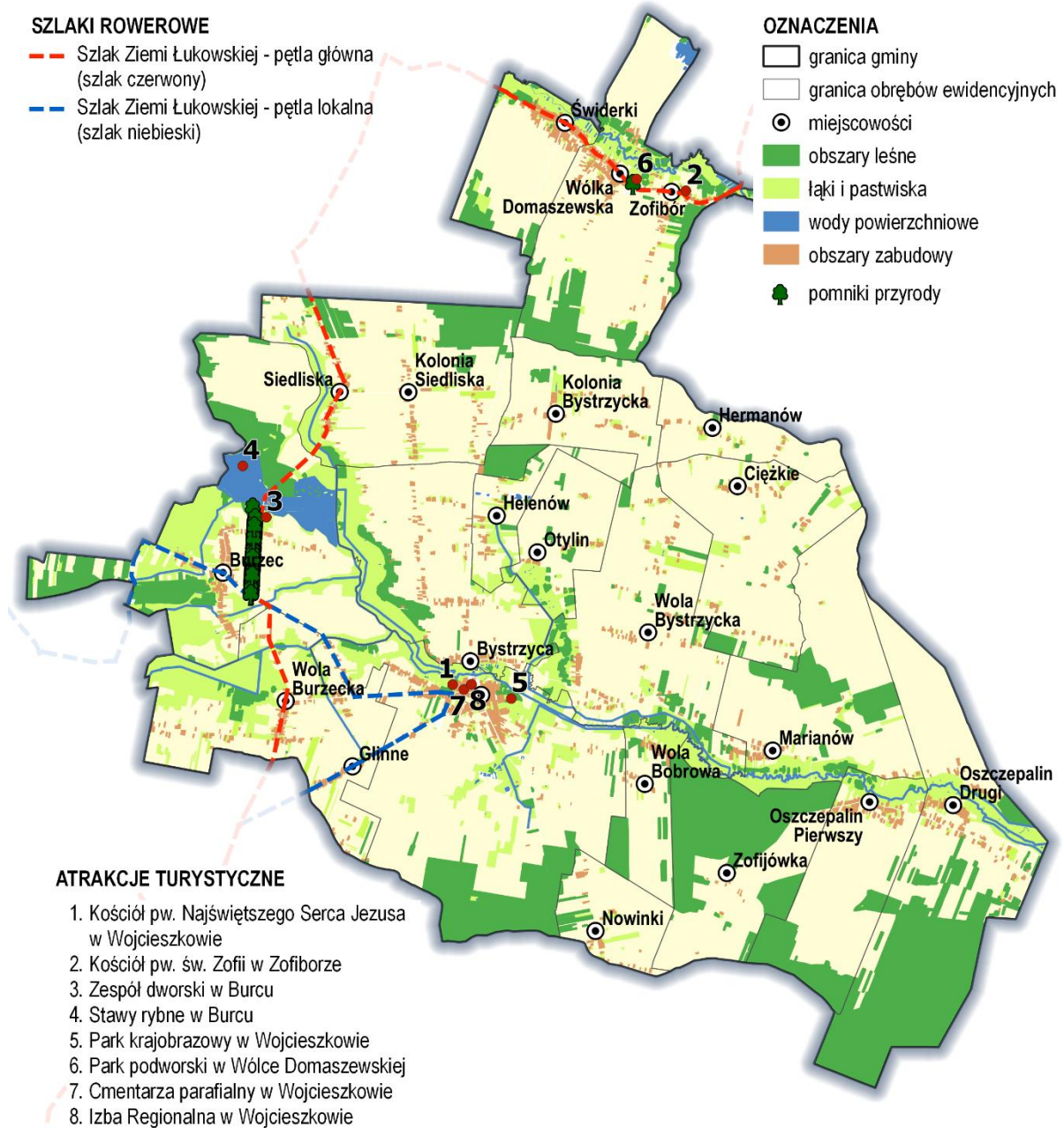
Uzupełnieniem oferty kulturalnej gminy jest **Izba Regionalna w Wojcieszkowie**, prowadzona od 1991 r. przez Towarzystwo Przyjaciół Wojcieszkowa. Izba mieści się w zabytkowym, drewnianym budynku z połowy XIX wieku i gromadzi liczne pamiątki związane z życiem lokalnej społeczności. W zaaranżowanych wnętrzach prezentowane są przedmioty codziennego użytku, elementy wyposażenia wnętrz, narzędzia rzemieślnicze oraz sprzęty gospodarstwa domowego, które przybliżają realia życia mieszkańców regionu sprzed ponad stu lat. Ekspozycje obejmują m.in. meble, porcelanę, radioodbiorniki, gramofony, zegary oraz kąciki tematyczne związane z dawnymi zawodami (szewski, stolarski, rymarski, plecionkarski, krawiecki). Izba organizuje także wystawy czasowe prezentujące twórców ludowych i rękodzieło regionalne, a jej działalność przyczynia się do zachowania pamięci o kulturze i tradycjach obszaru.

Szczególnością wyróżniającą gminę Wojcieszków są jej powiązania z osobą **Henryka Sienkiewicza**. Pisarz wielokrotnie przebywał w Burcu, w majątku rodziny Dmochowskich, a lokalne krajobrazy i realia historyczne obszaru znalazły odzwierciedlenie w jego twórczości. Lokalną atrakcją są słynne stawy rybne w Burcu, uwiecznione na kartach powieści Henryka Sienkiewicza, których nazwy pochodzą od bohaterów Trylogii (Wołodyjowski, Kmicic, Zagłoba). Na cmentarzu parafialnym w Wojcieszkowie znajduje się grób Marii z Babskich Sienkiewiczowej, trzeciej żony noblisty, co wzmacnia rangę gminy jako miejsca istotnego na mapie turystyki literackiej. Przez teren gminy przebiega **Szlak im. Henryka Sienkiewicza**, łączący miejscowości związane z życiem i twórczością pisarza, co stwarza dogodne warunki do rozwoju turystyki kulturowej, edukacyjnej i tematycznej. Szlak opracowany został przez dr Andrzeja Rogalińskiego. Przebieg szlaku: Łuków – Tuchowicz – Stanin – Wesotówka – Kożuchówka – Krzywda – Wola Okrzejska – Okrzeja – Wola Gułowska – Adamów – Burzec – Wojcieszków – Łuków.

Znaczącym elementem infrastruktury turystycznej są szlaki turystyczne, w szczególności rozbudowana sieć szlaków rowerowych wchodzących w skład **Szlaku Ziemi Łukowskiej**. Szlak Ziemi Łukowskiej, liczący wraz z odgałęzieniami ok. 350 km, obejmuje dziesięć gmin powiatu łukowskiego, należących do Lokalnej Grupy Działania „Razem ku lepszej przyszłości”: Adamów, Krzywda, Łuków, Serokomla, Stanin, Stoczek Łukowski, Trzebieszów, Wojcieszków, Wola Mysłowska oraz Miasto Stoczek Łukowski, a także dwie gminy powiatu ryckiego: Kłoczew i Nowodwór. Szlak prowadzi przez najpiękniejsze i najciekawsze, z turystycznego punktu widzenia, miejsca na terenie powiatu łukowskiego, w tym miejsca związane z życiem i twórczością Henryka Sienkiewicza oraz przez miejsca ważne historycznie (obszary walk powstańczo-partyzanckich z okresu powstania listopadowego, powstania styczniowego oraz II wojny światowej). Główna trasa szlaku oznaczona jest kolorem czerwonym i tworzy pętlę, a szlaki dojazdowe, łączące się ze

szlakiem głównym, oznakowano kolorami: żółtym, zielonym, niebieskim i czarnym. Przebieg szlaku znakowanego kolorem czerwonym: Adamów – Gułów – Wola Gułowska – Turzystwo – Lipiny – Kobylczyk – Wola Okrzejska – Okrzeja – Gózd – Feliksin – Huta Zadybska – Jarczew – Dwornia – Wola Mystowska – Wilczyńska – Wólka Ciechomska – Ciechomin – Kisielsk – Miasto Stoczek Łukowski – Zabiele – Aleksandrówka – Szyszki – Gózd – Zastawie – Żdźary – Rezerwat Jata – Krynka – Celiny – Gołowierzchy – Wólka Konopna – Zembry – Wierzejki kapliczka Bractwa Trzeźwości – Trzebieszów – Rezerwat Kania – Szaniawy-Poniaty – Strzyżew – Wagram – Aleksandrów – Strzyżew – Jadwisin – Zofibór – Wólka Domaszewska – Świderki – Sarnów – Siedliska – Burzec – Wola Burzecka.

Ryc. 9. Atrakcje turystyczne na terenie Gminy Wojcieszków.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bazy Danych Obiektów Topograficznych 10k (BDOT10k).

Gmina Wojcieszków nie posiada rozwiniętej bazy turystycznej. **Baza noclegowa** na terenie gminy ma charakter kameralny i opiera się głównie na obiektach agroturystycznych oraz prywatnych

kwaterach. Taki profil zakwaterowania sprzyja rozwojowi turystyki spokojnej, rodzinnej oraz pobytów weekendowych, jednak jednocześnie wskazuje na potencjał dalszego rozwoju oferty noclegowej i jej dywersyfikacji. Potencjalnym kierunkiem jest tworzenie obiektów noclegowych wykorzystujących walory krajobrazowe i przyrodnicze gminy, w tym domków rekreacyjnych, obiektów agroturystyki tematycznej oraz nowoczesnych form zakwaterowania (np. glamping).

4.5. PODSUMOWANIE I WNIOSKI

- Gmina Wojcieszków jest gminą o charakterze rolniczym, w której rolnictwo i działalność z nim powiązana posiadają dominujące znaczenie dla funkcjonowania sfery gospodarczej i społecznej oraz dla warunków życia mieszkańców.
- Według ewidencji geodezyjnej największą część Gminy Wojcieszków stanowią użytki rolne, które zajmują 8 792 ha, czyli 80,7% jej powierzchni. Struktura użytkowania użytków rolnych wykazuje proporcje charakterystyczne dla obszarów wiejskich o charakterze rolniczym – zdecydowanie dominują grunty orne – 7 090 ha (80,6% powierzchni użytków rolnych), następnie łąki trwałe – 1 050 ha (11,9%), grunty rolne zabudowane – 361 ha (4,1%) oraz pastwiska trwałe – 131 ha (1,5%). Grunty zabudowane i zurbanizowane stanowią jedynie 3,1% (335 ha) obszaru gminy. Grunty leśne zajmują powierzchnię 1 607 ha i pokrywają 14,6% obszaru gminy. Jest to odsetek zdecydowanie niższy od wskaźnika lesistości obliczonego dla powiatu łukowskiego (22,3%) oraz od wskaźnika lesistości województwa lubelskiego (23,5%).
- Według danych GUS, uzyskanych w ramach Powszechnego Spisu Rolnego z 2020 r., na terenie Gminy Wojcieszków zlokalizowanych jest 1 000 gospodarstw rolnych, co stanowi 8,7% gospodarstw z terenu całego powiatu łukowskiego. Wszystkie gospodarstwa prowadzące działalność na terenie gminy to gospodarstwa indywidualne.
- Pod względem wielkości w Gminie Wojcieszków dominują gospodarstwa o powierzchni do 5 ha – stanowią one 54,0% ogółu gospodarstw (540 gospodarstw). Gospodarstwa o powierzchni od 5 ha do 10 ha stanowiły łącznie 24,4% ogółu gospodarstw (244 gospodarstwa). Stosunkowo duży udział miały również średnie i duże gospodarstwa – od 10 do 15 ha – 9,5% (95 gospodarstw) oraz powyżej 15 ha – 12,1% (121 gospodarstw). Średnia wielkość gospodarstwa rolnego wynosi 8,76 ha, wobec 8,51 ha w powiecie łukowskim oraz 9,64 ha w województwie lubelskim.
- Ze względu na jakość gleb występującą na jej terenie, gmina jest zaliczana do obszarów średnio korzystnych dla produkcji rolnej. Według oceny Instytutu Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa — Państwowego Instytutu Badawczego w Puławach, wskaźnik jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej dla tego obszaru wynosi 61,1 pkt, wobec 74,1 pkt dla województwa lubelskiego i 66,6 pkt dla kraju. Ponadto gmina została zaliczona do obszarów o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW), czyli terenów na których prowadzenie działalności rolniczej jest utrudnione z powodu warunków naturalnych.
- W zakresie upraw na analizowanym obszarze zdecydowanie dominują zboża, które stanowią 80,3% powierzchni zasiewów na terenie gminy, a wśród nich pszenżyto ozime i owies. Znaczną powierzchnię zajmują również uprawy ziemniaków (8,3%). W hodowli zwierząt gospodarskich dominują tradycyjne kierunki – najczęściej gospodarstw na obszarze gminy prowadzi hodowlę drobiu, trzody chlewnej i bydła.

- Obszar gminy charakteryzuje się natomiast dość wysoką towarowością produkcji rolnej – aż 87,2% gospodarstw rolnych produkuje towar na rynek, pozostałe zajmują się przede wszystkim produkcją na własne potrzeby.
- Przedsiębiorczość jest istotnym czynnikiem decydującym o rozwoju społecznym i gospodarczym układów przestrzennych w różnych skalach, również lokalnych. Obok przedstawionej i omówionej powyżej struktury bezrobocia (generującej stan kryzysowy przede wszystkim w sferze społecznej), kluczowymi wskaźnikami obrazującymi sytuację gospodarczą gminy są dane dotyczące podmiotów prowadzących działalność gospodarczą. Należy także podkreślić, że sfera gospodarcza jest silnie sprzężona ze sferą społeczną. Zachodzące w niej zjawiska, w tym zmiany w liczbie podmiotów gospodarczych, liczba zawieszonych i wykreślonych podmiotów, możliwość uzyskania pomocy związanej z założeniem własnej działalności wpływają na lokalny rynek pracy i na aktywność zawodową mieszkańców.
- Na terenie Gminy Wojcieszków na koniec 2024 r. w rejestrze REGON zaewidencjonowanych było 475 podmiotów, czyli 4,4% ogółu podmiotów zarejestrowanych w powiecie łukowskim. Obszar gminy charakteryzuje się skrajnie niskim stopniem nasycenia przedsiębiorczością. Wskaźnik przedsiębiorczości obszaru, obrazujący liczbę podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 1 000 mieszkańców w wieku produkcyjnym, na koniec 2024 r. wyniósł 128,0 i był znacznie niższy do średniej wartości dla powiatu łukowskiego (189,2) oraz od wskaźnika obliczonego dla województwa lubelskiego (188,3).
- Gmina ma charakter rolniczy, z nielicznymi drobnymi zakładami przemysłowymi i usługowymi. Na obszarze gminy przeważają firmy prowadzące działalność w branży budowlanej, podmioty gospodarcze o profilu handlowym i usługowym oraz podmioty wykorzystujące lokalne zasoby.
- Zdecydowana większość – 96,2% - zarejestrowanych podmiotów działała w sektorze prywatnym. Najliczniejszą grupę stanowiły osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą (bez osób fizycznych prowadzących wyłącznie indywidualne gospodarstwa rolne) – ich udział wyniósł 86,4% ogółu podmiotów prywatnych. Mniejszy udział w rejestrze miały stowarzyszenia i organizacje społeczne – 4,6%, spółki handlowe – 2,6%, spółdzielnie – 0,4% oraz spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego – 0,2%. Formy prawne prowadzonej działalności przekładają się na strukturę wielkościową przedsiębiorstw. W strukturze podmiotów gospodarki narodowej Gminy Wojcieszków zdecydowanie dominowały mikroprzedsiębiorstwa o liczbie pracujących do 9 osób – stanowiły one 97,3% zarejestrowanych podmiotów. Pozostałe 2,5% to podmioty małe, liczące od 10 do 49 pracujących. W gminie funkcjonuje również 1 podmiot zatrudniający powyżej 50 pracowników.
- Gmina Wojcieszków posiada pewien potencjał przyrodniczy, krajobrazowy i kulturowy sprzyjający rozwojowi różnych form turystyki. Atrakcyjność turystyczna Gminy Wojcieszków opiera się głównie na walorach przyrodniczych. Szczególnie cenne przyrodniczo są doliny rzek Bystrzycy i Małej Bystrzycy, pełniące funkcję naturalnych korytarzy ekologicznych oraz obszarów o wysokich walorach krajobrazowych. Szczególną uwagę przyciągają meandry Bystrzycy w okolicach Wólki Domaszewskiej, które są cennym elementem krajobrazu naturalnego. Istotną częścią środowiska przyrodniczego są stawy rybne w Burcu, stanowiące rozległy kompleks wodny o powierzchni kilkudziesięciu hektarów, będący ostoją ptactwa wodnego i błotnego oraz miejscem o dużym potencjale dla rozwoju turystyki przyrodniczej

i edukacyjnej. Na terenie Gminy Wojcieszków zachowały się ciekawe ślady historii i kultury. Do najciekawszych obiektów zabytkowych należą obiekty sakralne: neogotycki kościół parafialny pw. Najświętszego Serca Jezusa w Wojcieszkowie oraz drewniany Kościół św. Zofii w Zofiborze, będący przykładem tradycyjnej architektury sakralnej regionu. Na uwagę zasługują również pozostałości dawnych zespołów dworsko-parkowych i majątkowych, m.in. w Burcu i Wólce Domaszewskiej, w których czytelne są relikty parkowych założeń krajobrazowych, alei dojazdowych oraz historycznej zabudowy folwarcznej.

- Szczególną wartością wyróżniającą gminę Wojcieszków są jej powiązania z osobą Henryka Sienkiewicza. Pisarz wielokrotnie przebywał w Burcu, w majątku rodziny Dmochowskich, a lokalne krajobrazy i realia historyczne obszaru znalazły odzwierciedlenie w jego twórczości. Na cmentarzu parafialnym w Wojcieszkowie znajduje się grób Marii z Babskich Sienkiewiczowej, trzeciej żony noblisty, co wzmacnia rangę gminy jako miejsca istotnego na mapie turystyki literackiej. Przez teren gminy przebiega Szlak im. Henryka Sienkiewicza, łączący miejscowości związane z życiem i twórczością pisarza, co stwarza dogodne warunki do rozwoju turystyki kulturowej, edukacyjnej i tematycznej. Znaczącym elementem infrastruktury turystycznej są szlaki turystyczne, w szczególności rozbudowana sieć szlaków rowerowych wchodzących w skład Szlaku Ziemi Łukowskiej.
- Gmina Wojcieszków nie posiada rozwiniętej bazy turystycznej. Baza noclegowa na terenie gminy ma charakter kameralny i opiera się głównie na obiektach agroturystycznych oraz prywatnych kwaterach.

Wnioski:

- **Gmina Wojcieszków jest gminą typowo rolniczą, w której rolnictwo i działalność z nim powiązana posiadają dominujące znaczenie dla funkcjonowania sfery gospodarczej i społecznej oraz dla warunków życia mieszkańców. Rolnictwo pozostanie sektorem o kluczowym znaczeniu społeczno-gospodarczym, dlatego wymaga działań strategicznych ukierunkowanych na zwiększenie dochodowości, dywersyfikację działalności oraz przystosowanie do zmian klimatycznych i demograficznych.**
- **Rolniczy charakter gminy znajduje odzwierciedlenie zarówno w strukturze użytkowania gruntów, jak i w dominacji gospodarstw indywidualnych oraz tradycyjnych kierunków produkcji rolnej. Użytki rolne zajmują ponad 80% powierzchni gminy, a ich struktura – z przewagą gruntów ornych – odpowiada obszarom o intensywnej działalności rolniczej.**
- **Gospodarstwa rolne znajdujące się na terenie Gminy Wojcieszków cechują się niskim poziomem specjalizacji. Miejscowe rolnictwo jest w dużej mierze tradycyjne, ekstensywne, niewyspecjalizowane, oparte o mało efektywne gospodarstwa o niewysokim areale, dużym zróżnicowaniu upraw. Struktura hodowli wskazuje na utrzymywanie tradycyjnych kierunków produkcji zwierzęcej, charakterystycznych dla rolniczych obszarów wiejskich. W przypadku gospodarstw małych, rolnictwo w pierwszej kolejności służy zaspokajaniu bieżących potrzeb producentów rolnych i ich rodzin, dochody wypracowywane są z pozostającej rolnikom i niewykorzystanej do konsumpcji własnej nadwyżki.**
- **Gospodarka gminy ma niski stopień dywersyfikacji – dominuje rolnictwo oraz drobna przedsiębiorczość usługowa. Brak większych zakładów przemysłowych i klastrów**

gospodarczych zmniejsza efekt synergii dla nowych inwestycji, ale równocześnie ogranicza presję środowiskową i przestrzenną. Wysoki poziom spójności społecznej, stabilne otoczenie społeczne oraz niski poziom konfliktów przestrzennych tworzą przyjazne warunki do realizacji inwestycji.

- **Atrakcyjność inwestycyjna Gminy Wojcieszków ma charakter ograniczony i ukierunkowany, co wymaga selektywnego podejścia do przyciągania inwestycji. Gmina nie konkuruje z ośrodkami miejskimi, lecz posiada realne możliwości pozyskiwania inwestycji niskokosztowych, przestrzenniechłonnych, opartych na zasobach lokalnych, a także silnie wspieranych środkami zewnętrznymi. Niski poziom urbanizacji oraz rozproszona zabudowa umożliwiają lokalizację inwestycji wymagających większych powierzchni przy niewielkich nakładach na zakup gruntów. Stan infrastruktury technicznej jest jednak zróżnicowany i stanowi zarówno potencjał, jak i barierę inwestycyjną. Systematycznie rozwijana jest sieć wodociągowa oraz poprawia się stan dróg gminnych, natomiast ograniczony jest zasięg kanalizacji oraz nierównomiernie rozłożony dostęp do infrastruktury w poszczególnych sołectwach, co może wiązać się z dodatkowymi kosztami dla inwestorów.**
- **Turystyka w Gminie Wojcieszków ma charakter słabo rozwinięty i lokalny. Nie stanowi obecnie istotnego sektora gospodarki ani znaczącego źródła dochodów mieszkańców. Gmina nie jest rozpoznawalnym kierunkiem turystycznym w skali regionalnej, a ruch turystyczny ma charakter incydentalny i krótkotrwały. Możliwości rozwoju turystyki w Gminie Wojcieszków należy wiązać z dalszym wykorzystaniem i promocją jej zasobów przyrodniczych i kulturowych, rozbudową oraz integracją oferty szlaków turystycznych, a także wzmocnieniem turystyki literackiej i historycznej związanej z postacią Henryka Sienkiewicza. Istotnym kierunkiem jest również rozwój infrastruktury towarzyszącej, w tym miejsc odpoczynku, punktów informacji turystycznej oraz oferty noclegowej i gastronomicznej. Dzięki temu gmina ma potencjał, aby stać się atrakcyjnym obszarem turystyki weekendowej i krótkopobytowej, uzupełniającym ofertę turystyczną regionu.**

5. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA

Infrastruktura techniczna, utożsamiana z dostępnością i jakością urządzeń, jak i sieci przesyłowej (m.in. energetycznej, ciepłowniczej, gazowej), a także ze świadczeniem określonych usług w istotnym stopniu decyduje o atrakcyjności lokalizacyjnej obszaru, wpływa na produktywność czynników wytwórczych, a także określa poziom życia jego mieszkańców.

5.1. INFRASTRUKTURA KOMUNIKACYJNA I DOSTĘPNOŚĆ TRANSPORTOWA

Jednym z kluczowych elementów organizacji przestrzeni, warunkującym rozwój społeczno-gospodarczy obszaru, jest jego **dostępność komunikacyjna**. System komunikacyjny Gminy Wojcieszków oparty jest na systemie dróg wojewódzkich, powiatowych oraz dróg lokalnych gminnych.

Do najistotniejszych dróg w Gminie Wojcieszków należy **droga wojewódzka nr 808**, przebiegająca na kierunku północ-południe. Przebiegając przez Serokomlę i Kock, łączy Łuków z drogą ekspresową S19. Droga o znaczeniu regionalnym, realizuje połączenia ośrodka gminnego z ośrodkami lokalnymi – Łukowem, północnymi i południowymi regionami województwa lubelskiego oraz powiązania o zasięgu wewnętrznym na kierunku północ – południe. Długość drogi na terenie gminy wynosi ok. 12 km.

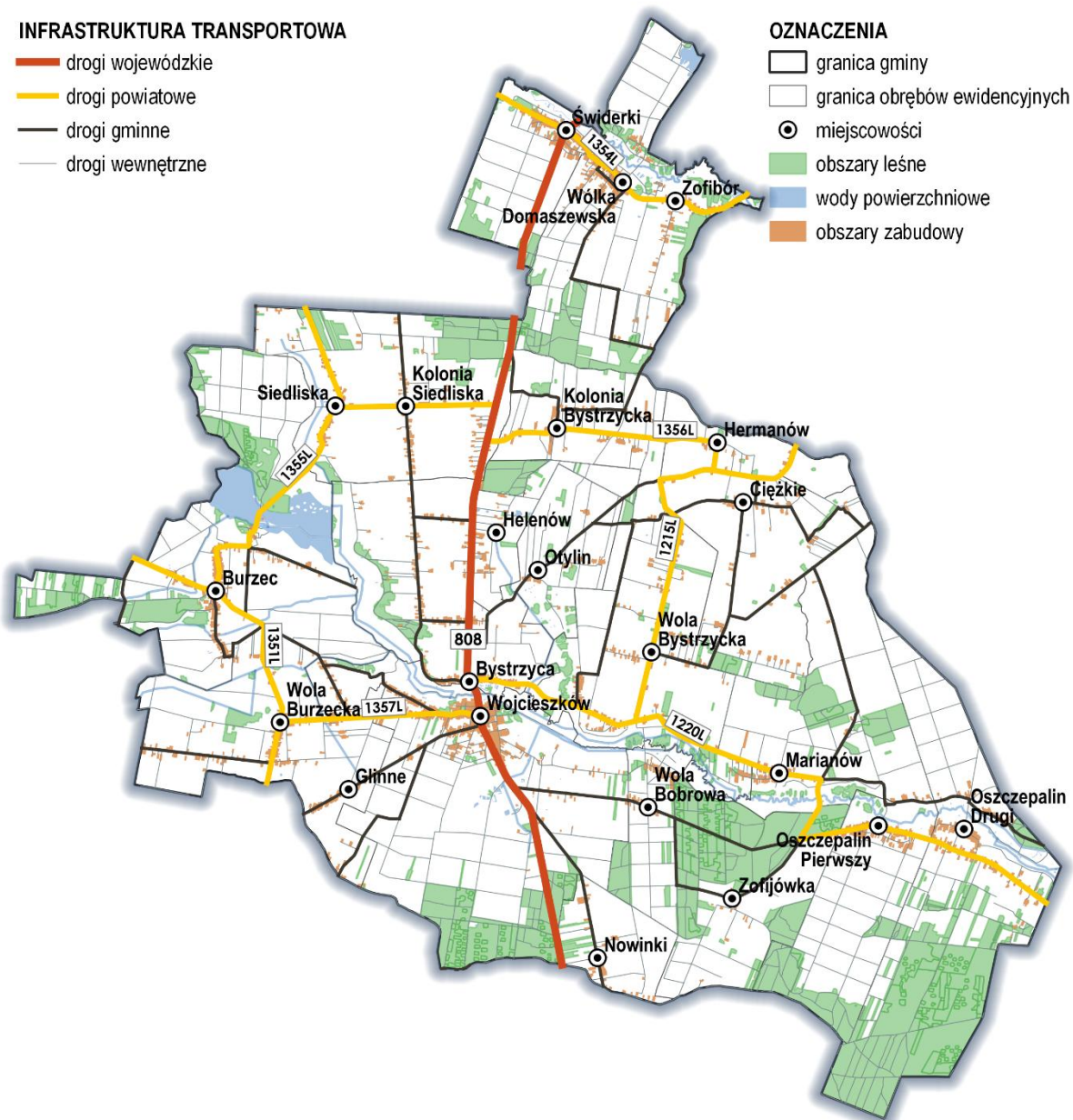
Wewnętrzna komunikację zapewniają głównie **drogi powiatowe i gminne**. Drogi te stanowią podstawową sieć drogową, niezbędną do obsługi zapotrzebowania komunikacyjnego lokalnej społeczności oraz zapewnienia powiązań jednostki z drogami wyższej kategorii. Przez obszar Gminy Wojcieszków przebiega **7 dróg powiatowych** o łącznej długości około 39,5 km. Właścicielem dróg jest Zarząd Dróg Powiatowych w Łukowie. Do dróg powiatowych przebiegających przez teren gminy należą:

- droga powiatowa nr 1215L: Józefów - Sobole - Hermanów - Wola Bystrzycka;
- droga powiatowa nr 1220L: Wola Osowińska - Oszczepalin - Bystrzyca;
- droga powiatowa nr 1351L: Wola Burzecka - Burzec - stacja kolejowa Krzywda;
- droga powiatowa nr 1354L: Zofibór - Wólka Domaszewska - Sarnów - Wesotówka;
- droga powiatowa nr 1355L: Szczygły Górne - Sarnów - Siedliska - Burzec;
- droga powiatowa nr 1356L: Hermanów - Kolonia Bystrzycka - Siedliska,
- droga powiatowa nr 1357L: Wojcieszków - Wola Burzecka - Adamów.

Dopełnieniem układu komunikacyjnego jest sieć **dróg gminnych**, po których odbywa się ruch lokalny. Drogi gminne wraz z drogami dojazdowymi do gruntów rolnych i leśnych posiadają łączną długość ok. 232 km.

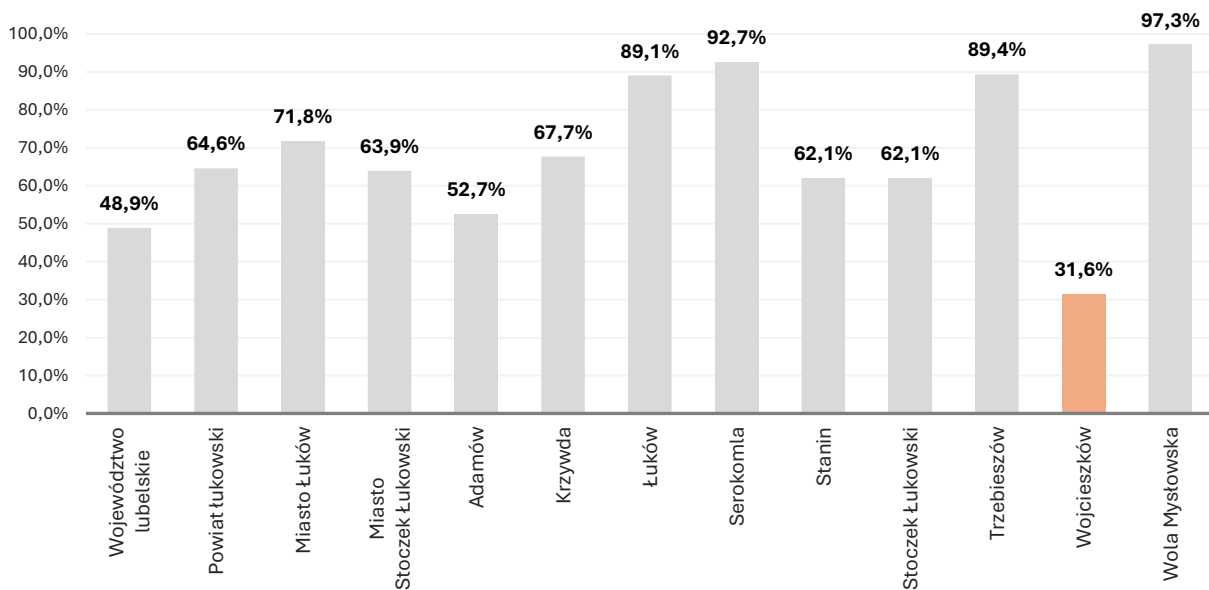
Przez obszar Gminy Wojcieszków nie przebiegają linie kolejowe.

Ryc. 10. Infrastruktura drogowa na terenie Gminy Wojcieszków

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bazy Danych Obiektów Topograficznych 10k (BDOT10k).

Postępując się danymi GUS należy zauważyć, że w 2024 r. odsetek długości dróg gminnych o nawierzchni twardej w Gminie Wojcieszków wyniósł jedynie 31,6%, wobec 64,6% w powiecie łukowskim oraz 48,9% w województwie lubelskim. Jest to najniższy wynik spośród gmin powiatu łukowskiego. Odsetek długości dróg powiatowych o nawierzchni twardej w powiecie łukowskim był natomiast bardzo wysoki i wyniósł aż 95,6%, wobec 89,4% w województwie lubelskim. Podobnie wskaźnik gęstości sieci dróg powiatowych utwardzonych i gminnych utwardzonych, który to decyduje o skomunikowaniu i dostępności wewnętrznej obszaru, obliczony dla powiatu łukowskiego wyniósł 94,7 km/100 km² i był dużo wyższy zarówno od średniej wojewódzkiej (84,4 km/100 km²), jak i krajowej (85,8 km/100 km²).

Wykres 34. Udział dróg gminnych o nawierzchni twardej w 2023 r. na terenie Gminy Wojcieszków, powiatu łukowskiego i województwa lubelskiego (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Dzięki realizacji licznych inwestycji drogowych oraz prowadzonym pracom związanym z remontami bieżącymi i utrzymaniem infrastruktury, **stan dróg powiatowych i gminnych** Gminy Wojcieszków w ciągu ostatnich lat uległ **znaczej poprawie**. Warto wspomnieć choćby o realizowanych inwestycjach współfinansowanych ze środków krajowych, których celem jest poprawa bezpieczeństwa ruchu drogowego i parametrów technicznych lokalnej sieci drogowej. W ostatnich latach zrealizowano następujące projekty dofinansowane ze środków Programu Inwestycji Strategicznych oraz Rządowego Funduszu Rozwoju Dróg:

- Przebudowa drogi gminnej nr 102698 L od km 0+000 do km 3+927, w miejscowościach Bystrzyca, Otylin, Helenów, Kolonia Bystrzycka, Wola Bystrzycka (Fundusz Dróg Samorządowych);
- Przebudowa drogi gminnej nr 102691 L od km 0+532 do km 2+912 w miejscowości Wojcieszków i Glinne (Fundusz Dróg Samorządowych);
- Przebudowa drogi gminnej Nr 102693 L od km 0+000 do km 1+935 w miejscowościach Wola Burzecka, Wojcieszków i Burzec (Fundusz Dróg Samorządowych);
- Przebudowa dróg wewnętrznych w miejscowości Wojcieszków (Rządowy Fundusz Rozwoju Dróg);
- Przebudowa dróg wewnętrznych w miejscowości Helenów (Rządowy Fundusz Rozwoju Dróg);
- Przebudowa dróg wewnętrznych w miejscowościach Świderki oraz Wólka Domaszewska (Rządowy Fundusz Rozwoju Dróg);
- Przebudowa drogi gminnej Nr 102697L w miejscowości Bystrzyca od km 0+000 do km 0+845 (Rządowy Fundusz Rozwoju Dróg);
- Przebudowa drogi wewnętrznej w miejscowości Wojcieszków (ul. Parkowa) – od km 0+059 do km 0+845 (Rządowy Fundusz Rozwoju Dróg);
- Przebudowa drogi gminnej nr 102703L oraz drogi gminnej nr 102709L w miejscowości Ciężkie (Rządowy Fundusz Rozwoju Dróg);

- Remont drogi gminnej nr 102702 L od km 0+000 do km 0+855 oraz od km 1+540 do km 3+585 w miejscowościach Wola Bystrzycka i Ciężkie (Rządowy Fundusz Rozwoju Dróg);
- Remont drogi gminnej nr 102707 L od km 0+000 do km 2+139 w miejscowościach Wojcieszków i Wola Bobrowa (Rządowy Fundusz Rozwoju Dróg).

Pomimo dość zadowalających wskaźników należy zauważyć, że jakość dróg gminnych i powiatowych jest wciąż niedostateczna. Problem stanowi zły stan techniczny niektórych dróg (zwłaszcza lokalnych), niewystarczające nakłady inwestycyjne na system drogowy oraz wzrastająca liczba pojazdów, a tym samym wzmożony ruch samochodowy na drogach. Do problemów transportowych gminy zaliczyć należy również niedostatecznie rozwinięty układ dróg rowerowych i infrastruktury dla pieszych. Wiele odcinków dróg nie posiada wydzielonych ciągów dla pieszych i rowerzystów, co wpływa na pogorszenie jakości ich użytkowania i obniżenie poziomu bezpieczeństwa uczestników ruchu drogowego. Pomimo istnienia chodników na niektórych odcinkach, wymagają one bieżących remontów.

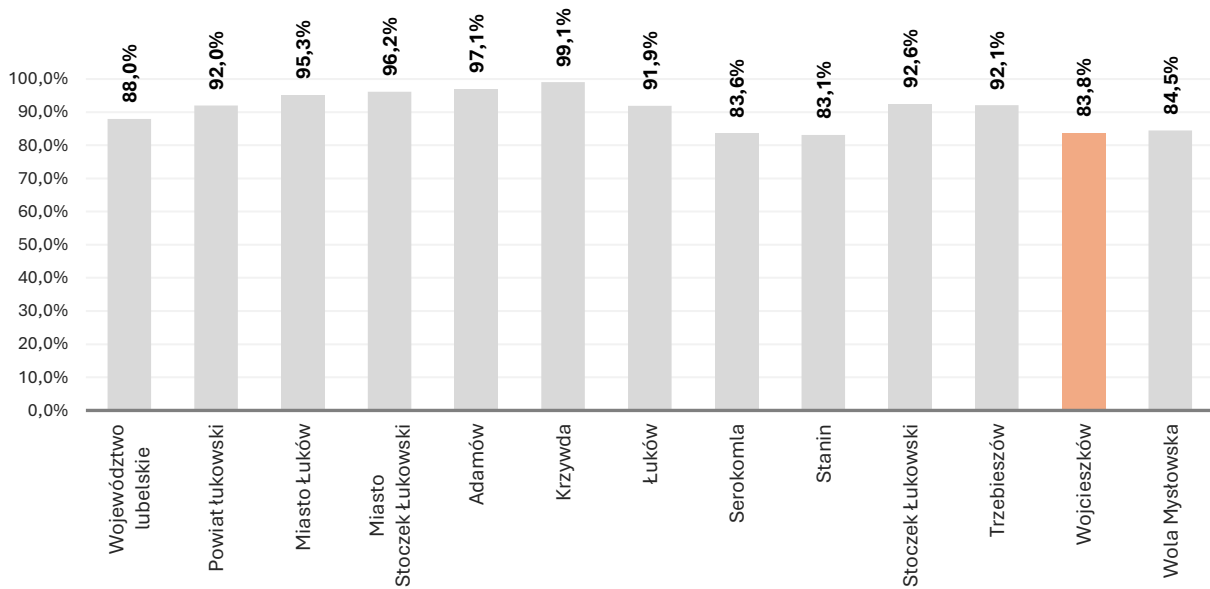
5.2. INFRASTRUKTURA WODNO-KANALIZACYJNA I ENERGETYCZNA

Jednym z elementów infrastrukturalnych niezbędnych do rozwoju obszaru oraz w zasadniczy sposób wpływającym na ochronę środowiska jest **sieć wodno-kanalizacyjna**. Brak przyłączy do sieci może powodować nieefektywne korzystanie z obiektów budowlanych, zwiększać prawdopodobieństwo występowania negatywnych konsekwencji zdrowotnych dla mieszkańców, a także negatywnie wpływać na stan środowiska przyrodniczego.

Wszystkie miejscowości gminy są zwodociągowane. Na koniec 2024 r. **sieć wodociągowa** osiągnęła długość 142,3 km. Dzięki istniejącej sieci w 2024 r. liczba przyłączy do budynków mieszkalnych i budynków zbiorowego zamieszkania wyniosła łącznie 1 999. Źródłem wody dla wodociągów zbiorowych jest ujęcie wody w miejscowości Wojcieszków. Ujęcie stanowią 4 studnie.

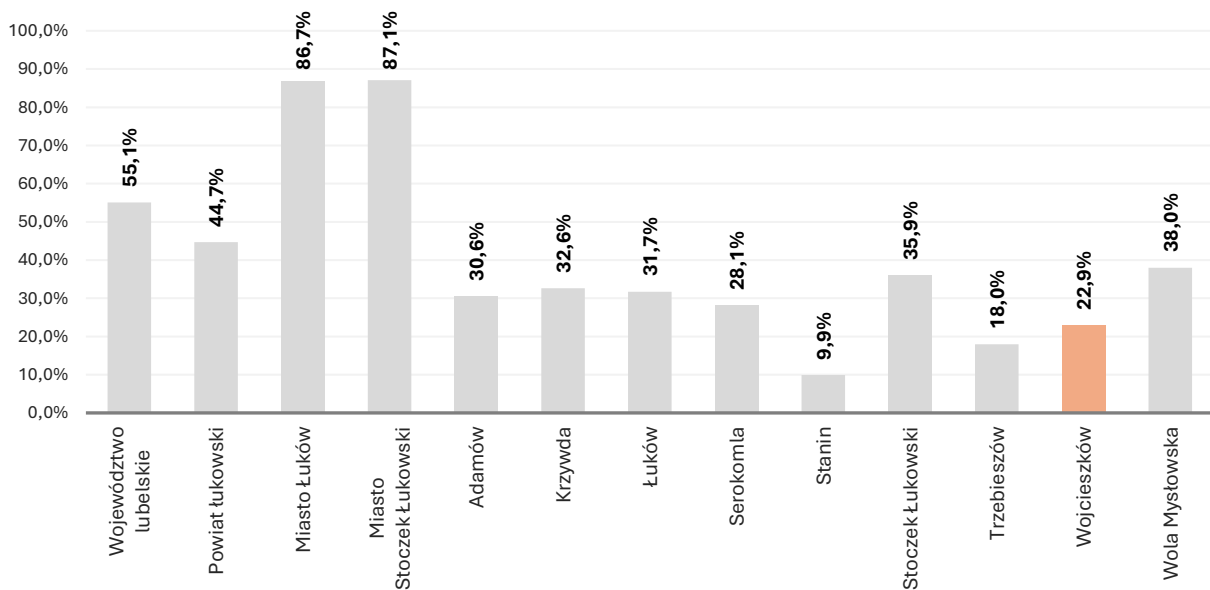
W 2024 r. **ilość wody dostarczonej wodociągami** wyniosła 280,9 dam³, w tym 216,3 dam³ zostało dostarczonych gospodarstwom domowym. **Zużycie wody na 1 mieszkańca** w gospodarstwach domowych w 2024 r. wyniosło 33,5 m³, wobec 37,3 m³ w powiecie łukowskim i 32,1 m³ w województwie lubelskim.

Odsetek ludności korzystającej z wodociągów na terenie gminy w 2024 r. wynosił 83,8% wobec 92,0% w powiecie łukowskim oraz 88,0% w województwie lubelskim. W porównaniu do pozostałych gminy powiatu łukowskiego, Wojcieszków odznacza się dość niskim wskaźnikiem zwodociągowania – dla porównania w 2024 r. najwyższy odsetek korzystających z sieci wodociągowej – wynoszący 99,1% – odnotowano w Gminie Krzywda.

Wykres 35. Odsetek mieszkańców korzystających z sieci wodociągowej na terenie Gminy Wojcieszków, powiatu łukowskiego i województwa lubelskiego w 2024 r. (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Bardzo niekorzystnie przedstawia się natomiast sytuacja gminy w zakresie dostępu do **sieci kanalizacyjnej**. Długość kanalizacji sanitarnej na terenie Gminy Wojcieszków w 2024 r. wyniosła łącznie 32,9 km, przy liczbie przyłączy do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania wynoszącej 462 szt. Sieć kanalizacyjna obsługuje miejscowości: Wojcieszków, Bystrzyca, Helenów, Wola Burzecka. Ścieki komunalne odprowadzane są do oczyszczalni ścieków w Wojcieszkowie. Ilość ścieków odprowadzonych od gospodarstw domowych siecią kanalizacyjną w 2024 r. wyniosła łącznie 53,0 dam³.

Wykres 36. Odsetek mieszkańców korzystających z sieci kanalizacyjnej na terenie Gminy Wojcieszków, powiatu łukowskiego i województwa lubelskiego w 2024 r. (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

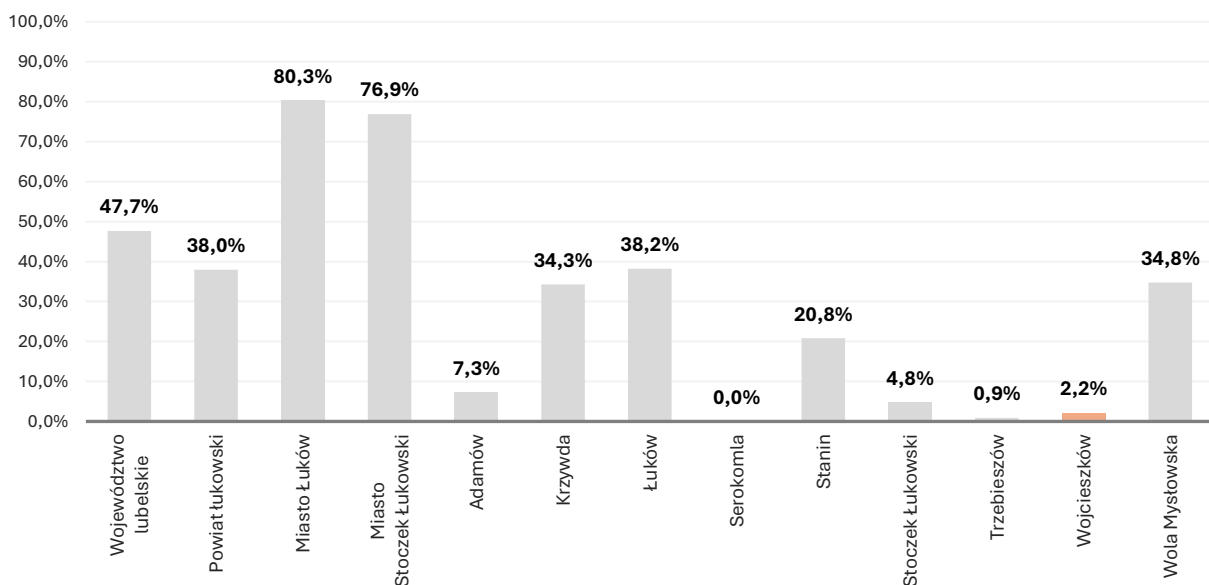
Pomimo znaczącego przyrostu długości sieci kanalizacyjnej w ostatnich latach w 2024 r. z kanalizacji korzystało jedynie 22,9% ludności zamieszkującej gminę. W tym samym okresie

odsetek ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej w powiecie łukowskim wynosił 44,7%, a w województwie lubelskim 55,1%. Pod względem ludności korzystającej z kanalizacji Gmina Wojcieszków wypada relatywnie słabo w porównaniu do pozostałych gmin powiatu łukowskiego – niższy odsetek mieszkańców korzystających z sieci kanalizacyjnej odnotowano jedynie w dwóch gminach: Gminie Stanin (9,9%) oraz Gminie Trzebieszów (18,0%).

Na obszarach nieskanalizowanych gospodarstwa indywidualne, obiekty użyteczności publicznej oraz zakłady produkcyjne i usługowe posiadają indywidualne systemy kanalizacyjne odprowadzające ścieki do przydomowych oczyszczalni ścieków lub do zbiorników bezodpływowych, z których nieczystości są następnie wywożone do oczyszczalni ścieków w Wojcieszowie.

Gmina Wojcieszków posiada rozdzielczą **sieć gazową**. Długość rozdzielczej sieci gazowej na terenie gminy wyniosła w 2024 r. 9 740 m, a z gazu ziemnego korzystało 55 odbiorców. W tym okresie na terenie gminy z sieci gazowej korzystały 142 osoby, co oznacza, że jedynie 2,2% mieszkańców gminy miało dostęp do stałego przyłącza gazowego. Odsetek ludności korzystającej z sieci gazowej na terenie powiatu łukowskiego oraz województwa lubelskiego był w tym okresie wyższy i osiągnął odpowiednio wartość 38,0% oraz 47,7%.

Wykres 37. Odsetek mieszkańców korzystających z sieci gazowej na terenie Gminy Wojcieszków, powiatu łukowskiego i województwa lubelskiego w 2024 r. (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Przez teren gminy nie przebiegają linie elektroenergetyczne wysokiego napięcia. Układ energetyczny zasilany jest z istniejącego systemu sieci energetycznych średniego napięcia 15 kV.

Gmina Wojcieszków nie ma zorganizowanej gospodarki w zakresie zaopatrzenia i pokrycia potrzeb cieplnych mieszkańców. Obecnie gospodarka cieplna na terenie gminy bazuje na indywidualnych źródłach ciepła. Źródła te tworzą tzw. niską emisję, która pogarsza stan środowiska naturalnego obszaru. **Niska emisja** stanowi emisję spalania paliw stałych, ciekłych i gazowych do atmosfery, ze źródeł emisji znajdujących się na wysokości nie większej niż 40 m, głównie z lokalnych kotłowni i domowych źródeł ciepła. Cechą charakterystyczną niskiej emisji jest to, że powodowana jest ona przez liczne źródła ciepła wprowadzające do powietrza niewielkie ilości zanieczyszczeń.

W celu poprawy jakości powietrza należy dążyć do eliminacji uciążliwych palenisk węglowych i stosowania do celów grzewczych i bytowych gazu ziemnego lub lekkiego oleju opałowego, a także pozyskiwania ciepła z odnawialnych źródeł energii. W powyższym kontekście należy zauważyć, że na terenie gminy realizowane były liczne inwestycje, finansowane zarówno ze środków unijnych, jak i krajowych, przyczyniające się do poprawy efektywności energetycznej obiektów, promocji niskoemisyjności, a także programy dotyczące wymiany nieefektywnych źródeł ciepła.

5.3. ODNAWIALNE ŹRÓDŁA ENERGII

Potencjał naturalny obszaru oraz jego rolniczy charakter stwarzają sprzyjające warunki do rozwoju energetyki odnawialnej - na terenie gminy teoretycznie do pozyskania jest energia słońca oraz wiatru.

Obszar całego województwa lubelskiego należy do regionów posiadających jedne z najlepszych warunków wykorzystywania **energii słonecznej** w kraju i został, zgodnie z „Programem rozwoju odnawialnych źródeł energii dla województwa lubelskiego”, w całości zakwalifikowany do obszarów preferowanych dla lokalizacji urządzeń i instalacji wykorzystujących energię słoneczną. Potencjał wykorzystania energii słonecznej, określany przez roczną gęstość mocy promieniowania słonecznego, w obszarze regionu waha się w granicach od ok. 1 050 do ok. 1 150 kWh/m², podczas gdy w kraju potencjał ten zasadniczo zawiera się w przedziale 950 kWh/m² - 1 150 kWh/m². Potrzeby własne mieszkańców w zakresie produkcji energii elektrycznej i ciepłej z energii słonecznej mogą być zaspokajane poprzez stosowanie kolektorów słonecznych i paneli fotowoltaicznych. Należy jednak wziąć pod uwagę, że lokalizacja ogniw fotowoltaicznych nie powinna być realizowana na: obszarach o szczególnych walorach przestrzennych, obszarach i obiektach objętych ochroną konserwatorską oraz terenach cennych przyrodniczo. Usytuowanie wielkopowierzchniowych instalacji paneli fotowoltaicznych pożądane jest na terenach wyrobisk poeksploatacyjnych surowców mineralnych oraz na terenach składowisk odpadów komunalnych.

Decydujące znaczenie dla oceny opłacalności inwestycji elektrowni wiatrowych ma oszacowanie zasobów energetycznych wiatru. Przyjmuje się, że wykorzystanie zasobów wiatru w energetyce jest uzasadnione ekonomicznie jedynie przy prędkościach wiatru powyżej 4 m/s na wysokości 30 m nad powierzchnią ziemi. Jedną z metod oceny zasobów energetycznych wiatru jest metoda szacunkowa oparta na danych uzyskanych ze stacji meteorologicznych Instytutu Meteorologii i Gospodarki Wodnej i standardowych rozkładach prędkości wiatru. Według tej klasyfikacji, rejon województwa lubelskiego w krajowym podziale na strefy energetyczne wiatru zaliczony został do strefy III – korzystnej, a w części południowo-wschodniej do strefy IV - mało korzystnej pod względem zasobów wiatru. Gmina Wojcieszków leży w III strefie energetycznej warunków wiatrowych i ma korzystne warunki do rozwoju energetyki wiatrowej.

Analizując możliwość wykorzystania turbin wiatrowych na terenie Polski, podstawą są dane opracowane w publikacji prof. Haliny Lorenc „Atlas Klimatu Polski”. Wynika z nich, że średnia roczna prędkość wiatru w Polsce mieści się w zakresie od 2,8 m/s do 3,5 m/s, co klasyfikuje nasz kraj jako obszar o umiarkowanych warunkach wiatrowych. W województwie lubelskim średnie

prędkości wiatru są umiarkowane, typowo w granicach 3-4 m/s rocznie, z wyraźnymi wahaniami sezonowymi, gdzie wiatr jest silniejszy zimą i łagodniejszy latem⁶.

Na potrzeby oceny warunków wiatrowych oraz potencjału wykorzystania energii wiatru na poziomie lokalnym można wykorzystać również dokładniejsze dane z Atlasu Małej Energetyki Wiatrowej – AMEW-PL. Jest to ogólnopolski, cyfrowy atlas zasobów wiatru, opracowany z myślą o analizie możliwości rozwoju małych i mikroinstalacji wiatrowych. Dane prezentowane w Atlasie AMEW-PL mają charakter modelowy i stanowią wynik zaawansowanych analiz meteorologicznych oraz numerycznych, opartych na wieloletnich seriach danych klimatycznych. Z tego względu atlas pełni funkcję narzędzia diagnostycznego i planistycznego, umożliwiającego wstępną ocenę potencjału energetyki wiatrowej, identyfikację obszarów bardziej i mniej korzystnych oraz wspierającego proces podejmowania decyzji strategicznych. Według udostępnionych danych średnia prędkość wiatru na terenie Gminy Wojcieszków na wysokości 10 m n.p.t. przybiera wartości od 3 do 5 m/s, a energia użyteczna wiatru wynosi od 300 do 500 kWh/m²/rok.

Warto również zauważyć, że średnia prędkość wiatru na terenie Gminy Wojcieszków wyznaczona na podstawie danych obserwacyjnych średnich prędkości wiatru w latach 1991 – 2012 i modelowania numerycznego (według Atlasu Wietrzności Anemos – Acroenergy) wynosi od 5,51-5,75 m/s na wysokości 50 m n.p.t. oraz 6,26-6,50 m/s na wysokości 100 m n.p.t.⁷

Poza analizą parametru prędkości wiatru, w celu określenia potencjału energetycznego wiatru, niezbędne jest także uwzględnienie szorstkości terenu. Wskaźnik szorstkości terenu pozwala na wyliczenie prędkości wiatru na określonej wysokości zachowując wynikającą prawidłowość, że im bardziej szorstka powierzchnia, tym prędkość wiatru będzie spowolniona. Dlatego też, lokalizacja elektrowni wiatrowych powinna odbywać się na terenach o najmniejszej klasie szorstkości, ale także uwzględniać odległość od przeszkód terenowych.

⁶ Atlas klimatu Polski (1991–2020), Redakcja naukowa: Arkadiusz M. Tomczyk, Ewa Bednorz, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań 2022.

⁷ „Program Rozwoju Odnawialnych Źródeł Energii dla Województwa Lubelskiego”, Biuro Planowania Przestrzennego w Lublinie – 2013 r.

użyteczna wiatru na wysokości 30 m w terenie o klasie szorstkości 0-1 wynosi min. 1000 kWh/m²/rok, a prędkość wiatru na tej wysokości przekracza 4 m/s. Na terenie Gminy Wojcieszków, na podstawie analizy warunków topograficznych, wytypowano obszary **uprzywilejowane do lokalizacji elektrowni wiatrowych** (w granicach obrębów ewidencyjnych: Ciężkie, Helenów, Kolonia Bystrzycka, Marianów, Otylin, Siedliska, Świderki, Wola Bystrzycka) oraz **obszary możliwe do rozwoju z ograniczeniami w zakresie skali inwestycji** (w granicach obrębów ewidencyjnych: Burzec, Kolonia Bystrzycka, Marianów, Nowinki, Oszczepalin Pierwszy, Oszczepalin Drugi, Siedliska, Świderki, Wólka Domaszewska, Wojcieszków, Wola Bobrowska, Wola Bystrzycka, Zofijówka).

Należy podkreślić, że przedstawiona analiza warunków wiatrowych ma charakter diagnostyczny i nie przesądza o lokalizacji konkretnych inwestycji wiatrowych. Ewentualna realizacja takich przedsięwzięć będzie każdorazowo uzależniona od ustaleń miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz wyników szczegółowych analiz środowiskowych i społecznych. Potencjał rozwoju energetyki wiatrowej na terenie gminy powinien być oceniany z uwzględnieniem lokalnych uwarunkowań środowiskowych, krajobrazowych i społecznych, a także w oparciu o szczegółowe analizy meteorologiczne i techniczne wykonywane na etapie planowania przestrzennego oraz przygotowania konkretnych przedsięwzięć inwestycyjnych. Lokalizacja instalacji wytwarzających energię z wiatru wymaga zachowania równowagi pomiędzy celami transformacji energetycznej, a ochroną walorów krajobrazowych, przyrodniczych oraz jakości życia mieszkańców. Z tego względu ewentualne kierunki rozwoju energetyki wiatrowej powinny być każdorazowo rozpatrywane w ramach procedur miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz strategicznej oceny oddziaływania na środowisko.

5.4. GOSPODARKA ODPADAMI

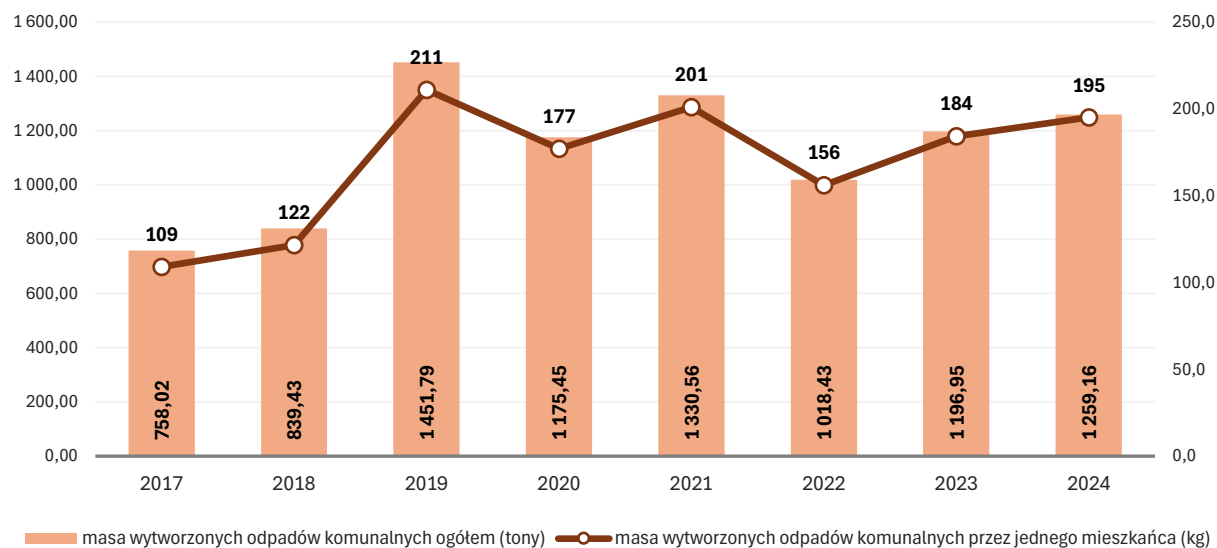
Nieodłączną cechą ludzkiej działalności jest wytwarzanie odpadów. **Odpady** oznaczają każdą substancję lub przedmiot, których posiadacz pozbywa się, zamierza się pozbyć lub do których pozbycia jest obowiązany. Uciążliwość odpadów dla środowiska przejawia się przede wszystkim zanieczyszczeniem wód i gleb, skażeniem powietrza, niszczeniem walorów estetycznych i krajobrazowych oraz wyłączeniem z użytkowania terenów rolnych i leśnych zajmowanych pod składowanie odpadów. Głównym wyzwaniem w gospodarce odpadami na najbliższe lata jest przejście na gospodarkę o obiegu zamkniętym poprzez minimalizowanie ilości wytwarzanych odpadów oraz wykorzystywanie odpadów nieuniknionych jako zasobu dzięki procesom recyklingu.

W ramach wywiązywania się z ustawowego obowiązku zapewnienia porządku i czystości, na terenie gminy został utworzony punkt selektywnej zbiórki odpadów komunalnych (PSZOK). Odpady komunalne z terenu gminy Wojcieszków przyjmowane są od właścicieli nieruchomości nieodpłatnie, dostarczane samodzielnie przez mieszkańców.

W 2024 r. na terenie Gminy Wojcieszków wytworzono **1 259,16 ton odpadów komunalnych**. Większość wytworzonych odpadów komunalnych – 1 091,98 ton (86,7%) zostało odebranych od gospodarstw domowych. Analiza danych z lat 2017–2024 wskazuje, że ilość wytwarzanych odpadów komunalnych oraz masa odpadów przypadająca na jednego mieszkańca charakteryzowały się znacznymi wahaniami rok do roku. Jednocześnie w dłuższej perspektywie

obserwuje się sukcesywny wzrost zarówno całkowitej masy odpadów komunalnych, jak i wskaźnika ich wytwarzania na mieszkańca, szczególnie widoczny w latach 2022–2024.

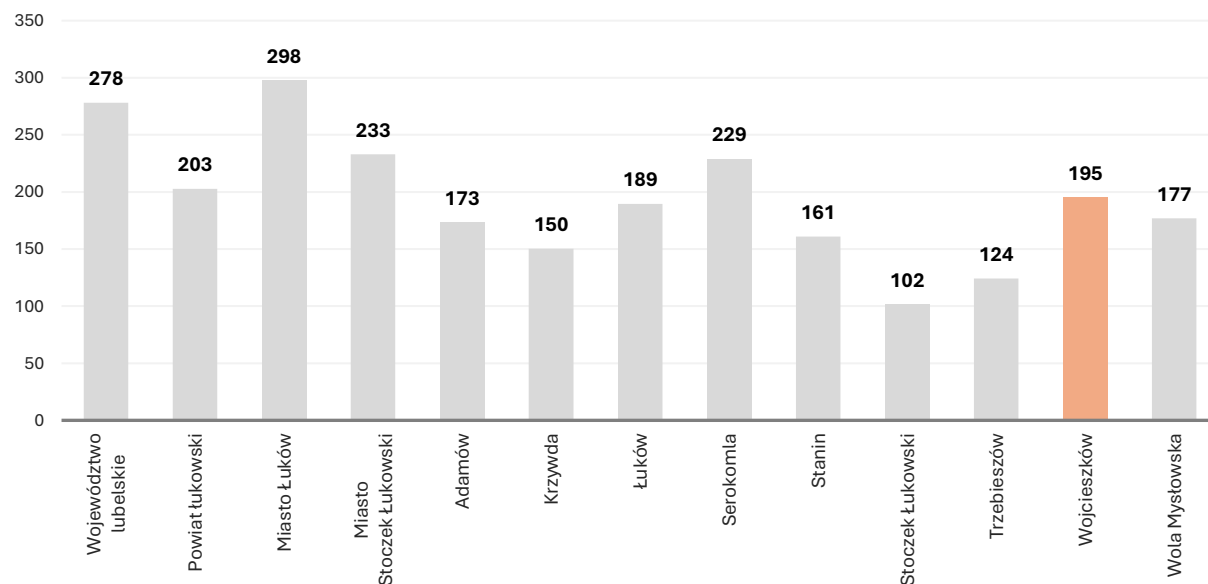
Wykres 38. Masa wytworzonych odpadów komunalnych na terenie Gminy Wojcieszków w latach 2017-2024 (tony, kg).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W 2024 r. masa wytworzonych odpadów komunalnych przez jednego mieszkańca wyniosła 195 kg, wobec 203 kg w powiecie łukowskim oraz 278 kg w województwie lubelskim. Jednocześnie była to jednak jedna z najwyższych wartości wśród gmin powiatu łukowskiego. Wyższy wskaźnik dotyczący masy wytworzonych odpadów komunalnych przez jednego mieszkańca odnotowano jedynie w trzech gminach: Mieście Łuków (298 kg), Gminie Łuków (233 kg) i Gminie Serokomla (229 kg).

Wykres 39. Masa wytworzonych odpadów komunalnych na jednego mieszkańca na terenie Gminy Wojcieszków, powiatu łukowskiego i województwa lubelskiego w 2024 r. (kg)

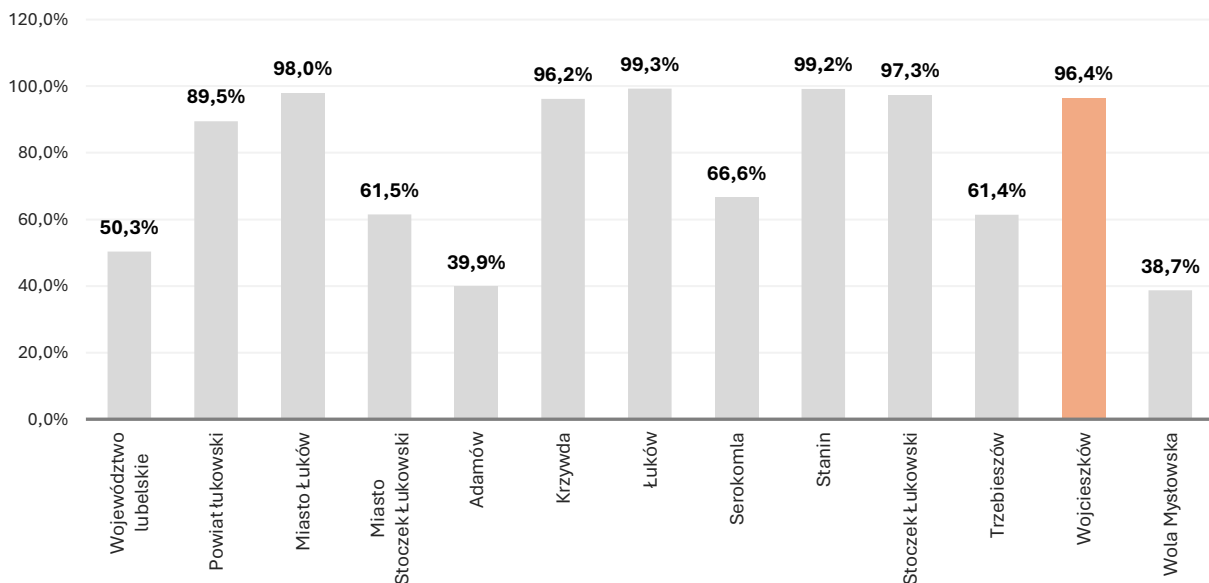

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Gospodarowanie odpadami może w sposób istotny wpływać na środowisko przyrodnicze oraz zdrowie ludzi. Ograniczanie ich wytwarzania w dobie zwiększającej się produkcji i konsumpcji jest istotnym warunkiem zmniejszenia negatywnego wpływu na środowisko oraz jednym z zasadniczych wyzwań współczesnego świata. Ich unieszkodliwienie poprzez składowanie jest przejawem nieefektywnego gospodarowania zasobami, powodującym dodatkowo emisję zanieczyszczeń do atmosfery, gleby, wody, utratę powierzchni pod składowiska czy obniżenie estetycznych walorów krajobrazu. Dopiero powtórne wykorzystanie odpadów, odzyskanie lub poddanie ich recyklingowi sprawia, iż mogą one stać się potencjalnym zasobem, przyczyniając się w ten sposób do zmniejszenia zużycia surowców pierwotnych w celu wytworzenia produktów, a tym samym efektywniejszego gospodarowania zasobami.

Na terenie gminy w 2024 r. w **sposób selektywny** zebrano 1 214,32 ton odpadów, co stanowi 96,4% ogółu zebranych odpadów. Osiągnięty wskaźnik jest zbliżony do średniej dla powiatu łukowskiego wynoszącej 89,5%, lecz jednocześnie zdecydowanie wyższy od średniej dla województwa lubelskiego wynoszącej 50,3%. W porównaniu do pozostałych gmin powiatu łukowskiego wskaźnik dotyczący udziału odpadów zebranych selektywnie w relacji do ogółu wytworzonych odpadów komunalnych obliczony dla Gminy Wojcieszków kształtuje się na **wysokim poziomie** – wyższą wartość tego wskaźnika odnotowano w czterech gminach: Gminie Łuków (99,3%), Gminie Stanin (99,2%), Mieście Łuków (98,0%) oraz Gminie Stoczek Łukowski (97,3%). Dla porównania najniższą wartością charakteryzuje się Gmina Adamów, gdzie jedynie 39,9% odpadów zostało zebranych w sposób selektywny.

Wykres 40. Odpady zebrane selektywnie w relacji do ogółu odpadów na terenie Gminy Wojcieszków, powiatu łukowskiego i województwa lubelskiego w 2024 r. (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Dalszy wzrost wskaźników selektywnie zebranych odpadów możliwy jest dzięki wdrażaniu rozwiązań prawnych, budowaniu systemu selektywnej zbiórki przez władze gminne oraz zaangażowaniu mieszkańców w segregację odpadów powstających w gospodarstwach domowych. Zgodnie ze zmienioną ustawą z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach, ustanawiającą nowe zasady gospodarowania odpadami, od 1 lipca 2013 r. odpowiedzialność za odbiór i właściwe zagospodarowanie odpadów została przekazana gminom. Celem znowelizowanej ustawy jest ograniczenie składowania zmieszanych odpadów

komunalnych i odpadów ulegających biodegradacji na składowiskach, zwiększenie udziału odzysku i recyklingu odpadów opakowaniowych (papieru, szkła, tworzyw sztucznych, metali), zmniejszenie ilości dzikich wysypisk śmieci oraz spalania odpadów w domowych kotłowniach.

Najważniejsze zadania w gospodarowaniu odpadami komunalnymi, wynikające z konieczności ochrony środowiska, sprowadzają się do minimalizacji powstawania odpadów i maksymalizacji ich zagospodarowania oraz ograniczania do koniecznego minimum składowania odpadów w środowisku. Jedną z głównych metod ograniczania ilości odpadów jest **recykling**, którego celem jest ponowne wykorzystanie tych samych materiałów. Biorąc pod uwagę powyższe oraz w kontekście postępującego procesu przechodzenia na gospodarkę o obiegu zamkniętym, zakładającą minimalizację oraz eliminację powstawania odpadów, jak również wspieranie efektywnego zużycia zasobów przez ponowne ich wykorzystanie, niezwykle ważny jest **dalszy rozwój systemu selektywnej zbiórki odpadów**, w szczególności tych nadających się do odzysku i recyklingu.

Poziomy recyklingu jakie muszą osiągnąć gminy w odniesieniu do poszczególnych rodzajów odpadów określone zostały w ustawie z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach. Za rok 2024 gminy były zobowiązane osiągnąć poziom recyklingu i przygotowania do ponownego użycia odpadów komunalnych w wysokości co najmniej 45%. Zgodnie z opracowanym przez gminę sprawozdaniem z realizacji zadań z zakresu gospodarki odpadami w 2024 r. minimalny wskazany poziom recyklingu został osiągnięty i wyniósł 68,87%. Należy zauważyć, że w kolejnych latach wymagany poziom przygotowania do ponownego użycia i recyklingu odpadów komunalnych będzie skokowo wzrastał - w 2025 r. co najmniej 55% odpadów komunalnych powinno być poddawane recyklingowi. Do 2030 r. cel ten wzrośnie do 60%, a 65% osiągnie w 2035 r. i będzie obowiązywać także w kolejnych latach. Osiągnięcie wymaganych poziomów recyklingu odpadów komunalnych może przekraczać możliwości budżetowe gminy. Wymaga to odpowiedniego przygotowania pod względem infrastrukturalnym, zabezpieczenia instalacji prowadzących recykling odpadów surowcowych oraz bioodpadów. Kluczowe będą również działania na rzecz zmniejszenia ilości wytwarzanych odpadów ogółem oraz zaangażowanie mieszkańców w kwestie związane z gospodarką odpadami.

5.5. PODSUMOWANIE I WNIOSKI

- System komunikacyjny Gminy Wojcieszków oparty jest na systemie dróg wojewódzkich, powiatowych oraz dróg lokalnych gminnych. Do najistotniejszych dróg w Gminie Wojcieszków należy droga wojewódzka nr 808, przebiegająca na kierunku północ-południe. Przebiegając przez Serokomlę i Kock, łączy Łuków z drogą ekspresową S19. Wewnętrzna komunikację zapewniają głównie drogi powiatowe i gminne, stanowiąc podstawową sieć drogową, niezbędną do obsługi zapotrzebowania komunikacyjnego lokalnej społeczności oraz zapewnienia powiązań jednostki z drogami wyższej kategorii. Gminy Wojcieszków przebiega 7 dróg powiatowych o łącznej długości około 39,5 km. Dopetnieniem układu komunikacyjnego jest sieć dróg gminnych, po których odbywa się ruch lokalny. Drogi gminne wraz z drogami dojazdowymi do gruntów rolnych i leśnych posiadają łączną długość ok. 232 km. Przez obszar Gminy Wojcieszków nie przebiegają linie kolejowe.
- Postępując się danymi GUS należy zauważyć, że w 2024 r. odsetek długości dróg gminnych o nawierzchni twardej w Gminie Wojcieszków wyniósł jedynie 31,6%, wobec 64,6% w powiecie

łukowskim oraz 48,9% w województwie lubelskim. Jest to najniższy wynik spośród gmin powiatu łukowskiego. Jakość dróg gminnych i powiatowych jest wciąż niedostateczna. Problem stanowi zły stan techniczny niektórych dróg (zwłaszcza lokalnych), niewystarczające nakłady inwestycyjne na system drogowy oraz wzrastająca liczba pojazdów, a tym samym wzmożony ruch samochodowy na drogach. Do problemów transportowych gminy zaliczyć należy również niedostatecznie rozwinięty układ dróg rowerowych i infrastruktury dla pieszych. Wiele odcinków dróg nie posiada wydzielonych ciągów dla pieszych i rowerzystów, co wpływa na pogorszenie jakości ich użytkowania i obniżenie poziomu bezpieczeństwa uczestników ruchu drogowego. Pomimo istnienia chodników na niektórych odcinkach, wymagają one bieżących remontów.

- Wszystkie miejscowości gminy są zwodociągowane. Źródłem wody dla wodociągów zbiorowych jest ujęcie wody w miejscowości Wojcieszków. Na koniec 2024 r. sieć wodociągowa osiągnęła długość 142,3 km. Dzięki istniejącej sieci w 2024 r. liczba przyłączy do budynków mieszkalnych i budynków zbiorowego zamieszkania wyniosła łącznie 1 999. Odsetek ludności korzystającej z wodociągów na terenie gminy w 2024 r. wyniósł 83,8% wobec 92,0% w powiecie łukowskim oraz 88,0% w województwie lubelskim.
- Bardzo niekorzystnie przedstawia się natomiast sytuacja gminy w zakresie dostępu do sieci kanalizacyjnej. Długość kanalizacji sanitarnej na terenie Gminy Wojcieszków w 2024 r. wyniosła łącznie 32,9 km, przy liczbie przyłączy do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania wynoszącej 462 szt. W 2024 r. z kanalizacji korzystało jedynie 22,9% ludności zamieszkującej gminę. W tym samym okresie odsetek ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej w powiecie łukowskim wyniósł 44,7%, a w województwie lubelskim 55,1%.
- Gmina Wojcieszków posiada rozdzielczą sieć gazową. Długość rozdzielczej sieci gazowej na terenie gminy wyniosła w 2024 r. 9 740 m. W tym okresie na terenie gminy z sieci gazowej korzystały 142 osoby, co oznacza, że jedynie 2,2% mieszkańców gminy miało dostęp do stałego przyłącza gazowego. Odsetek ludności korzystającej z sieci gazowej na terenie powiatu łukowskiego oraz województwa lubelskiego był w tym okresie wyższy i osiągnął odpowiednio wartość 38,0% oraz 47,7%.
- Gmina Wojcieszków nie ma zorganizowanej gospodarki w zakresie zaopatrzenia i pokrycia potrzeb cieplnych mieszkańców. Obecnie gospodarka cieplna na terenie gminy bazuje na indywidualnych źródłach ciepła. Źródła te tworzą tzw. niską emisję, która pogarsza stan środowiska naturalnego obszaru. W celu poprawy jakości powietrza należy dążyć do eliminacji uciążliwych palenisk węglowych i stosowania do celów grzewczych i bytowych gazu ziemnego lub lekkiego oleju opałowego, a także pozyskiwania ciepła z odnawialnych źródeł energii.
- Przez teren gminy nie przebiegają linie elektroenergetyczne wysokiego napięcia. Układ energetyczny zasilany jest z istniejącego systemu sieci energetycznych średniego napięcia 15 kV.
- Potencjał naturalny obszaru oraz jego rolniczy charakter stwarzają sprzyjające warunki do rozwoju energetyki odnawialnej - na terenie gminy teoretycznie do pozyskania jest energia słońca oraz wiatru. Gmina została zaliczona do obszarów o korzystnych warunkach do rozwoju energetyki słonecznej. Z uwagi na potencjał obszaru potrzeby własne mieszkańców w zakresie produkcji energii elektrycznej i cieplnej z energii słonecznej mogą być zaspokajane poprzez stosowanie kolektorów słonecznych i paneli fotowoltaicznych. Na terenie Gminy

Wojcieszków, na podstawie analizy warunków topograficznych, wytypowano obszary uprzywilejowane do lokalizacji elektrowni wiatrowych (w granicach obrębów ewidencyjnych: Ciężkie, Helenów, Kolonia Bystrzycka, Marianów, Otylin, Siedliska, Świderki, Wola Bystrzycka) oraz obszary możliwe do rozwoju z ograniczeniami w zakresie skali inwestycji (w granicach obrębów ewidencyjnych: Burzec, Kolonia Bystrzycka, Marianów, Nowinki, Oszczepalin Pierwszy, Oszczepalin Drugi, Siedliska, Świderki, Wólka Domaszewska, Wojcieszków, Wola Bobrowska, Wola Bystrzycka, Zofijówka).

- Ze względów ekonomicznych i ekologicznych, konieczne jest zwiększenie udziału odnawialnych źródeł energii w produkcji ciepła i energii elektrycznej. Dlatego też istotną kwestią jest realizowanie przedsięwzięć mających na celu poprawę efektywności energetycznej, wykorzystanie odnawialnych źródeł energii poprzez m.in. wymianę starych systemów grzewczych o niskiej sprawności energetycznej, montaż instalacji urządzeń wykorzystujących OZE, co w rezultacie zmniejszy zapotrzebowanie na energię cieplną i elektryczną. Dla samorządu rozwój i zastosowanie technologii OZE oznaczać będzie również dodatkowe korzyści finansowe, wynikające z optymalizacji kosztów bieżącego utrzymania infrastruktury publicznej.
- Samorząd gminy już od wielu lat realizuje inwestycje dotyczące redukcji zużycia energii oraz produkcji energii ze źródeł odnawialnych, mające na celu zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego swoich mieszkańców, a także budowanie proekologicznego wizerunku jednostki. Równoległe do działań inwestycyjnych związanych z rozbudową i modernizacją infrastruktury energetycznej oraz wykorzystaniem odnawialnych źródeł energii prowadzone były zadania przyczyniające się do poprawy efektywności energetycznej obiektów. Jednak pomimo podejmowanych działań nadal wiele budynków użyteczności publicznej znajdujących się na terenie gminy wymaga przeprowadzenia prac termomodernizacyjnych, a także dostosowania do potrzeb osób ze szczególnymi potrzebami. Istnieje dalsza potrzeba kontynuacji działań w zakresie budowy i rozbudowy instalacji odnawialnych źródeł energii na obszarze gminy. Konieczna jest również kontynuacja inwestycji dotyczących budowy i przebudowy energooszczędnego oświetlenia ulicznego.
- W 2024 r. na terenie Gminy Wojcieszków wytworzono 1 259,16 ton odpadów komunalnych. Większość wytworzonych odpadów komunalnych – 1 091,98 ton (86,7%) zostało odebranych od gospodarstw domowych. w dłuższej perspektywie obserwuje się sukcesywny wzrost zarówno całkowitej masy odpadów komunalnych, jak i wskaźnika ich wytwarzania na mieszkańca, szczególnie widoczny w latach 2022–2024. W 2024 r. masa wytworzonych odpadów komunalnych przez jednego mieszkańca wyniosła 195 kg, wobec 203 kg w powiecie łukowskim oraz 278 kg w województwie lubelskim. Jednocześnie była to jednak jedna z najwyższych wartości wśród gmin powiatu łukowskiego.
- Na terenie gminy w 2024 r. w sposób selektywny zebrano 1 214,32 ton odpadów, co stanowi 96,4% ogółu zebranych odpadów. Osiągnięty wskaźnik jest zbliżony do średniej dla powiatu łukowskiego wynoszącej 89,5%, lecz jednocześnie zdecydowanie wyższy od średniej dla województwa lubelskiego wynoszącej 50,3%.
- Zgodnie z opracowanym przez gminę sprawozdaniem z realizacji zadań z zakresu gospodarki odpadami w 2024 r. minimalny poziom recyklingu wskazany przez ustawodawcę (45%) został osiągnięty i wyniósł 68,87%. Należy zauważyć, że w kolejnych latach wymagany poziom

przygotowania do ponownego użycia i recyklingu odpadów komunalnych będzie skokowo wzrastał. Osiągnięcie wymaganych poziomów recyklingu odpadów komunalnych może przekraczać możliwości budżetowe gminy. Wymaga to odpowiedniego przygotowania pod względem infrastrukturalnym, zabezpieczenia instalacji prowadzących recykling odpadów surowcowych oraz bioodpadów. Kluczowe będą również działania na rzecz przejścia na gospodarkę o obiegu zamkniętym poprzez minimalizowanie ilości wytwarzanych odpadów oraz wykorzystywanie odpadów nieuniknionych jako zasobu dzięki procesom recyklingu.

Wnioski:

- **System komunikacyjny gminy wymaga dalszej modernizacji, szczególnie w zakresie poprawy jakości dróg lokalnych. Konieczne jest utwardzanie dróg gruntowych, przebudowa najbardziej zdegradowanych odcinków oraz dostosowanie parametrów technicznych infrastruktury do rosnącego natężenia ruchu samochodowego. Niezbędna jest również rozbudowa infrastruktury dla pieszych i rowerzystów, w tym budowa bezpiecznych ciągów komunikacyjnych, ścieżek rowerowych oraz remont istniejących chodników.**
- **W zakresie gospodarki wodociągowej konieczna jest modernizacja najbardziej wyeksploatowanych odcinków sieci, zwłaszcza na terenach o podwyższonej awaryjności, celu zapewnienia stabilności i bezpieczeństwa dostaw wody. Niezbędna jest systematyczna rozbudowa sieci kanalizacji sanitarnej, zwiększanie liczby przyłączy oraz wymiana najbardziej zużytych odcinków, tak aby ograniczyć presję na środowisko oraz poprawić warunki życia mieszkańców.**
- **Mimo istnienia rozdzielczej sieci gazowej jej wykorzystanie jest marginalne – dostęp do stałego przyłącza posiada jedynie 2,2% mieszkańców. Konieczna jest dalsza rozbudowa sieci gazowej oraz podejmowanie działań wspierających przyłączanie gospodarstw domowych, co przyczyni się do poprawy jakości powietrza i zwiększenia bezpieczeństwa energetycznego gminy.**
- **Gospodarka ciepła gminy opiera się głównie na indywidualnych źródłach ciepła, generujących zjawisko niskiej emisji. Kluczowe jest wspieranie wymiany przestarzałych systemów grzewczych, rozwój niskoemisyjnych źródeł ciepła oraz promocja rozwiązań ograniczających zużycie energii.**
- **Gmina posiada korzystne uwarunkowania do rozwoju odnawialnych źródeł energii, w szczególności energetyki słonecznej oraz – w wyznaczonych obszarach – wiatrowej. Konieczne jest zwiększenie udziału OZE w bilansie energetycznym gminy poprzez montaż instalacji fotowoltaicznych i kolektorów słonecznych, rozwój energetyki wiatrowej w dopuszczonych lokalizacjach. Dalsze inwestycje w odnawialne źródła energii są niezbędne, zarówno z powodów środowiskowych, jak i ekonomicznych.**
- **Konieczna jest kontynuacja termomodernizacji budynków użyteczności publicznej oraz dostosowanie ich do potrzeb osób ze szczególnymi potrzebami.**
- **W zakresie gospodarki odpadami gmina powinna przygotować się na rosnące wymogi dotyczące poziomów recyklingu, co wymaga dalszej rozbudowy infrastruktury oraz prowadzenia działań edukacyjnych ograniczających ilość wytwarzanych odpadów.**

6. INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA I ZASPOKAJANIE POTRZEB MIESZKAŃCÓW

6.1. EDUKACJA I WYCHOWANIE

System opieki nad najmłodszymi dziećmi jest uregulowany w ustawie z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3. Instytucjami opieki mogą być żłobki, kluby dziecięce, dzienny opiekun i niania. **Opieka nad dzieckiem** w formach określonych w ustawie może być sprawowana do ukończenia roku szkolnego, w którym dziecko ukończy 3. rok życia, lub w przypadku, gdy niemożliwe lub utrudnione jest objęcie dziecka wychowaniem przedszkolnym – 4. rok życia. Zadania z zakresu opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 są zadaniem własnym gminy. Obok gminy tworzyć i prowadzić żłobki i kluby dziecięce mogą inne niż gmina jednostki samorządu terytorialnego, instytucje publiczne, osoby fizyczne oraz osoby prawne i jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej.

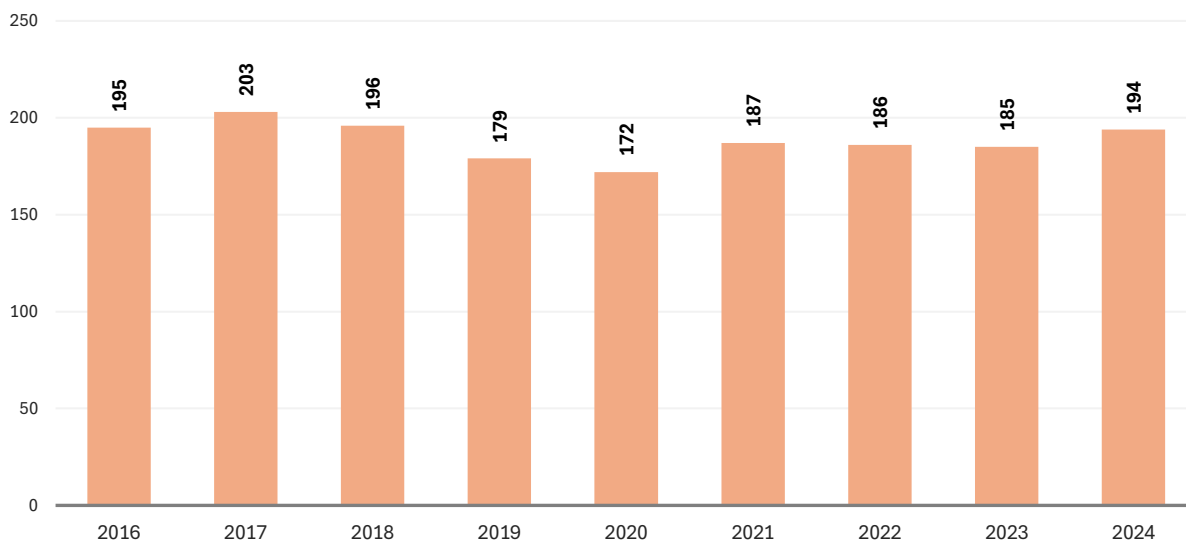
Na terenie gminy funkcjonuje **Żłobek Gminny „Puchatek”** oferujący 60 miejsc. Placówka powstała w 2021 r. Żłobek mieści się w nowym budynku, w którym znajdują się przestronne, kolorowe sale, wyposażone w urządzenia dezynfekujące i oczyszczające powietrze, sale terapeutyczne ze specjalistycznym sprzętem i pomocami, sale zabaw, profesjonalna kuchnia, wydzielona jadalnia, łazienki dostosowane do potrzeb dzieci, szatnie. Inwestycja sfinansowana została ze środków Gminy Wojcieszków i Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej w ramach programu MALUCH + 2020. W 2024 r. do żłobka uczęszczało 47 dzieci. Zgodnie z danymi GUS odsetek dzieci do lat 3 objętych **opieką żłobkową** na terenie gminy wynosi 27,8%, wobec 19,5% w powiecie łukowskim oraz 18,0% w województwie lubelskim.

W Polsce system oświaty i wychowania obejmuje dzieci i młodzież w wieku od 3 do 21 roku życia, przy czym nauka jest obowiązkowa od 6 do 18 roku życia. W obszarze wychowania przedszkolnego i edukacji, rolą samorządu jest zapewnienie warunków kształcenia uczniów oraz dążenie do zapewnienia wysokich standardów nauczania zarówno na poziomie przedszkolnym jak i szkolnym (w zakresie szkół podstawowych). Poziom nauczania ma znaczenie dla konkurencyjności gminy. Edukacja na wysokim poziomie jest czynnikiem, który z jednej strony może przyciągać nowych mieszkańców, zwłaszcza ludzi młodych z dziećmi, z drugiej strony może zapobiegać rezygnacjom rodziców z usług świadczonych przez placówki oświatowe na terenie miejsca zamieszkania. Zadaniem lokalnych władz jest utrzymywanie obiektów i placówek oświatowych, zatrudnienie i monitoring pracy kadry dydaktycznej, organizacja zajęć edukacyjnych, a także wspieranie uzdolnionych uczniów. Źródłami finansowania oświaty są: subwencja oświatowa, która z reguły wystarcza na pokrycie zaledwie części wydatków związanych z edukacją oraz dochody własne samorządu.

Wychowanie przedszkolne obejmuje dzieci od początku roku szkolnego w roku kalendarzowym, w którym dziecko kończy 3 lata, do końca roku szkolnego w roku kalendarzowym, w którym dziecko kończy 7 lat. Wychowanie przedszkolne jest realizowane w przedszkolach, oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz w innych formach wychowania przedszkolnego. W 2024 r. na terenie Gminy Wojcieszków funkcjonowało **8 ośrodków wychowania przedszkolnego**: Przedszkole w Zespole Szkół w Wojcieszkowie oraz oddziały przedszkolne

w 7 szkołach podstawowych w: Burcu, Hermanowie, Oszczepalinie Drugim, Siedliskach, Wojcieszkowie, Woli Bystrzyckiej oraz Wólce Domaszewskiej.

Wykres 41. Liczba dzieci w wieku 3-6 lat objętych wychowaniem przedszkolnym na terenie Gminy Wojcieszków w latach 2016-2024 (osoby)

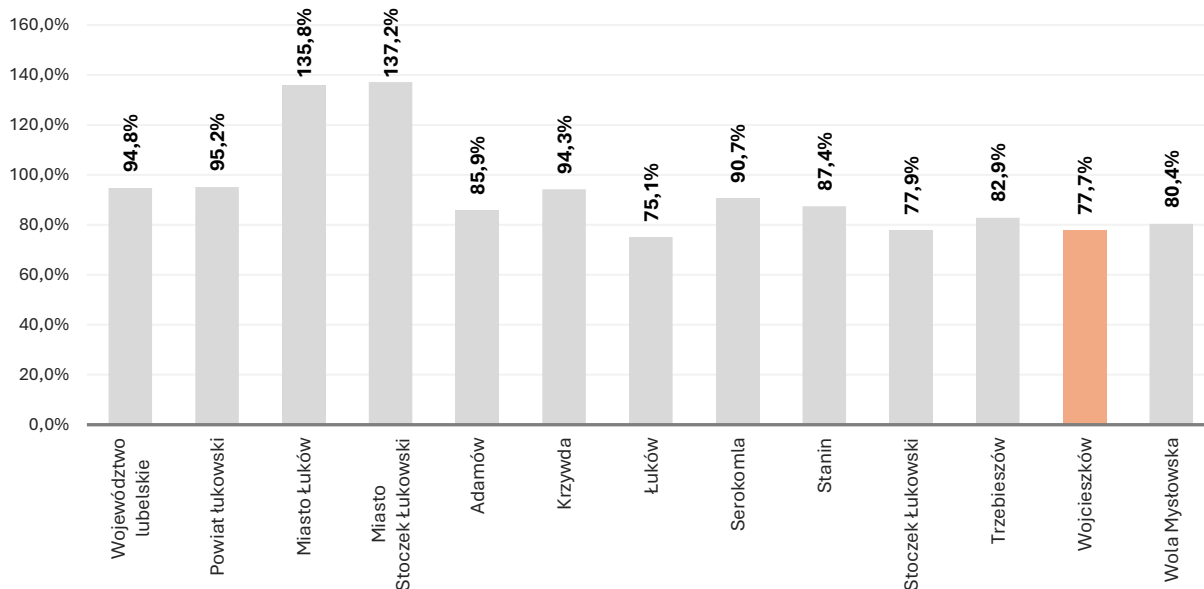

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W roku szkolnym 2023/2024 w ramach systemu oświaty wychowaniem przedszkolnym objętych zostało 222 dzieci, w tym 194 dzieci w wieku od 3 do 6 lat. W ostatnich latach **liczba dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym** w gminie utrzymuje się na dość stałym poziomie.

Równocześnie w latach 2016-2024 na analizowanym terenie zaobserwowano wzrost dostępności wychowania przedszkolnego – w 2024 r. **odsetek dzieci w wieku 3-6 lat objętych edukacją przedszkolną** na terenie gminy wyniósł 77,7% (w 2016 r. wynosił on 69,2%). Nadal jednak wskaźnik ten jest znacznie niższy od średniej dla powiatu łukowskiego (95,2%), jak również od wskaźnika obliczonego dla województwa lubelskiego (94,8%).

Wykres 42. Wskaźnik upowszechnienia edukacji przedszkolnej wśród dzieci w wieku 3-6 lat na terenie Gminy Wojcieszków, powiatu łukowskiego i województwa lubelskiego w 2024 r. (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Co więcej, w porównaniu do pozostałych gmin powiatu łukowskiego Wojcieszków charakteryzuje się relatywnie niskim wskaźnikiem upowszechnienia edukacji przedszkolnej. Niższą wartość odnotowano jedynie w Gminie Łuków (75,1%). Stosunkowo niski wskaźnik na terenie Gminy Wojcieszków częściowo związany jest z jej bliskim położeniem względem Miasta Łuków, pełniącego funkcję ośrodka powiatowego. W praktyce część dzieci z terenu gminy uczęszcza do placówek wychowania przedszkolnego zlokalizowanych w Łukowie, co wpływa na obniżenie wskaźnika upowszechnienia edukacji przedszkolnej, liczonego wyłącznie dla gminy miejsca zamieszkania.

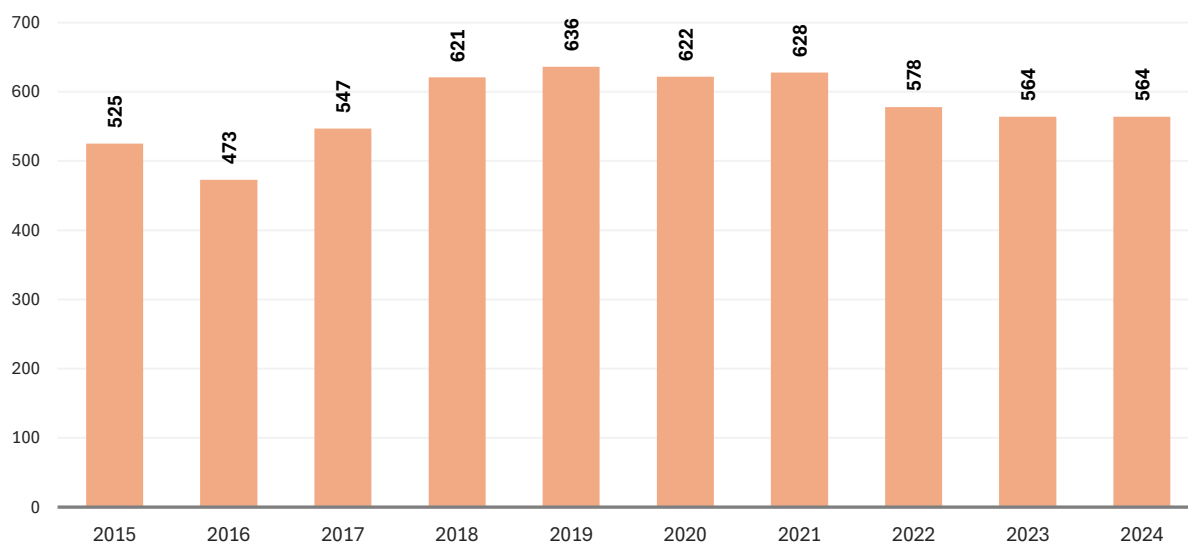
W ostatnich latach na sytuację szkolnictwa podstawowego i ponadpodstawowego decydujący wpływ miała reforma systemu edukacji. Obecnie, po edukacji przedszkolnej, kolejnym szczeblem polskiego systemu oświaty jest ośmioletnia szkoła podstawowa.

W 2024 r. na terenie Gminy Wojcieszków funkcjonowało **7 szkół podstawowych** (w tym 6 prowadzonych przez samorząd gminny), do których uczęszczało łącznie **564 uczniów**:

- Szkoła Podstawowa w Hermanowie,
- Szkoła Podstawowa w Oszczepalinie Drugim,
- Szkoła Podstawowa w Siedliskach,
- Szkoła Podstawowa w Zespole szkół im. Henryka Sienkiewicza w Wojcieszkowie,
- Szkoła Podstawowa w Woli Bystrzyckiej,
- Szkoła Podstawowa w Wólce Domaszewskiej,
- Szkoła Podstawowa w Burcu, prowadzona przez Wiejskie Stowarzyszenie Oświatowo Kulturalne „Przymierze” w Burcu.

W latach 2017-2019 – między innymi w wyniku reformy edukacji i likwidacji gimnazjów – obserwowano stopniowy wzrost uczniów uczęszczających do szkół podstawowych na analizowanym obszarze – od 473 uczniów w 2016 r. do 636 uczniów w 2019 r. W latach 2020–2024 liczba uczniów utrzymywała się na względnie stabilnym poziomie, choć widoczny jest niewielki trend spadkowy.

Wykres 43. Liczba uczniów szkół podstawowych na terenie Gminy Wojcieszków w latach 2015-2024 (osoby)

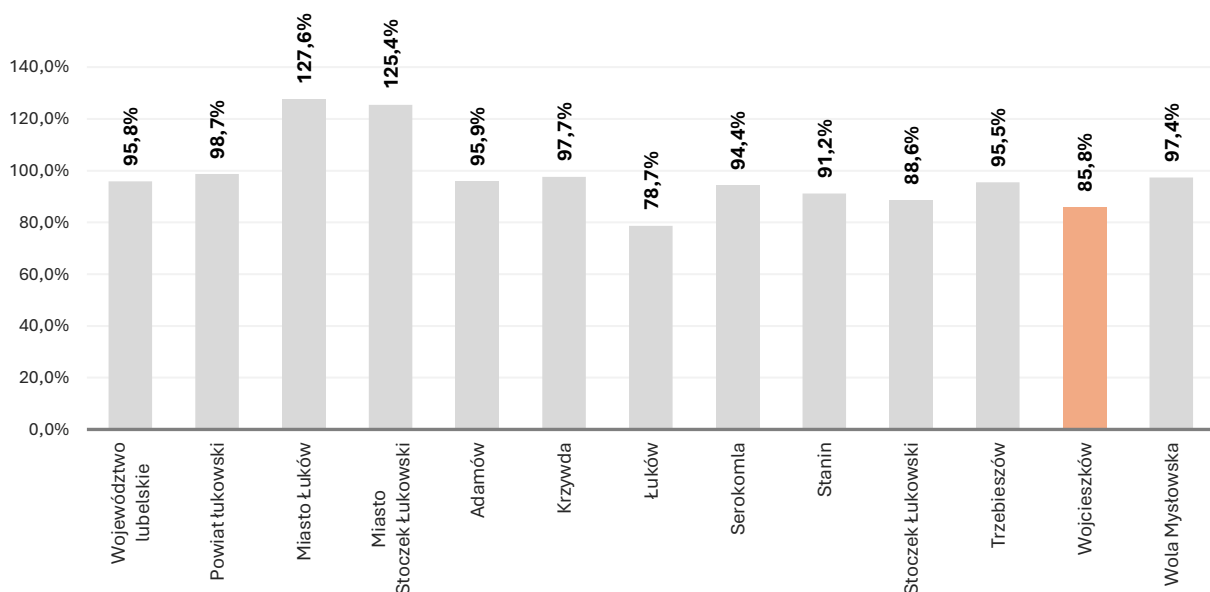

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W świetle danych statystycznych **współczynnik skolaryzacji brutto**, czyli relacja liczby osób uczących się na danym poziomie nauczania (niezależnie od wieku) do liczby ludności w grupie wieku uznanej za odpowiadającą temu poziomowi kształcenia, obliczony dla szkół podstawowych na terenie Gminy Wojcieszków w 2024 r. osiągnął wartość 85,8%. Oznacza to, że na każde 100 dzieci w wieku odpowiadającym edukacji w szkole podstawowej przypadają niespełna 86 uczniów faktycznie uczęszczających do szkół podstawowych funkcjonujących na terenie gminy. Wysokość wskaźnika świadczy o odpływie uczniów do placówek zlokalizowanych poza gminą. Na tle pozostałych gmin powiatu łukowskiego wartość tego wskaźnika jest **relatywnie niska** – niższą wartość odnotowano jedynie w Gminie Łuków (78,8%). Dla porównania, w 2024 r. współczynnik skolaryzacji brutto dla powiatu łukowskiego wyniósł 98,7%, natomiast w części gmin (w Mieście Łuków oraz Mieście Stoczek Łukowski) przekraczał nawet poziom 100%, co wskazuje na koncentrację uczniów spoza obszaru zamieszkania. Gmina Wojcieszków plasuje się tym samym w grupie jednostek o **niższym poziomie lokalnej skolaryzacji na poziomie szkoły podstawowej**.

Jednocześnie analiza danych historycznych z lat 2015–2024 wskazuje na względną stabilność wskaźnika, którego wartość pozostaje zbliżona w całym badanym okresie.

Wykres 44. Wskaźnik skolaryzacji brutto na terenie Gminy Wojcieszków, powiatu łukowskiego i województwa lubelskiego w 2024 r. (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Oceny jakości edukacji oferowanej na poziomie szkół podstawowych można dokonać przy pomocy analizy wyników **egzaminu ósmoklasisty**. Warto przypomnieć, że w 2025 r. z egzaminu z języka polskiego ósmoklasiści ze szkół podstawowych z terenu gminy uzyskali średnio 54,3% punktów możliwych do zdobycia (wobec 64,0% w powiecie łukowskim i 65,0% w województwie lubelskim), z matematyki – 41,4% (wobec 50,6% w powiecie łukowskim i 49,7% w województwie lubelskim), natomiast z języka angielskiego – 47,5% (wobec 63,2% w powiecie łukowskim oraz 68,1% w województwie lubelskim). Dane dotyczące wyników egzaminu ósmoklasisty z 2025 r. pokazują, że średnie wyniki uczniów klas ósmych z obszaru gminy były zdecydowanie niższe od średnich wyników w powiecie i regionie. W skali obszaru najstaniej wypadli uczniowie Szkoły Podstawowej w Woli Bystrzyckiej, najlepiej zaś zdający w Szkole Podstawowej w Wojcieszkowie.

Tabela 4. Wyniki egzaminu ósmoklasisty w szkołach podstawowych na terenie Gminy Wojcieszków w 2025 r.

Nazwa szkoły	Liczba zdających	Język polski - średni wynik (%)	Matematyka - średni wynik (%)	Język angielski - średni wynik (%)
Szkoła Podstawowa w Wojcieszkowie	29	55,7%	46,7%	58,4%
Szkoła Podstawowa w Wólce Domaszewskiej im. Świętego Jana Pawła II	11	61,1%	42,1%	53,6%
Szkoła Podstawowa w Burcu	9	42,3%	35,4%	25,3%
Szkoła Podstawowa w Woli Bystrzyckiej	8	54,3%	15,4%	20,8%
Szkoła Podstawowa w Siedliskach	4	brak danych	brak danych	brak danych
Szkoła Podstawowa w Oszczepalinie	4	brak danych	brak danych	brak danych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Krakowie.

Biorąc pod uwagę powyższe, konieczne jest podjęcie działań **poprawiających jakość kształcenia w szkołach gminnych i wzbogacających ofertę edukacyjną** dla uczniów. Istotne z punktu widzenia jakości edukacji na terenie gminy są dane dotyczące potrzeb uczniów ze specjalnymi potrzebami i uczniów zdolnych. W ostatnich latach zwiększyła się liczba dzieci, dla których poradnie psychologiczno-pedagogiczne wydały orzeczenia i opinie dotyczące kształcenia. Zwiększa się również liczba dzieci nieposiadających dysfunkcji wymagających specjalistycznych orzeczeń, ale zmagających się z różnego rodzaju kryzysami psychologicznymi, a także wymagających różnego rodzaju wsparcia pedagogicznego i psychologicznego. Inną grupą, na której potrzeby zwracają uwagę rodzice i opiekunowie dzieci ze szkół podstawowych są dzieci szczególnie uzdolnione. Potrzeby edukacyjne tych dzieci znacznie wykraczają poza podstawę programową oferowaną przez szkołę. Placówki szkolne ze względu na ograniczenia finansowe i organizacyjne nie są w stanie zaspokoić szczególnych potrzeb ww. grup dzieci. Dostęp do specjalistów jest z kolei utrudniony i często wymaga wyjazdów poza miejsce zamieszkania, co wiąże się z ponoszeniem przez rodziców znacznych nakładów finansowych. W celu zapewnienia wysokiej jakości kształcenia konieczne staje się **zwiększenie oferty** na zajęcia i wsparcie psychologiczne dla uczniów ze specjalnymi potrzebami oraz zajęć dodatkowych dla uczniów zdolnych.

6.2. OCHRONA ZDROWIA

Podstawowa opieka zdrowotna stanowi ważny szczebel w systemie ochrony zdrowia – to od jej skuteczności w ogromnym stopniu zależy efektywność całego procesu leczenia pacjenta i sprawność systemu opieki medycznej.

Dogodny dostęp zarówno do podstawowej jak i specjalistycznej opieki zdrowotnej jest jednym z czynników odpowiadających za poziom i jakość życia ludności. Na terenie Gminy Wojcieszków działalność prowadzi jeden podmiot ambulatoryjnej opieki zdrowotnej: **Gminny Ośrodek Zdrowia w Wojcieszkowie**, prowadzony przez Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Łukowie. Podstawowy przedmiot działalności tego podmiotu to prowadzenie działalności

w zakresie opieki medycznej służącej profilaktyce, zachowaniu, ratowaniu, przywracaniu i poprawie zdrowia.

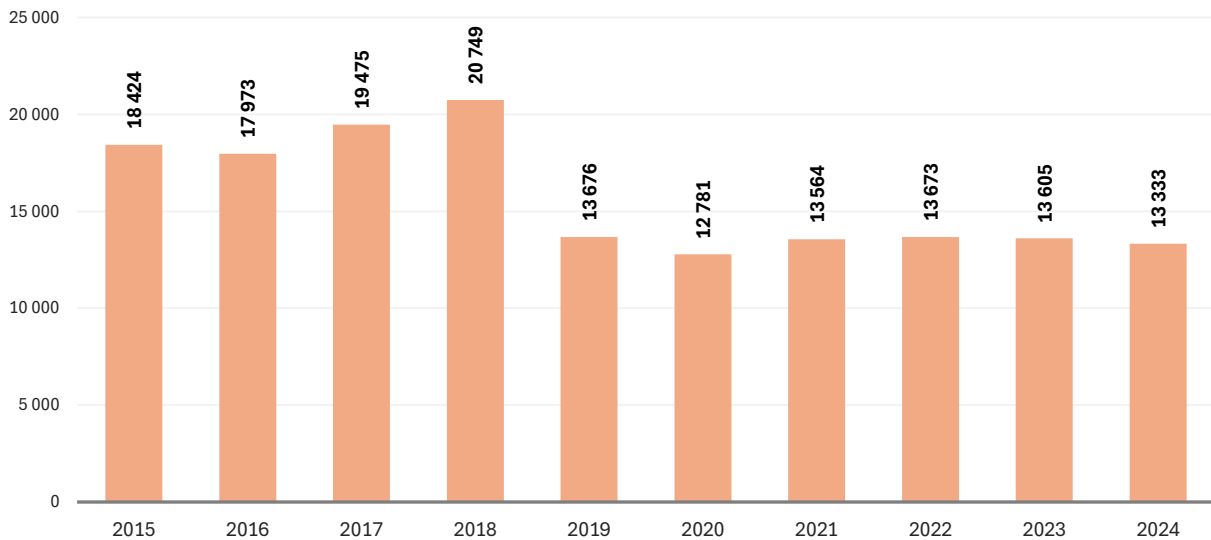
Najbliższym szpitalem dla mieszkańców Gminy Wojcieszków jest **Szpital św. Tadeusza Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Łukowie**. Świadczenia zdrowotne, udzielane są w systemie hospitalizacji, podstawowej opieki zdrowotnej, ambulatoryjnej opieki specjalistycznej oraz w ramach stacjonarnej pomocy doraźnej w Szpitalnym Oddziale Ratunkowym. W ramach działalności szpitala funkcjonuje 11 oddziałów szpitalnych oraz 5 oddziałów psychiatrycznych i terapii uzależnień:

- oddziały szpitalne:
 - Oddział Wewnętrzno-Kardiologiczny,
 - Oddział Dziecięcy,
 - Oddział Obserwacyjno-Zakaźny,
 - Oddział Chirurgii Ogólnej i Urazowej,
 - Oddział Ginekologiczno-Położniczy i Patologii Ciąży,
 - Oddział Reumatologiczny,
 - Oddział Anestezjologii i Intensywnej Terapii,
 - Oddział Neurologiczny z Pododdziałem Udarowym,
 - Oddział Neonatologiczny,
 - Szpitalny Oddział Ratunkowy,
 - Oddział Rehabilitacyjny z Pododdziałem Rehabilitacji Neurologicznej,
- oddziały psychiatryczne i leczenia uzależnień:
 - Oddział Psychiatryczny,
 - Oddział Psychiatryczny z Ośrodkiem Interwencji Kryzysowych i Psycho–geriatrią,
 - Oddział Detoksykacyjny,
 - Całodobowy Oddział Leczenia Uzależnień
 - Oddział Dzienny Terapii Uzależnienia od Alkoholu.

Ponadto w strukturze szpitala działalność prowadzi Ośrodek Rehabilitacji Diennej, Zakład Diagnostyki Obrazowej (pracownia RTG, pracownia TK, pracownia USG, pracownia audiometrii, pracownia EEG, pracownia mammografii), Zakład Diagnostyki Medycznej (pracownia EKG, pracownia holtera i prób wysiłkowych, pracownia kolonoskopii, pracownia gastrokopii, pracownia spirometrii), laboratorium (mikrobiologiczne, diagnostyczne, serologiczne) oraz cztery Zespoły Ratownictwa Medycznego. Zakład posiada także 23 przychodnie specjalistyczne i 9 gabinetów podstawowej opieki zdrowotnej rozmieszczonych na terenie Miasta Łuków i całego powiatu łukowskiego.

W 2024 r. na terenie gminy funkcjonowała jedna **apteka ogólnodostępna**.

Zapotrzebowanie na dużą dostępność usług świadczonych przez lekarzy pierwszego kontaktu widać najlepiej analizując liczbę porad lekarskich, jakich udzielono na przestrzeni analizowanego okresu.

Wykres 45. Liczba porad udzielonych w ambulatoryjnej opiece zdrowotnej na terenie Gminy Wojcieszków w latach 2015-2024 (porady)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W 2024 r. w zakładzie udzielono 13 333 **porady lekarskie**. W analizowanym okresie liczba udzielonych porad wykazywała umiarkowane wahania, z wyraźnie zaznaczonymi fazami wzrostu i spadku. Do 2018 r. obserwowano trend wzrostowy, natomiast w latach 2019–2020 nastąpił istotny spadek liczby świadczeń, związany m.in. z ograniczeniami funkcjonowania ochrony zdrowia w okresie pandemii COVID-19. Od 2021 r. widoczna jest stopniowa odbudowa liczby udzielanych porad, a w ostatnich latach nastąpiła ich stabilizacja na poziomie ok. 13–14 tys. rocznie, jednak nadal poniżej wartości notowanych przed 2019 r.

6.3. POMOC SPOŁECZNA

Pomoc społeczna ma na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwycięzenie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości. Wspiera osoby i rodziny w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb i umożliwia im życie w godnych warunkach. Zgodnie z polskim prawodawstwem większość działań pomocowych umiejscowionych jest na poziomie gminy, a ośrodki pomocy społecznej i centra usług społecznych można uznać za wiodące i stanowiące podstawowe źródło wsparcia dla rodzin znajdujących się w sytuacji kryzysowej. Są to instytucje, które na poziomie lokalnym odpowiadają za koordynację działań z zakresu pomocy społecznej oraz za większość działań z zakresu polityki społecznej. Zajmują się one między innymi wypłacaniem świadczeń pieniężnych i udzielaniem wsparcia w zakresie przezwycięzania trudnej sytuacji życiowej.

W Gminie Wojcieszków powyższe zadania wykonuje **Centrum Usług Społecznych w Wojcieszkowie**. Centrum jako jednostka organizacyjna gminy realizuje zadania własne gminy o charakterze obowiązkowym i zlecone gminie w zakresie pomocy społecznej.

Główne zadania pomocy społecznej to: przyznawanie i wypłacanie przewidzianych ustawą świadczeń, praca socjalna, prowadzenie i rozwój niezbędnej infrastruktury socjalnej, analiza i ocena zjawisk rodzących zapotrzebowanie na świadczenia pomocy społecznej, realizacja zadań wynikających z rozeznaczonych potrzeb społecznych, rozwijanie nowych form pomocy

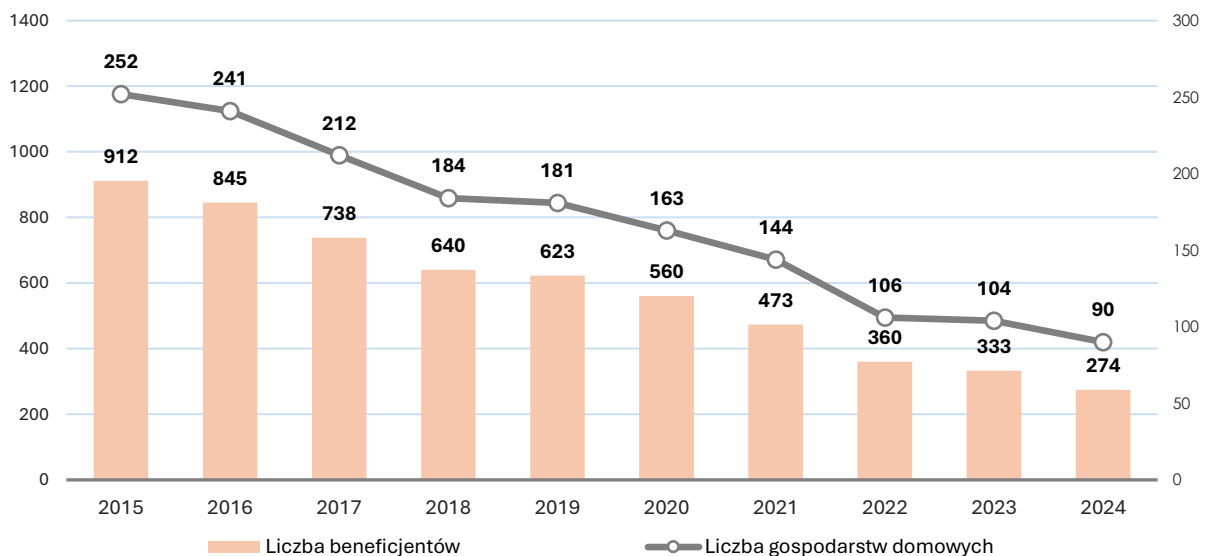
i samopomocy w ramach zidentyfikowanych potrzeb. Kolejnym zadaniem jest pobudzenie społecznej aktywności, inspirowanie działań samopomocowych w zaspokajaniu potrzeb życiowych osób, rodzin, grup i środowisk społecznych, inicjowanie nowych form udzielania pomocy oraz współuczestniczenie w opracowywaniu, wdrażaniu i rozwijaniu programów podniesienia jakości życia.

Osoby korzystające ze świadczeń pomocy społecznej to osoby, które nie są w stanie same pokonać trudnych sytuacji życiowych, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości, które korzystają ze świadczeń pomocy społecznej, takich jak:

- świadczenia pieniężne (są to głównie zasiłki stałe, okresowe i celowe, ale także pomoc dla rodzin zastępczych i formy pomocy finansowej dla osób opuszczających rodziny zastępcze, placówki opiekuńczo-wychowawcze i inne),
- świadczenia niepieniężne (jest to pomoc w formie: schronienia, posiłku, ubrania, usług opiekuńczych, pracy socjalnej, poradnictwa specjalistycznego w szczególności prawnego, psychologicznego, pedagogicznego, a także w formie pobytu w ośrodkach wsparcia).

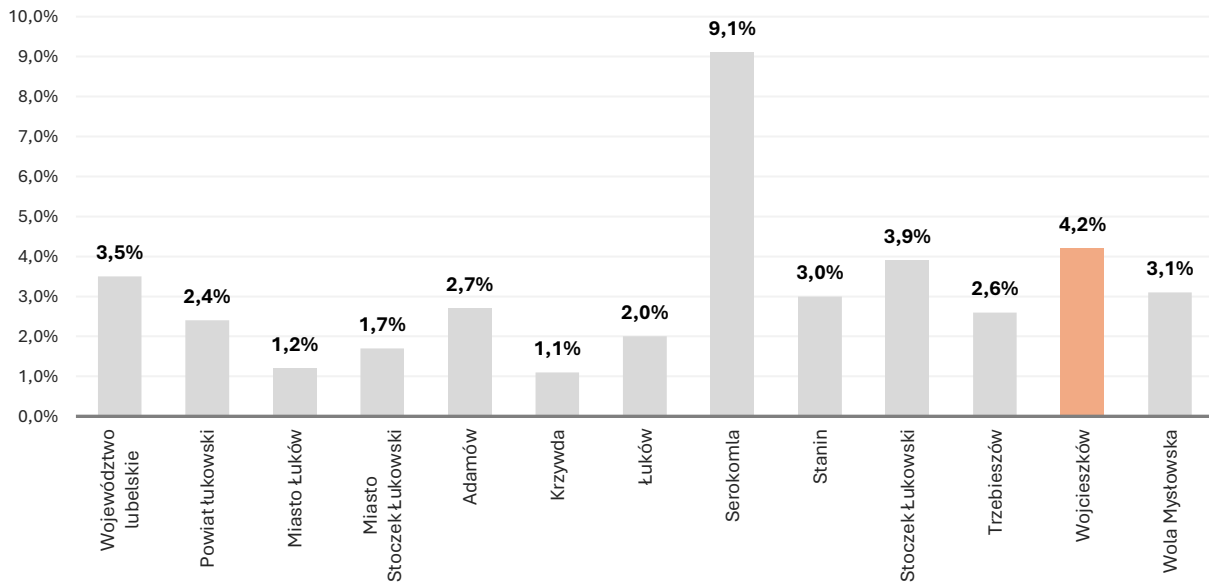
W 2024 r. na terenie gminy z pomocy społecznej skorzystało 90 gospodarstw domowych, w tym 51 gospodarstwa z dochodem poniżej kryterium dochodowego. **Liczba beneficjentów pomocy społecznej** na terenie gminy w 2024 r. wyniosła 274 osoby i była o 638 osób mniejsza niż w 2015 r. (70,0%).

Wykres 46. Liczba gospodarstw domowych (rodzin) objętych pomocą społeczną oraz liczba beneficjentów pomocy społecznej na terenie Gminy Wojcieszków w latach 2015-2024 (rodziny, osoby)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Zasięg korzystania z pomocy społecznej, czyli udział beneficjentów pomocy społecznej w ogólnej liczbie ludności na terenie gminy w latach 2015-2024 zmniejszył się o 8,8 pkt proc. i wyniósł 4,2%. Pomimo tego, nadal jest to wartość nieco wyższa od średniej dla powiatu łukowskiego (2,4%) i województwa lubelskiego (3,5%). Dodatkowo, w porównaniu do pozostałych gmin powiatu łukowskiego Wojcieszków charakteryzuje się relatywnie wysoką wartością wskaźnika dotyczącego zasięgu korzystania z pomocy społecznej – wyższy zasięg korzystania z pomocy społecznej odnotowano jedynie w Gminie Serokomla (9,1%).

Wykres 47. Zasięg korzystania z pomocy społecznej na terenie Gminy Wojcieszków, powiatu łukowskiego i województwa lubelskiego w 2024 r. (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

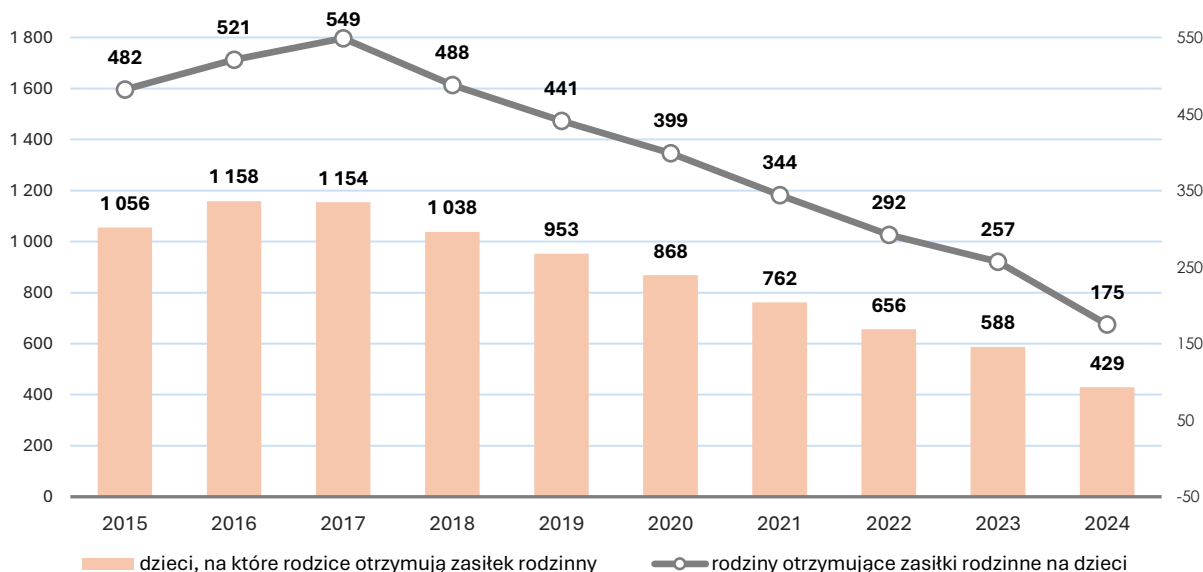
Wśród **przyczyn korzystania z pomocy społecznej** w gminie najczęściej powtarzają się następujące zjawiska: ubóstwo, długotrwała lub ciężka choroba, niepełnosprawność, bezrobocie, alkoholizm, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego oraz potrzeba ochrony macierzyństwa. Analizując powody przyznania pomocy należy podkreślić, że rodziny korzystające z pomocy społecznej borykają się jednocześnie z wieloma problemami. Osoby korzystające z pomocy społecznej często charakteryzowały się niedostateczną motywacją do podjęcia aktywności zawodowej, zależnością od pomocy społecznej, niestabilnością decyzyjną, rozbieżnością deklaracji z podejmowanymi działaniami.

W obecnie funkcjonującym systemie prawnym, rodzice z dziećmi na utrzymaniu mogą korzystać z pomocy państwa w szczególności w postaci świadczeń umocowanych w powszechnych i stale rozszerzanych programach kierowanych do rodzin z dziećmi tj.: „Rodzina 800+”, „Dobry Start”, „Aktywny rodzic”. Uzupelnienie wsparcia przyznawanego w ramach funkcjonujących i wprowadzanych programów powszechnie wspomagających rodziny z dziećmi, stanowi **zasitek rodzinny** wraz z dodatkami z systemu świadczeń rodzinnych, przyznawany rodzinom z dziećmi po spełnieniu ustalonego kryterium dochodowego. Ponadto w ramach systemu świadczeń rodzinnych, funkcjonują świadczenia niezależne od zasiłku rodzinnego. Są to: jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia się dziecka, świadczenie rodzicielskie oraz świadczenia opiekuńcze dla osób niepełnosprawnych i ich opiekunów. Oprócz ww. instrumentów kierowanych do rodzin z dziećmi, na pomoc państwa mogą liczyć również dzieci uprawnione do alimentów od rodzica, które ich nie otrzymują z uwagi na bezskuteczność egzekucji - w postaci świadczeń z funduszu alimentacyjnego, przyznawanych po spełnieniu kryteriów wskazanych w ustawie z dnia 7 września 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów.

W 2024 r. ze **świadczeń rodzinnych na dzieci** skorzystało 175 rodzin, a liczba dzieci, na które przyznano zasiłek rodzinny wyniosła 429. Według danych GUS w ostatnim dziesięcioleciu liczba rodzin otrzymujących zasiłki na dzieci spadła o 307, co stanowi 63,7% rodzin otrzymujących takie zasiłki w roku 2015. Analogicznie w latach 2015-2024 zanotowano spadek liczby dzieci, na które

rodzice otrzymują zasiłki rodzinne – na terenie gminy wskaźnik ten był mniejszy o 59,4% (627 osób) w stosunku do 2015 r.

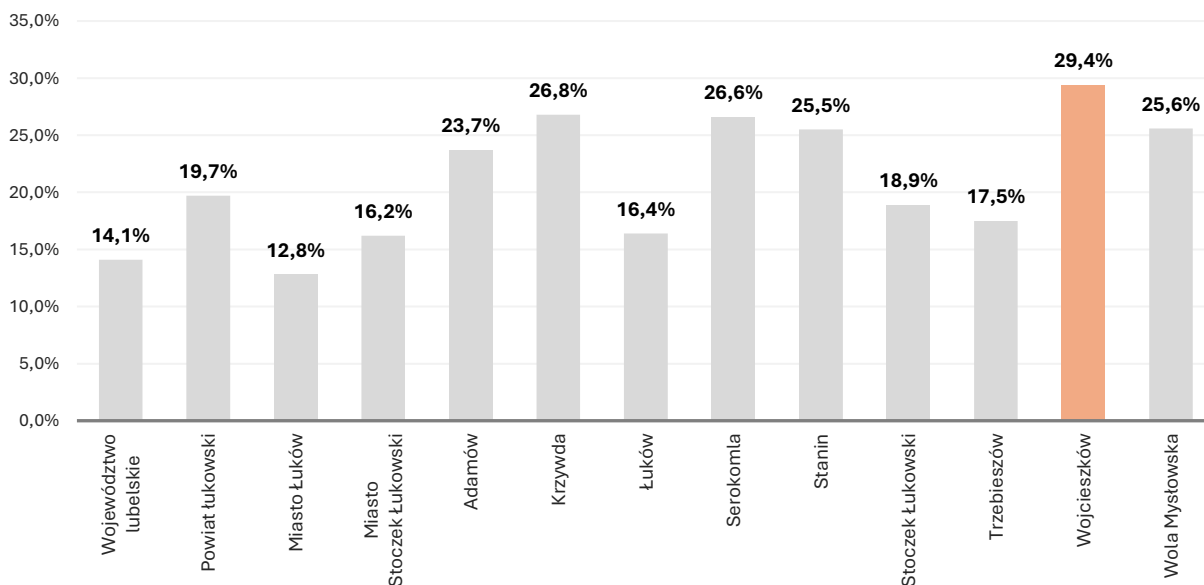
Wykres 48. Liczba rodzin oraz liczba dzieci, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny na terenie Gminy Wojcieszków w latach 2015-2024 (osoby)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Analizując **udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny** w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku (tj. w populacji osób w wieku przedprodukcyjnym), należy zauważyć, że choć w ostatnim dziesięcioleciu wartość tego wskaźnika zmniejszyła się z 64,4% w 2015 r. do 29,4% w 2024 r., to i tak wartość wskaźnika dla gminy była zdecydowanie wyższa od wartości dla powiatu łukowskiego (19,7%) i województwa lubelskiego (14,1%).

Wykres 49. Udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku na terenie Gminy Wojcieszków, powiatu łukowskiego oraz województwa lubelskiego w latach 2015-2024 (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W porównaniu do pozostałych gmin powiatu łukowskiego Wojcieszków charakteryzuje się najwyższą wartością wskaźnika dotyczącego udziału dzieci otrzymujących zasiłek rodzinny w populacji osób w wieku przedprodukcyjnym.

Na terenie gminy funkcjonują również **podmioty ekonomii społecznej** – przedsiębiorstwa społeczne oraz jednostki reintegracyjne. Zgodnie z danymi zamieszczonymi w bazie przedsiębiorstw społecznych prowadzonej przez Departament Ekonomii Społecznej i Solidarnej, na terenie partnerstwa działalność prowadzą 3 **przedsiębiorstwa społeczne**:

- Spółdzielnia Socjalna „Wojcieszkowianka”,
- Spółdzielnia Socjalna „MAJORKA”,
- Fundacja Helix Farm.

Celem tych przedsiębiorstw jest zatrudnianie osób w trudnej sytuacji, bezrobotnych, niepełnosprawnych, które z tego powodu są w szczególnej sytuacji na rynku pracy oraz pomoc tym osobom. Podmioty te oferują osobom zagrożonym wykluczeniem społecznym i biernym zawodowo przywrócenie na rynek pracy, umożliwiają odbudowanie poczucia własnej wartości poprzez uczestnictwo w życiu społeczności lokalnej oraz pełnienie ról społecznych w miejscu pracy, zamieszkania i pobytu.

Ponadto na obszarze gminy działa niepubliczna placówka zapewniająca całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym, w podeszłym wieku – Dom Seniora w Świderkach.

Istotnym elementem lokalnej polityki społecznej jest rozwój usług środowiskowych realizowanych przez podmioty ekonomii społecznej i organizacje pozarządowe. Spółdzielnia Socjalna „Wojcieszkowianka” prowadzi Klub Samopomocy w Wólce Domaszewskiej, zapewniając osobom z niepełnosprawnościami kompleksowe wsparcie dzienne, wraz z transportem specjalistycznym dostosowanym do ich potrzeb. W ramach działalności Klubu realizowane są zajęcia warsztatowe, plastyczne, kulturalne, edukacyjne oraz rehabilitacyjne, sprzyjające aktywizacji i integracji społecznej uczestników. Równolegle Stowarzyszenie Rozwoju Gminy Wojcieszków prowadzi cztery Kluby Seniora funkcjonujące w miejscowościach Wojcieszków, Wola Burzecka, Oszczepalin oraz Wólka Domaszewska, w których realizowane są działania aktywizujące i integrujące osoby starsze. Inicjatywy te stanowią ważny filar wsparcia środowiskowego w gminie, przeciwdziałając wykluczeniu społecznemu, wzmacniając samodzielność mieszkańców oraz budując kapitał społeczny lokalnej wspólnoty.

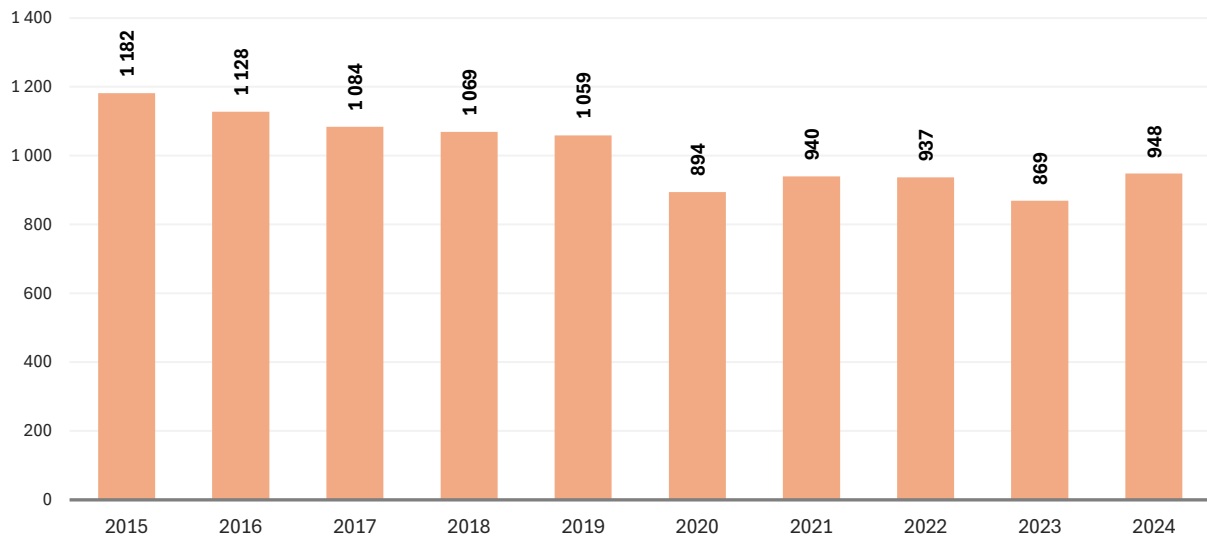
6.4. KULTURA I SPORT

Instytucje kultury prowadzą wielokierunkową działalność społeczno-kulturalną, integrują poszczególne przedsięwzięcia kulturalne, a przygotowując zróżnicowane oferty skierowane do ludzi w każdym wieku, kreują postawy aktywnego uczestnictwa w życiu społeczno-kulturalnym danej społeczności. Ponadto instytucje te zapewniają, zwłaszcza dzieciom i młodzieży, atrakcyjne formy wypełnienia wolnego czasu. W Gminie Wojcieszków działalność kulturalną prowadzi przede wszystkim **Gminna Biblioteka Publiczna w Wojcieszkowie** wraz z filiami w Burcu i Wólce Domaszewskiej.

Biblioteka jako instytucja kultury służy rozwijaniu, zaspokajaniu potrzeb czytelniczych, informacyjnych mieszkańców Gminy Wojcieszków oraz upowszechnianiu wiedzy i rozwoju kultury. Biblioteka podejmuje również inne działania wynikające z potrzeb środowiska lokalnego.

W 2024 r. biblioteka dysponowała księgozbiorem składającym się z 29 706 woluminów. W placówce zarejestrowanych było 948 aktywnych czytelników.

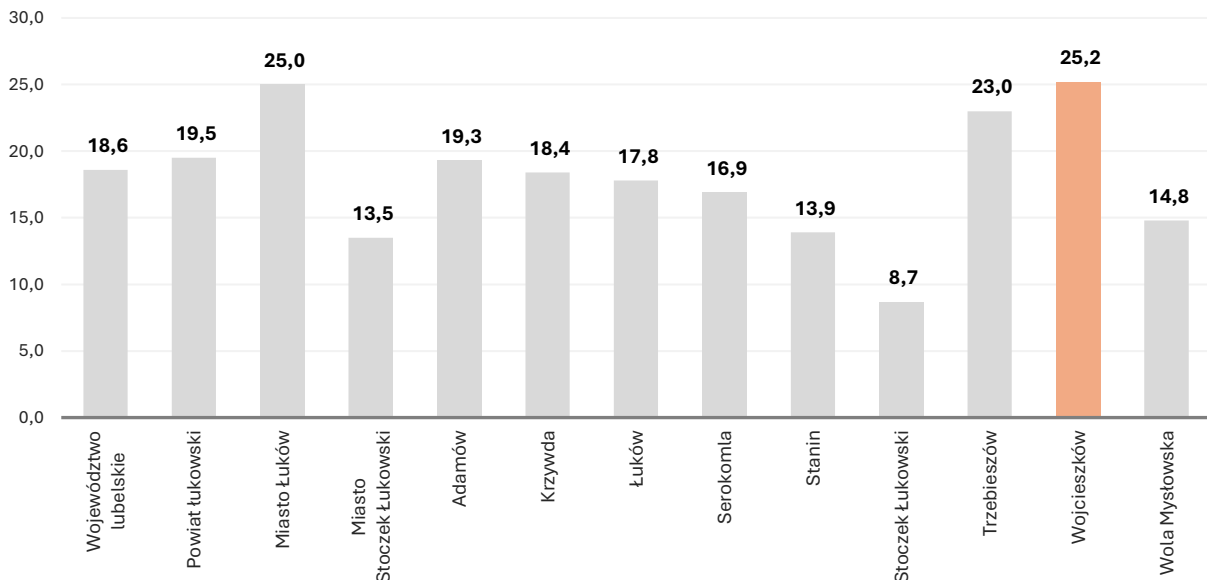
Wykres 50. Liczba czytelników biblioteki na terenie Gminy Wojcieszków w latach 2015-2024 (osoby)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Biorąc pod uwagę lata 2015-2024 liczba czytelników zmniejszyła się o 234 osoby (ok. 19,8%), przy czym największy spadek odnotowano w 2020 roku, co można wiązać z ograniczeniami w funkcjonowaniu instytucji kultury. W latach 2021–2022 nastąpiła częściowa odbudowa poziomu czytelnictwa, jednak kolejne lata przyniosły jedynie umiarkowane wahania i stabilizację na poziomie niższym niż przed 2020 r.

Wykres 51. Liczba wypożyczeń księgozbioru na 1 czytelnika na terenie Gminy Wojcieszków, powiatu łukowskiego oraz województwa lubelskiego w 2024 r. (wol.)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Gmina Wojcieszków pozostaje jednak jedną z najbardziej aktywnych czytelniczo gmin powiatu łukowskiego. Poziom wypożyczeń w przeliczeniu na jednego użytkownika utrzymuje się na poziomie znacznie wyższym od średniej powiatowej i wojewódzkiej. Oznacza to, że grupa

czytelników charakteryzuje się dużym zaangażowaniem i intensywnym korzystaniem z zasobów bibliotecznych.

Warunkiem należytego funkcjonowania biblioteki jest odpowiednio wyposażony lokal biblioteczny oraz bibliotekarze posiadający kwalifikacje zawodowe. Księgozbiór Filii bibliotecznej w Wólce Domaszewskiej został przeniesiony w marcu 2023 r. do nowo wybudowanego skrzydła budynku przy Szkole Podstawowej. Filia dysponuje powierzchnią 143 m², co umożliwi efektywne wykorzystanie przestrzeni na potrzeby działalności bibliotecznej. Nowe pomieszczenie filii przyniosło szereg korzyści, które pozytywnie wpłynęły na jakość świadczonych usług i komfort użytkowników. Ponadto we wrześniu 2025 r. otwarto nowy budynek Gminnej Biblioteki Publicznej w Wojcieszowie, który został wybudowany w ramach realizacji zadania z Narodowego Programu Rozwoju Czytelnictwa 2.0, Priorytet 2 „Infrastruktura Bibliotek 2021-2025” pod nazwą „Arena biblioteczna – przestrzeń dla książek i kultury. Rozbudowa i budowa biblioteki”. Nowoczesny obiekt o powierzchni użytkowej przekraczającej 300 m² został zaprojektowany z myślą o funkcjonalności, dostępności dla osób niepełnosprawnych oraz estetyce, oferując czytelnikom jasne przestrzenie, czytelnię oraz salę konferencyjną.

Wizytówką bogatego dziedzictwa kulturowego gminy są amatorskie zespoły artystyczne, twórcy ludowi, koła gospodyń wiejskich oraz stowarzyszenia. Lokalna społeczność Gminy Wojcieszków w celu rozwoju i promocji swoich miejscowości, a także całego regionu, skupia się w **stowarzyszeniach działających na rzecz integracji lokalnej** i organizacji wszelkiego rodzaju przedsięwzięć kulturalnych, turystycznych, oświatowych czy gospodarczych. Spośród organizacji społecznych działających na terenie gminy należy wymienić m.in.: Towarzystwo Przyjaciół Wojcieszkowa, Wiejskie Stowarzyszenie Oświatowo Kulturalne „Przymierze” w Burcu, Stowarzyszenie Rozwoju Gminy Wojcieszków oraz Stowarzyszenie Przyjaciół Zespołu Ludowego „Promyki”.

Na terenie gminy funkcjonuje również 9 **kół gospodyń wiejskich**. Aktywność społeczna kół przejawia się przede wszystkim w kultywowaniu tradycji czy rozwijaniu różnych form przedsiębiorczości wśród kobiet. Ich członkinie chętnie angażują się w wydarzenia kulturalne, jarmarki, festyny i warsztaty rękodzieła czy kulinarne. Bardzo ważnymi w życiu społeczności wiejskich organizacjami pozarządowymi są również **jednostki ochotniczej straży pożarnej**. Są to najdłużej działające stowarzyszenia, które realizują zadania z zakresu ochrony przeciwpożarowej, ochrony życia i mienia mieszkańców gminy, jak również z zakresu organizacji imprez kulturalnych, społecznych i sportowych.

Obiektami o szczególnym znaczeniu społeczno-kulturalnym są świetlice wiejskie, pełniące funkcję miejsc spotkań, integracji oraz aktywizacji mieszkańców.

- świetlica wiejska z remizą strażacką w miejscowości Burzec,
- świetlica wiejska z remizą strażacką w miejscowości Wola Bystrzycka,
- świetlica wiejska z remizą strażacką w miejscowości Wojcieszków,
- świetlica wiejska z remizą strażacką w miejscowości Świderki,
- świetlica wiejska z remizą strażacką w miejscowości Wólka Domaszewska,
- świetlica wiejska w miejscowości Wola Burzecka,
- świetlica wiejska w miejscowości Helenów,
- świetlica wiejska w miejscowości Oszczepalin Drugi,
- świetlica wiejska w miejscowości Oszczepalin Pierwszy.

Stanowią one przestrzeń do organizacji wydarzeń kulturalnych, edukacyjnych i rekreacyjnych. Ich dalsze doposażenie i modernizacja mogą przyczynić się do wzmocnienia potencjału społecznego gminy.

W Gminie Wojcieszków **działania w zakresie rozwoju kultury fizycznej i sportu** prowadzone są przez szkoły i kluby sportowe. Na terenie gminy rozwija się sport amatorski. Działalność w tym zakresie prowadzą **4 kluby sportowe**:

- Ludowy Klub Piłkarski ORKAN w Wojcieszkowie;
- Klub Sportowy WÓLDOM w Wólce Domaszewskiej;
- Uczniowski Ludowy Klub Sportowy VENUS w Oszczepalinie;
- Uczniowski Ludowy Klub Sportowy DRAGON w Wojcieszkowie.

Gmina Wojcieszków posiada 7 boisk sportowych (w tym przyszkolnych), 4 przyszkolne sale gimnastyczne oraz 1 boisko do plażowej piłki siatkowej. Poza tym w zasobach gminy są liczne place zabaw i siłownie napowietrzne zlokalizowane w poszczególnych miejscowościach gminy.

6.5. BEZPIECZEŃSTWO PUBLICZNE

Poczucie bezpieczeństwa jest jedną z podstawowych potrzeb każdego człowieka i decyduje o funkcjonowaniu społeczności. Jednym z zadań realizowanych przez jednostki samorządu terytorialnego jest zapewnienie porządku publicznego i bezpieczeństwa przeciwpożarowego.

Główne zadania zakresu ochrony przeciwpożarowej realizowano poprzez działalność **Ochotniczych Straży Pożarnych**. W 2024 r. na terenie gminy funkcjonowało 7 jednostek OSP, z czego 3 jednostki włączone do Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego.

- OSP w Burcu;
- OSP w Oszczepalinie Pierwszym;
- OSP w Oszczepalinie Drugim;
- OSP w Świderkach – jednostka w KSRG;
- OSP w Woli Bystrzyckiej – jednostka w KSRG;
- OSP w Wojcieszkowie – jednostka w KSRG;
- OSP w Wólce Domaszewskiej.

Dodatkowo w gminie działają 4 Młodzieżowe Drużyny Pożarnicze (przy OSP w Burcu, Wojcieszkowie, Świderkach i Woli Bystrzyckiej) oraz 5 Kobięcych Drużyn Pożarniczych (przy OSP w Burcu, Wojcieszkowie, Woli Bystrzyckiej, Świderkach i Wólce Domaszewskiej).

W 2024 r. na obszarze gminy odnotowano łącznie 117 zdarzeń, w tym: 48 pożary oraz 69 miejscowych zagrożeń.

Ochotnicze Straże Pożarne pełnią ważną rolę w społecznościach, wspierając profesjonalne służby straży pożarnej i reagując na sytuacje awaryjne związane z pożarami, wypadkami drogowymi, klęskami żywiołowymi i innymi zagrożeniami. Ponadto w ostatnich latach obserwuje się wyraźny wzrost liczby zdarzeń wymagających interwencji OSP, co w dużej mierze jest skutkiem postępujących zmian klimatycznych. Coraz częstsze i intensywniejsze zjawiska ekstremalne – takie jak susze, nawalne deszcze, silne wiatry czy lokalne podtopienia – powodują wzrost zagrożeń zarówno dla ludzi, jak i środowiska naturalnego. Wymusza to konieczność stałego podnoszenia gotowości operacyjnej OSP oraz zapewnienia im odpowiednich zasobów sprzętowych i szkoleniowych, by mogły skutecznie i bezpiecznie odpowiadać na te wyzwania.

Pomimo systematycznie otrzymywanej pomocy jednostki OSP napotykają wiele przeszkód i ograniczeń w swojej społecznej działalności na rzecz bezpieczeństwa publicznego. Szczególnie duże są potrzeby w zakresie wyposażenia jednostek w specjalistyczny sprzęt, remontu remiz oraz podnoszenia kwalifikacji osób zaangażowanych w ich działalność.

6.6. PODSUMOWANIE I WNIOSKI

- Na terenie gminy funkcjonuje Żłobek Gminny „Puchatek” oferujący 60 miejsc. W 2024 r. do żłobka uczęszczało 47 dzieci. Zgodnie z danymi GUS odsetek dzieci do lat 3 objętych opieką żłobkową na terenie gminy wynosi 27,8%, wobec 19,5% w powiecie łukowskim oraz 18,0% w województwie lubelskim.
- W 2024 r. na terenie Gminy Wojcieszków funkcjonowało 8 ośrodków wychowania przedszkolnego: Przedszkole w Zespole Szkół w Wojcieszkowie oraz oddziały przedszkolne w 7 szkołach podstawowych w: Burcu, Hermanowie, Oszczepalinie Drugim, Siedliskach, Wojcieszkowie, Woli Bystrzyckiej oraz Wólce Domaszewskiej.
- W roku szkolnym 2023/2024 w ramach systemu oświaty wychowaniem przedszkolnym objętych zostało 222 dzieci, w tym 194 dzieci w wieku od 3 do 6 lat. W ostatnich latach liczba dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w gminie utrzymuje się na dość stałym poziomie.
- Równocześnie w latach 2016-2024 na analizowanym terenie zaobserwowano wzrost dostępności wychowania przedszkolnego – w 2024 r. odsetek dzieci w wieku 3-6 lat objętych edukacją przedszkolną na terenie gminy wyniósł 77,7% (w 2016 r. wynosił on 69,2%). Nadal jednak wskaźnik ten jest znacznie niższy od średniej dla powiatu łukowskiego (95,2%), jak również od wskaźnika obliczonego dla województwa lubelskiego (94,8%). Stosunkowo niski wskaźnik na terenie Gminy Wojcieszków częściowo związany jest z jej bliskim położeniem względem Miasta Łuków, pełniącego funkcję ośrodka powiatowego. W praktyce część dzieci z terenu gminy uczęszcza do placówek wychowania przedszkolnego zlokalizowanych w Łukowie, co wpływa na obniżenie wskaźnika upowszechnienia edukacji przedszkolnej, liczonego wyłącznie dla gminy miejsca zamieszkania.
- W 2024 r. na terenie Gminy Wojcieszków funkcjonowało 7 szkół podstawowych (w tym 6 prowadzonych przez samorząd gminny), do których uczęszczało łącznie 564 uczniów: Szkoła Podstawowa w Hermanowie, Szkoła Podstawowa w Oszczepalinie Drugim, Szkoła Podstawowa w Siedliskach, Szkoła Podstawowa w Zespole szkół im. Henryka Sienkiewicza w Wojcieszkowie, Szkoła Podstawowa w Woli Bystrzyckiej, Szkoła Podstawowa w Wólce Domaszewskiej oraz Szkoła Podstawowa w Burcu, prowadzona przez Wiejskie Stowarzyszenie Oświatowo Kulturalne „Przymierze” w Burcu.
- W latach 2017-2019 obserwowano stopniowy wzrost uczniów uczęszczających do szkół podstawowych na analizowanym obszarze – od 473 uczniów w 2016 r. do 636 uczniów w 2019 r. W latach 2020–2024 liczba uczniów utrzymywała się na względnie stabilnym poziomie, choć widoczny jest niewielki trend spadkowy.
- W świetle danych statystycznych współczynnik skolaryzacji brutto, czyli relacja liczby osób uczących się na danym poziomie nauczania (niezależnie od wieku) do liczby ludności w grupie wieku uznanej za odpowiadającą temu poziomowi kształcenia, obliczony dla szkół

podstawowych na terenie Gminy Wojcieszków w 2024 r. osiągnął wartość 85,8%. Oznacza to, że na każde 100 dzieci w wieku odpowiadającym edukacji w szkole podstawowej przypadło niespełna 86 uczniów faktycznie uczęszczających do szkół podstawowych funkcjonujących na terenie gminy. Gmina Wojcieszków plasuje się tym samym w grupie jednostek o niższym poziomie lokalnej skolaryzacji na poziomie szkoły podstawowej.

- Oceny jakości edukacji oferowanej na poziomie szkół podstawowych można dokonać przy pomocy analizy wyników egzaminu ósmoklasisty. Dane dotyczące wyników egzaminu ósmoklasisty z 2025 r. pokazują, że średnie wyniki uczniów klas ósmych z obszaru gminy były zdecydowanie niższe od średnich wyników w powiecie i regionie. W skali obszaru najstabilniej wypadli uczniowie Szkoły Podstawowej w Woli Bystrzyckiej, najlepiej zaś zdający w Szkole Podstawowej w Wojcieszkowie. Biorąc pod uwagę powyższe, konieczne jest podjęcie działań poprawiających jakość kształcenia w szkołach gminnych i wzbogacających ofertę edukacyjną dla uczniów. Istotne z punktu widzenia jakości edukacji na terenie gminy są dane dotyczące potrzeb uczniów ze specjalnymi potrzebami i uczniów zdolnych.
- Na terenie Gminy Wojcieszków działalność prowadzi jeden podmiot ambulatoryjnej opieki zdrowotnej: Gminny Ośrodek Zdrowia w Wojcieszkowie, prowadzony przez Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Łukowie. Podstawowy przedmiot działalności tego podmiotu to prowadzenie działalności w zakresie opieki medycznej służącej profilaktyce, zachowaniu, ratowaniu, przywracaniu i poprawie zdrowia. Najbliższym szpitalem dla mieszkańców Gminy Wojcieszków jest Szpital św. Tadeusza Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Łukowie. Świadczenia zdrowotne, udzielane są w systemie hospitalizacji, podstawowej opieki zdrowotnej, ambulatoryjnej opieki specjalistycznej oraz w ramach stacjonarnej pomocy doraźnej w Szpitalnym Oddziale Ratunkowym. W 2024 r. na terenie gminy funkcjonowała jedna apteka ogólnodostępna.
- W 2024 r. w zakładzie udzielono 13 333 porady lekarskie. W analizowanym okresie liczba udzielonych porad wykazywała umiarkowane wahania, z wyraźnie zaznaczonymi fazami wzrostu i spadku. Do 2018 r. obserwowano stopniowy, stabilny wzrost wartości wskaźnika. Rok 2020 przyniósł istotne obniżenie liczby udzielonych porad, co można wiązać z ograniczeniami funkcjonowania instytucji w okresie pandemii koronawirusa SARS-CoV-2. Od 2021 r. widoczna jest stopniowa odbudowa liczby udzielanych porad, a w ostatnich latach nastąpiła ich stabilizacja na poziomie ok. 13–14 tys. rocznie, jednak nadal poniżej wartości notowanych przed 2019 r.
- W Gminie Wojcieszków powyższe zadania wykonuje Centrum Usług Społecznych w Wojcieszkowie. Centrum jako jednostka organizacyjna gminy realizuje zadania własne gminy o charakterze obowiązkowym i zlecone gminie w zakresie pomocy społecznej.
- W 2024 r. na terenie gminy z pomocy społecznej skorzystało 90 gospodarstw domowych, w tym 51 gospodarstwa z dochodem poniżej kryterium dochodowego. Liczba beneficjentów pomocy społecznej na terenie gminy w 2024 r. wyniosła 274 osoby i była o 638 osób mniejsza niż w 2015 r. (70,0%). Zasięg korzystania z pomocy społecznej, czyli udział beneficjentów pomocy społecznej w ogólnej liczbie ludności na terenie gminy w latach 2015-2024 zmniejszył się o 8,8 pkt proc. i wyniósł 4,2%. Pomimo tego, nadal jest to wartość nieco wyższa od średniej dla powiatu łukowskiego (2,4%) i województwa lubelskiego (3,5%). Wśród przyczyn korzystania z pomocy społecznej w gminie najczęściej powtarzają się następujące zjawiska:

ubóstwo, bezrobocie, niepełnosprawność, długotrwała lub ciężka choroba, alkoholizm, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego oraz potrzeba ochrony macierzyństwa. W rodzinach występuje jednocześnie kilka powodów przyznania pomocy społecznej.

- W 2024 r. ze świadczeń rodzinnych na dzieci skorzystało 175 rodzin, a liczba dzieci, na które przyznano zasiłek rodzinny wyniosła 429. Analizując udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku (tj. w populacji osób w wieku przedprodukcyjnym), należy zauważyć, że choć w ostatnim dziesięcioleciu wartość tego wskaźnika zmniejszyła się z 64,4% w 2015 r. do 29,4% w 2024 r., to i tak wartość wskaźnika dla gminy była zdecydowanie wyższa od wartości dla powiatu łukowskiego (19,7%) i województwa lubelskiego (14,1%). W porównaniu do pozostałych gmin powiatu łukowskiego Wojcieszków charakteryzuje się najwyższą wartością wskaźnika dotyczącego udziału dzieci otrzymujących zasiłek rodzinny w populacji osób w wieku przedprodukcyjnym.
- Na terenie gminy funkcjonują również podmioty ekonomii społecznej – 3 przedsiębiorstwa społeczne: Spółdzielnia Socjalna „Wojcieszkowianka”, Spółdzielnia Socjalna „MAJORKA”, Fundacja Helix Farm. Celem tych przedsiębiorstw jest zatrudnianie osób w trudnej sytuacji, bezrobotnych, niepełnosprawnych, które z tego powodu są w szczególnej sytuacji na rynku pracy oraz pomoc tym osobom. Podmioty te oferują osobom zagrożonym wykluczeniem społecznym i biernym zawodowo przywrócenie na rynek pracy, umożliwiają odbudowanie poczucia własnej wartości poprzez uczestnictwo w życiu społeczności lokalnej oraz pełnienie ról społecznych w miejscu pracy, zamieszkania i pobytu.
- Na obszarze gminy działa niepubliczna placówka zapewniająca całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym, w podeszłym wieku – Dom Seniora w Świderkach.
- Istotnym elementem lokalnej polityki społecznej jest rozwój usług środowiskowych realizowanych przez podmioty ekonomii społecznej i organizacje pozarządowe. W gminie funkcjonuje Klub Samopomocy w Wólce Domaszewskiej prowadzony przez Spółdzielnię Socjalną „Wojcieszkowianka”, a także cztery Kluby Seniora w miejscowościach Wojcieszków, Wola Burzecka, Oszczepalin oraz Wólka Domaszewska, prowadzone przez Stowarzyszenie Rozwoju Gminy Wojcieszków.
- W Gminie Wojcieszków działalność kulturalną prowadzi przede wszystkim Gminna Biblioteka Publiczna w Wojcieszkowie wraz z filiami w Burcu i Wólce Domaszewskiej. Biblioteka jako instytucja kultury służy rozwijaniu, zaspokajaniu potrzeb czytelniczych, informacyjnych mieszkańców Gminy Wojcieszków oraz upowszechnianiu wiedzy i rozwoju kultury. Biblioteka podejmuje również inne działania wynikające z potrzeb środowiska lokalnego. W 2024 r. biblioteka dysponowała księgozbiorem składającym się z 29 706 woluminów.
- W placówce zarejestrowanych było 948 aktywnych czytelników. Biorąc pod uwagę lata 2015-2024 liczba czytelników zmniejszyła się o 234 osoby (ok. 19,8%), przy czym największy spadek odnotowano w 2020 roku, co można wiązać z ograniczeniami w funkcjonowaniu instytucji kultury. W latach 2021–2022 nastąpiła częściowa odbudowa poziomu czytelnictwa, jednak kolejne lata przyniosły jedynie umiarkowane wahania i stabilizację na poziomie niższym niż przed 2020 r. Pomimo tego Wojcieszków pozostaje jedną z najmniej aktywnych czytelniczo gmin powiatu łukowskiego - poziom wypożyczeń w przeliczeniu na jednego użytkownika utrzymuje się na poziomie znacznie wyższym od średniej powiatowej i wojewódzkiej. Oznacza

to, że grupa czytelników charakteryzuje się dużym zaangażowaniem i intensywnym korzystaniem z zasobów bibliotecznych.

- Wizytówką bogatego dziedzictwa kulturowego gminy są amatorskie zespoły artystyczne, twórcy ludowi, kół gospodyń wiejskich oraz stowarzyszenia. Mieszkańcy zrzeszają się w ramach zespołów śpiewaczych, które nie tylko integrują wokół siebie mieszkańców gminy, lecz również są inicjatorami mniejszych i większych uroczystości skierowanych do lokalnej społeczności. Lokalna społeczność Gminy Wojcieszków w celu rozwoju i promocji swoich miejscowości, a także całego regionu, skupia się w stowarzyszeniach działających na rzecz integracji lokalnej. Na terenie gminy funkcjonuje również 9 kół gospodyń wiejskich. Aktywność społeczna kół przejawia się przede wszystkim w kultywowaniu tradycji czy rozwijaniu różnych form przedsiębiorczości wśród kobiet. Ich członkinie chętnie angażują się w wydarzenia kulturalne, jarmarki, festyny i warsztaty rękodzieła czy kulinarne. Bardzo ważnymi w życiu społeczności wiejskich organizacjami pozarządowymi są również jednostki ochotniczej straży pożarnej.
- Na terenie gminy rozwija się sport amatorski. Działalność w tym zakresie prowadzą 4 kluby sportowe: Ludowy Klub Piłkarski ORKAN w Wojcieszkowie; Klub Sportowy WÓLDOM w Wólce Domaszewskiej; Uczniowski Ludowy Klub Sportowy VENUS w Oszczepalinie oraz Uczniowski Ludowy Klub Sportowy DRAGON w Wojcieszkowie.
- Gmina Wojcieszków posiada 7 boisk sportowych, 4 przyszkolne sale gimnastyczne oraz 1 boisko do plażowej piłki siatkowej. Poza tym w zasobach gminy są liczne place zabaw i siłownie napowietrzne zlokalizowane w poszczególnych miejscowościach gminy.
- W 2024 r. na terenie gminy funkcjonowało 7 jednostek OSP, z czego 3 jednostki włączone do Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego. Dodatkowo w gminie działają 4 Młodzieżowe Drużyny Pożarnicze oraz 5 Kobięcych Drużyn Pożarniczych. W 2024 r. na obszarze gminy odnotowano łącznie 117 zdarzeń, w tym: 48 pożary oraz 69 miejscowych zagrożeń.

Wnioski:

- **Gmina Wojcieszków dysponuje stabilną siecią placówek edukacyjnych obejmujących żłobek, ośrodki wychowania przedszkolnego oraz szkoły podstawowe, które w pełni zabezpieczają podstawowe potrzeby edukacyjne mieszkańców. Istniejące placówki odgrywają ważną rolę integracyjną i społeczną, stanowiąc centra lokalnej aktywności kulturalnej i edukacyjnej. Wspierane przez wykwalifikowaną kadrę pedagogiczną, zapewniają realizację obowiązku szkolnego oraz organizację zajęć dodatkowych, sportowych i kulturalnych, sprzyjając wszechstronnemu rozwojowi uczniów oraz integracji społeczności lokalnej.**
- **Liczba dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym oraz uczniów szkół podstawowych utrzymuje się na względnie stabilnym poziomie, przy jednoczesnym niewielkim trendzie spadkowym w ostatnich latach, co może być odzwierciedleniem niekorzystnych zmian demograficznych. Zmniejszająca się liczba dzieci w gminie oraz starzenie się społeczeństwa ograniczają skalę funkcjonowania placówek edukacyjnych. Malejąca liczba uczniów utrudnia prowadzenie różnorodnych zajęć pozalekcyjnych oraz wpływa na efektywność wykorzystania infrastruktury.**

- Poziom upowszechnienia edukacji przedszkolnej pozostaje wyraźnie niższy niż średnia powiatowa i wojewódzka, co wskazuje na potrzebę dalszego zwiększania dostępności tej formy edukacji. Współczynnik skolaryzacji brutto w szkołach podstawowych również wskazuje na niższy poziom lokalnej skolaryzacji.
- Wyniki egzaminu ósmoklasisty wskazują na konieczność podejmowania działań podnoszących jakość kształcenia, wyrównujących poziom nauczania pomiędzy szkołami oraz lepiej odpowiadających na potrzeby uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi i uczniów zdolnych. Istotnym wyzwaniem pozostają również ograniczone zasoby infrastrukturalne części placówek edukacyjnych, w tym potrzeba modernizacji, doposażenia w nowoczesny sprzęt dydaktyczny, technologie informacyjno-komunikacyjne oraz rozwój infrastruktury sportowej, co warunkuje możliwość wdrażania nowoczesnych metod nauczania i edukacji cyfrowej.
- Dostęp do podstawowej opieki zdrowotnej na terenie gminy jest zapewniony, a rosnąca liczba udzielanych porad lekarskich po okresie pandemii potwierdza stopniową stabilizację i wzrost zapotrzebowania na świadczenia zdrowotne. Zarówno proces starzenia się społeczeństwa, jak i coraz powszechniej występujące choroby cywilizacyjne (otyłość, cukrzyca, nadciśnienie, choroby serca), będą miały coraz większy wpływ na rosnące zapotrzebowanie mieszkańców na dostęp do opieki zdrowotnej oraz profilaktyki chorób. W konsekwencji wzrośnie znaczenie działań ukierunkowanych na wczesne wykrywanie schorzeń, promocję zdrowego stylu życia oraz rozwój lokalnej infrastruktury i usług medycznych, w tym opieki specjalistycznej i rehabilitacyjnej. Szczęólnego znaczenia nabiorą również inicjatywy wspierające opiekę nad osobami starszymi i przewlekle chorymi, realizowane na poziomie lokalnym.
- Pomimo spadku liczby beneficjentów pomocy społecznej i zmniejszenia jej zasięgu w ostatnim dziesięcioleciu, skala korzystania z pomocy społecznej w Gminie Wojcieszków pozostaje wysoka na tle powiatu i województwa, co świadczy o utrzymujących się problemach społeczno-ekonomicznych części mieszkańców. Ponadto, mimo obserwowanej poprawy sytuacji w porównaniu do lat wcześniejszych, relatywnie wysoki udział dzieci objętych świadczeniami rodzinnymi wskazuje na utrzymujący się podwyższony poziom potrzeb wsparcia rodzin.
- Gmina dysponuje znaczącym potencjałem społecznym i kulturowym, opartym na działalności biblioteki, zespołów artystycznych, kół gospodyń wiejskich, stowarzyszeń, klubów sportowych oraz jednostek OSP, które pełnią kluczową rolę integracyjną i aktywizującą mieszkańców. Aktywność kulturalna mieszkańców po okresie pandemii nie powróciła w pełni do wcześniejszego poziomu, co wskazuje na potrzebę dywersyfikacji oferty kulturalnej i promocji nowych form uczestnictwa w kulturze. Pomimo niewielkiego odsetka mieszkańców korzystających z biblioteki publicznej, aktywni czytelnicy wykazują duże zaangażowanie, co stwarza potencjał do rozwoju działań promujących czytelnictwo i poszerzania grona odbiorców.
- Sport amatorski stanowi ważny element życia społecznego gminy, jednak ograniczona liczba i różnorodność obiektów sportowo-rekreacyjnych wskazuje na potrzebę dalszych inwestycji w infrastrukturę sprzyjającą aktywności fizycznej.

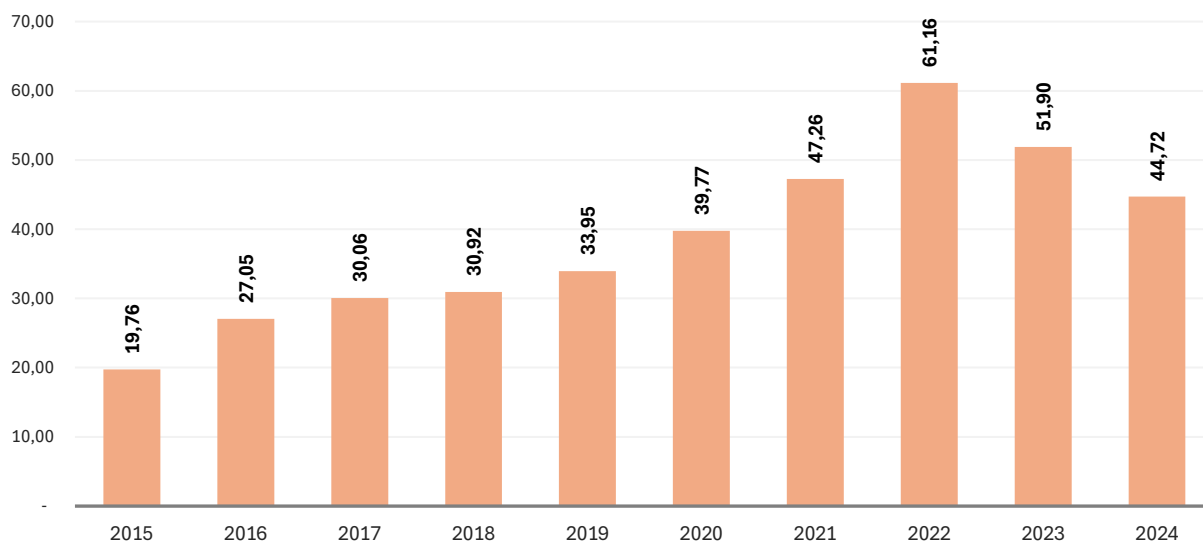
7. JAKOŚĆ ZARZĄDZANIA I SYTUACJA FINANSOWA

7.1. STRUKTURA BUDŻETU GMINY

Wielkość dochodów oraz struktura wydatków gminy świadczy o zdolności jednostki do inwestowania. W 2024 r. **dochody** Gminy Wojcieszków wyniosły 44 715 471,12 zł, a **wydatki** osiągnęły kwotę 48 646 312,90 zł.

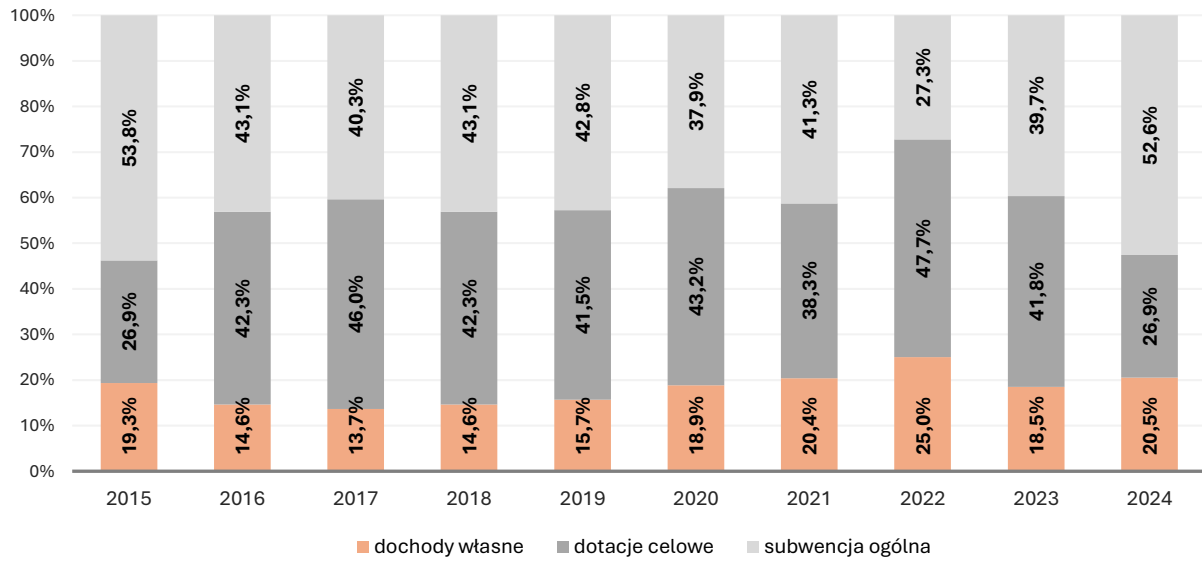
W ciągu ostatnich 10 lat można zaobserwować znaczny **wzrost dochodów** gminy. W odniesieniu do roku 2015 dochody wzrosły o 126,3% (24 958 299,82 zł).

Wykres 52. Dochody Gminy Wojcieszków w latach 2015 - 2024 (mln zł)

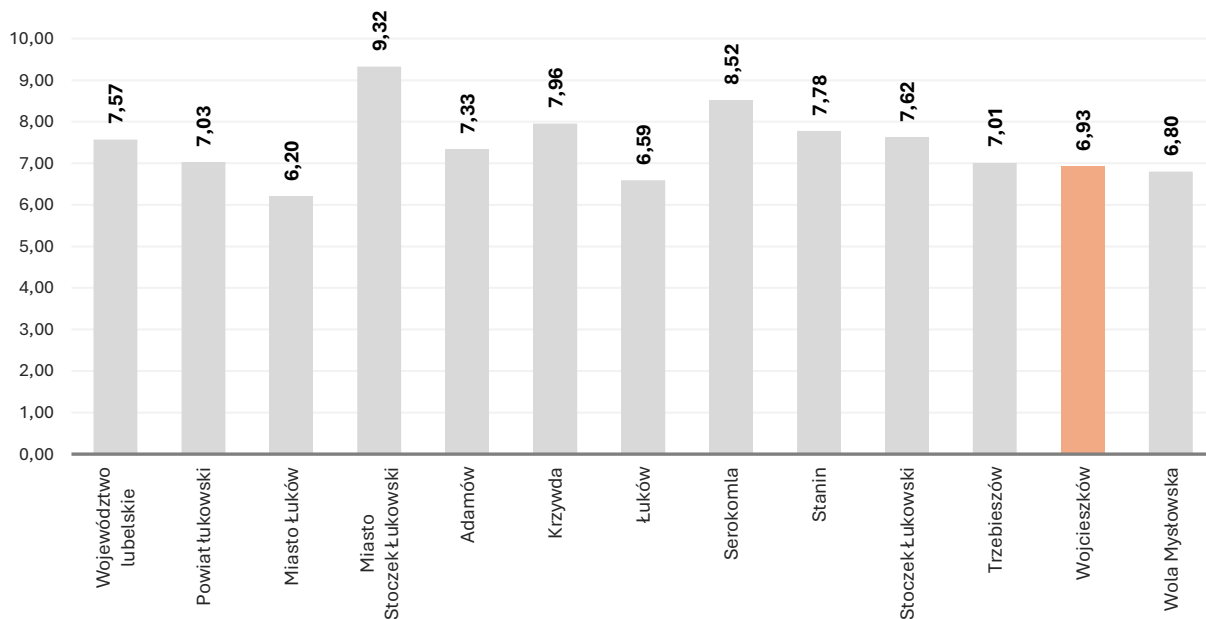
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Struktura dochodów samorządu, a szczególnie wysoki udział dochodów własnych w dochodach ogółem, świadczy o zamożności jednostki samorządu terytorialnego, a także o dużej samodzielności finansowej i niezależności od transferów z budżetu państwa. Dochody własne stanowią bowiem wpływy z podatków, opłat, sprzedaży mienia komunalnego czy dzierżawy (tzw. dochody własne podstawowe), a także wpływy z tytułu udziału w podatkach od osób fizycznych (PIT) i prawnych (CIT), stanowiących dochody budżetu państwa. W Gminie Wojcieszków w 2024 r. najwyższy udział w dochodach ogółem miały subwencje – 52,6% (23 500 089,00 zł), następnie dotacje – 26,9% (12 034 275,22 zł), zaś najmniejszy dochody własne – 20,5% (9 181 106,90 zł).

Wykres 53. Struktura dochodów Gminy Wojcieszków w latach 2015 - 2024 (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Według danych GUS **średni dochód w przeliczeniu na 1 mieszkańca** gminy wyniósł 6 930,48 zł i był nieznacznie niższy od średniego dochodu na 1 mieszkańca gmin powiatu łukowskiego (7 030,86zł) oraz od średniego dochodu na 1 mieszkańca województwa lubelskiego w gminach bez miast na prawach powiatu (7 573,04 zł).

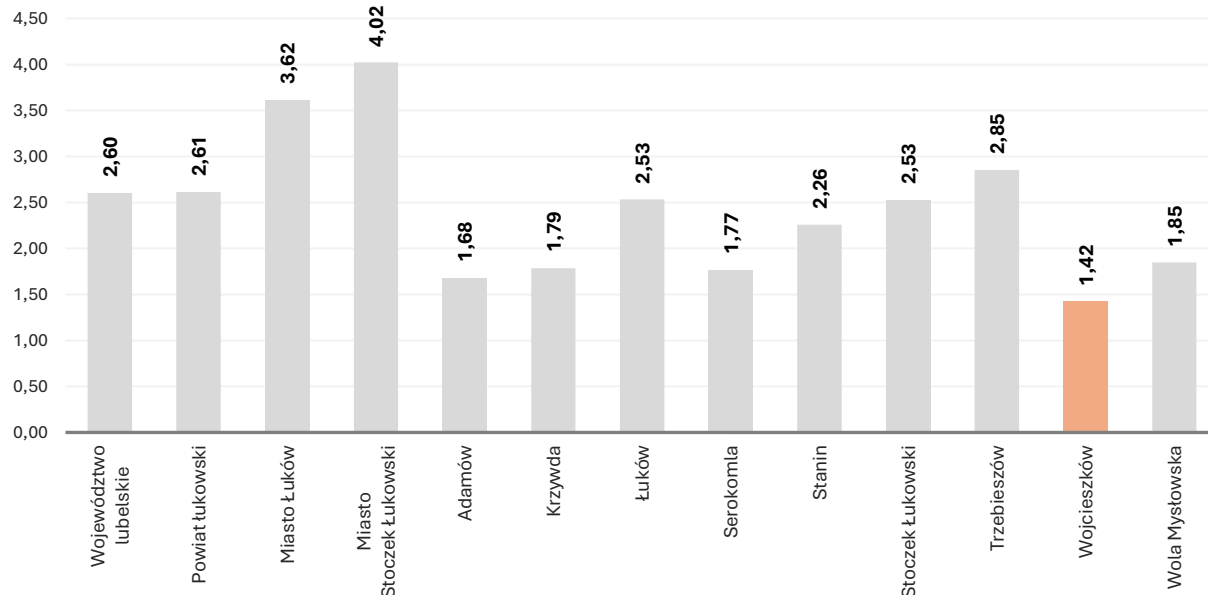
Wykres 54. Dochód ogółem na 1 mieszkańca gminy w Gminie Wojcieszków, powiecie łukowskim i województwie lubelskim w 2024 r. (tys. zł)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Trend dotyczący dochodów gminy przypadających na 1 mieszkańca w latach 2015-2024 również kształtował się pozytywnie – w okresie 2015-2022 obserwowano stopniowy wzrost tego wskaźnika, natomiast w 2023 i 2024 roku odnotowano spadek wartości wskaźnika w stosunku do lat poprzednich.

Pomimo relatywnie wysokiego dochodu ogółem, dochody własne gminy per capita są bardzo niskie – wynoszą zaledwie 1 422,99 zł na 1 mieszkańca. Jest to wynik znacznie niższy od średniej województwa (2 604,49 zł) i od średniej w powiecie łukowskim (2 612,61 zł).

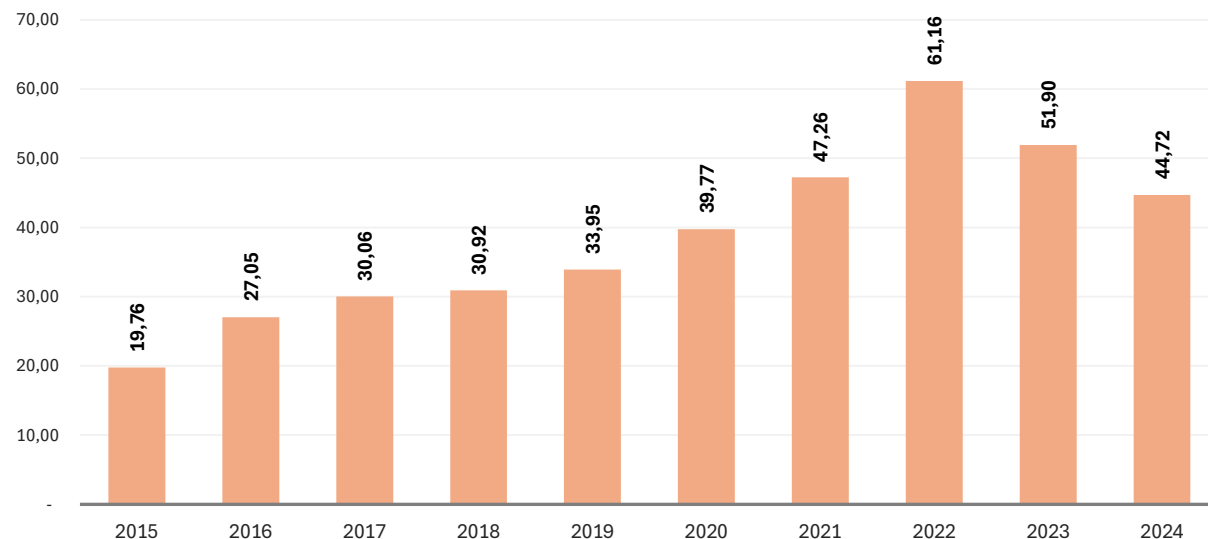
Wykres 55. Dochód własny na 1 mieszkańca gminy w Gminie Wojcieszków, powiecie łukowskim i województwie lubelskim w 2024 r. (tys. zł)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W 2024 r. – w porównaniu do roku 2015 r. – **wydatki ogółem** gminy zwiększyły się o 28 017 236,29 zł (135,8%).

Wykres 56. Wydatki Gminy Wojcieszków w latach 2015 - 2024 (mln zł)

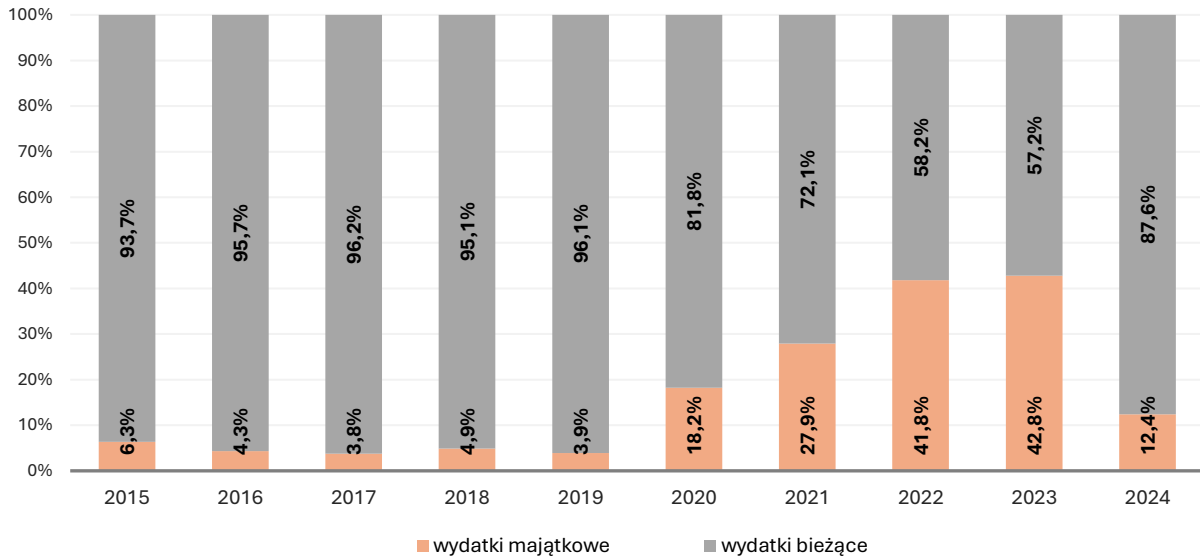

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W 2024 r. wydatki bieżące wyniosły 42 630 500,27 zł (87,6%), zaś wydatki majątkowe 6 015 812,63 zł (12,4%). W **strukturze wydatków** Gminy Wojcieszków dominują wydatki bieżące, których poziom w całym analizowanym okresie (z wyjątkiem 2023 r.) wykazuje systematyczną tendencję wzrostową. Oznacza to rosnące koszty funkcjonowania gminy, w szczególności związane z realizacją zadań własnych, utrzymaniem infrastruktury, oświatą, pomocą społeczną

oraz administracją. Wydatki majątkowe charakteryzują się dużą zmiennością, co jest typowe dla małych gmin i świadczy o realizacji inwestycji w sposób nierównomierny i projektowy, uzależniony od dostępności środków zewnętrznych (dotacji, programów krajowych i unijnych).

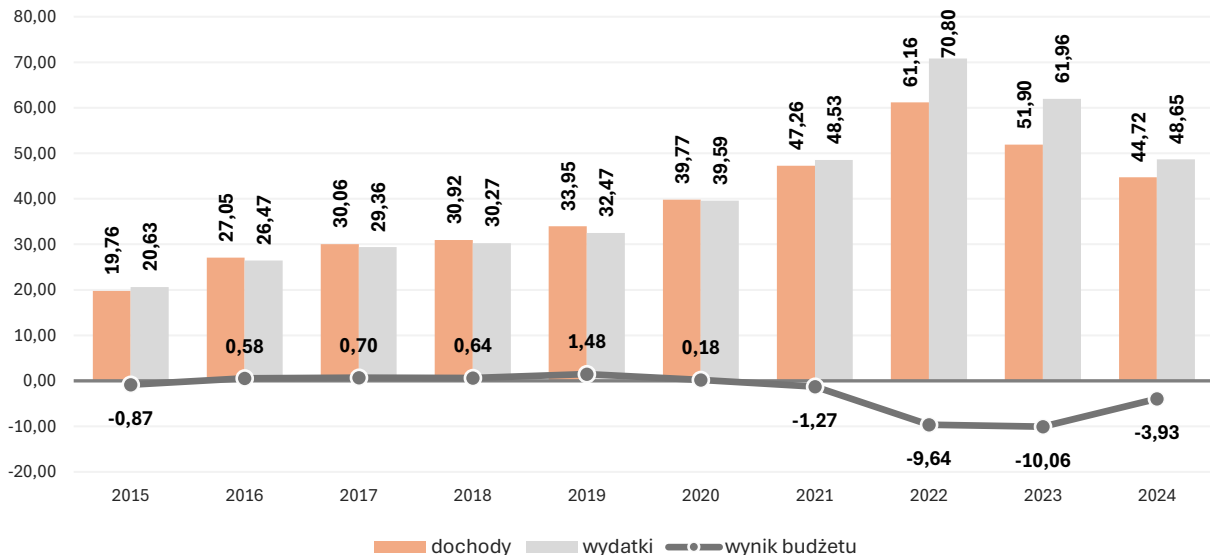
Wykres 57. Struktura wydatków Gminy Wojcieszków w latach 2015 - 2024 (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W roku 2024 **wynik finansowy** gminy był ujemny i jednostka wygenerowała stratę w wysokości 3 930 841,78 zł, co oznacza, że wydatki jednostki nie znalazły pełnego pokrycia w jej dochodach. Analiza danych statystycznych GUS wskazuje, że w latach 2021-2024 saldo budżetu bieżącego, na skutek zwiększenia wydatków inwestycyjnych, przyjmowało wartości ujemne. Dodatni wyniki finansowy odnotowano natomiast w okresie 2016-2020.

Wykres 58. Wykonanie budżetu i wynik finansowy Gminy Wojcieszków w latach 2015-2024 (mln zł)

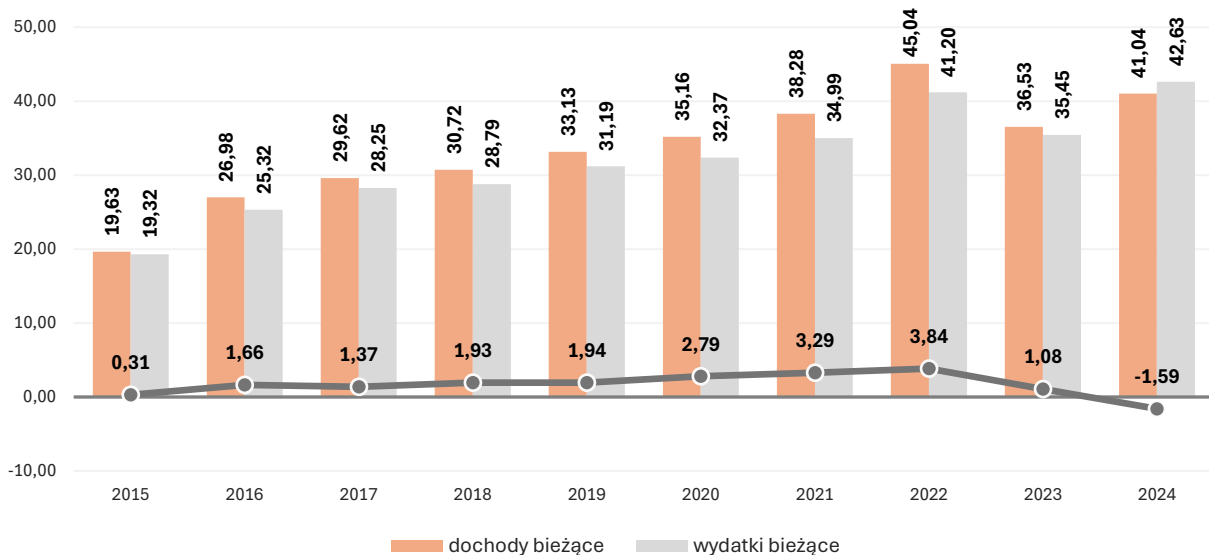
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W ocenie potencjału dochodowego gmin z punktu widzenia możliwości finansowania ich zadań inwestycyjnych szczególnie przydatna jest kategoria nadwyżki lub deficytu operacyjnego. **Wynik operacyjny** określa poziom dochodów bieżących pozostających do dyspozycji samorządów po sfinansowaniu obligatoryjnych wydatków bieżących wraz z kosztami obsługi zadłużenia. Dodatni

wynik bieżący (nadwyżka operacyjna) daje jednostce samorządu terytorialnego możliwość realizacji nowych przedsięwzięć majątkowych, zarówno bezpośrednio, przeznaczając tę kwotę na inwestycje lub pośrednio, spłacając wcześniej zaciągnięte zobowiązania na cele inwestycyjne. Ujemny wynik bieżący (deficyt operacyjny) oznacza, że bieżące wydatki jednostki samorządu terytorialnego przekraczają poziom jej dochodów bieżących.

Analiza danych z lat 2015–2024 wskazuje, że Gmina Wojcieszków w niemal całym badanym okresie (z wyjątkiem 2024 r.) osiągała dodatni **wynik operacyjny**, co oznacza, że dochody bieżące przewyższały wydatki bieżące. W 2024 roku odnotowano ujemny wynik operacyjny budżetu gminy, co było efektem szybszego wzrostu wydatków bieżących w stosunku do dochodów bieżących. Sytuacja ta wynikała przede wszystkim ze wzrostu kosztów funkcjonowania jednostek organizacyjnych, zwiększonych wydatków na wynagrodzenia i pochodne oraz rosnących kosztów energii i usług. W dłuższej perspektywie konieczne będzie monitorowanie relacji dochodów i wydatków bieżących w celu zachowania stabilności finansowej gminy.

Wykres 59. Wynik operacyjny Gminy Wojcieszków w latach 2015-2024 (mln zł)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

7.2. PROJEKTY WSPÓŁFINANSOWANE ZE ŚRODKÓW ZEWNĘTRZNYCH

Gmina Wojcieszków aktywnie korzysta ze środków pochodzących z Funduszy Europejskich. Gmina w perspektywie finansowej 2014-2020 realizowała projekty w ramach **Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020**. Gmina - jako beneficjent wiodący – zrealizowała **6 inwestycji** o łącznej wartości ogółem wynoszącej 22 050 015,95 zł, otrzymując **12 322 370,67 zł** dofinansowania z Unii Europejskiej.

Tabela 5. Projekty realizowane w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego lata 2014-2020 przez Gminę Wojcieszków

Program	Tytuł projektu	Wartość ogółem (zł)	Wkład UE (zł)
Regionalny Program Operacyjny Województwa	Energia odnawialna dla Gminy Wojcieszków - etap 1	5 069 329,31	2 514 796,20
	Energia odnawialna dla Gminy Wojcieszków - etap 2	5 051 170,64	2 505 916,79

Lubelskiego na lata 2014-2020	Energia odnawialna dla Gminy Wojcieszków - etap 3	4 360 511,96	2 349 495,41
	Termomodernizacja budynków użyteczności publicznej w gminie Wojcieszków	3 444 000,00	1 974 896,73
	Budowa kanalizacji sanitarnej z przepompowniami ścieków oraz przykanalikami dla miejscowości Wola Burzecka	1 120 629,04	445 178,29
Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój	CUS w Gminie Wojcieszków - wysoka jakość usług społecznych dla mieszkańców gminy	3 004 375,00	2 532 087,25
RAZEM:		22 050 015,95	12 322 370,67

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych zamieszczonych na stronie www.funduszeuropejskie.gov.pl.

Gmina Wojcieszków rozpoczęła również realizację projektu „CUS w Gminie Wojcieszków”, współfinansowanie ze środków programu **Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027**. Głównym celem projektu jest zwiększanie równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych usług społecznych adresowanych do ogółu mieszkańców Gminy Wojcieszków, przy wykorzystaniu Centrum Usług Społecznych. Na realizację projektu Gmina otrzymała dofinansowanie w wysokości 1 535 814,00 zł. Całkowita wartość projektu wynosi 1 806 840,00 zł. Gmina uczestniczy również w realizacji projektów „Polityka Senioralna EFS +” oraz „Specjalistyczne i interwencyjne usługi wsparcia mieszkańców województwa lubelskiego” wdrażanych przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Lublinie i Fundację Rozwoju Inicjatyw Obywatelskich.

7.3. PLANOWANIE PRZESTRZENNE

Posiadanie **dokumentów planistycznych**, wyznaczających kierunki rozwoju przestrzennego i jednocześnie określających możliwe funkcje terenu oraz formy jego zagospodarowania, jest kluczowym czynnikiem ułatwiającym przyciągnięcie zewnętrznych inwestorów. Określenie lokalnych zasad zagospodarowania przestrzennego jest również podstawowym narzędziem umożliwiającym kierowanie rozwojem obszaru, w tym przede wszystkim realizację zadań należących do wyłącznej kompetencji organów samorządu w zakresie ładu przestrzennego, komunikacji i infrastruktury technicznej. Gmina Wojcieszków posiada dokumenty planistyczne w zakresie zagospodarowania przestrzennego: miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego.

W Gminie obowiązuje **Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Wojcieszków** zatwierdzone uchwałą nr XIV/86/99 Rady Gminy Wojcieszków z dnia 22 grudnia 1999 r. z późniejszymi zmianami przyjętymi uchwałami Rady Gminy Wojcieszków: Nr XXX/169/06 z dnia 23 października 2006 r., Nr X/36/07 z dnia 23 sierpnia 2007 r., Nr X/31/11 z dnia 27 października 2011 r., Nr XXII/136/17 z dnia 28 grudnia 2017 r.

Zgodnie z nowelizacją ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym⁸ studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego zostanie zastąpione przez **plan ogólny**, który musi zostać obligatoryjnie opracowany dla każdej gminy. Plan ogólny to dokument w randze aktu prawa miejscowego, który będzie uchwalany obligatoryjnie dla całej gminy. Będzie

⁸ Ustawa z dnia 7 lipca 2023 r. o zmianie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz niektórych innych ustaw, która weszła w życie 24 września 2023 r.

to dokument zawierający wyłącznie podstawowe ustalenia, które pozwolą gminie zaplanować zrównoważony i harmonijny rozwój. Co ważne, jego ustalenia będą podstawą nie tylko do uchwalania planów miejscowych, ale także do wydawania decyzji o warunkach zabudowy. Dotychczasowe studium będzie obowiązywało do momentu uchwalenia planu ogólnego, ale nie dłużej niż do 30 czerwca 2026 r.

Plan ogólny będzie:

- obejmował zawsze cały obszar gminy, z wyłączeniem terenów zamkniętych (tj. terenów o charakterze zastrzeżonym ze względu na obronność i bezpieczeństwo państwa, określone przez właściwych ministrów i kierowników urzędów centralnych);
- uwzględniany przy sporządzaniu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego oraz będzie podstawą prawną do wydania decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu;
- obowiązkowo określał strefy planistyczne – m.in. strefę usługową, gospodarczą, produkcji rolnej, handlu wielkopowierzchniowego czy wielofunkcyjną z zabudową mieszkaniową jednorodzinną lub wielorodzinną. Fakultatywnie będzie określenie obszarów uzupełnienia zabudowy i obszarów zabudowy śródmiejskiej.

Plan ogólny określi m.in. przeznaczenie poszczególnych terenów oraz przyporządkuje je do odpowiednich stref planistycznych, w tym strefy zabudowy mieszkaniowej, usługowej czy rolniczej.

Na podstawie Uchwały Nr III/21/2024 Rady Gminy Wojcieszków z dnia 27 czerwca 2024 r. przystąpiono do sporządzenia planu ogólnego Gminy Wojcieszków.

Aktem prawa miejscowego określającym przeznaczenie, warunki zagospodarowania i zabudowy terenu także rozmieszczenie inwestycji celu publicznego jest miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego. Na terenie Gminy Wojcieszków obowiązuje łącznie 17 **Miejscowych Planów Zagospodarowania Przestrzennego**, które zostały uchwalone w celu określenia zasad zagospodarowania przestrzeni na poszczególnych obszarach gminy:

- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego części gminy Wojcieszków zatwierdzony uchwałą Nr IV/8/98 Rady Gminy w Wojcieszkwie z dnia 30 grudnia 1998 r.;
- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego części gminy Wojcieszków zatwierdzony uchwałą Nr XVII/96/2000 Rady Gminy w Wojcieszkwie z dnia 17 marca 2000 r.;
- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego części gminy Wojcieszków zatwierdzony uchwałą Nr XVII/97/2000 Rady Gminy w Wojcieszkwie z dnia 17 marca 2000 r.;
- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Wojcieszków zatwierdzony uchwałą Nr XXX/145/2001 Rady Gminy w Wojcieszkwie z dnia 20 lipca 2001 r.;
- Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego części wsi Helenów i Kolonia Bystrzyca zatwierdzona uchwałą Nr XXXI/170/06 Rady Gminy w Wojcieszkwie z dnia 27 października 2006 r.;
- Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Wojcieszków zatwierdzona uchwałą Nr XXXI/171/06 Rady Gminy w Wojcieszkwie z dnia 27 października 2006 r.;
- Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Wojcieszków zatwierdzona uchwałą Nr X/37/07 Rady Gminy w Wojcieszkwie z dnia 23 sierpnia 2007 r.;

- Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Wojcieszków oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla części wsi Siedliska i Kolonia Bystrzycka zatwierdzona uchwałą Nr X/34/11 Rady Gminy Wojcieszków z dnia 27 października 2011 r.;
- Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla części wsi Burzec, Wola Burzecka, Wojcieszków zatwierdzona uchwałą Nr X/33/11 Rady Gminy Wojcieszków z dnia 27 października 2011 r.;
- Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla części wsi Helenów i Kolonia Bystrzyca zatwierdzona uchwałą Nr X/32/11 Rady Gminy Wojcieszków z dnia 27 października 2011 r.;
- Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Wojcieszków oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla części wsi Siedliska i Kolonia Bystrzycka zatwierdzona uchwałą Nr XXIX/145/14 Rady Gminy Wojcieszków z dnia 12 marca 2014 r.;
- Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla części wsi Helenów i Kolonia Bystrzyca zatwierdzona uchwałą Nr XXXIX/146/14 Rady Gminy Wojcieszków z dnia 12 marca 2014 r.;
- Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Wojcieszków I ETAP zatwierdzona uchwałą Nr XXVI/174/18 Rady Gminy Wojcieszków z dnia 24 września 2018 r.;
- Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla części wsi Helenów i Kolonia Bystrzyca – I ETAP zatwierdzona uchwałą Nr XXVI/177/18 Rady Gminy Wojcieszków z dnia 24 września 2018 r.;
- Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla części wsi Siedliska i Kolonia Bystrzycka zatwierdzona uchwałą Nr XXVI/179/18 Rady Gminy Wojcieszków z dnia 24 września 2018 r.;
- Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Wojcieszków II ETAP zatwierdzona uchwałą Nr VII/47/19 Rady Gminy Wojcieszków z dnia 28 czerwca 2019 r.;
- Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla części wsi Helenów i Kolonia Bystrzyca – II ETAP zatwierdzona uchwałą Nr VII/48/19 Rady Gminy Wojcieszków z dnia 28 czerwca 2019 r.

Od 2026 r. miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego stanie się dokumentem wykonawczym wobec planu ogólnego.

7.4. PODSUMOWANIE I WNIOSKI

- Wielkość dochodów oraz struktura wydatków gminy świadczy o zdolności jednostki do inwestowania. W 2024 r. dochody Gminy Wojcieszków wyniosły 44 715 471,12 zł, a wydatki osiągnęły kwotę 48 646 312,90 zł. W roku 2024 wynik finansowy gminy był ujemny i jednostka wygenerowała stratę w wysokości 3 930 841,78 zł, co oznacza, że wydatki jednostki nie znalazły pełnego pokrycia w jej dochodach. Analiza danych statystycznych GUS wskazuje, że w latach 2021-2024 saldo budżetu bieżącego, na skutek zwiększenia wydatków inwestycyjnych, przyjmowało wartości ujemne. Dodatni wyniki finansowy odnotowano natomiast w okresie 2016-2020. Analiza danych z lat 2015–2024 wskazuje, że Gmina

Wojcieszków w niemal całym badanym okresie (z wyjątkiem 2024 r.) osiągała dodatni wynik operacyjny, co oznacza, że dochody bieżące przewyższały wydatki bieżące. W 2024 roku odnotowano ujemny wynik operacyjny budżetu gminy, co było efektem szybszego wzrostu wydatków bieżących w stosunku do dochodów bieżących.

- W Gminie Wojcieszków w 2024 r. najwyższy udział w dochodach ogółem miały subwencje – 52,6% (23 500 089,00 zł), następnie dotacje – 26,9% (12 034 275,22 zł), zaś najmniejszy dochody własne – 20,5% (9 181 106,90 zł).
- Według danych GUS średni dochód w przeliczeniu na 1 mieszkańca gminy wyniósł 6 930,48 zł i był nieznacznie niższy od średniego dochodu na 1 mieszkańca gmin powiatu łukowskiego (7 030,86zł) oraz od średniego dochodu na 1 mieszkańca województwa lubelskiego w gminach bez miast na prawach powiatu (7 573,04 zł). Pomimo relatywnie wysokiego dochodu ogółem, dochody własne gminy per capita są bardzo niskie – wynoszą zaledwie 1 422,99 zł na 1 mieszkańca. Jest to wynik znacznie niższy od średniej województwa (2 604,49 zł) i od średniej w powiecie łukowskim (2 612,61 zł).
- W 2024 r. wydatki bieżące wyniosły 42 630 500,27 zł (87,6%), zaś wydatki majątkowe 6 015 812,63 zł (12,4%). W strukturze wydatków Gminy Wojcieszków dominują wydatki bieżące, których poziom w całym analizowanym okresie (z wyjątkiem 2023 r.) wykazuje systematyczną tendencję wzrostową. Oznacza to rosnące koszty funkcjonowania gminy, w szczególności związane z realizacją zadań własnych, utrzymaniem infrastruktury, oświatą, pomocą społeczną oraz administracją. Wydatki majątkowe charakteryzują się dużą zmiennością, co jest typowe dla małych gmin i świadczy o realizacji inwestycji w sposób nierównomierny i projektowy, uzależniony od dostępności środków zewnętrznych (dotacji, programów krajowych i unijnych).
- Gmina Wojcieszków aktywnie korzysta ze środków pochodzących z Funduszy Europejskich. Gmina w perspektywie finansowej 2014-2020 realizowała projekty w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020. Gmina - jako beneficjent wiodący – zrealizowała 6 inwestycji o łącznej wartości ogółem wynoszącej 22 050 015,95 zł, otrzymując 12 322 370,67 zł dofinansowania z Unii Europejskiej. Gmina Wojcieszków rozpoczęła również realizację projektu „CUS w Gminie Wojcieszków”, współfinansowanie ze środków programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027, a także uczestniczy również w realizacji projektów „Polityka Senioralna EFS +” oraz „Specjalistyczne i interwencyjne usługi wsparcia mieszkańców województwa lubelskiego” wdrażanych przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Lublinie i Fundację Rozwoju Inicjatyw Obywatelskich.
- Gmina Wojcieszków posiada dokumenty planistyczne w zakresie zagospodarowania przestrzennego: miejscowy plany zagospodarowania przestrzennego oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego. Gmina Wojcieszków przystąpiła również do sporządzenia planu ogólnego.

Wnioski:

- **W latach 2015–2024 dochody Gminy Wojcieszków systematycznie rosną, co wskazuje na stopniowe zwiększanie zdolności finansowej jednostki oraz jej potencjału inwestycyjnego.**

- Pomimo ujemnego wyniku finansowego odnotowywanego w ostatnich latach, gmina w badanym okresie przeważnie utrzymywała dodatni wynik operacyjny, co świadczy o zdolności do samofinansowania bieżących wydatków i części inwestycji.
- Dominującą część dochodów stanowią subwencje i dotacje, natomiast udział dochodów własnych jest relatywnie niski, co wskazuje na potrzebę zwiększenia samodzielności finansowej gminy. Wydatki bieżące stanowią większość budżetu, natomiast wydatki majątkowe są nieregularne i projektowe, co odzwierciedla typowy model inwestowania małych gmin uzależnionych od środków zewnętrznych.
- Dochód własny gminy przypadający na 1 mieszkańca w 2024 r. był zdecydowanie niższy od średnich powiatowych i wojewódzkich, co wskazuje na mniejszą samodzielność finansową i dużą zależność od dotacji i subwencji z budżetu centralnego. Oznacza to również mniejsze możliwości finansowania zadań publicznych oraz mniejszy potencjał rozwojowy jednostki.
- Aktywne pozyskiwanie środków UE oraz realizacja projektów inwestycyjnych i społecznych potwierdzają zdolność gminy do realizacji przedsięwzięć współfinansowanych z zewnętrznych źródeł.
- Posiadanie pełnego pokrycia gminy miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego oraz Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego sprzyja przyciąganiu inwestorów, usprawnia procedury inwestycyjne oraz zapewnia spójny rozwój przestrzenny.

B. CZĘŚĆ STRATEGICZNA

8. PRZESŁANKI OPRACOWANIA STRATEGII

8.1. SAMORZĄD GMINY WOBEC WYZWAŃ SPOŁECZNYCH I GOSPODARCZYCH

Na przestrzeni lat 2019 – 2026 obserwowany jest istotny wzrost dynamiki zmian zachodzących w wielu obszarach życia społecznego i gospodarczego na poziomie europejskim, krajowym, regionalnym i lokalnym. Skala tych zmian jest znacznie większa niż miało to miejsce w okresie programowania UE 2014–2020, a ich wpływ na wiele obszarów funkcjonowania samorządów gminnych jest widoczny i znaczący. Dotyczy to zarówno sposobu planowania rozwoju, finansowania inwestycji, świadczenia usług publicznych, jak i oczekiwań mieszkańców wobec jakości życia, infrastruktury oraz dostępności usług.

Zmiany w podejściu do polityki rozwoju samorządów gminnych spowodowane są przede wszystkim dużą dynamiką zjawisk gospodarczych, ekonomicznych i społecznych, w tym demograficznych, na poziomie kraju i Europy, coraz silniej widocznymi efektami zmian klimatycznych, wpływem wojny w Ukrainie na gospodarkę europejską, krajową i lokalną, a w latach wcześniejszych również skutkami pandemii COVID-19. Zjawiska te oddziałują także na gminy wiejskie, takie jak Gmina Wojcieszków, wpływając m.in. na koszty realizacji inwestycji, dostępność wykonawców, rynek pracy, sytuację dochodową mieszkańców, bezpieczeństwo energetyczne oraz możliwości finansowe samorządu.

Jednocześnie coraz bardziej dynamicznym procesom globalnym i zachodzącym w ich następstwie zmianom geopolitycznym towarzyszą lokalne zmiany społeczne i ekonomiczne związane z rozwojem gospodarki opartej na wiedzy i nowoczesnych technologiach, cyfryzacją usług publicznych, koniecznością zapobiegania zmianom klimatycznym i dostosowywania się do ich skutków, a także postępującym starzeniem się społeczeństwa. W przypadku Gminy Wojcieszków szczególne znaczenie mają również procesy migracyjne, zmiany w strukturze demograficznej, potrzeba wzmacniania lokalnych usług społecznych, rozwój infrastruktury technicznej oraz utrzymanie funkcji rolniczych i osadniczych gminy.

Tym samym liczba i skala oddziaływań czynników wpływających na funkcjonowanie samorządów gminnych wzrasta, zmienia się też charakter przewag konkurencyjnych, jakimi dysponuje Gmina Wojcieszków. Coraz większe znaczenie mają nie tylko tradycyjne zasoby lokalne, takie jak położenie, dostępność terenów, rolniczy charakter obszaru czy kapitał społeczny, ale również jakość infrastruktury, dostępność usług publicznych, zdolność do pozyskiwania środków zewnętrznych, sprawność administracyjna, aktywność mieszkańców oraz odporność gminy na kryzysy społeczne, gospodarcze i środowiskowe. Konsekwencją takiego stanu rzeczy są między innymi zmieniające się oczekiwania mieszkańców gminy – głównych adresatów działań strategicznych władz samorządowych.

W związku z powyższym w części diagnostycznej Strategii, obejmującej obszary społeczne, gospodarcze, środowiskowe i przestrzenne, dokonano analizy danych szczególnie w ramach tych funkcji i oddziaływań, które są istotne z punktu widzenia problemów i potencjałów rozwojowych

Gminy Wojcieszków. Analizie poddano zarówno uwarunkowania wewnętrzne, wynikające z lokalnych zasobów, struktury społecznej, infrastruktury i sposobu zagospodarowania przestrzeni, jak również uwarunkowania zewnętrzne związane z położeniem gminy w województwie lubelskim, relacjami funkcjonalnymi z otoczeniem oraz kierunkami polityki regionalnej i krajowej.

Prace te pozwoliły na sformułowanie wniosków ujętych w części diagnostycznej Strategii, obejmujących najważniejsze kwestie dotyczące: przestrzeni i środowiska, demografii i potencjału społecznego, rynku pracy, potencjału gospodarczego, infrastruktury technicznej i społecznej, zaspokajania potrzeb mieszkańców oraz jakości zarządzania i sytuacji finansowej gminy. Szczególną uwagę poświęcono tym zagadnieniom, które mają bezpośredni wpływ na jakość życia mieszkańców, atrakcyjność osiedleńczą gminy, możliwości rozwoju lokalnej przedsiębiorczości, dostępność komunikacyjną, stan środowiska oraz zdolność samorządu do realizacji zadań publicznych.

W oparciu o zaktualizowane dane i wnioski z diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej oraz rekomendacje uzyskane w procesie współpracy z przedstawicielami gminy oraz z partnerami społecznymi, przeprowadzono analizę SWOT oraz określono kluczowe problemy, potencjały i kierunki rozwojowe Gminy Wojcieszków. Proces ten pozwolił na uporządkowanie najważniejszych wyzwań stojących przed gminą, a także na wskazanie tych zasobów i możliwości, które mogą stanowić podstawę jej dalszego, zrównoważonego rozwoju.

Identyfikacja istotnych zjawisk i trendów oraz rezultaty powyższych prac pozwoliły na wypracowanie wizji, celów i kierunków działań rozwojowych, wskazujących główne obszary aktywności Gminy Wojcieszków w latach 2025 - 2032. Przyjęte kierunki rozwoju uwzględniają zarówno potrzebę poprawy jakości życia mieszkańców, rozwój infrastruktury i usług publicznych, ochronę środowiska oraz adaptację do zmian klimatu, jak również wzmacnianie lokalnego potencjału społecznego, gospodarczego i instytucjonalnego gminy.

8.2. WPŁYW EUROPEJSKIEJ I KRAJOWEJ POLITYKI REGIONALNEJ

Model polityki regionalnej kraju, jako jeden z kluczowych aspektów, wyróżnia skuteczność planowania i realizacji działań rozwojowych oraz podniesienie jakości funkcjonowania instytucji publicznych. Dlatego tak ważne jest zapewnienie wysokiej jakości planowania strategicznego gminy oraz spójności dokumentów strategicznych, planistycznych i wykonawczych. Ma to szczególne znaczenie w przypadku samorządów gminnych, które odpowiadają za prowadzenie polityki rozwoju na poziomie lokalnym, realizację podstawowych usług publicznych oraz tworzenie warunków do poprawy jakości życia mieszkańców.

Jednym z założeń w obecnym modelu polityki rozwoju regionalnego jest wzmocnienie roli wymiaru terytorialnego i podejścia zintegrowanego, które zakłada opracowanie dokumentów łączących zagadnienia społeczne, gospodarcze, środowiskowe i przestrzenne, zapewnienie skutecznych mechanizmów realizacji planowanych przedsięwzięć oraz wzajemne powiązanie działań podmiotów odpowiedzialnych za politykę rozwoju na danym obszarze. Stąd też ważnym elementem Strategii jest zawarty w dokumencie model struktury funkcjonalno-przestrzennej oraz system wdrażania zaprojektowany zgodnie z kompetencjami ustawowymi samorządu gminnego, w oparciu o opisane zasady współpracy partnerów. Model ten charakteryzuje się spójnością z założeniami i wytycznymi wynikającymi z dokumentów planowania przestrzennego Gminy

Wojcieszków, w szczególności z planem ogólnym gminy, którego ustalenia muszą pozostawać zgodne ze strategią rozwoju gminy.

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030, dalej KSRR 2030, zakłada odejście od modelu polaryzacyjno-dyfuzyjnego, skupiającego działania rozwojowe przede wszystkim na największych aglomeracjach, i przejście na model odpowiedzialnego rozwoju — zrównoważonego społecznie i terytorialnie. Zgodnie z KSRR 2030 polityka regionalna kładzie nacisk na zmniejszanie dysproporcji w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego różnych obszarów, zarówno miejskich, jak i wiejskich, oraz na lepsze dopasowanie interwencji publicznej do rzeczywistych potrzeb i potencjałów poszczególnych terytoriów.

W praktyce KSRR 2030 zakłada odejście od wspierania całego kraju czy regionów w jednolity sposób na rzecz większego różnicowania interwencji w zależności od problemów, barier i potencjałów poszczególnych obszarów. Takie podejście doprowadziło do wyznaczenia w Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030, dalej SRWL 2030, tzw. obszarów strategicznej interwencji, czyli obszarów wymagających szczególnego ukierunkowania wsparcia publicznego.

Gmina Wojcieszków znajduje się w grupie samorządów, które zgodnie z typologią przyjętą w Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030 zaliczają się do **Podlaskiego Obszaru Strategicznej Interwencji**. Jednocześnie Gmina Wojcieszków została wymieniona w SRWL 2030 wśród gmin należących do obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją. Oznacza to, że polityka rozwoju gminy powinna uwzględniać zarówno lokalne potencjały i zasoby, jak również konieczność przeciwdziałania barierom rozwojowym, w tym ograniczeniom wynikającym z położenia, sytuacji demograficznej, dostępności komunikacyjnej, struktury gospodarki lokalnej oraz potrzeb w zakresie infrastruktury i usług publicznych.

Podlaski OSI obejmuje obszary, których rozwój powinien być wspierany w sposób zintegrowany, z uwzględnieniem lokalnych specjalizacji, powiązań funkcjonalnych oraz potrzeb infrastrukturalnych. Wśród kierunków interwencji wskazanych dla tego obszaru w SRWL 2030 znajdują się m.in. poprawa konkurencyjności gospodarstw rolnych, rozwój lokalnych specjalizacji rolnych, zrównoważony rozwój systemów infrastruktury technicznej oraz poprawa regionalnych i międzyregionalnych powiązań komunikacyjnych. Są to zagadnienia szczególnie istotne również z punktu widzenia Gminy Wojcieszków, której rozwój powinien opierać się na wzmacnianiu funkcji lokalnych, poprawie jakości infrastruktury, zwiększaniu dostępności usług, wykorzystaniu potencjału rolniczego oraz budowaniu trwałych powiązań z otoczeniem funkcjonalnym, w tym z Łukowem i pozostałymi jednostkami północnej części województwa lubelskiego.

Powyższe podejście znalazło odzwierciedlenie w Strategii, która ma nie tylko sprostać nowym wyzwaniom rozwojowym gminy, ale również wpisać się w kierunki i zasady polityki rozwoju proponowane na poziomie regionalnym, krajowym i Unii Europejskiej. Strategia uwzględnia potrzebę wzmacniania lokalnych potencjałów, poprawy jakości życia mieszkańców, rozwoju infrastruktury technicznej i społecznej, zwiększania odporności gminy na zmiany gospodarcze, społeczne i środowiskowe oraz aktywnego korzystania z możliwości wynikających z polityki spójności i instrumentów wsparcia terytorialnego. Dzięki temu dokument stanowi podstawę prowadzenia spójnej, realistycznej i ukierunkowanej terytorialnie polityki rozwoju Gminy Wojcieszków w kolejnych latach.

9. ZAKRES, TRYB I METODYKA OPRACOWANIA STRATEGII

Zakres i metodyka opracowania niniejszej Strategii oparte są o uwarunkowania i zasady określone w ustawie o samorządzie gminnym, ustawie o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, ustawie o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko, a także w ustawie o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (szczegółowa podstawa prawna opracowania Strategii opisana jest we Wprowadzeniu). Uwarunkowania te odnoszą się przede wszystkim do wymogów formalnych dotyczących zakresu i trybu opracowania, opiniowania i konsultowania Strategii, a także do konieczności zapewnienia spójności polityki rozwoju z polityką przestrzenną gminy.

Metodyka zastosowana w Strategii opiera się na poniższych zasadach, które odnoszą się zarówno do kolejnych etapów opracowania dokumentu, jak też do fazy wdrożeniowej Strategii:

■ Analiza danych, wnioski i kierunki rozwojowe

W celu zidentyfikowania potencjałów rozwojowych i problemów Gminy Wojcieszków przeprowadzona została diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej, na podstawie której dokonano analizy danych w następujących obszarach: przestrzeń i środowisko, demografia i rynek pracy, potencjał gospodarczy, infrastruktura techniczna, infrastruktura społeczna, jakość życia mieszkańców oraz jakość zarządzania. Zidentyfikowano kluczowe zjawiska i trendy wpływające na rozwój obszaru, w tym procesy demograficzne, potrzeby infrastrukturalne, uwarunkowania środowiskowe, strukturę lokalnej gospodarki oraz możliwości finansowe i organizacyjne samorządu.

Po szczegółowym scharakteryzowaniu poszczególnych obszarów sformułowano wnioski i określono wizję rozwoju, a także zdefiniowano cele strategiczne i cele operacyjne/kierunki działań w taki sposób, aby dać pierwszeństwo mobilizacji lokalnych czynników rozwoju. Pozwoliło to na wskazanie najważniejszych i najbardziej uzasadnionych obszarów aktywności Gminy Wojcieszków w latach 2025 - 2032. Definiując cele i zadania korzystano z dotychczasowych doświadczeń samorządu, wyników diagnozy, wniosków z analizy SWOT oraz dobrych praktyk związanych z planowaniem i wdrażaniem polityki rozwoju.

■ Koncentracja wsparcia

Zasada koncentracji wsparcia opiera się na ograniczeniu liczby celów, a także obszarów rozwojowych, do takich, które w trakcie tworzenia Strategii uznano za priorytetowe i mające decydujący wpływ na realizację wizji rozwoju Gminy Wojcieszków. Podczas prac nad dokumentem nie dążono do tego, aby każdy obszar aktywności gminy uznać za strategiczny. Nie oznacza to rezygnacji z bieżących działań samorządu, lecz wskazuje, że część z nich ma charakter rutynowy, ustawowy lub uzupełniający i w mniejszym stopniu wpływa na osiągnięcie celów strategicznych.

■ Podejście zintegrowane

Zastosowano zasady wynikające ze zintegrowanego planowania – zidentyfikowano społeczne, gospodarcze, środowiskowe i przestrzenne powiązania funkcjonalne, które występują na terenie Gminy Wojcieszków oraz w jej otoczeniu, w tym powiązania z ośrodkami lokalnymi i subregionalnymi, przede wszystkim w zakresie dostępności usług, rynku pracy, komunikacji, infrastruktury oraz funkcji rolniczych i osadniczych. Zakres przedsięwzięć rozwojowych dostosowano do specyfiki obszaru, tak aby były odpowiedzią na istniejące problemy i wyzwania.

Skupiono się na tych funkcjach, które w największym stopniu mogą wzmocnić potencjały rozwojowe gminy oraz poprawić jakość życia mieszkańców.

■ **Partycypacja społeczna i konsultacje społeczne**

Proces opracowywania Strategii, realizowany przez ekspertów zewnętrznych oraz przedstawicieli władz samorządowych i partnerów społecznych, oparty został o wymogi ustawowe oraz zasady dobrych praktyk w zakresie partycypacji i konsultacji społecznych. Pozwoliło to na zaangażowanie interesariuszy w proces określania problemów, potrzeb, celów oraz przedsięwzięć realizujących cele Strategii. Istotne znaczenie miało uwzględnienie perspektywy mieszkańców, radnych, sołtysów, przedstawicieli jednostek organizacyjnych gminy, lokalnych liderów, organizacji społecznych oraz innych podmiotów funkcjonujących na obszarze gminy.

■ **System realizacji**

Opracowany system wdrażania Strategii jest przejrzysty i oparty o kompetencje ustawowe oraz możliwości finansowe i organizacyjne Gminy Wojcieszków. W celu zwiększenia sprawności realizacji Strategii i skuteczności wykorzystywania dostępnych funduszy przedstawiono możliwości współpracy interesariuszy opisane w Rozdziale 20, uwzględniając elastyczność przyjętych rozwiązań. System realizacji zakłada także potrzebę monitorowania postępów wdrażania Strategii, okresowej oceny skuteczności podejmowanych działań oraz dostosowywania instrumentów realizacyjnych do zmieniających się uwarunkowań społecznych, gospodarczych, środowiskowych i finansowych.

■ **Wybór celów operacyjnych, kierunków działań i projektów**

Zawarte w dokumencie cele operacyjne oraz przypisane im projekty zapewnią osiągnięcie celów strategicznych oraz wskaźników ich realizacji. Skupiono się na takich przedsięwzięciach, które rozwiązują istotne problemy Gminy Wojcieszków oraz wzmocniają i rozwijają jej potencjały. Ideą tych przedsięwzięć jest stworzenie możliwości współpracy z partnerami zewnętrznymi zapewniającej efekt synergii, w taki sposób, aby rezultaty i oddziaływanie projektów były większe i korzystniejsze niż jest to możliwe do osiągnięcia w projektach realizowanych wyłącznie przez samorząd gminy.

Szczególne znaczenie przypisano przedsięwzięciom dotyczącym rozwoju infrastruktury technicznej i społecznej, poprawy dostępności usług publicznych, wzmocnienia atrakcyjności osiedleńczej, ochrony środowiska, adaptacji do zmian klimatu, poprawy efektywności energetycznej, rozwoju lokalnej aktywności społecznej oraz wykorzystania potencjału rolniczego i przestrzennego gminy. Możliwości współpracy międzygminnej i ponadlokalnej opisane zostały w Rozdziale 20 „*Potencjalne kierunki interwencji w wymiarze terytorialnym*”.

■ **Polityka spójności Unii Europejskiej**

Dostosowano rodzaj i zakres interwencji oraz system wdrażania Strategii do wyzwań i uwarunkowań perspektywy finansowej Unii Europejskiej 2021–2027, opierając się na uwarunkowaniach obowiązujących w unijnych, krajowych i regionalnych dokumentach strategicznych i operacyjnych. Dotyczy to przede wszystkim zachowania spójności celów Strategii i projektów wynikających ze Strategii z celami i obszarami wsparcia określonymi w dokumentach krajowych i UE, w tym w zakresie polityki spójności, transformacji energetycznej, cyfryzacji, adaptacji do zmian klimatu, rozwoju kapitału społecznego oraz poprawy dostępności infrastruktury i usług publicznych.

Uwzględniono również znaczenie kolejnej perspektywy finansowej UE, która będzie miała wpływ na możliwości finansowania części przedsięwzięć przewidzianych w Strategii. Z tego względu

dokument zachowuje elastyczny charakter, umożliwiając dostosowanie projektów do przyszłych programów, konkursów i instrumentów wsparcia.

■ Spójność z celami polityki regionalnej na poziomie województwa i kraju

Zachowano zgodność z założeniami polityki regionalnej Województwa Lubelskiego, tak aby Strategia była spójna z kierunkami, obszarami interwencji i celami określonymi w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030 oraz uwzględniła ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w województwie lubelskim określone w Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku. Szczególne znaczenie ma tu terytorialny wymiar interwencji publicznej, w tym uwzględnienie położenia Gminy Wojcieszków w Podlaskim Obszarze Strategicznej Interwencji oraz w grupie gmin zagrożonych trwałą marginalizacją.

Przyjęte podejście pozwala powiązać lokalne cele rozwojowe z kierunkami polityki krajowej i regionalnej, a jednocześnie wskazać te obszary interwencji, w których Gmina Wojcieszków może skutecznie ubiegać się o wsparcie zewnętrzne oraz realizować przedsięwzięcia we współpracy z innymi jednostkami samorządu terytorialnego i partnerami społeczno-gospodarczymi.

■ Spójność z ustawą o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym

Procedury i zakres opracowania Strategii są spójne z ustawą o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym poprzez uwzględnienie uwarunkowań rozwoju przestrzennego gminy zawartych w modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej, opisanym w Rozdziale 17, oraz sformułowanie ustaleń i rekomendacji do lokalnych dokumentów planistycznych, opisanych w Rozdziale 18. Szczególne znaczenie ma zapewnienie zgodności Strategii z Planem ogólnym gminy, po jego uchwaleniu, a także z pozostałymi dokumentami kształtującymi politykę przestrzenną Gminy Wojcieszków.

Takie podejście umożliwia powiązanie celów społecznych, gospodarczych i środowiskowych z kierunkami zagospodarowania przestrzeni, zasadami ochrony zasobów przyrodniczych i kulturowych, rozwojem infrastruktury oraz potrzebami mieszkańców w zakresie dostępności usług publicznych, komunikacji i terenów przeznaczonych pod funkcje mieszkaniowe, gospodarcze, rolnicze i rekreacyjne.

■ Logika interwencji Strategii

W Strategii przyjęto logikę interwencji, w której celom strategicznym i odpowiadającym im celom operacyjnym oraz kierunkom działań przypisano odpowiednie wskaźniki, rezultaty oraz propozycje projektów do realizacji. Logika ta opiera się na powiązaniu diagnozy i analizy SWOT z wizją rozwoju, celami strategicznymi, działaniami wdrożeniowymi i systemem monitorowania. Dzięki temu Strategia zachowuje spójność wewnętrzną, a zaproponowane działania wynikają bezpośrednio ze zidentyfikowanych problemów, potrzeb i potencjałów Gminy Wojcieszków.

Ryc. 12. Logika interwencji Strategii

Źródło: opracowanie własne.

■ Finansowanie propozycji przedsięwzięć wynikających ze Strategii

W dokumencie Strategii zawarto informacje dotyczące źródeł finansowania zidentyfikowanych przedsięwzięć strategicznych. Szczegółowy zakres, koszty i harmonogram realizacji poszczególnych projektów uzależnione będą od dostępności własnych i zewnętrznych źródeł finansowania, przede wszystkim w zakresie kwalifikowalności wsparcia z funduszy europejskich w latach 2021–2027, środków krajowych, programów regionalnych oraz kolejnej perspektywy finansowej UE.

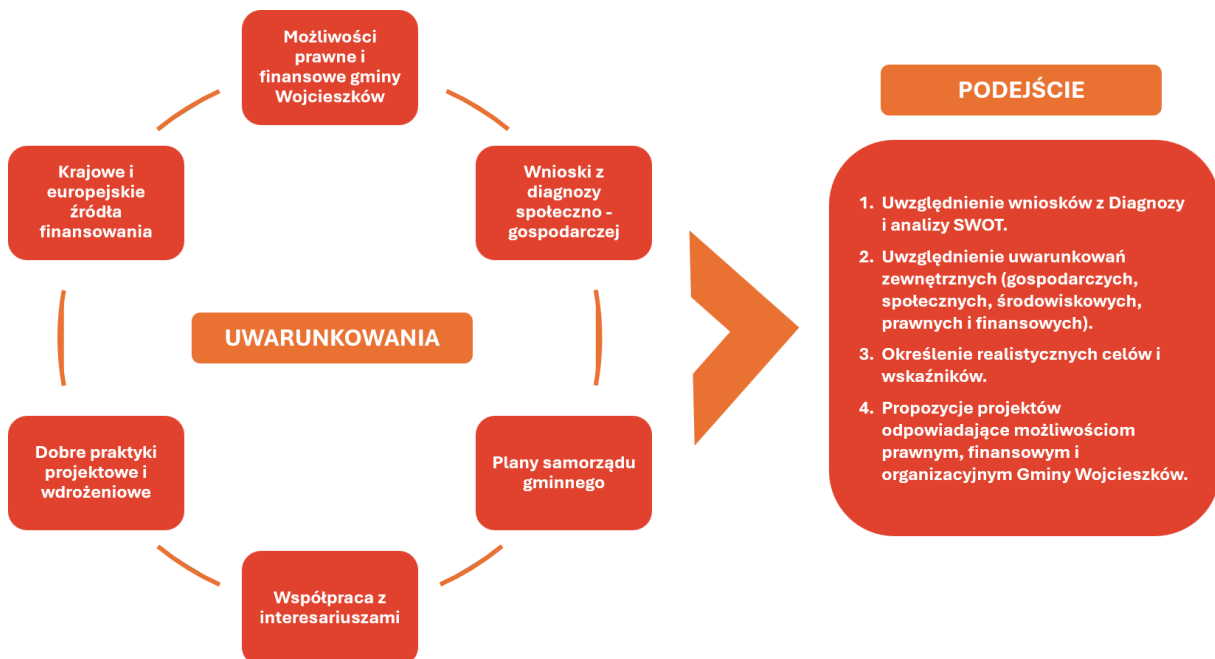
Realizacja przedsięwzięć wymagać będzie również odpowiedniego przygotowania organizacyjnego, projektowego i finansowego, w tym zapewnienia wkładu własnego, przygotowania dokumentacji technicznej i aplikacyjnej, prowadzenia działań partnerskich oraz bieżącego monitorowania dostępnych naborów i programów wsparcia. Proces ten wymaga realizacji Strategii zgodnie z przyjętym systemem wdrażania oraz długofalowej konsekwencji w działaniu władz gminy.

■ Podejście realistyczne

W trakcie prac koncentrowano się na tym, aby dokument Strategii pozostał realistyczny zarówno w kontekście celów, jak również kierunków działań i propozycji konkretnych przedsięwzięć. Oznacza to, że przyjęte założenia uwzględniają rzeczywiste możliwości prawne, finansowe, organizacyjne i kadrowe Gminy Wojcieszków, a także jej specyfikę społeczną, gospodarczą, środowiskową i przestrzenną.

Podejście realistyczne nie oznacza ograniczania ambicji rozwojowych gminy, lecz zakłada wybór takich celów i projektów, które są możliwe do przygotowania i wdrożenia przy odpowiednim wykorzystaniu zasobów własnych, współpracy z partnerami oraz skutecznym pozyskiwaniu środków zewnętrznych. Dzięki temu Strategia ma charakter praktycznego narzędzia zarządzania rozwojem, a nie wyłącznie deklaratywnego dokumentu planistycznego.

Ryc. 13. Uwarunkowania i podejście do opracowania Strategii

Źródło: opracowanie własne.

10. ANALIZA SWOT

Narzędziem zastosowanym do przeprowadzenia analizy strategicznej obszaru gminy Wojcieszków jest analiza SWOT - zestawienie uwarunkowań wewnętrznych w postaci mocnych i słabych stron oraz określenie zewnętrznych szans i zagrożeń rozwojowych. Analiza potraktowana została kompleksowo, obejmując wszystkie istotne kwestie społeczne, gospodarcze, środowiskowe i przestrzenne obszaru gminy.

Metoda ta umożliwia zebranie oraz usystematyzowanie informacji o wewnętrznym potencjale gminy, jak również istniejących barierach, zwracając jednocześnie uwagę na pojawiające się w otoczeniu szanse i zagrożenia mające wpływ na funkcjonowanie i rozwój obszaru.

Analiza SWOT jest narzędziem pozwalającym na zidentyfikowanie:

- **silnych stron (strengths)** - przewag wewnętrznych gminy, które wpływają na jej rozwój,
- **słabych stron (weaknesses)** - wewnętrznych ograniczeń lub problemów gminy, które mogą blokować rozwój,
- **szans (opportunities)** – sprzyjających uwarunkowań zewnętrznych, które nie zależą bezpośrednio od gminy, a które odpowiednio wykorzystane mogą przyczynić się do jej rozwoju,
- **zagrożeń (threats)** - czynników zewnętrznych, na które gmina nie ma bezpośredniego wpływu, a które mogą utrudniać lub blokować jej rozwój.

Dzięki zastosowaniu metod diagnostycznych w postaci zebranych i usystematyzowanych potencjałów i barier rozwojowych Gminy Wojcieszków, przy jednoczesnym określeniu istniejących szans i zagrożeń jednostka samorządowa otrzymuje realny wpływ na funkcjonowanie obszaru.

Analizy dokonano w oparciu o dane liczbowe, opisowe i przestrzenne pozyskane z gminy Wojcieszków oraz ze źródeł zewnętrznych i wniosków z przeprowadzonej Diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej.

MOCNE STRONY

Korzystne położenie w powiecie łukowskim oraz dostępność zewnętrzna oparta na drodze wojewódzkiej nr 808 i bliskości Łukowa.

Silna baza rolnicza gminy wynikająca z dużego udziału użytków rolnych i utrwalonej funkcji rolniczej obszaru.

Wysoka towarowość produkcji rolnej oraz poprawiająca się struktura agrarna gospodarstw.

Cenne walory przyrodniczo-krajobrazowe: doliny Bystrzycy i Małej Bystrzycy, stawy w Burcu, kompleksy leśne i korytarz ekologiczny.

Dobry stan ilościowy i chemiczny wód podziemnych oraz pełne zwodociągowanie wszystkich miejscowości gminy.

Zachowane dziedzictwo kulturowe i historyczne, w tym obiekty zabytkowe oraz silne powiązania z Henrykiem Sienkiewiczem.

Wysoki kapitał społeczny mieszkańców, potwierdzony bardzo wysoką frekwencją wyborczą oraz aktywnością stowarzyszeń, KGW i OSP.

Rozwinięta podstawowa infrastruktura społeczna i oferta wsparcia dla mieszkańców: żłobek, przedszkola, szkoły, biblioteka, CUS, kluby seniora.

Aktywność gminy w pozyskiwaniu środków zewnętrznych i realizacji projektów inwestycyjnych, społecznych oraz energetycznych.

Dobre przygotowanie planistyczne gminy – obowiązujące dokumenty planistyczne i rozpoczęte prace nad planem ogólnym.

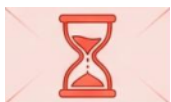
SŁABE STRONY

Systematyczny spadek liczby ludności oraz prognozowana dalsza depopulacja gminy.

Ujemny przyrost naturalny i utrzymujący się odpływ migracyjny, zwłaszcza ludzi młodych.

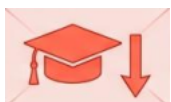
Postępujące starzenie się społeczeństwa i rosnące obciążenie demograficzne.

Niski poziom przedsiębiorczości mieszkańców i mała dywersyfikacja gospodarki pozarolniczej.

Relatywnie słabsza sytuacja na rynku pracy, w tym niski poziom zatrudnienia i wysoki udział bezrobotnych do 30 roku życia.

Niski udział osób z wykształceniem wyższym oraz wyniki egzaminu ósmoklasisty niższe od średnich powiatowych i wojewódzkich.

Ograniczona dostępność części usług publicznych i zdrowotnych wynikająca z rozproszonej sieci osadniczej oraz zależności od Łukowa.

Słaby stan części dróg lokalnych, niski udział dróg gminnych o nawierzchni twardej oraz niedobór infrastruktury pieszo-rowerowej.

Bardzo niski poziom skanalizowania gminy oraz marginalne wykorzystanie sieci gazowej.

Problemy środowiskowe: zły stan wód powierzchniowych, niska emisja z indywidualnych źródeł ciepła oraz wysoki poziom nagromadzenia azbestu.

SZANSE

Wykorzystanie funduszy UE i środków krajowych na modernizację infrastruktury technicznej, społecznej i środowiskowej oraz poprawę jakości usług publicznych.

Rozwój energetyki odnawialnej oraz przedsięwzięć poprawiających efektywność energetyczną.

Rozszerzenie usług społecznych i opiekuńczych dla seniorów oraz osób wymagających wsparcia środowiskowego.

Rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego, krótkich łańcuchów dostaw i lokalnych produktów opartych na zasobach rolniczych gminy.

Rozwój turystyki weekendowej, przyrodniczej, rowerowej, edukacyjnej i literackiej w oparciu o walory gminy oraz dziedzictwo sienkiewiczowskie.

Lepsze wykorzystanie dokumentów planistycznych do przyciągania inwestorów i porządkowania rozwoju przestrzennego.

Wzrost znaczenia funkcji mieszkaniowej terenów wiejskich oraz pracy zdalnej może zwiększać atrakcyjność osiedleńczą gminy.

Rozwijanie współpracy międzygminnej – Partnerstwo Ziemi Łukowskiej i sieciowej, m.in. w ramach LGD i Szlaku Ziemi Łukowskiej.

Pozyskanie środków na podnoszenie jakości edukacji, rozwój kompetencji i wsparcie uczniów ze specjalnymi potrzebami.

Realizacja działań adaptacyjnych do zmian klimatu, małej retencji, ochrony zasobów wodnych i zwiększania odporności rolnictwa.

ZAGROŻENIA

Dalsza depopulacja gminy i utrata młodych, wykształconych mieszkańców na rzecz większych ośrodków miejskich.

Pogłębianie się procesu starzenia ludności i wzrost obciążenia systemu usług zdrowotnych, opiekuńczych i społecznych.

Nasilanie się suszy, ekstremalnych zjawisk pogodowych oraz lokalnych zagrożeń powodziowych wskutek zmian klimatu.

Spadek opłacalności rolnictwa wywołany zmianami klimatu, wahaniami cen energii i środków produkcji oraz presją rynkową.

Utrzymywanie się niższej atrakcyjności inwestycyjnej gminy w porównaniu z większymi ośrodkami i lepiej wyposażonymi terenami.

Wzrost kosztów bieżących funkcjonowania gminy oraz niepewność systemu finansów samorządowych.

Rosnące wymagania środowiskowe i recyklingowe mogą generować wysokie koszty dostosowawcze dla gminy i mieszkańców.

Ryzyko dalszego osłabienia potencjału edukacyjnego przy spadku liczby dzieci i uczniów.

Rosnące potrzeby zdrowotne mieszkańców przy ograniczonej lokalnie dostępności usług specjalistycznych i rehabilitacyjnych.

Przedłużanie się barier infrastrukturalnych, zwłaszcza w zakresie kanalizacji, dróg i źródeł ciepła, może ograniczać konkurencyjność gminy.

11. SYNTETYCZNE WNIOSKI STRATEGICZNE

Syntetyczne wnioski strategiczne do Strategii Rozwoju Gminy Wojcieszków 2025 – 2032 (na podstawie diagnozy i wniosków wynikających z analizy SWOT).

1. **Rozwój gminy powinien być oparty na modelu „nowoczesnej gminy wiejskiej”** – łączącej rolnictwo, lokalną przedsiębiorczość, usługi społeczne, walory środowiskowe i niszową turystykę. Wojcieszków ma silny rolniczy profil, niski poziom urbanizacji i przyjazne warunki przestrzenne, potrzebuje jednak większej dywersyfikacji funkcji gospodarczych.
2. **Najważniejszym wyzwaniem strategicznym pozostaje przeciwdziałanie depopulacji i starzeniu się ludności.** Spadek liczby mieszkańców, ujemny przyrost naturalny i prognozowany dalszy ubytek ludności do 2040 r. oznaczają konieczność prowadzenia polityki ukierunkowanej na zatrzymanie młodych mieszkańców, poprawę atrakcyjności osiedleńczej i rozwój usług dla rodzin oraz seniorów.
3. **Priorytetem powinno być wzmacnianie kapitału ludzkiego**, zwłaszcza jakości edukacji i dopasowania kwalifikacji mieszkańców do rynku pracy. Niski udział osób z wykształceniem wyższym oraz słabsze od średnich wyniki egzaminu ósmoklasisty wskazują, że rozwój gminy wymaga inwestycji w edukację, kompetencje praktyczne, doradztwo zawodowe i współpracę służb publicznych z rynkiem pracy.
4. **Kluczowym kierunkiem jest tworzenie miejsc pracy poza rolnictwem i rozwój przedsiębiorczości lokalnej.** Gmina ma niski poziom przedsiębiorczości, mało zdywersyfikowaną gospodarkę i ograniczoną chłonność rynku pracy, a szczególnym problemem jest bezrobocie młodych. Oznacza to konieczność wspierania mikroprzedsiębiorstw, samozatrudnienia, usług lokalnych, przetwórstwa, rzemiosła i działalności wykorzystujące zasoby miejscowe.
5. **Rolnictwo powinno pozostać jednym z filarów rozwoju, ale w formule bardziej dochodowej, nowoczesnej i odpornej na kryzysy.** Oznacza to potrzebę wspierania specjalizacji gospodarstw, skracania łańcuchów dostaw, rozwoju lokalnego przetwórstwa, produktów regionalnych oraz działań zwiększających odporność rolnictwa na suszę i zmiany klimatu.
6. **Warunkiem podniesienia jakości życia i atrakcyjności inwestycyjnej jest dalsza rozbudowa infrastruktury technicznej.** Szczególne znaczenie ma kanalizacja, której zasięg jest nadal niski, a także budowa przydomowych oczyszczalni ścieków, poprawa standardu dróg lokalnych, infrastruktury pieszej i rowerowej oraz dostępności komunikacyjnej i transportowej między sołectwami.
7. **Działania gminy powinny obejmować adaptację do zmian klimatu i ochronę zasobów środowiskowych.** Zły stan części wód powierzchniowych, silne zagrożenie suszą, niska emisja, presja na jakość wód oraz duża skala pozostałego azbestu oznaczają potrzebę działań w zakresie retencji, gospodarki wodnej, modernizacji źródeł ciepła, termomodernizacji i dalszego porządkowania gospodarki środowiskowej.

8. **Transformacja energetyczna powinna być jednym z praktycznych narzędzi rozwoju gminy.** Dotychczasowe doświadczenia w realizacji projektów OZE i termomodernizacji warto rozwijać, łącząc je z obniżaniem kosztów funkcjonowania gospodarstw domowych i obiektów publicznych oraz poprawą jakości powietrza.
9. **Silnym zasobem rozwojowym gminy jest kapitał społeczny, który należy przekształcić w trwały mechanizm współzarządzania rozwojem.** Wysoka frekwencja wyborcza, aktywność organizacji społecznych, OSP, klubów sportowych, świetlic i inicjatyw lokalnych pokazują, że Wojcieszków ma potencjał do realizacji przedsięwzięć w modelu partnerskim i partycypacyjnym.
10. **Rosnące znaczenie usług społecznych wymaga przejścia od reagowania na problemy do systemowego zarządzania jakością życia mieszkańców.** W obliczu starzenia się ludności należy rozwijać ofertę Centrum Usług Społecznych, usługi opiekuńcze, działania senioralne, profilaktykę zdrowotną i lokalne formy wsparcia środowiskowego.
11. **Turystyka nie będzie głównym sektorem gospodarki, ale może stać się ważną funkcją uzupełniającą.** Największy potencjał mają: dziedzictwo związane z Henrykiem Sienkiewiczem, Burzec, parki, obiekty sakralne, stawy i szlaki rowerowe. Strategia powinna rozwijać turystykę weekendową, edukacyjną, literacką i przyrodniczą, wraz z małą infrastrukturą i promocją marki gminy.
12. **Rozwój gminy powinien być oparty na sprawnym zarządzaniu przestrzenią i aktywnym pozyskiwaniu środków zewnętrznych, przy jednoczesnym wzmocnieniu samodzielności finansowej.** Atutem gminy jest doświadczenie projektowe oraz uporządkowane planowanie przestrzenne, natomiast ograniczeniem pozostaje niski poziom dochodów własnych i wrażliwość budżetu na wzrost kosztów bieżących.

Wniosek nadrzędny:

Gmina Wojcieszków powinna koncentrować się na **utrzymaniu funkcji rolniczej, ale równocześnie na zwiększaniu odporności gminy:** demograficznej, gospodarczej, społecznej, środowiskowej i finansowej. Oznacza to rozwój oparty nie na jednym impulsie, lecz na kilku wzajemnie wzmocniających się filarach: mieszkańcy, przedsiębiorczość, infrastruktura, klimat i środowisko, usługi społeczne oraz dziedzictwo lokalne.

12. MISJA I WIZJA GMINY WOJCIESZKÓW

Idea rozwoju gminy określa ogólny kierunek działań, wokół którego skupiają się inicjatywy władz samorządowych, instytucji publicznych, organizacji społecznych, lokalnych liderów, przedsiębiorców i mieszkańców. Misja Gminy Wojcieszków stanowi fundament Strategii Rozwoju na lata 2025 – 2032, wyraża sens i cel podejmowanych działań, integruje różne aspekty rozwoju wokół wspólnej idei oraz wzmocnia poczucie współodpowiedzialności lokalnej wspólnoty za przyszłość gminy.

Misja wskazuje, w jaki sposób gmina chce odpowiadać na współczesne wyzwania społeczne, gospodarcze, środowiskowe i przestrzenne. Wyznacza kierunek polityki rozwoju ukierunkowanej na poprawę jakości życia mieszkańców, wzmocnienie lokalnej gospodarki, rozwój infrastruktury,

ochronę środowiska oraz zachowanie równowagi pomiędzy potrzebami rozwojowymi a poszanowaniem wiejskiego charakteru, dziedzictwa i tożsamości Gminy Wojcieszków.

Gmina Wojcieszków jest wspólnotą opartą na lokalnych więziach, pracy, aktywności mieszkańców, tradycjach rolniczych oraz potencjale przestrzeni wiejskiej. Jej rozwój powinien łączyć stabilność i bezpieczeństwo codziennego życia z otwartością na nowe rozwiązania, technologie, partnerstwa i źródła finansowania. Dlatego misja i wizja rozwoju nie są jedynie deklaracją, lecz praktycznym drogowskazem dla działań samorządu i wszystkich partnerów zaangażowanych w rozwój gminy.

MISJA GMINY WOJCIESZKÓW

MISJA wskazuje nadrzędny cel polityki rozwoju Gminy Wojcieszków, wokół którego powinny koncentrować się działania władz samorządowych, jednostek organizacyjnych, mieszkańców oraz partnerów społecznych i gospodarczych. Rolą misji jest określenie kierunku działania, zdefiniowanie granic wyborów strategicznych i przedsięwzięć rozwojowych, przekazanie wszystkim interesariuszom jasnego komunikatu o sposobie działania gminy oraz motywowanie do wspólnej aktywności.

Misją Gminy Wojcieszków jest prowadzenie odpowiedzialnej, zrównoważonej i bliskiej mieszkańcom polityki rozwoju, opartej na aktywności lokalnej społeczności, potencjale rolniczym, walorach przestrzeni wiejskiej oraz sprawnym samorządzie, ukierunkowanej na poprawę jakości życia, wzmacnianie lokalnej gospodarki i budowanie bezpiecznej przyszłości gminy.

Samorząd Gminy Wojcieszków dąży do tworzenia warunków sprzyjających rozwojowi nowoczesnego rolnictwa, lokalnej przedsiębiorczości, usług, inicjatyw społecznych oraz aktywności mieszkańców. Ważnym elementem tej misji jest wspieranie funkcji osadniczych gminy, rozwój infrastruktury technicznej i społecznej, poprawa dostępności usług publicznych oraz zwiększanie atrakcyjności gminy jako miejsca dobrego do życia, pracy, wychowywania dzieci i spokojnej starości.

Gmina realizuje swoją misję poprzez konsekwentne inwestowanie w infrastrukturę drogową, wodno-kanalizacyjną, społeczną, edukacyjną, kulturalną i rekreacyjną, wspieranie lokalnych inicjatyw, poprawę efektywności energetycznej, ochronę środowiska oraz rozwój usług odpowiadających na potrzeby różnych grup mieszkańców. Szczególne znaczenie ma wzmacnianie kapitału społecznego, aktywizacja mieszkańców, przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu, poprawa dostępności usług oraz ograniczanie negatywnych skutków zmian demograficznych.

Misja Gminy Wojcieszków zakłada również prowadzenie polityki rozwoju w sposób partnerski, przejrzysty i odpowiedzialny finansowo. Oznacza to zarządzanie oparte na dialogu z mieszkańcami, współpracy z sołectwami, organizacjami społecznymi, instytucjami publicznymi, przedsiębiorcami oraz partnerami zewnętrznymi. Gmina chce rozwijać się w sposób spokojny i konsekwentny, ambitny, ale też realistyczny, nowoczesny i jednocześnie zakorzeniony w lokalnej tożsamości.

WIZJA GMINY WOJCIESZKÓW

WIZJA Gminy Wojcieszków ma na celu przedstawienie jej pożądanego stanu w perspektywie po roku 2032, z uwzględnieniem rezultatów działań zawartych w Strategii. Określa obraz gminy, do którego dąży jej wspólnota, wykorzystując swoje mocne strony, lokalne zasoby oraz szanse płynące z otoczenia. Wizja ukierunkowana jest perspektywicznie – pokazuje cel rozwoju, sens podejmowanych działań i oczekiwany efekt strategicznych decyzji realizowanych w najbliższych latach.

Gmina Wojcieszków po roku 2032 to zadbana, bezpieczna i aktywna gmina wiejska, która skutecznie łączy tradycję z nowoczesnością, rozwój infrastruktury z ochroną środowiska, a lokalną tożsamość z otwartością na współpracę i nowe możliwości.

Jest to gmina przyjazna mieszkańcom, oferująca dobrą jakość życia, sprawne usługi publiczne, funkcjonalną infrastrukturę oraz warunki do aktywności społecznej, zawodowej i rodzinnej. Mieszkańcy korzystają z lepszej dostępności komunikacyjnej, bezpiecznych dróg, rozwiniętej infrastruktury technicznej, nowoczesnej edukacji, atrakcyjnej oferty kulturalnej, sportowej i rekreacyjnej oraz usług społecznych odpowiadających na potrzeby dzieci, młodzieży, rodzin, osób starszych i osób wymagających wsparcia.

Gmina Wojcieszków po roku 2032 to obszar o wzmocnionych funkcjach rolniczych i osadniczych, w którym rolnictwo, lokalna przedsiębiorczość i usługi stanowią ważną podstawę rozwoju gospodarczego. To gmina wspierająca aktywność mieszkańców, inicjatywy oddolne i lokalnych liderów, a także rozwijająca warunki do powstawania małych firm, usług oraz przedsięwzięć wykorzystujących lokalne zasoby. Rozwój gospodarczy odbywa się z poszanowaniem środowiska, krajobrazu wiejskiego i jakości przestrzeni.

Wojcieszków po roku 2032 to wspólnota świadoma swojej tożsamości, dbająca o dziedzictwo kulturowe, tradycje lokalne, historię miejscowości i więzi międzypokoleniowe. To gmina, w której mieszkańcy czują się współgospodarzami swojej małej ojczyzny, a sołectwa są ważnymi centrami życia społecznego. Aktywność społeczna, współpraca, wzajemne zaufanie i odpowiedzialność za wspólne dobro stają się jednymi z najważniejszych zasobów rozwojowych gminy.

Gmina Wojcieszków po roku 2032 jest również bardziej odporna na wyzwania klimatyczne, energetyczne, demograficzne i gospodarcze. Wykorzystuje odnawialne źródła energii, poprawia efektywność energetyczną budynków i infrastruktury, chroni zasoby przyrodnicze, racjonalnie gospodaruje przestrzenią oraz wspiera rozwiązania sprzyjające adaptacji do zmian klimatu. Dbłość o środowisko nie jest traktowana jako ograniczenie rozwoju, lecz jako warunek trwałej jakości życia mieszkańców.

Wizja Gminy Wojcieszków zakłada, że będzie ona gminą dobrze zarządzaną, skutecznie korzystającą ze środków zewnętrznych, współpracującą z partnerami lokalnymi, powiatowymi, regionalnymi i ponadlokalnymi. To gmina zdolna do realizacji ambitnych, ale realistycznych przedsięwzięć, konsekwentnie wzmacniająca swoje potencjały i ograniczająca bariery rozwojowe.

Wojcieszków po roku 2032 to gmina spokojna – ale nie bierna, tradycyjna – ale nie zamknięta, wiejska – ale nowoczesna, lokalna – ale świadoma swojego miejsca w regionie. To gmina, która daje mieszkańcom poczucie bezpieczeństwa, przynależności i realnej perspektywy rozwoju – w harmonii z otaczającą przestrzenią, środowiskiem i wspólnotą.

13. CELE STRATEGICZNE I CELE OPERACYJNE (KIERUNKI DZIAŁAŃ)

CEL STRATEGICZNY I

Wzmacnianie lokalnej gospodarki, przedsiębiorczości, turystyki i dostępności komunikacyjnej gminy

Cel operacyjny 1.1. Tworzenie warunków dla rozwoju przedsiębiorczości, inwestycji i lokalnego obrotu gospodarczego.

Cel operacyjny 1.2. Rozwój infrastruktury i usług turystycznych opartych na lokalnych walorach przyrodniczych, kulturowych i rekreacyjnych.

Cel operacyjny 1.3. Poprawa stanu, funkcjonalności i dostępności lokalnego układu drogowego.

CEL STRATEGICZNY II

Rozwój nowoczesnej, odpornej i przyjaznej środowisku infrastruktury gminnej

Cel operacyjny 2.1. Poprawa efektywności energetycznej i rozwój odnawialnych źródeł energii.

Cel operacyjny 2.2. Rozwój gospodarki wodno-ściekowej oraz poprawa jakości gospodarowania odpadami.

Cel operacyjny 2.3. Kształtowanie zielonych, funkcjonalnych i rekreacyjnych przestrzeni publicznych oraz rozwój postaw ekologicznych.

CEL STRATEGICZNY III

Poprawa jakości życia mieszkańców poprzez rozwój usług społecznych, edukacji, kultury i aktywności lokalnej

Cel operacyjny 3.1. Rozwój dostępnych usług zdrowotnych, rehabilitacyjnych, opiekuńczych i integracyjnych.

Cel operacyjny 3.2. Wyrównywanie szans edukacyjnych oraz rozwój infrastruktury edukacyjnej i sportowej dzieci i młodzieży.

Cel operacyjny 3.3. Aktywizacja zawodowa mieszkańców i przeciwdziałanie wykluczeniu z rynku pracy.

Cel operacyjny 3.4. Ochrona dziedzictwa kulturowego, rozwój oferty kulturalnej i wzmacnianie tożsamości lokalnej.

Cel operacyjny 3.5. Wzmacnianie aktywności społecznej, organizacji pozarządowych i podmiotów ekonomii społecznej.

CEL STRATEGICZNY IV

Sprawna, cyfrowa, dostępna i bezpieczna gmina

Cel operacyjny 4.1. Cyfryzacja usług publicznych oraz rozwój kompetencji cyfrowych mieszkańców.

Cel operacyjny 4.2. Poprawa dostępności budynków publicznych oraz jakości funkcjonowania administracji samorządowej.

Cel operacyjny 4.3. Wzmacnianie bezpieczeństwa mieszkańców, potencjału OSP i odporności gminy na sytuacje kryzysowe.

14. CHARAKTERYSTYKA I KOMPLEMENTARNOŚĆ CELÓW STRATEGII

Cel strategiczny I

Wzmacnianie lokalnej gospodarki, przedsiębiorczości, turystyki i dostępności komunikacyjnej gminy

Cel strategiczny I odpowiada na jedną z kluczowych potrzeb rozwojowych Gminy Wojcieszków, jaką jest zwiększenie aktywności gospodarczej, dywersyfikacja lokalnej gospodarki oraz tworzenie warunków do powstawania miejsc pracy poza rolnictwem. Diagnoza sytuacji społecznej i gospodarczej wskazuje, że gmina posiada wyraźnie rolniczy charakter, niski poziom urbanizacji oraz rozproszoną strukturę osadniczą, a jednocześnie cechuje się ograniczoną liczbą podmiotów gospodarczych, słabą chłonnością lokalnego rynku pracy oraz niewystarczającą atrakcyjnością inwestycyjną w porównaniu z większymi ośrodkami. Wnioski strategiczne podkreślają, że rozwój gminy powinien opierać się na modelu nowoczesnej gminy wiejskiej, łączącej rolnictwo, lokalną przedsiębiorczość, usługi, walory środowiskowe i niszową turystykę, przy jednoczesnej potrzebie większej dywersyfikacji funkcji gospodarczych.

Realizacja tego celu ma szczególne znaczenie w kontekście zdiagnozowanych problemów demograficznych i społecznych. Spadek liczby mieszkańców, odpływ młodych osób oraz wysoki udział ludzi młodych wśród bezrobotnych wskazują, że jednym z warunków stabilizacji demograficznej gminy jest tworzenie lokalnych możliwości pracy, samozatrudnienia i prowadzenia działalności gospodarczej. Cel ten nie ogranicza się więc wyłącznie do sfery gospodarczej, ale stanowi również odpowiedź na problemy społeczne, w szczególności migracje zarobkowe, bezrobocie młodych mieszkańców oraz ograniczoną atrakcyjność osiedleńczą gminy.

W analizie SWOT oraz wnioskach diagnostycznych widoczna jest sprzeczność typowa dla wielu gmin wiejskich: z jednej strony Wojcieszków posiada stabilne warunki przestrzenne, dostępność terenów, niski poziom konfliktów przestrzennych oraz zasoby lokalne możliwe do wykorzystania gospodarczo, z drugiej strony jego gospodarka pozostaje słabo zdywersyfikowana, oparta głównie na rolnictwie i drobnych usługach. Diagnoza wskazuje, że brak większych zakładów przemysłowych i klastrów gospodarczych ogranicza efekt synergii dla nowych inwestycji, ale równocześnie mniejsza presja środowiskowa i przestrzenna może być traktowana jako atut przy wyborze kierunków rozwoju dopasowanych do wiejskiego charakteru gminy.

Pierwszy wymiar celu strategicznego dotyczy tworzenia warunków dla rozwoju przedsiębiorczości, inwestycji i lokalnego obrotu gospodarczego. Odpowiadają mu projekty związane z przygotowaniem i uzbrojeniem terenu inwestycyjnego, utworzeniem Inkubatora Przedsiębiorczości, szkoleniami z zakresu zakładania i prowadzenia działalności gospodarczej, analizą możliwości wprowadzenia ulg podatkowych oraz budową targowiska gminnego. Projekty te tworzą spójny pakiet działań: od przygotowania infrastruktury inwestycyjnej, przez wsparcie osób planujących rozpoczęcie działalności, po rozwój lokalnych kanałów sprzedaży i promocję produktów oraz usług. Szczególne znaczenie ma Inkubator Przedsiębiorczości, który może pełnić funkcję centrum doradczego, szkoleniowego i organizacyjnego dla mieszkańców, początkujących przedsiębiorców, lokalnych producentów, rolników, rzemieślników i usługodawców.

Drugim wymiarem celu jest rozwój turystyki i rekreacji, rozumiany nie jako masowa funkcja gospodarcza, lecz jako uzupełniający, niszowy kierunek rozwoju oparty na lokalnych walorach przyrodniczych, kulturowych i krajobrazowych. Diagnoza wskazuje, że turystyka w gminie ma obecnie charakter słabo rozwinięty i lokalny, a ruch turystyczny jest incydentalny i krótkotrwały. Jednocześnie gmina dysponuje zasobami, które mogą zostać wykorzystane w sposób bardziej zorganizowany: dolinami Bystrzycy i Małej Bystrzycy, stawami w Burcu, dziedzictwem związanym z Henrykiem Sienkiewiczem, szlakami rowerowymi, zabytkami sakralnymi i tradycjami lokalnymi. Dlatego projekty dotyczące zagospodarowania budynku po byłym Punkcie katechetycznym w Burcu na cele turystyczne, organizacji spływów kajakowych oraz wyznaczania i budowy szlaków pieszych, rowerowych i edukacyjno-przyrodniczych stanowią logiczne rozwinięcie zidentyfikowanych potencjałów .

Trzecim wymiarem celu jest poprawa dostępności komunikacyjnej i jakości układu drogowego. W gminie o rozproszonej sieci osadniczej drogi pełnią funkcję nie tylko transportową, lecz także gospodarczą i społeczną. Ich stan wpływa na dostęp mieszkańców do usług publicznych, szkół, miejsc pracy, terenów inwestycyjnych, obiektów turystycznych, targowiska oraz infrastruktury społecznej. Dlatego regulacja stanu prawnego dróg oraz remont i modernizacja dróg gminnych i powiatowych, wraz z infrastrukturą pieszą i rowerową, są niezbędnym warunkiem skutecznej realizacji pozostałych działań rozwojowych w ramach tego celu .

Cel strategiczny I jest silnie powiązany z pozostałymi celami strategicznymi. Z celem strategicznym II łączy go przede wszystkim zależność między rozwojem gospodarczym a jakością infrastruktury technicznej, stanem środowiska, efektywnością energetyczną oraz gospodarką wodno-ściekową. Bez poprawy infrastruktury, dostępności mediów, dróg, przestrzeni publicznych i jakości środowiska trudno będzie zwiększać atrakcyjność inwestycyjną oraz turystyczną gminy. Jednocześnie rozwój gospodarki i turystyki powinien być prowadzony w taki sposób, aby nie pogarszać walorów przyrodniczych, które same stanowią jeden z zasobów rozwojowych Wojcieszkowa.

Powiązanie z celem strategicznym III dotyczy przede wszystkim kapitału ludzkiego, edukacji, aktywności społecznej i jakości życia. Rozwój przedsiębiorczości, turystyki i rynku pracy wymaga mieszkańców posiadających odpowiednie kompetencje, gotowość do podejmowania działalności gospodarczej, kwalifikacje zawodowe oraz aktywność społeczną. Z kolei poprawa oferty edukacyjnej, kulturalnej, sportowej i społecznej wzmacnia atrakcyjność osiedleńczą gminy, co może ograniczać odpływ młodych osób i wspierać lokalny rynek pracy.

Cel strategiczny I wiąże się również z celem strategicznym IV, ponieważ skuteczna polityka gospodarcza wymaga sprawnej, cyfrowej i dostępnej administracji. E-usługi, kompetentny urząd, dobra obsługa mieszkańców i przedsiębiorców, przejrzyste procedury oraz zdolność samorządu do pozyskiwania i realizacji projektów zewnętrznych będą bezpośrednio wpływać na możliwość przygotowania terenów inwestycyjnych, wspierania przedsiębiorczości, współpracy z inwestorami, organizacji oferty turystycznej i prowadzenia działań promocyjnych.

Cel strategiczny I należy więc traktować jako gospodarczy filar strategii, ale nie jako cel odrębny od pozostałych obszarów rozwoju. Jego realizacja będzie możliwa jedynie przy równoczesnym wzmacnianiu infrastruktury technicznej i środowiskowej, usług społecznych, edukacji, kultury, bezpieczeństwa oraz jakości zarządzania gminą. W takim ujęciu rozwój przedsiębiorczości, turystyki i dostępności komunikacyjnej staje się narzędziem poprawy jakości życia mieszkańców,

ograniczania negatywnych trendów demograficznych oraz budowania bardziej zrównoważonego modelu rozwoju Gminy Wojcieszków.

Cel strategiczny II

Rozwój nowoczesnej, odpornej i przyjaznej środowisku infrastruktury gminnej

Cel strategiczny II koncentruje się na tych elementach rozwoju Gminy Wojcieszków, które warunkują jakość życia mieszkańców, bezpieczeństwo środowiskowe, atrakcyjność osiedleńczą oraz możliwość dalszego rozwoju gospodarczego. Obejmuje działania dotyczące efektywności energetycznej, odnawialnych źródeł energii, gospodarki wodno-ściekowej, gospodarki odpadami, zielonych przestrzeni publicznych, rekreacji oraz edukacji ekologicznej. Jest to cel bezpośrednio powiązany z diagnozą sytuacji przestrzennej i środowiskowej gminy, która wskazuje zarówno na potrzebę modernizacji infrastruktury technicznej, jak i na konieczność wzmacniania odporności gminy na zmiany klimatu, suszę, rosnące koszty energii oraz wymagania środowiskowe.

Diagnoza wskazuje, że Gmina Wojcieszków posiada wiejski i rozproszony układ osadniczy, co powoduje szczególne wyzwania w zakresie zapewnienia równomiernego dostępu do infrastruktury technicznej. W takich warunkach rozwój sieci wodociągowej, kanalizacyjnej, przydomowych oczyszczalni ścieków oraz modernizacja systemu zaopatrzenia w wodę mają znaczenie podstawowe. Projekty dotyczące budowy studni głębinowej, rozbudowy sieci wodociągowej, budowy sieci kanalizacyjnej w miejscowościach nieskanalizowanych oraz budowy przydomowych oczyszczalni ścieków są odpowiedzią na potrzebę poprawy standardu życia mieszkańców, ograniczania presji na środowisko oraz dostosowania infrastruktury do specyfiki zabudowy rozproszonej i kolonijnej.

Szczególnie istotnym uzasadnieniem dla tego celu jest stan środowiska wodnego. W diagnozie wskazano, że stan wód powierzchniowych na terenie gminy oceniany jest jako zły, natomiast niedostateczne wyposażenie w infrastrukturę kanalizacji sanitarnej może zwiększać ryzyko presji na gleby i wody. Dlatego rozwój gospodarki wodno-ściekowej należy traktować nie tylko jako inwestycję komunalną, lecz także jako działanie środowiskowe, zdrowotne i przestrzenne. Z punktu widzenia strategii jest to jeden z warunków utrzymania walorów przyrodniczych gminy, ochrony zasobów wodnych oraz poprawy jakości zagospodarowania obszarów wiejskich.

Drugim ważnym wymiarem celu jest transformacja energetyczna i poprawa efektywności energetycznej. W analizie SWOT oraz wnioskach strategicznych jako jedno z zagrożeń wskazano rosnące koszty energii, przedłużanie się barier infrastrukturalnych w zakresie źródeł ciepła, a także rosnące wymagania środowiskowe i koszty dostosowawcze dla gminy oraz mieszkańców. Odpowiedzią na te wyzwania są projekty obejmujące kompleksową modernizację energetyczną budynków użyteczności publicznej, remont i termomodernizację remiz oraz świetlic wiejskich, rozwój odnawialnych źródeł energii w obiektach publicznych oraz montaż instalacji OZE dla mieszkańców. Działania te pozwolą ograniczać koszty eksploatacyjne, zmniejszać emisję zanieczyszczeń, poprawiać komfort użytkowania budynków publicznych i wzmacniać bezpieczeństwo energetyczne gminy.

Cel strategiczny II jest również odpowiedzią na zdiagnozowane problemy związane z jakością powietrza i niską emisją. Choć Gmina Wojcieszków nie należy do obszarów silnie uprzemysłowionych, to podobnie jak wiele gmin wiejskich doświadcza problemów wynikających z ogrzewania indywidualnego, przestarzałych źródeł ciepła i niskiej efektywności energetycznej

budynków. Modernizacja energetyczna budynków publicznych oraz wspieranie odnawialnych źródeł energii w gospodarstwach domowych będą sprzyjać ograniczeniu emisji, poprawie jakości powietrza oraz stopniowemu uniezależnianiu się od tradycyjnych, kosztownych i emisyjnych źródeł energii.

Kolejny obszar celu dotyczy gospodarki odpadami. Modernizacja Punktu Selektywnego Zbierania Odpadów Komunalnych w Wojcieszkowie oraz zakup wyposażenia wpisują się w potrzebę dostosowania gminy do rosnących wymagań środowiskowych i recyklingowych. Projekt ten ma znaczenie praktyczne, ponieważ poprawia organizację systemu gospodarowania odpadami, zwiększa możliwość selektywnego zbierania frakcji problemowych, w tym tekstyliów, oraz porządkuje przestrzeń i funkcjonowanie infrastruktury komunalnej. W dłuższej perspektywie może również ograniczać koszty środowiskowe i społeczne związane z niewłaściwym zagospodarowaniem odpadów.

Ważnym elementem celu strategicznego II jest kształtowanie zielonych, funkcjonalnych i rekreacyjnych przestrzeni publicznych. Projekty dotyczące modernizacji parków, modernizacji „zielonych” miejsc wypoczynku, zagospodarowania przestrzeni publicznych wokół świetlic wiejskich oraz organizacji czasu wolnego mieszkańców łączą funkcje środowiskowe, społeczne i przestrzenne. W gminie o rozproszonej strukturze osadniczej lokalne miejsca spotkań, parki, skwery, place, otoczenie świetlic i tereny rekreacyjne pełnią bardzo ważną rolę integracyjną. Są przestrzenią codziennego kontaktu mieszkańców, aktywności dzieci, młodzieży i dorosłych, a także miejscem budowania więzi społecznych.

Ten wymiar celu ma również znaczenie dla adaptacji do zmian klimatu. Zieleń publiczna, nasadzenia drzew i krzewów, mała architektura, zacienione miejsca odpoczynku i zagospodarowane tereny rekreacyjne poprawiają mikroklimat, zwiększają retencję, ograniczają uciążliwość upałów i wzmacniają walory krajobrazowe gminy. Jest to szczególnie istotne w kontekście diagnozy, która wskazuje na silne zagrożenie suszą i potrzebę wzmacniania odporności środowiskowej obszaru. Z tego względu działania z zakresu zielonej infrastruktury nie powinny być traktowane wyłącznie jako poprawa estetyki przestrzeni, lecz jako element polityki klimatycznej, środowiskowej i społecznej.

Uzupełnieniem działań inwestycyjnych jest edukacja ekologiczna prowadzona w szkołach podstawowych. Projekt obejmujący zajęcia, konkursy, prelekcje i spacer edukacyjny pozwala budować trwałe postawy prośrodowiskowe wśród dzieci i młodzieży. Ma to szczególne znaczenie, ponieważ skuteczność działań środowiskowych zależy nie tylko od infrastruktury, ale również od zachowań mieszkańców, świadomości ekologicznej, właściwej segregacji odpadów, oszczędzania energii i wody oraz szacunku dla lokalnych zasobów przyrodniczych.

Cel strategiczny II jest silnie powiązany z celem strategicznym I, ponieważ nowoczesna infrastruktura techniczna, dobrej jakości przestrzeń publiczna, dostęp do mediów, efektywność energetyczna i czyste środowisko są warunkiem rozwoju przedsiębiorczości, turystyki i lokalnej atrakcyjności inwestycyjnej. Tereny inwestycyjne, targowisko, szlaki turystyczne, punkt informacji turystycznej czy oferta rekreacyjna nie będą mogły w pełni spełniać swojej funkcji bez sprawnej infrastruktury drogowej, wodno-ściekowej, energetycznej oraz estetycznej i bezpiecznej przestrzeni publicznej. Jednocześnie rozwój gospodarczy powinien być prowadzony w sposób odpowiedzialny, aby nie pogarszać jakości środowiska, która stanowi jeden z podstawowych zasobów gminy.

Związek z celem strategicznym III polega przede wszystkim na wpływie infrastruktury i środowiska na jakość życia mieszkańców. Termomodernizowane świetlice, remizy i budynki publiczne mogą lepiej pełnić funkcje społeczne, kulturalne, edukacyjne i integracyjne. Zielone miejsca wypoczynku, parki, tereny przy świetlicach, siłownie zewnętrzne i przestrzenie rekreacyjne wspierają aktywność mieszkańców, przeciwdziałają izolacji społecznej i poprawiają dostęp do oferty czasu wolnego. Rozwój gospodarki wodno-ściekowej, gospodarki odpadami i OZE wpływa natomiast bezpośrednio na zdrowie, komfort życia oraz bezpieczeństwo mieszkańców.

Cel strategiczny II łączy się również z celem strategicznym IV, ponieważ skuteczna modernizacja infrastruktury wymaga sprawnej administracji, dobrego przygotowania projektowego, zdolności do pozyskiwania środków zewnętrznych, zarządzania inwestycjami oraz reagowania na sytuacje kryzysowe. Wzmocnienie bezpieczeństwa, odporności gminy i potencjału zarządzania jest szczególnie istotne w kontekście zmian klimatu, awarii infrastruktury, zagrożeń związanych z dostępem do wody oraz rosnących kosztów utrzymania obiektów publicznych.

Cel strategiczny II pełni więc w strategii funkcję infrastrukturalno-środowiskowego fundamentu rozwoju gminy. Jego realizacja stworzy warunki dla poprawy jakości życia, ograniczenia kosztów funkcjonowania gminy, ochrony środowiska, zwiększenia odporności na zmiany klimatu oraz podniesienia atrakcyjności osiedleńczej, inwestycyjnej i rekreacyjnej Wojcieszkowa. Jest to cel, który wzmacnia wszystkie pozostałe kierunki rozwoju, ponieważ bez nowoczesnej infrastruktury, uporządkowanej przestrzeni i bezpiecznego środowiska trudno będzie skutecznie rozwijać gospodarkę, usługi społeczne, edukację, kulturę, turystykę oraz sprawne zarządzanie gminą.

Cel strategiczny III

Poprawa jakości życia mieszkańców poprzez rozwój usług społecznych, edukacji, kultury i aktywności lokalnej

Cel strategiczny III koncentruje się na społecznym wymiarze rozwoju Gminy Wojcieszków. Obejmuje działania służące poprawie dostępności i jakości usług zdrowotnych, rehabilitacyjnych, opiekuńczych, edukacyjnych, kulturalnych, integracyjnych oraz aktywizacyjnych. Jego znaczenie wynika bezpośrednio z diagnozy sytuacji społecznej gminy, która wskazuje na kilka istotnych wyzwań: postępujący spadek liczby mieszkańców, starzenie się społeczności lokalnej, odpływ ludzi młodych, potrzebę poprawy wyników edukacyjnych, ograniczoną dostępność specjalistycznych usług społecznych i zdrowotnych, a także konieczność wzmacniania aktywności społecznej mieszkańców.

Szczególne znaczenie tego celu wynika z przemian demograficznych. Diagnoza wskazuje, że w kolejnych latach będzie rosło zapotrzebowanie na usługi kierowane do osób starszych, osób przewlekle chorych, osób z niepełnosprawnościami oraz ich opiekunów. W diagnozie podkreślono potrzebę dostosowania infrastruktury społecznej do zmieniającej się struktury ludności oraz rozwijania usług opiekuńczych, aktywizacyjnych i środowiskowych. Cel strategiczny III odpowiada na te wyzwania poprzez projekty dotyczące dostosowania budynku po byłym ośrodku zdrowia na centrum rehabilitacji, rozwoju infrastruktury i usług integracji społecznej w Wojcieszkwie oraz realizacji programów aktywizacyjnych w ramach Centrum Usług Społecznych.

Pierwszy obszar celu dotyczy rozwoju dostępnych usług zdrowotnych, rehabilitacyjnych, opiekuńczych i integracyjnych. Planowane działania mają służyć zarówno poprawie jakości życia

osób wymagających wsparcia, jak i odciążeniu ich rodzin oraz opiekunów. Centrum rehabilitacji, usługi integracji społecznej oraz programy CUS tworzą komplementarny system wsparcia lokalnego, obejmujący rehabilitację, usługi opiekuńcze, aktywizację społeczną, przeciwdziałanie samotności i izolacji, wsparcie rodzin, pomoc osobom z niepełnosprawnościami oraz integrację międzypokoleniową. Jest to szczególnie ważne w gminie wiejskiej, gdzie dostęp do specjalistycznych usług jest trudniejszy niż w większych ośrodkach miejskich, a rozproszenie osadnicze dodatkowo zwiększa ryzyko wykluczenia części mieszkańców.

Drugim ważnym wymiarem celu jest edukacja. Diagnoza wskazuje na niższy poziom wykształcenia mieszkańców w porównaniu ze średnią powiatową i wojewódzką oraz na wyniki egzaminu ósmoklasisty poniżej średnich dla powiatu i regionu. Oznacza to potrzebę wzmacniania jakości edukacji już od najwcześniejszych etapów kształcenia. Projekty dotyczące rozwoju infrastruktury edukacji przedszkolnej, modernizacji i rozwoju infrastruktury edukacji ogólnej, budowy sali gimnastycznej przy Szkole Podstawowej w Oszczepalinie Drugim oraz budowy boiska sportowego typu Orlik w Wojcieszkowie odpowiadają na potrzebę wyrównywania szans edukacyjnych, poprawy warunków nauki, zwiększania dostępności infrastruktury dla dzieci ze szczególnymi potrzebami oraz rozwijania aktywności fizycznej dzieci i młodzieży.

Działania edukacyjne i sportowe należy traktować nie tylko jako inwestycje w infrastrukturę, ale jako długofalową interwencję w kapitał ludzki gminy. Lepsze warunki edukacji, specjalistyczne pracownie, sala integracji sensorycznej, wyposażenie szkół, dostosowanie obiektów do potrzeb osób z niepełnosprawnościami oraz rozwój infrastruktury sportowej wpływają na jakość kształcenia, rozwój kompetencji dzieci i młodzieży, ich zdrowie, integrację społeczną oraz atrakcyjność gminy jako miejsca do życia dla rodzin z dziećmi. W tym znaczeniu cel strategiczny III jest także odpowiedzią na problem odpływu młodych mieszkańców i potrzebę budowania lepszych warunków do pozostania w gminie.

Trzecim elementem celu jest aktywizacja zawodowa mieszkańców i przeciwdziałanie wykluczeniu z rynku pracy. Diagnoza rynku pracy wskazuje, że mimo relatywnie niskiego poziomu bezrobocia ogółem, problemem pozostaje jego struktura, zwłaszcza wysoki udział osób młodych, osób długotrwale bezrobotnych oraz osób wymagających szczególnego wsparcia. Projekt dotyczący aktywizacji zawodowej osób bezrobotnych, obejmujący szkolenia zawodowe i staże, odpowiada na potrzebę podnoszenia kwalifikacji, zdobywania doświadczenia zawodowego oraz przywracania na rynek pracy osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Czwarty wymiar celu strategicznego III dotyczy kultury, dziedzictwa lokalnego i tożsamości mieszkańców. Gmina Wojcieszków posiada zasoby kulturowe, które mogą wzmacniać więzi społeczne, edukację regionalną oraz atrakcyjność turystyczną. Projekty dotyczące modernizacji Izby Regionalnej, budowy Gminnego Centrum Kultury oraz renowacji zabytków służą zachowaniu i udostępnieniu lokalnego dziedzictwa, ale również stworzeniu nowoczesnych przestrzeni spotkań, warsztatów, wydarzeń kulturalnych, edukacji regionalnej i aktywności społecznej. Izba Regionalna ma pełnić funkcję ochrony i prezentacji lokalnego dziedzictwa, edukacji historycznej, wzmacniania tożsamości lokalnej oraz promocji gminy, natomiast Gminne Centrum Kultury ma być miejscem organizacji wydarzeń, zajęć, warsztatów, kół zainteresowań oraz integracji mieszkańców.

Kultura i dziedzictwo mają w tym celu znaczenie szersze niż wyłącznie infrastrukturalne. W gminie wiejskiej, w której występuje rozproszenie osadnicze, proces starzenia się mieszkańców oraz

migracje młodych osób, instytucje kultury i miejsca aktywności społecznej mogą pełnić funkcję integrującą, edukacyjną i wspólnotową. Wzmacniają przywiązanie do miejsca zamieszkania, umożliwiają przekazywanie lokalnych tradycji, tworzą przestrzeń dla organizacji pozarządowych i grup nieformalnych oraz podnoszą atrakcyjność gminy jako miejsca życia, wypoczynku i uczestnictwa w kulturze.

Piątym elementem celu jest wzmacnianie organizacji pozarządowych i podmiotów ekonomii społecznej. Diagnoza wskazuje, że na terenie gminy działają organizacje społeczne, przedsiębiorstwa społeczne, kluby seniora i inicjatywy wspierające osoby z niepełnosprawnościami oraz osoby starsze. Jest to ważny zasób lokalny, który należy rozwijać, ponieważ organizacje pozarządowe i podmioty ekonomii społecznej mogą uzupełniać działania samorządu w zakresie usług społecznych, integracji, aktywizacji i wsparcia osób zagrożonych wykluczeniem. Projekty dotyczące poprawy bazy lokalowej NGO i PES, rozwijania współpracy z nimi w realizacji zadań publicznych oraz pomocy w pozyskiwaniu środków zewnętrznych wzmacniają lokalny kapitał społeczny i zwiększają zdolność gminy do realizacji usług blisko mieszkańców.

Cel strategiczny III jest silnie powiązany z celem strategicznym I, ponieważ rozwój usług społecznych, edukacji, kultury i aktywizacji zawodowej tworzy podstawę dla rozwoju lokalnej gospodarki. Lepsze kwalifikacje mieszkańców, aktywizacja osób bezrobotnych, wsparcie młodzieży, rozwój kompetencji społecznych oraz silniejsze organizacje lokalne zwiększają potencjał rynku pracy, przedsiębiorczości i inicjatyw oddolnych. Z drugiej strony rozwój gospodarczy i turystyczny przewidziany w celu strategicznym I może tworzyć nowe możliwości zatrudnienia, samozatrudnienia i działalności społeczno-gospodarczej.

Powiązanie z celem strategicznym II dotyczy przede wszystkim infrastruktury i przestrzeni. Usługi społeczne, edukacyjne, kulturalne i sportowe wymagają odpowiednich budynków, dostępnych przestrzeni publicznych, efektywnej energetycznie infrastruktury, terenów rekreacyjnych oraz dobrego stanu środowiska. Modernizacja świetlic, remiz, parków, terenów wokół świetlic, zielonych miejsc wypoczynku oraz rozwój infrastruktury energetycznej i komunalnej wzmacniają możliwość prowadzenia działań społecznych, edukacyjnych i kulturalnych. Cel II tworzy więc materialne i środowiskowe warunki dla pełnej realizacji celu III.

Cel strategiczny III pozostaje również w ścisłym związku z celem strategicznym IV. Rozwój usług społecznych i edukacyjnych wymaga sprawnej administracji, cyfryzacji, dostępności budynków publicznych, dobrej koordynacji działań i skutecznej współpracy z instytucjami, szkołami, organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami ekonomii społecznej. Cyfrowe usługi publiczne, podnoszenie kompetencji pracowników administracji i poprawa dostępności architektonicznej będą wzmacniały skuteczność działań społecznych, szczególnie wobec osób starszych, osób z niepełnosprawnościami i mieszkańców miejscowości oddalonych od centrum gminy.

Cel strategiczny III należy zatem traktować jako społeczny rdzeń Strategii Rozwoju Gminy Wojcieszków. Jego realizacja będzie wpływać na jakość życia mieszkańców, dostępność usług, poziom edukacji, aktywność zawodową, integrację społeczną, ochronę dziedzictwa i siłę lokalnych wspólnot. Jednocześnie cel ten wzmacnia pozostałe cele strategiczne, ponieważ rozwój infrastruktury, gospodarki, cyfryzacji i bezpieczeństwa będzie skuteczny tylko wtedy, gdy będzie służył mieszkańcom, odpowiadał na ich potrzeby i budował trwałe kapitał społeczny gminy.

Cel strategiczny IV

Sprawna, cyfrowa, dostępna i bezpieczna gmina

Cel strategiczny IV odnosi się do kwestii organizacyjnych i instytucjonalnych oraz obszaru bezpieczeństwa Gminy Wojcieszków. Jego istotą jest wzmocnienie zdolności samorządu do skutecznego świadczenia usług publicznych, reagowania na potrzeby mieszkańców, zarządzania rozwojem, wdrażania projektów oraz zapewniania mieszkańcom bezpieczeństwa w warunkach rosnących zagrożeń i zmienności społecznej, technologicznej, klimatycznej i geopolitycznej. Cel ten ma charakter przekrojowy, ponieważ sprawna administracja, dostępność usług, cyfryzacja oraz odporność kryzysowa warunkują skuteczną realizację wszystkich pozostałych celów strategii.

Diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej gminy wskazuje, że Wojcieszków jest gminą wiejską o rozproszonej strukturze osadniczej i stosunkowo niewielkiej liczbie mieszkańców. Taki układ przestrzenny powoduje, że dostęp do usług publicznych nie zawsze jest równomierny i wymaga rozwijania narzędzi, które ułatwią mieszkańcom kontakt z administracją bez konieczności osobistego dojazdu do urzędu. Z tego względu cyfryzacja usług publicznych nie powinna być traktowana wyłącznie jako modernizacja techniczna, lecz jako sposób poprawy dostępności usług, skrócenia czasu obsługi mieszkańców, ograniczenia barier komunikacyjnych oraz zwiększenia przejrzystości działania administracji.

Pierwszy wymiar celu strategicznego IV dotyczy cyfryzacji usług publicznych oraz rozwoju kompetencji cyfrowych mieszkańców. Odpowiadają mu projekty związane z wdrożeniem e-usług publicznych dla mieszkańców oraz utworzeniem Klubu Rozwoju Cyfrowego. Wdrożenie e-usług zakłada rozbudowę systemów e-urzędu, umożliwiającym m.in. składanie wniosków online, elektroniczne płatności, dostęp do informacji publicznej oraz integrację ze skrzynką e-Doręczeń i usługami mObywatel. Uzupełnieniem infrastruktury cyfrowej ma być Klub Rozwoju Cyfrowego, skierowany szczególnie do osób 50+, którego celem będzie praktyczna pomoc w korzystaniu z profilu zaufanego, e-Doręczeń, e-recept, portalu podatkowego, aplikacji urzędowych, mobilnych i bankowości internetowej.

Takie ujęcie cyfryzacji jest szczególnie istotne w kontekście starzenia się społeczności lokalnej oraz ryzyka wykluczenia cyfrowego części mieszkańców. W strategii podkreślono potrzebę rozwoju usług cyfrowych, cyberbezpieczeństwa oraz kompetencji cyfrowych mieszkańców i pracowników administracji, przy szczególnym uwzględnieniu osób starszych, mieszkańców miejscowości peryferyjnych i osób mających ograniczony dostęp do usług elektronicznych. Cel strategiczny IV łączy więc inwestycje technologiczne z działaniami edukacyjnymi i społecznymi, ponieważ sama dostępność narzędzi cyfrowych nie wystarczy, jeżeli mieszkańcy nie będą potrafili z nich bezpiecznie i samodzielnie korzystać.

Drugim elementem celu jest poprawa dostępności budynków publicznych oraz jakości funkcjonowania administracji samorządowej. Projekt dotyczący poprawy dostępności architektonicznej budynków użyteczności publicznej obejmuje szkoły podstawowe, świetlice wiejskie i remizy strażackie, w tym wykonanie podjazdów, poręczy i oznakowania miejsc. Ma to bezpośrednie znaczenie dla osób ze szczególnymi potrzebami, w tym osób starszych, osób z niepełnosprawnościami, rodzin z małymi dziećmi oraz mieszkańców czasowo ograniczonych ruchowo. Dostępność należy rozumieć szeroko: jako możliwość realnego korzystania z usług publicznych, edukacyjnych, społecznych, kulturalnych i administracyjnych.

Poprawa jakości funkcjonowania administracji obejmuje również podnoszenie kompetencji pracowników samorządu gminnego. Jest to szczególnie ważne w kontekście rosnącej złożoności zadań gminy, zmian prawnych, wymagań dotyczących funduszy zewnętrznych, zamówień publicznych, ochrony danych, obsługi mieszkańców, cyfryzacji i zarządzania projektami. W diagnozie wskazano, że wzmacnianie kompetencji instytucji publicznych jest warunkiem skutecznego wdrażania Strategii Rozwoju Gminy Wojcieszków, w tym lepszego przygotowania i realizacji projektów, rozwoju kompetencji cyfrowych, prawnych, finansowych i organizacyjnych oraz skuteczniejszego korzystania z dostępnych źródeł finansowania.

Trzecim wymiarem celu strategicznego IV jest wzmacnianie bezpieczeństwa mieszkańców, potencjału OSP i odporności gminy na sytuacje kryzysowe. W ostatnich latach znaczenie tego obszaru wyraźnie wzrosło. Dotyczy to zarówno zagrożeń klimatycznych, takich jak susza, ekstremalne zjawiska pogodowe i ryzyko lokalnych podtopień, jak również zagrożeń infrastrukturalnych, energetycznych, geopolitycznych i organizacyjnych. W strategii wskazano, że nowe uwarunkowania powodują konieczność wzmacniania zdolności gminy do reagowania na sytuacje nadzwyczajne, awarie infrastruktury, ekstremalne zjawiska pogodowe, zagrożenia energetyczne, cyberzagrożenia oraz inne sytuacje kryzysowe.

Projekty przypisane do tego celu tworzą spójny pakiet działań w zakresie odporności lokalnej. Obejmują zabezpieczenie awaryjnych źródeł wody i budowę nowych zbiorników, zakup pojazdów ratowniczo-gaśniczych oraz doposażenie jednostek OSP, remont budynków jednostek OSP, rozbudowę i modernizację budynku OSP w Świderkach z możliwością pełnienia funkcji schronu, a także zakup i montaż systemu powiadomień ostrzegających mieszkańców przed niebezpieczeństwem, przystosowanie świetlic i szkół do przyjęcia mieszkańców w sytuacjach kryzysowych oraz szkolenia i edukację mieszkańców w zakresie bezpieczeństwa. Zakres tych projektów pokazuje, że bezpieczeństwo rozumiane jest nie tylko jako reagowanie służb ratowniczych, ale także jako przygotowanie infrastruktury, procedur, zasobów, systemów ostrzegania i świadomości mieszkańców.

Cel strategiczny IV jest silnie powiązany z celem strategicznym I, ponieważ rozwój przedsiębiorczości, turystyki i atrakcyjności inwestycyjnej wymaga sprawnej administracji, szybkiej obsługi mieszkańców i przedsiębiorców, przejrzystych procedur, cyfrowego dostępu do informacji oraz zdolności gminy do przygotowywania i realizacji projektów rozwojowych. E-usługi, kompetentni pracownicy samorządowi i uporządkowane procesy administracyjne mogą ułatwiać prowadzenie działalności gospodarczej, obsługę inwestorów, rozwój targowiska, inkubatora przedsiębiorczości, terenów inwestycyjnych oraz działań promujących gminę.

Powiązanie z celem strategicznym II dotyczy przede wszystkim zarządzania infrastrukturą i odpornością środowiskową. Modernizacja energetyczna, gospodarka wodno-ściekowa, gospodarka odpadami, zielona infrastruktura i działania adaptacyjne wymagają sprawnego przygotowania dokumentacji, pozyskiwania środków zewnętrznych, nadzoru nad inwestycjami i długofalowego utrzymania infrastruktury. Jednocześnie bezpieczeństwo kryzysowe, awaryjne źródła wody, systemy ostrzegania oraz przygotowanie budynków publicznych do sytuacji nadzwyczajnych wzmacniają odporność infrastrukturalną i środowiskową gminy.

Cel strategiczny IV pozostaje również w ścisłym związku z celem strategicznym III, ponieważ dostępne budynki publiczne, cyfrowe usługi, sprawna administracja i bezpieczeństwo mieszkańców warunkują skuteczne świadczenie usług społecznych, edukacyjnych, zdrowotnych,

rehabilitacyjnych, kulturalnych i integracyjnych. Osoby starsze, osoby z niepełnosprawnościami, rodziny, dzieci i młodzież będą mogły w większym stopniu korzystać z infrastruktury i usług publicznych, jeżeli budynki będą dostępne, procedury czytelne, kontakt z urzędem łatwiejszy, a mieszkańcy lepiej przygotowani do korzystania z narzędzi cyfrowych.

Cel strategiczny IV pełni więc funkcję zarządczą, organizacyjną i „ochronną” wobec całej strategii. Nie jest wyłącznie celem administracyjnym, lecz warunkiem skutecznego wdrażania pozostałych kierunków rozwoju. Sprawna, cyfrowa, dostępna i bezpieczna gmina będzie lepiej przygotowana do obsługi mieszkańców, prowadzenia inwestycji, współpracy z partnerami, pozyskiwania środków zewnętrznych, reagowania na kryzysy oraz zapewniania wysokiej jakości usług publicznych. Dzięki temu cel strategiczny IV wzmacnia trwałość efektów wszystkich pozostałych celów i zwiększa zdolność Gminy Wojcieszków do prowadzenia odpowiedzialnej, nowoczesnej i odpornej polityki rozwoju.

15. OCZEKIWANE REZULTATY PLANOWANYCH DZIAŁAŃ ORAZ WSKAŹNIKI ICH OSIĄGNIĘCIA

Zgodnie z art. 10e ust. 3 pkt 3 ustawy o samorządzie gminnym strategia rozwoju gminy określa oczekiwane rezultaty planowanych działań, w tym w wymiarze przestrzennym oraz wskaźniki ich osiągnięcia. Oczekiwane rezultaty to wszelkie przewidywane skutki wdrażania strategii, dla których określono odpowiednie wskaźniki służące monitorowaniu postępów realizacji strategii.

Określając poniższe rezultaty i wskaźniki planowanych celów operacyjnych (kierunków działań) uwzględniono następujące uwarunkowania:

- możliwości prawne, organizacyjne i finansowe gminy,
- plany inwestycyjne samorządu gminy oraz oczekiwania interesariuszy,
- dostępność danych na potrzeby monitoringu wskaźników,
- dobre praktyki projektowe i wdrożeniowe,
- uwarunkowania wynikające ze Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030 oraz Polityki spójności UE.

CEL STRATEGICZNY I

Wzmacnianie lokalnej gospodarki, przedsiębiorczości, turystyki i dostępności komunikacyjnej gminy

Cel operacyjny 1.1.

Tworzenie warunków dla rozwoju przedsiębiorczości, inwestycji i lokalnego obrotu gospodarczego.

Rezultaty:

- Zwiększenie dostępności przygotowanych terenów pod działalność inwestycyjną i gospodarczą.
- Wzmocnienie systemu wsparcia dla osób planujących rozpoczęcie działalności gospodarczej oraz początkujących przedsiębiorców.
- Rozwój lokalnych kanałów sprzedaży, promocji produktów i usług oraz obrotu gospodarczego.
- Zwiększenie dostępności instrumentów organizacyjnych, doradczych i podatkowych wspierających lokalną przedsiębiorczość.

Wskaźniki produktu:

- Powierzchnia terenów inwestycyjnych objętych przygotowaniem lub uzbrojeniem.
- Liczba utworzonych inkubatorów przedsiębiorczości.
- Powierzchnia utworzonych lub wyposażonych przestrzeni biurowych, szkoleniowych, doradczych lub warsztatowych w ramach inkubatora.
- Liczba zorganizowanych szkoleń, warsztatów lub spotkań doradczych dla mieszkańców i przedsiębiorców.
- Liczba osób objętych szkoleniami lub doradztwem z zakresu przedsiębiorczości, zakładania i prowadzenia działalności gospodarczej oraz pozyskiwania środków zewnętrznych.
- Liczba opracowanych analiz dotyczących możliwości wprowadzenia ulg podatkowych i preferencji dla przedsiębiorców.
- Liczba wprowadzonych lub zaktualizowanych lokalnych instrumentów wsparcia podatkowego i opłat lokalnych dla przedsiębiorców.
- Powierzchnia utwardzonego lub zagospodarowanego terenu targowiska.

Cel operacyjny 1.2.

Rozwój infrastruktury i usług turystycznych opartych na lokalnych walorach przyrodniczych, kulturowych i rekreacyjnych.

Rezultaty:

- Zwiększenie dostępności infrastruktury obsługi ruchu turystycznego i rekreacyjnego.
- Lepsze wykorzystanie walorów turystycznych, przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych gminy.
- Rozwój zorganizowanej oferty aktywnego wypoczynku, w tym turystyki kajakowej, pieszej, rowerowej i edukacyjno-przyrodniczej.
- Poprawa jakości informacji turystycznej oraz rozpoznawalności lokalnych atrakcji.

Wskaźniki produktu:

- Liczba budynków zaadaptowanych na cele turystyczne, informacyjne lub rekreacyjno-wypoczynkowe.
- Powierzchnia budynków objętych robotami budowlanymi, modernizacyjnymi lub adaptacyjnymi na cele turystyczne.
- Liczba utworzonych punktów informacji turystycznej.
- Powierzchnia terenu zagospodarowanego wokół obiektów turystycznych.
- Liczba wykonanych elementów wyposażenia lub infrastruktury towarzyszącej dla obsługi ruchu turystycznego.
- Liczba zorganizowanych spływów kajakowych.
- Długość wyznaczonych, oznakowanych lub wybudowanych szlaków pieszych, rowerowych i edukacyjno-przyrodniczych.

Cel operacyjny 1.3.

Poprawa stanu, funkcjonalności i dostępności lokalnego układu drogowego.

Rezultaty:

- Uporządkowanie stanu prawnego dróg gminnych i poprawa możliwości realizacji inwestycji drogowych.
- Poprawa stanu technicznego dróg gminnych i powiatowych istotnych dla dostępności wewnętrznej i zewnętrznej gminy.
- Zwiększenie bezpieczeństwa uczestników ruchu drogowego, w tym pieszych i rowerzystów.
- Poprawa powiązań komunikacyjnych między miejscowościami, obiektami usługowymi, terenami inwestycyjnymi, miejscami rekreacji i podstawową infrastrukturą publiczną.

Wskaźniki produktu:

- Liczba wykonanych pomiarów geodezyjnych dotyczących dróg i /lub podziałów nieruchomości pod drogi.
- Liczba działek lub odcinków dróg objętych regulacją stanu prawnego.
- Długość dróg gminnych objętych remontem, przebudową lub modernizacją.
- Długość dróg powiatowych objętych remontem, przebudową lub modernizacją.
- Długość wybudowanej lub zmodernizowanej infrastruktury pieszej.
- Długość wybudowanej lub zmodernizowanej infrastruktury rowerowej i pieszo-rowerowej.
- Liczba wykonanych elementów poprawiających bezpieczeństwo ruchu drogowego, w tym przejść, oznakowania, poboczy, odwodnienia, oświetlenia lub urządzeń bezpieczeństwa ruchu.

CEL STRATEGICZNY II

Rozwój nowoczesnej, odpornej i przyjaznej środowisku infrastruktury gminnej

Cel operacyjny 2.1.

Poprawa efektywności energetycznej i rozwój odnawialnych źródeł energii

Rezultaty:

- Poprawa efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznej na terenie gminy.
- Zmniejszenie kosztów eksploatacji obiektów publicznych, w szczególności urzędu, remiz strażackich i świetlic wiejskich.
- Zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii w budynkach publicznych i gospodarstwach domowych.
- Ograniczenie emisji zanieczyszczeń powietrza pochodzących z nieefektywnych źródeł ciepła i energii.

Wskaźniki produktu:

- Liczba budynków użyteczności publicznej objętych modernizacją energetyczną.
- Liczba wykonanych audytów energetycznych dla budynków publicznych.
- Liczba zmodernizowanych lub wymienionych źródeł ciepła w obiektach publicznych.
- Liczba budynków i obiektów publicznych w których wykonano odnawialne źródła energii.
- Liczba gospodarstw domowych objętych montażem odnawialnych źródeł energii.

Cel operacyjny 2.2.

Rozwój gospodarki wodno-ściekowej oraz poprawa jakości gospodarowania odpadami

Rezultaty:

- Poprawa bezpieczeństwa zaopatrzenia mieszkańców w wodę.
- Zwiększenie dostępności infrastruktury wodociągowej i kanalizacyjnej na terenie gminy.
- Ograniczenie presji ścieków bytowych na środowisko, w szczególności na gleby, wody powierzchniowe i podziemne.
- Poprawa jakości funkcjonowania systemu selektywnej zbiórki odpadów komunalnych.

Wskaźniki produktu:

- Liczba wybudowanych studni głębinowych na potrzeby ujęcia wody.
- Długość wybudowanej lub rozbudowanej sieci wodociągowej.
- Liczba gospodarstw domowych uzyskujących możliwość podłączenia do sieci wodociągowej..
- Długość wybudowanej sieci kanalizacyjnej.
- Liczba gospodarstw domowych objętych budową przydomowych oczyszczalni ścieków.
- Liczba zmodernizowanych Punktów Selektywnego Zbierania Odpadów Komunalnych.

Cel operacyjny 2.3.**Kształtowanie zielonych, funkcjonalnych i rekreacyjnych przestrzeni publicznych oraz rozwój postaw ekologicznych****Rezultaty:**

- Poprawa jakości, estetyki i funkcjonalności przestrzeni publicznych w miejscowościach gminy.
- Zwiększenie dostępności zielonych miejsc wypoczynku, rekreacji i integracji mieszkańców.
- Wzmocnienie funkcji społecznych, rekreacyjnych i turystycznych parków, skwerów, zieleńców oraz terenów wokół świetlic wiejskich.
- Wzrost świadomości ekologicznej dzieci, młodzieży i mieszkańców gminy.

Wskaźniki produktu:

- Liczba parków objętych modernizacją.
- Liczba skwerów, zieleńców, placów lub innych zielonych miejsc wypoczynku objętych modernizacją.
- Powierzchnia terenów zielonych i rekreacyjnych objętych zagospodarowaniem.
- Powierzchnia utwardzonych lub zagospodarowanych terenów wokół świetlic wiejskich.
- Liczba zorganizowanych zajęć, konkursów, prelekcji lub spacerów edukacyjnych z zakresu ekologii.
- Liczba uczniów uczestniczących w działaniach edukacji ekologicznej.

CEL STRATEGICZNY III**Poprawa jakości życia mieszkańców poprzez rozwój usług społecznych, edukacji, kultury i aktywności lokalnej****Cel operacyjny 3.1.****Rozwój dostępnych usług zdrowotnych, rehabilitacyjnych, opiekuńczych i integracyjnych****Rezultaty:**

- Zwiększenie dostępności usług rehabilitacyjnych dla mieszkańców gminy.
- Rozwój lokalnej infrastruktury służącej świadczeniu usług społecznych, zdrowotnych, opiekuńczych i integracyjnych.
- Wzmocnienie wsparcia dla osób starszych, osób z niepełnosprawnościami, osób przewlekle chorych, rodzin i opiekunów.
- Ograniczenie zjawiska samotności, izolacji społecznej i wykluczenia mieszkańców wymagających szczególnego wsparcia.

Wskaźniki produktu:

- Liczba budynków dostosowanych lub zaadaptowanych na cele rehabilitacyjne, społeczne, opiekuńcze lub integracyjne.
- Liczba uruchomionych lub rozwijanych usług rehabilitacyjnych, opiekuńczych, integracyjnych lub aktywizacyjnych.
- Liczba programów aktywizacyjnych, społecznych, zdrowotnych lub wspierających realizowanych w ramach CUS.
- Liczba osób objętych usługami rehabilitacyjnymi, społecznymi, opiekuńczymi, integracyjnymi lub aktywizacyjnymi.

Cel operacyjny 3.2.**Wyrównywanie szans edukacyjnych oraz rozwój infrastruktury edukacyjnej i sportowej dzieci i młodzieży****Rezultaty:**

- Poprawa warunków edukacji przedszkolnej i szkolnej na terenie gminy.
- Zwiększenie dostępności infrastruktury edukacyjnej dla dzieci i uczniów ze szczególnymi potrzebami.

- Rozszerzenie możliwości prowadzenia zajęć specjalistycznych, integracyjnych, dodatkowych i rozwijających kompetencje dzieci i młodzieży.
- Poprawa dostępu dzieci i młodzieży do infrastruktury sportowej i rekreacyjnej.

Wskaźniki produktu:

- Liczba placówek wychowania przedszkolnego lub szkół objętych modernizacją, doposażeniem lub dostosowaniem do potrzeb osób ze szczególnymi potrzebami.
- Liczba nauczycieli lub pracowników oświaty objętych doskonaleniem zawodowym.
- Liczba wybudowanych lub zmodernizowanych obiektów sportowych przy szkołach lub na potrzeby dzieci i młodzieży.
- Liczba dzieci i uczniów korzystających z nowej, zmodernizowanej lub doposażonej infrastruktury edukacyjnej i sportowej.

Cel operacyjny 3.3.**Aktywizacja zawodowa mieszkańców i przeciwdziałanie wykluczeniu z rynku pracy****Rezultaty:**

- Zwiększenie aktywności zawodowej osób bezrobotnych, wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym.
- Poprawa kwalifikacji zawodowych mieszkańców znajdujących się w trudnej sytuacji na rynku pracy.
- Zwiększenie szans osób bezrobotnych i długotrwale bezrobotnych na podjęcie zatrudnienia lub powrót na rynek pracy.

Wskaźniki produktu:

- Liczba zrealizowanych programów lub działań aktywizacji zawodowej.
- Liczba zorganizowanych szkoleń zawodowych dla osób bezrobotnych, wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym.
- Liczba osób objętych szkoleniami zawodowymi, doradztwem, stażami lub innymi formami aktywizacji zawodowej.
- Liczba zorganizowanych staży lub praktyk zawodowych.
- Liczba osób, które ukończyły udział w działaniach aktywizacji zawodowej.

Cel operacyjny 3.4. Ochrona dziedzictwa kulturowego, rozwój oferty kulturalnej i wzmocnianie tożsamości lokalnej**Rezultaty:**

- Poprawa stanu infrastruktury służącej ochronie i eksponowaniu lokalnego dziedzictwa kulturowego.
- Rozwój nowoczesnej i dostępnej oferty kulturalnej, edukacyjnej, warsztatowej i integracyjnej dla mieszkańców.
- Wzmocnienie lokalnej tożsamości, pamięci historycznej oraz promocji tradycji gminy.
- Zwiększenie możliwości organizacji wydarzeń kulturalnych, społecznych i edukacyjnych.

Wskaźniki produktu:

- Liczba obiektów kultury lub dziedzictwa lokalnego objętych robotami budowlanymi, modernizacyjnymi lub konserwatorskimi.
- Liczba wybudowanych lub zmodernizowanych obiektów służących działalności kulturalnej i społecznej.
- Powierzchnia terenu zagospodarowanego wokół obiektów kultury lub dziedzictwa lokalnego.
- Liczba zabytków lub obiektów wpisanych do rejestru zabytków objętych działaniami renowacyjnymi.

Cel operacyjny 3.5.**Wzmacnianie aktywności społecznej, organizacji pozarządowych i podmiotów ekonomii społecznej****Rezultaty:**

- Poprawa warunków lokalowych i organizacyjnych dla działalności organizacji pozarządowych oraz podmiotów ekonomii społecznej.
- Zwiększenie udziału NGO i PES w realizacji zadań publicznych oraz usług społecznych na terenie gminy.
- Wzmocnienie zdolności organizacji społecznych do pozyskiwania środków zewnętrznych i realizacji projektów.
- Rozwój współpracy między samorządem, organizacjami pozarządowymi, podmiotami ekonomii społecznej i mieszkańcami.

Wskaźniki produktu:

- Liczba obiektów lub pomieszczeń udostępnionych, dostosowanych, wyremontowanych albo doposażonych na potrzeby NGO i PES.
- Liczba organizacji pozarządowych lub podmiotów ekonomii społecznej korzystających z poprawionej bazy lokalowej lub wyposażenia.
- Liczba zadań publicznych zleconych do realizacji NGO lub PES.
- Liczba organizacji i podmiotów ekonomii społecznej objętych wsparciem doradczym, organizacyjnym lub projektowym.
- Liczba przygotowanych wniosków, projektów lub inicjatyw NGO i PES przy wsparciu gminy.

CEL STRATEGICZNY IV**Sprawna, cyfrowa, dostępna i bezpieczna gmina****Cel operacyjny 4.1.****Cyfryzacja usług publicznych oraz rozwój kompetencji cyfrowych mieszkańców****Rezultaty:**

- Zwiększenie dostępności usług publicznych świadczonych drogą elektroniczną.
- Usprawnienie komunikacji mieszkańców z urzędem oraz ograniczenie konieczności osobistego załatwiania spraw administracyjnych.
- Poprawa kompetencji cyfrowych mieszkańców, w szczególności osób starszych i zagrożonych wykluczeniem cyfrowym.
- Zwiększenie wykorzystania narzędzi cyfrowych w codziennym korzystaniu z usług publicznych, zdrowotnych, finansowych i administracyjnych.

Wskaźniki produktu:

- Liczba wdrożonych lub rozbudowanych e-usług publicznych.
- Liczba systemów, modułów lub aplikacji urzędowych objętych wdrożeniem, rozbudową albo integracją.
- Liczba usług zintegrowanych z e-Doręczeniami, mObywatelem lub innymi platformami administracji publicznej.
- Liczba utworzonych Klubów Rozwoju Cyfrowego.
- Liczba zorganizowanych szkoleń, warsztatów lub konsultacji z zakresu kompetencji cyfrowych.
- Liczba mieszkańców objętych wsparciem edukacyjnym lub doradczym w zakresie korzystania z usług cyfrowych.

Cel operacyjny 4.2.**Poprawa dostępności budynków publicznych oraz jakości funkcjonowania administracji samorządowej****Rezultaty:**

- Poprawa dostępności architektonicznej budynków użyteczności publicznej dla osób ze szczególnymi potrzebami.
- Zwiększenie komfortu i bezpieczeństwa korzystania z obiektów publicznych przez mieszkańców.
- Podniesienie jakości obsługi mieszkańców i przedsiębiorców przez administrację samorządową.
- Wzmocnienie kompetencji pracowników samorządu gminy w zakresie prawa, finansów, zamówień publicznych, funduszy zewnętrznych, cyfryzacji i obsługi klienta.

Wskaźniki produktu:

- Liczba obiektów i budynków użyteczności publicznej objętych działaniami poprawiającymi dostępność architektoniczną.
- Liczba pracowników administracji objętych szkoleniami, warsztatami lub innymi formami doskonalenia zawodowego.
- Liczba zrealizowanych szkoleń specjalistycznych, branżowych, kierowniczych lub z zakresu kompetencji miękkich.
- Liczba obszarów funkcjonowania urzędu objętych działaniami podnoszącymi jakość obsługi mieszkańców.

Cel operacyjny 4.3.**Wzmacnianie bezpieczeństwa mieszkańców, potencjału OSP i odporności gminy na sytuacje kryzysowe****Rezultaty:**

- Zwiększenie gotowości gminy do reagowania na sytuacje kryzysowe, awarie i zagrożenia nadzwyczajne.
- Poprawa bezpieczeństwa mieszkańców poprzez rozwój systemów ostrzegania, alarmowania i edukacji kryzysowej.
- Wzmocnienie potencjału operacyjnego jednostek OSP działających na terenie gminy.
- Poprawa dostępności infrastruktury mogącej pełnić funkcje ochronne, ratownicze lub wsparcia mieszkańców w sytuacjach kryzysowych.

Wskaźniki produktu:

- Liczba wybudowanych, zmodernizowanych lub wyposażonych awaryjnych źródeł wody lub zbiorników na potrzeby bezpieczeństwa i reagowania kryzysowego.
- Liczba zakupionych pojazdów ratowniczo-gaśniczych dla jednostek OSP.
- Liczba jednostek OSP wyposażonych w sprzęt, ubrania specjalistyczne lub wyposażenie ratownicze.
- Liczba obiektów publicznych przystosowanych do pełnienia funkcji wsparcia mieszkańców w sytuacjach kryzysowych.
- Liczba przeprowadzonych szkoleń, spotkań edukacyjnych lub działań informacyjnych dotyczących bezpieczeństwa i zachowania w sytuacjach kryzysowych.

16. ANALIZA FUNKCJONALNO – PRZESTRZENNA

16.1. USTALENIA KRAJOWYCH I REGIONALNYCH DOKUMENTÓW STRATEGICZNYCH I PLANISTYCZNYCH

Zgodnie z obowiązującym w Polsce modelem programowania oraz zarządzania rozwojem, dokumentami będącymi podstawą prowadzenia polityki rozwoju na poziomie regionalnym są: strategia rozwoju wraz z planem zagospodarowania przestrzennego województwa, które stanowią ramy dla realizacji polityk rozwojowych.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego (PZPWL) jest dokumentem o charakterze długookresowym, stanowiącym element krajowego systemu planowania przestrzennego. Określa on zasady i kierunki kształtowania struktury funkcjonalno-przestrzennej regionu oraz działania służące realizacji ponadlokalnych celów publicznych, stanowiąc formalną i merytoryczną płaszczyznę odniesienia dla podejmowanych decyzji przestrzennych.

Biorąc pod uwagę wyznaczone w PZPWL obszary funkcjonalne o znaczeniu ponadregionalnym, Gmina Wojcieszków została zakwalifikowana do wiejskich obszarów funkcjonalnych wymagających wsparcia procesów rozwojowych. Obszary wiejskie wymagające wsparcia procesów rozwojowych to obszary o utrudnionym dostępie do ośrodka wojewódzkiego i ośrodków subregionalnych oraz o słabo rozwiniętej sieci mniejszych miast. Obszary te w znikomym stopniu uczestniczą we współczesnych procesach rozwojowych kraju. Oferują niedochodowe miejsca pracy, głównie w niewyspecjalizowanym rolnictwie oraz uzupełniająco w innych sferach gospodarki, dodatkowo narażone są na wahania sezonowe (turystyka) i zagrożone likwidacją w warunkach dekonunktury. Duża część mieszkańców jest nieaktywna zawodowo ze względu na zaburzoną strukturę demograficzną (emigracja zarobkowa), wynikającą również z braku alternatywnych źródeł dochodów (ukryte bezrobocie strukturalne na wsi). Obszary te charakteryzują się również dużym zróżnicowaniem przyrodniczych warunków produkcji rolnej, a także niekorzystną strukturą agrarną gospodarstw. PZPWL wskazuje dla tego obszaru następujące cele rozwoju zagospodarowania przestrzennego:

- wzmocnienie powiązań funkcjonalnych (transportowych, teleinformatycznych, społeczno – gospodarczych) z lokalnymi ośrodkami rozwoju,
- stworzenie warunków dla rozwoju przedsiębiorczości związanej z produkcją rolną i walorów środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego w turystyce.

Ponadto Gmina Wojcieszków należy do regionalnego obszaru funkcjonalnego Dolny Wieprz, obejmującego dolinę Wieprza wraz z przylegającymi do niej terenami na odcinku od miejscowości Rokitno do miejscowości Bobrowniki. Obszar ten jest prawie w całości położony na Nizinie Południowopodlaskiej. Charakterystyczną cechą jego krajobrazu, a zarazem formą użytkowania terenu, są liczne stawy w pradolinie Wieprza i dolinach jej dopływów, z największym w województwie kompleksem stawów w dolinie Tyśmienicy w Gminie Siemień. Dominująca przewaga gleb w kompleksach żytnych (V, VI, VII) decyduje o niskiej jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej, co ogranicza dobór roślin uprawnych. Walory krajobrazowe doliny dolnego Wieprza opierają się na kompozycji elementów kulturowych i naturalnych, tworzących unikalny krajobraz

osiedleńczo-nadrzeczny. Priorytetem rozwojowym obszaru funkcjonalnego Dolny Wieprz jest optymalne wykorzystanie warunków przestrzennych dla rozwoju gospodarki rybackiej.

Dla obszaru tego, jako wiodące kierunki zagospodarowania PZPWL wskazuje:

- wykorzystanie rezerw obszarów ogroblowanych dla potrzeb gospodarki rybackiej,
- wykorzystanie gleb do uprawy roślin energetycznych,
- rozwój infrastruktury turystycznej (szlaki turystyczne, w tym wodny na Wieprzu) i usług obsługi turystyki,
- rozwój gospodarstw agroturystycznych i ekologicznych.

Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku (SRWL 2030) wyznacza kluczowe długoterminowe cele i kierunki rozwoju województwa lubelskiego i jest głównym dokumentem umożliwiającym racjonalne organizowanie działań i prowadzenie skoordynowanej polityki rozwoju. SRWL 2030 uwzględnia obszary strategicznej interwencji (OSI) o znaczeniu krajowym (miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze oraz obszary zagrożone trwałą marginalizacją) oraz definiuje OSI o znaczeniu regionalnym, które stanowią wyraz podjętej decyzji dotyczącej potrzeby szczególnego wsparcia realizacji wybranych kierunków działań. Przyjmując model zrównoważonego rozwoju, w tym policentryczny rozwój sieci osadniczej, w SRWL 2030 wskazuje się OSI obejmujące: obszary współpracy w strefach silnego oddziaływania miast – miejskie obszary funkcjonalne oraz strefy funkcjonalne, charakteryzujące się wspólnymi uwarunkowaniami i celami rozwojowymi, na których przewiduje się współpracę w układach ponadlokalnych – subregionalne obszary strategicznej interwencji.

Gmina Wojcieszków położona jest w granicach subregionalnego Podlaskiego OSI. Cechy wiodące obszaru to:

- położenie na kierunkach przebiegów krajowych i europejskich powiązań transportowych,
- dobrze rozwinięty sektor gospodarki obejmujący transport i gospodarkę magazynową wyraźnie wpływający na strukturę WDB,
- liczne obiekty stawowe, w tym przede wszystkim w pradolinie Wieprza i dolinach jego dopływów, które predestynują obszar do rozwoju gospodarki rybackiej,
- niska jakość rolniczej przestrzeni produkcyjnej, w tym przede wszystkim ze względu na dominującą przewagę słabych gleb,
- unikalny krajobraz osiedleńczo-nadrzeczny doliny dolnego Wieprza.

Priorytetem rozwoju przedmiotowego OSI jest gospodarcze wykorzystanie potencjału krajowych i europejskich korytarzy transportowych. Kierunki interwencji w tym OSI skupiają się na:

- rozwoju lokalnych specjalizacji rolnych m.in. w oparciu o odtworzenie historycznie ukształtowanych lub wykorzystanie nowych, niszowych kierunków produkcji,
- poprawie regionalnych i międzyregionalnych powiązań komunikacyjnych z uwzględnieniem szkieletowego układu dróg ekspresowych (S19, S17 i S12) oraz planowanej autostrady A2, w tym budowie obwodnic miast,
- poprawie regionalnych i międzyregionalnych połączeń kolejowych z uwzględnieniem Programu Kolejowego CPK Centralny Port Komunikacyjny,

- rozwoju lokalnych układów drogowych zapewniających dostęp do miejsc koncentracji podstawowych usług, a także infrastruktury sprzyjającej elektromobilności,
- stymulowaniu rozwoju lokalnej przedsiębiorczości,
- przeciwdziałaniu wykluczeniu transportowemu,
- wyprowadzaniu ze stanu kryzysowego zdegradowanych obszarów (w tym rewitalizacji),
- poprawie dostępności do świadczonych podstawowych usług społecznych,
- zwiększeniu dostępności usług telekomunikacyjnych świadczonych na poziomie lokalnym,
- wspieraniu usług publicznych służących rozwijaniu działalności kulturalnej, wzmacnianiu poczucia tożsamości lokalnej i budowie społeczeństwa obywatelskiego,
- wspieraniu działań na rzecz ochrony i kształtowania zasobów wodnych, w tym racjonalizacji wielkości poboru wody, rozwoju i modernizacji oczyszczalni ścieków, zwiększaniu małej retencji i renaturyzacji rzek,
- ochronie wartości przyrodniczych, w tym krajobrazu, siedlisk i bioróżnorodności,
- rozwijaniu sektora logistycznego,
- ochronie zasobów dziedzictwa kulturowego, w tym poprzez rozwijanie funkcji użytkowej obiektów kulturowych,
- wspieraniu działań i współpracy z właściwymi podmiotami na rzecz realizacji inwestycji sprzyjających pogłębianiu kontaktów międzyregionalnych, w tym w zakresie infrastruktury granicznej oraz poprawiającej dostępność do przejść granicznych.

16.2. POŁOŻENIE ORAZ PODSTAWOWE ELEMENTY ZAGOSPODAROWANIA

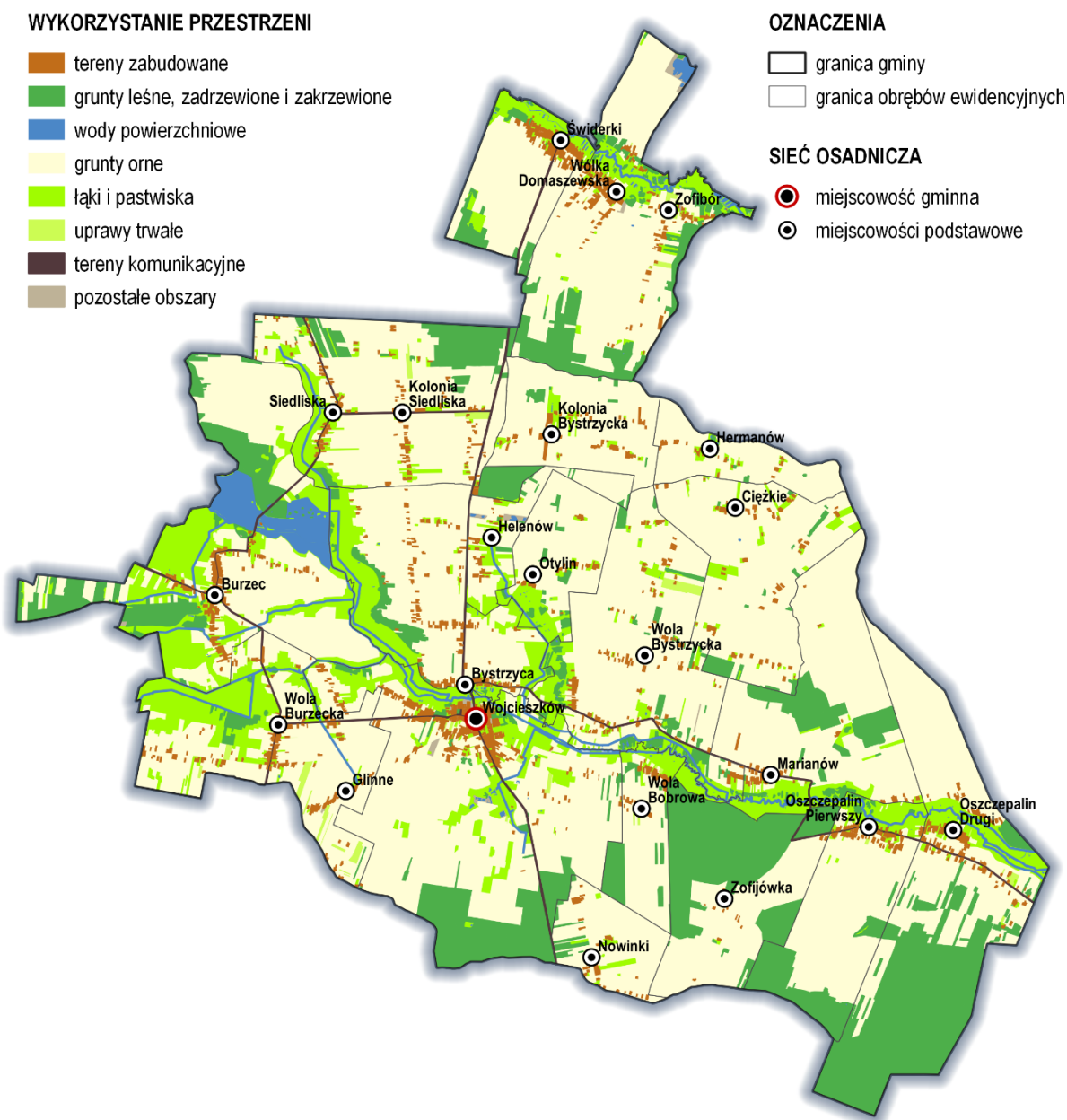
Gmina Wojcieszków jest gminą wiejską, położoną w północnej części województwa lubelskiego, w powiecie łukowskim. Powierzchnia administracyjna gminy wynosi 108,9 km², co stanowi 7,8% powierzchni powiatu łukowskiego oraz 0,4% powierzchni województwa lubelskiego.

Gmina podzielona jest na 22 sołectwa: Bystrzyca, Ciężkie, Ciężkie I, Glinne, Helenów, Hermanów, Kolonia Bystrzycka, Marianów, Nowinki, Oszczepalin Drugi, Oszczepalin Pierwszy, Otylin, Siedliska, Świderki, Wojcieszków, Wola Bobrowa, Wola Burzecka, Wola Bystrzycka, Wólka Domaszewska, Zofijówka, Zofibór.

Gmina Wojcieszków posiada charakter typowo rolniczy. Według ewidencji geodezyjnej największą część Gminy Wojcieszków stanowią użytki rolne, które zajmują 8 792 ha, czyli 80,7% jej powierzchni. Struktura użytkowania użytków rolnych wykazuje proporcje charakterystyczne dla obszarów wiejskich o charakterze rolniczym – zdecydowanie dominują grunty orne – 7 090 ha (80,6% powierzchni użytków rolnych), następnie łąki trwałe – 1 050 ha (11,9%), grunty rolne zabudowane – 361 ha (4,1%) oraz pastwiska trwałe – 131 ha (1,5%). W strukturze tej zwraca uwagę stosunkowo mały udział trwałych użytków zielonych. Koncentrują się one głównie w dolinach rzek. Sady w poszczególnych wsiach stanowią znikomy odsetek użytków rolnych bądź nie występują wcale. Grunty leśne w Gminie Wojcieszków zajmują powierzchnię 1 607 ha i pokrywają 14,6% obszaru gminy. Większe kompleksy leśne skoncentrowane są w południowo-

wschodniej części analizowanego terenu. Grunty zabudowane i zurbanizowane stanowią jedynie 3,1% (335 ha) obszaru gminy. W obrębie Gminy przeważa zabudowa zagrodowa i jednorodzinna.

Ryc. 14. Kierunki wykorzystania przestrzeni i sieć osadnicza Gminy Wojcieszków

Źródło: Opracowanie własne.

Gmina charakteryzuje się typową strukturą osadniczą dla obszarów wiejskich o rozproszonej zabudowie i dominującym rolniczym sposobie użytkowania terenu. Sieć osadnicza gminy tworzy policentryczny układ, w którym wyróżnić można jednostki o zróżnicowanej funkcji i hierarchii przestrzennej. Centralną jednostką osadniczą gminy jest ośrodek gminny – wieś Wojcieszków, położona na południe od doliny Małej Bystrzycy, w południowej części gminy. Wojcieszków stanowi główny punkt koncentracji funkcji obsługi obszaru gminy i jest kluczowym elementem jej struktury osadniczej. Funkcjonalnie z ośrodkiem gminnym powiązana jest wieś Bystrzyca, która choć oddzielona doliną Małej Bystrzycy, pozostaje z nim w ścisłych relacjach przestrzennych i społeczno-gospodarczych. W praktyce obie miejscowości tworzą wspólnie lokalny ośrodek

osadniczy, pełniący funkcję centrum obsługi dla okolicznych terenów wiejskich. Zlokalizowane są tu instytucje samorządowe, placówki edukacyjne, opieki zdrowotnej oraz podstawowe usługi handlowe i społeczne.

Pozostałe miejscowości gminy, pełnią funkcje pomocnicze i lokalne. W skład sieci osadniczej gminy, poza ośrodkiem gminnym, wchodzi duże wsie w zwartej zabudowie – Burzec, Wólka Domaszewska, Świderki. Mniej wyrazistą strukturą przestrzenną, odznaczają się wsie: Wola Burzecka, Siedliska, Oszczepalin Pierwszy, Oszczepalin Drugi. Są to jednostki osadnicze o charakterze rolniczym, z dominującą zabudową jednorodziną i zarodową oraz ograniczonym zakresem usług. Ich rola w strukturze przestrzennej polega głównie na zapewnieniu funkcji mieszkaniowej oraz obsługi lokalnych potrzeb społeczności wiejskich. Dużym rozproszeniem zabudowy oraz kolonijną zabudową charakteryzują się mniejsze miejscowości: Ciężkie, Glinne, Helenów, Hermanów, Kolonia Bystrzycka, Kolonia Siedliska, Marianów, Nowinki, Otylin, Wola Bystrzycka, Zofijówka, Zofibór.

Powiązania funkcjonalne pomiędzy jednostkami osadniczymi gminy oparte są na dostępności komunikacyjnej, przepływach ludności oraz lokalizacji usług publicznych. Główne ciągi komunikacyjne, w tym przede wszystkim droga wojewódzka nr 808 i drogi powiatowe nr: 1357L i 1220L tworzą ruszt komunikacyjny krzyżujący się w Wojcieszkowie i Bystrzycy, wzmacniając ich rolę jako lokalnego centrum. Wsie położone wzdłuż tych tras posiadają większy potencjał gospodarczy i lepszy dostęp do usług, co przekłada się na ich wyższą pozycję w hierarchii osadniczej. Jednostki peryferyjne, oddalone od głównych szlaków komunikacyjnych, wykazują słabsze powiązania funkcjonalne i przestrzenne, co wpływa na ich ograniczoną rolę w strukturze gminy. Niemniej jednak, pełnią one istotną funkcję w zachowaniu ciągłości przestrzennej i krajobrazowej obszaru wiejskiego, wspierając zrównoważony rozwój terytorialny.

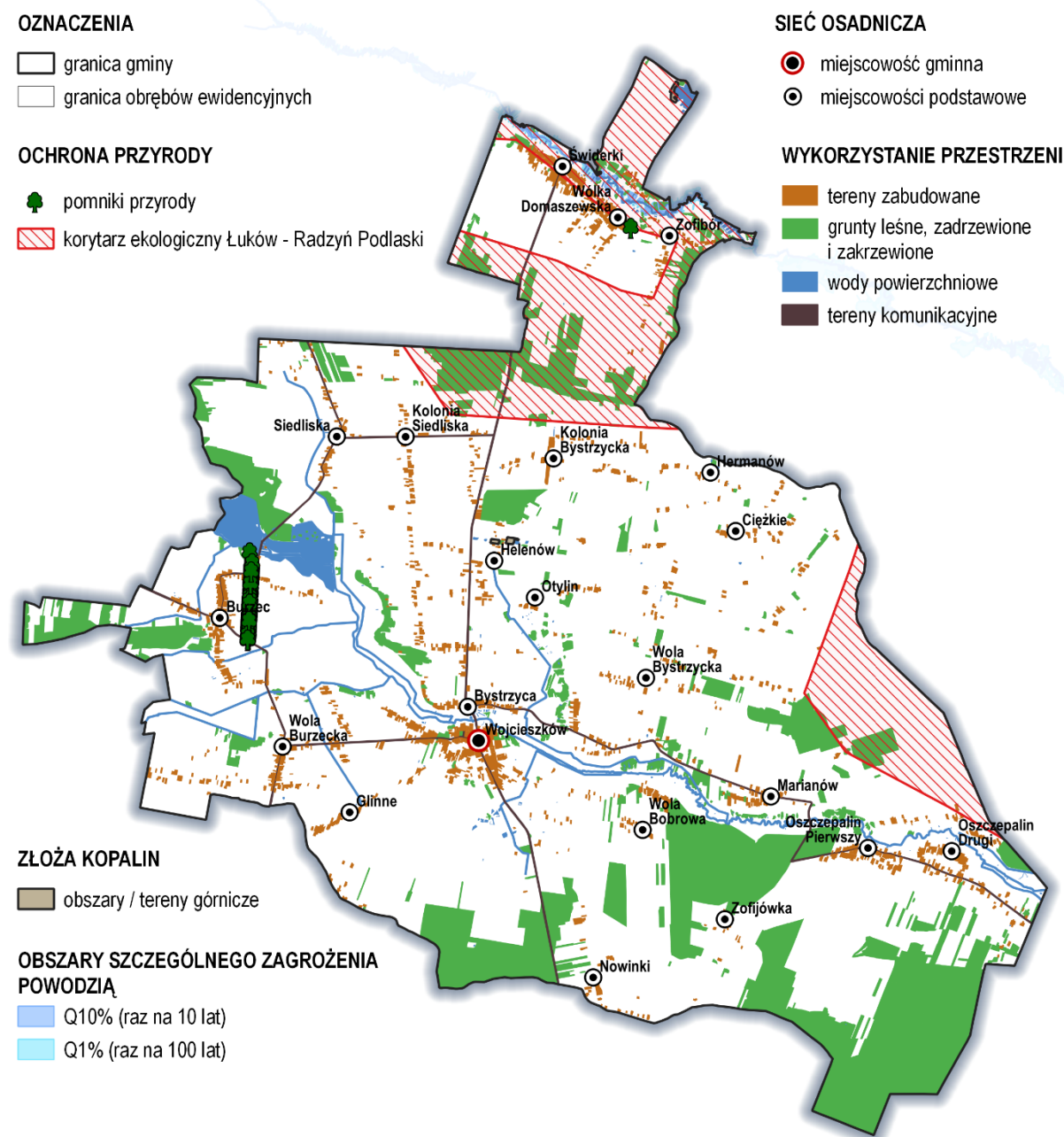
16.3. UWARUNKOWANIA ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO I KULTUROWEGO

Gmina Wojcieszków pod względem fizyczno-geograficznym leży w strefie pogranicza dwóch, należących do Niziny Południowopodlaskiej, mezoregionów. Przeważająca część gminy leży w obrębie mezoregionu Równina Łukowska, natomiast niewielki, zachodni kraniec w obrębie Wysoczyzny Żelechowskiej.

Na terenie Gminy Wojcieszków (na terenach wzniesień w obrębach ewidencyjnych: Helenów, Kolonia Bystrzycka, Wólka Domaszewska) znajdują się udokumentowane złoża kopalin: złoża kruszyw naturalnych, piasków i żwirów. Obecnie trzy złoża są eksploatowane. Na analizowanym terenie znajdują się następujące obszary i tereny górnicze: „Helenów – Pole I”, „Helenów – Pole II/I” oraz „Kol. Wólka Domaszewska I”.

Sieć hydrograficzna Gminy Wojcieszków jest słabo rozwinięta. Tworzą ją rzeki Mała Bystrzyca i Bystrzyca oraz ich dopływy. Na analizowanym terenie brak większych naturalnych zbiorników wodnych. Sztuczne zbiorniki wodne to: kompleks stawów rybnych na północ od wsi Burzec, wyrobiska potorfowe i zbiorniki przeciwpożarowe. Teren gminy znajduje się w zasięgu występowania obszarów szczególnego zagrożenia powodzią dla zalewu wodą Q1% oraz dla zalewu wodą Q10% od rzeki Bystrzyca. Obszary zagrożone powodzią znajdują się w obrębach ewidencyjnych Świderki i Wólka Domaszewska i nie są na nich zlokalizowane tereny zabudowane.

Ryc. 15. Uwarunkowania środowiska przyrodniczego Gminy Wojcieszków

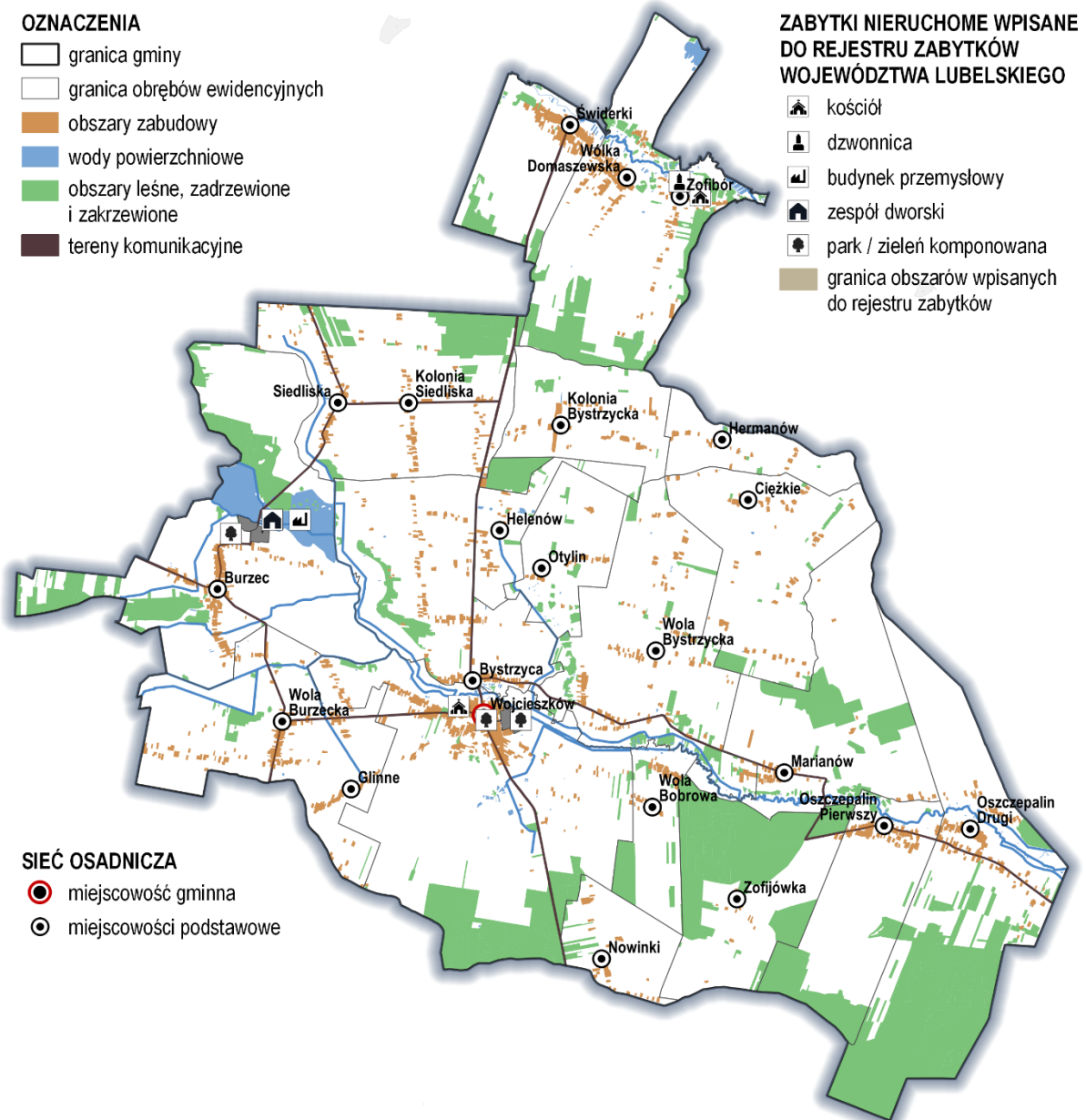

Źródło: Opracowanie własne.

Teren gminy to mało urozmaicony obszar przyrodniczy i krajobrazowy, dlatego w jego granicach nie występuje wiele form ochrony przyrody. Na terenie Gminy Wojcieszków występują wyłącznie punktowe formy ochrony przyrody, które pełnią istotną rolę w zachowaniu bioróżnorodności oraz wartości ekosystemów. Ochroną prawną objęto trzy pomniki przyrody: 165 drzew alei wielogatunkowej, stanowiących część ważnego założenia parkowego wchodzącego w skład zespołu folwarcznego w Burcu; wiąz szypułkowy w Burcu oraz buk pospolity w Wólce Domaszewskiej. Do obszarów cennych przyrodniczo należą obszary dolin rzecznych Bystrzycy oraz Małej Bystrzycy. Pod względem przyrodniczym wyróżniają się też kompleks łąk na południe od wsi Burzec i cztery kompleksy leśne. Przez obszar gminy przebiega korytarz ekologiczny: Łuków – Radzyń Podlaski.

Jednym z komponentów współtworzącym środowisko człowieka są zasoby dziedzictwa kulturowego, rozumiane jako trwałe elementy zagospodarowania obszaru, bądź struktury przestrzenne o walorach historycznych, zabytkowych, estetycznych czy artystycznych. Gmina Wojcieszków należy do gmin województwa lubelskiego skromnie wyposażonych w obiekty zabytkowe. Zgodnie z wykazem zabytków wpisanych do rejestru zabytków nieruchomości i zabytków archeologicznych województwa lubelskiego, prowadzonym przez Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, na analizowanym obszarze znajdują się cztery zabytki architektury i budownictwa, wykazane we wpisach księgi A: zespół dworski w Burcu, park krajobrazowy z aleją dojazdową w Wojcieszkowie, kościół parafialny pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Wojcieszkowie oraz kościół parafialny pw. św. Zofii wraz z dzwonnica w Zofiborze.

Ryc. 16. Uwarunkowania środowiska kulturowego Gminy Wojcieszków

Źródło: Opracowanie własne.

Poza zabytkami ujętymi w rejestrze zabytków wyróżnia się także obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków. Są to zabytki architektury i budownictwa, w tym zespoły i obiekty o lokalnych walorach historycznych. Na terenie gminy występuje również 138 stanowisk archeologicznych, które zostały objęte ochroną.

16.4. UWARUNKOWANIA INFRASTRUKTURALNE I SPOŁECZNO-GOSPODARCZE

Gmina posiada rozwiniętą, choć typową dla obszarów wiejskich, sieć transportową, która odgrywa kluczową rolę w zapewnieniu spójności przestrzennej, dostępności komunikacyjnej oraz integracji jednostek osadniczych z otoczeniem zewnętrznym. Gminną sieć drogową stanowią drogi: wojewódzka, powiatowe, gminne oraz drogi wewnętrzne.

Ryc. 17. Uwarunkowania infrastrukturalne Gminy Wojcieszków

Źródło: Opracowanie własne.

Główną osią komunikacyjną gminy jest droga województwa nr 808 przebiegająca południkowo przez centralną część gminy, w tym przez ośrodek gminny. Droga ta pełni funkcję nadrzędnego korytarza transportowego, zapewniając połączenie z miastem Łuków oraz z siecią dróg krajowych. Jej znaczenie wykracza poza granice gminy, stanowiąc element regionalnego układu transportowego. Sieć dróg powiatowych uzupełnia układ komunikacyjny, łącząc poszczególne miejscowości gminy z ośrodkiem gminnym oraz z sąsiednimi gminami. Drogi te pełnią istotną rolę w codziennej mobilności mieszkańców, umożliwiając dojazd do szkół, placówek zdrowia, urzędów oraz punktów handlowo-usługowych. Drogi powiatowe nr: 1357L i 1220L tworzą ciąg komunikacyjny przebiegający równoleżnikowo przez centralną część gminy i ośrodek gminny. Razem z drogą wojewódzką nr 808 stanowią one główne korytarze transportowe gminy pełniąc funkcje zewnętrznych powiązań transportowych obszaru i jednocześnie realizując powiązania wewnętrzne. Dopelnieniem układu komunikacyjnego jest sieć dróg gminnych, po których odbywa się ruch lokalny. Przez teren gminy przebiega rowerowy Szlak Ziemi Łukowskiej.

Na terenie Gminy Wojcieszków zlokalizowane są różne obiekty i sieci infrastruktury technicznej, które zapewniają podstawowe usługi dla mieszkańców i wspierają rozwój gminy. Gmina posiada rozbudowaną sieć wodociągową, obejmującą wszystkie miejscowości, zasilaną z lokalnych ujęć wody. Sieć kanalizacyjna obsługuje miejscowości: Wojcieszków, Bystrzyca, Helenów, Wola Burzecka, natomiast w pozostałych miejscowościach stosowane są indywidualne rozwiązania (zbiorniki bezodpływowe, przydomowe oczyszczalnie). Dostęp do sieci gazowej jest ograniczony i występuje jedynie w ośrodku gminnym. Gmina jest w pełni objęta siecią elektroenergetyczną. Przez teren gminy nie przebiegają linie elektroenergetyczne wysokiego napięcia. Układ energetyczny zasilany jest z istniejącego systemu sieci energetycznych średniego napięcia.

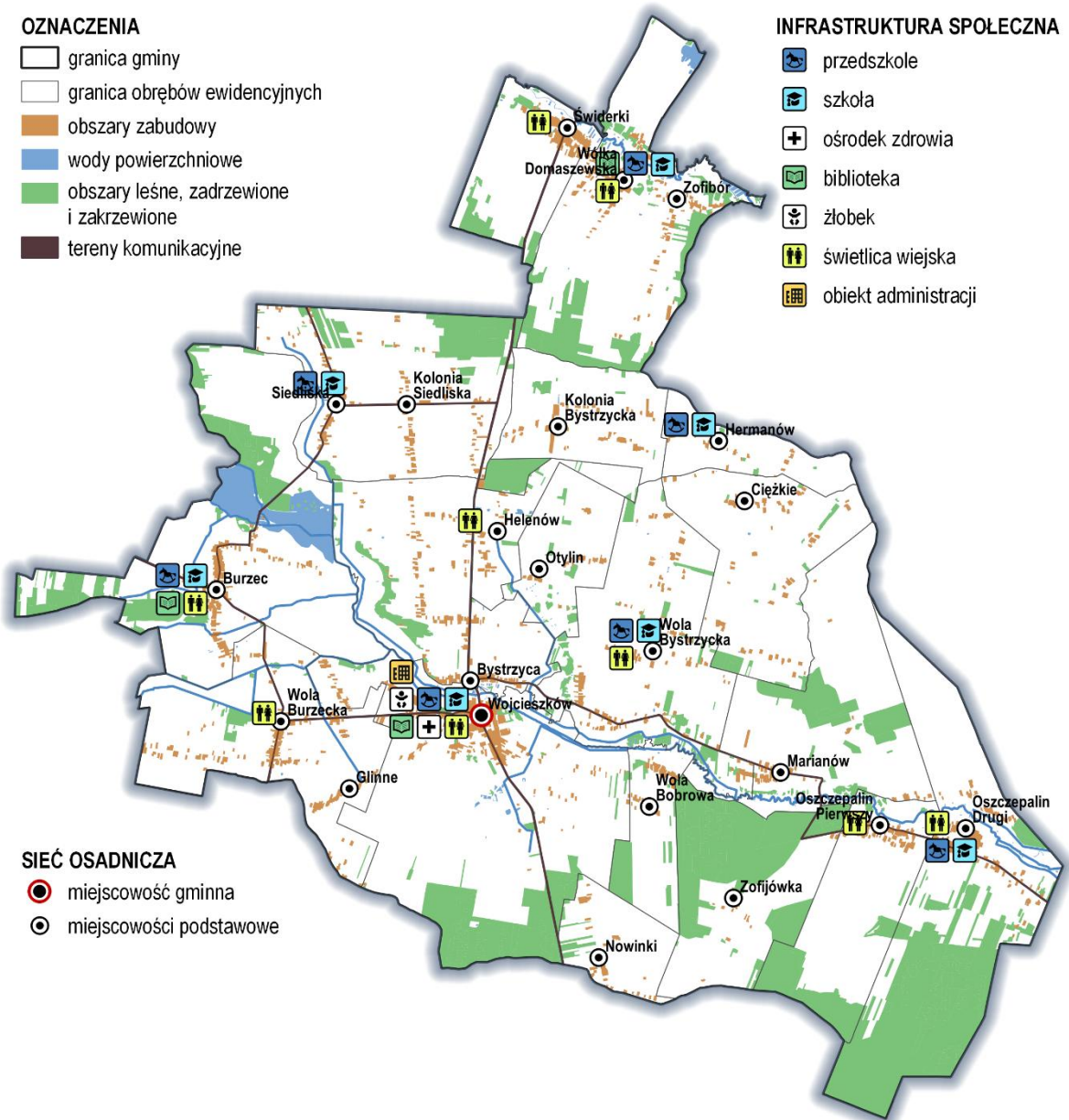
Analiza danych statystycznych pozwala zauważyć niekorzystne dla rozwoju społeczno-gospodarczego gminy trendy demograficzne. Niepokojące zmiany dotyczą spadku liczby ludności, ujemnego przyrostu naturalnego, jak i odpływu migracyjnego mieszkańców. Ponadto populacja gminy charakteryzuje się mało korzystną strukturą wiekową - reprezentuje typ społeczeństwa regresywnego, starzejącego się - poziom urodzeń jest niewielki, a starsze grupy wiekowe mają znacznie większą liczebność. Ważnym czynnikiem decydującym o atrakcyjności obszaru i jego poziomie cywilizacyjnym są warunki życia jego mieszkańców określone przez dostęp do usług publicznych, dotyczy to przede wszystkim: usług edukacyjnych, ochrony zdrowia, pomocy społecznej, kultury i rekreacji.

Układ infrastrukturalny gminy jest zróżnicowany, z koncentracją usług w ośrodku gminnym oraz rozproszonym systemem obsługi w pozostałych jednostkach osadniczych.

Na terenie Gminy Wojcieszków funkcjonuje 8 ośrodków wychowania przedszkolnego: Przedszkole w Zespole Szkół w Wojcieszkowie oraz oddziały przedszkolne w 7 szkołach podstawowych w: Burcu, Hermanowie, Oszczepalinie Drugim, Siedliskach, Wojcieszkowie, Woli Bystrzyckiej oraz Wólce Domaszewskiej. Na terenie gminy funkcjonują również placówki oświatowe, które zapewniają edukację na poziomie podstawowym: Szkoła Podstawowa w Hermanowie, Szkoła Podstawowa w Oszczepalinie Drugim, Szkoła Podstawowa w Siedliskach, Szkoła Podstawowa w Zespole szkół im. Henryka Sienkiewicza w Wojcieszkowie, Szkoła Podstawowa w Woli Bystrzyckiej, Szkoła Podstawowa w Wólce Domaszewskiej oraz Szkoła Podstawowa w Burcu, prowadzona przez Wiejskie Stowarzyszenie Oświatowo Kulturalne „Przymierze” w Burcu. Ponadto w Wojcieszkowie działa Żłobek Gminny „Puchatek”.

W Gminie Wojcieszków działalność kulturalną prowadzi przede wszystkim Gminna Biblioteka Publiczna w Wojcieszkowie wraz z filiami w Burcu i Wólce Domaszewskiej. Obiektami o szczególnym znaczeniu społeczno-kulturalnym są świetlice wiejskie, pełniące funkcję miejsc spotkań, integracji oraz aktywizacji mieszkańców. Świetlice znajdują się w miejscowościach: Burzec, Wola Bystrzycka, Wojcieszków, Świderki, Wólka Domaszewska, Wola Burzecka, Helenów, Oszczepalin Drugi, Oszczepalin Pierwszy. Boiska i place sportowe, zazwyczaj znajdują się w sąsiedztwie szkół podstawowych lub świetlic wiejskich.

Ryc. 18. Uwarunkowania społeczne Gminy Wojcieszków

Źródło: Opracowanie własne.

Na terenie Gminy Wojcieszków działalność prowadzi jeden podmiot ambulatoryjnej opieki zdrowotnej: Gminny Ośrodek Zdrowia w Wojcieszkowie. Do obiektów administracji publicznej należą instytucje zlokalizowane w głównym ośrodku gminnym, w tym Urząd Gminy, będący siedzibą władz samorządowych oraz Centrum Usług Społecznych, realizujące zadania w zakresie

wsparcia społecznego i pomocy mieszkańcom. Obiekty te koncentrują podstawowe funkcje administracyjne gminy i stanowią kluczowe elementy jej zaplecza instytucjonalnego.

17. MODEL STRUKTURY FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNEJ GMINY WOJCIESZKÓW

Zgodnie ze znowelizowaną ustawą o samorządzie gminnym, w strategiach rozwoju określa się model struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy, rozumiany jako docelowy układ elementów składowych przestrzeni, zawierający:

- strukturę sieci osadniczej wraz z rolą i hierarchią jednostek osadniczych,
- system powiązań przyrodniczych,
- główne korytarze i elementy sieci transportowych, w tym pieszych i rowerowych,
- główne elementy infrastruktury technicznej i społecznej.

Model ten jako obraz strategicznej wizji rozwoju gminy, wynikającej z wewnętrznych i zewnętrznych uwarunkowań, zdiagnozowanych potrzeb rozwojowych i posiadanego potencjału stanowi ilustrację założeń ukierunkowanej terytorialnie polityki rozwoju lokalnego i wskazuje obszary, które strategia uznaje za istotne dla osiągnięcia celów rozwoju.

Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Gminy Wojcieszków uwzględnia zasadę ciągłości realizacji polityk społeczno-gospodarczych i przestrzennych oraz stan zagospodarowania. Stanowi on schemat obrazujący sposób funkcjonowania obszaru i przestrzenne odniesienie dla polityk rozwojowych. Na strukturę funkcjonalno-przestrzenną obszaru składają się elementy, które w zależności od ich fizjonomii, stanowią niezależnie funkcjonujące układy i struktury lub budują strefy funkcjonalne będące obszarami o zbliżonych bądź powiązanych funkcjach i kierunkach rozwoju, które ukształtowały się w wyniku rozwoju obszaru i działalności człowieka. Dla tych wyodrębniających się układów, struktur i stref zakłada się zróżnicowane kierunki i działania w ramach polityk rozwoju społeczno-gospodarczego i przestrzennego.

Rozwój przestrzenny Gminy Wojcieszków jest i powinien być ściśle powiązany z uwarunkowaniami przyrodniczymi, infrastrukturalnymi, gospodarczymi oraz demograficzno-społecznymi.

W strukturze funkcjonalno-przestrzennej obszaru wyróżnia się:

1) elementy sieci osadniczej i obszary zurbanizowane:

- miejscowość gminna Wojcieszków o rozwiniętych funkcjach mieszkalnych, gospodarczych, administracyjnych, publicznych i usługowych, wskazana do koncentracji urbanizacji oraz rozwoju pozarolniczej działalności gospodarczej; na jej terenie powinny być podejmowane działania rozwojowe ukierunkowane na rozbudowę i rozwój infrastruktury technicznej i społecznej oraz usług służących krystalizacji silnych ośrodków gminnych obsługujących tereny wiejskie,
- ośrodki wspomagające ośrodek gminny w zakresie usług podstawowych i obsługi ludności, na których terenie powinny być podejmowane działania ukierunkowane na

rozwój osadnictwa oraz infrastruktury technicznej i społecznej tj.: wsie Bystrzyca, Burzec, Wólka Domaszewska, Oszczepalin Drugi,

- miejscowości podstawowe – elementarne ośrodki obsługi. Na ich terenie wskazane są działania rozwojowe ukierunkowane na odnowę wsi m.in. poprzez realizację atrakcyjnych przestrzeni publicznych z wykorzystaniem lokalnych usług, wspieranie rozwoju specjalistycznych funkcji ośrodków wiejskich w oparciu o lokalne zasoby przyrodnicze i kulturowe,
- tereny zwartej zabudowy – stanowią strefy kontynuacji i uzupełniania zabudowy, w obszarze których działania rozwojowe powinny uwzględniać przede wszystkim kształtowanie przestrzeni publicznych, rozbudowę bazy i infrastruktury placówek usług społecznych oraz dostosowanie istniejącego zagospodarowania, w tym zabudowy do współczesnych standardów jakości i energochłonności,
- tereny luźnej, rozproszonej zabudowy – stanowią strefy ograniczania rozprzestrzeniania zabudowy, które nie powinny podlegać dalszym procesom urbanizacyjnym i w obszarze których działania powinny obejmować poprawę stanu technicznego istniejącej infrastruktury technicznej i społecznej oraz dostosowanie istniejącego zagospodarowania do współczesnych standardów jakości i energochłonności.

2) system powiązań przyrodniczych, który stanowi System Przyrodniczy Gminy (SPG), będący elementem struktury o wiodącej funkcji przyrodniczej, dla którego przyjmuje się podporządkowanie wszelkiej działalności utrzymaniu wartości przyrodniczych oraz ciągłości powiązań ekologicznych. Na system ten składają się:

- lasy i kompleksy leśne, pełniące funkcję ochronną, klimatyczną i rekreacyjną; lasy stanowią naturalną barierę ekologiczną, wpływają na jakość powietrza i retencję wód, a także są siedliskiem cennych gatunków flory i fauny,
- doliny rzek Małej Bystrzycy i Bystrzycy, które tworzą lokalny system hydrograficzny; cieki wodne pełnią funkcję korytarzy ekologicznych, wspierają lokalną bioróżnorodność oraz mają znaczenie dla gospodarki wodnej i rolnictwa,
- obszary łąkowe i torfowiskowe – zlokalizowane głównie w dolinach rzecznych, pełniące funkcję retencyjną i siedliskową,
- korytarze ekologiczne zapewniające łączność pomiędzy węzłami układu naturalnego, umożliwiające migrację gatunków,
- pomniki przyrody, pełniące funkcję edukacyjną, ekologiczną i krajobrazową, wspierające rozwój turystyki przyrodniczej i świadomości ekologicznej mieszkańców.

3) główne korytarze i elementy sieci transportowych, na który składają się:

- droga wojewódzka nr 808 – stanowi główną oś komunikacyjną gminy, przebiegając południkowo przez centralną część gminy, w tym przez ośrodek gminny. Pełni funkcję nadrzędnego korytarza transportowego, zapewniając połączenie z miastem Łuków oraz z siecią dróg krajowych. Jej znaczenie wykracza poza granice gminy, stanowiąc element regionalnego układu transportowego,

- drogi powiatowe – sieć dróg powiatowych uzupełnia układ komunikacyjny, łącząc poszczególne miejscowości gminy z ośrodkiem gminnym oraz z sąsiednimi gminami. Drogi te pełnią istotną rolę w codziennej mobilności mieszkańców, umożliwiając dojazd do szkół, placówek zdrowia, urzędów oraz punktów handlowo-usługowych. Drogi powiatowe nr: 1357L i 1220L tworzą ciąg komunikacyjny przebiegający równoleżnikowo przez centralną część gminy i ośrodek gminny. Razem z drogą wojewódzką nr 808 stanowią one główne korytarze transportowe gminy pełniąc funkcje zewnętrznych powiązań transportowych obszaru i jednocześnie realizując powiązania wewnętrzne,
- korytarze transportowe i powiązania zewnętrzne – gmina posiada dobre powiązania z regionalnym systemem transportowym, w szczególności z miastem Łuków (siedzibą powiatu) oraz z sąsiednimi gminami. Główne korytarze transportowe przebiegają w układzie północ-południe oraz wschód-zachód, co sprzyja równomiernemu rozwojowi przestrzennemu i gospodarczemu,
- drogi gminne i wewnętrzne – sieć dróg gminnych zapewnia dostępność komunikacyjną do wszystkich jednostek osadniczych, w tym do mniejszych wsi i przysiółków. Drogi te mają kluczowe znaczenie dla obsługi terenów rolniczych oraz zapewnienia dojazdu do gospodarstw domowych i obiektów infrastruktury technicznej, realizują wewnętrzne powiązania transportowe, a także bliskie powiązania zewnętrzne, w odniesieniu do których zakłada się dalszy rozwój w wymiarze jakościowym i ilościowym,
- turystyczne szlaki rowerowe, w odniesieniu do których zakłada się rozwój ilościowy i jakościowy w sposób umożliwiający stworzenie spójnego systemu różnego rodzaju szlaków turystycznych zapewniającego integrację obszarów turystycznych gminy i regionu.

W odniesieniu elementów infrastrukturalnych zakłada się realizację działań mających na celu ich rozwój, przede wszystkim gminnej infrastruktury transportowej, ukierunkowany na minimalizowanie barier i ograniczeń rozwoju w funkcjonowaniu układów przestrzennych, kształtowanie spójnego systemu zewnętrznych i wewnętrznych powiązań transportowych oraz integrację poszczególnych elementów systemu transportowego i podwyższenie parametrów eksploatacyjnych. Istotnym aspektem realizacji działań będzie również poprawa dostępności komunikacyjnej i mobilności mieszkańców, zapewnienie sprawności powiązań komunikacyjnych, minimalizowanie zagrożenia bezpieczeństwa publicznego oraz kolizji z elementami sieci ekologicznej.

4) główne elementy infrastruktury technicznej i społecznej, dla których przyjmuje się ich dalszy rozwój jakościowy i ilościowy.

Na główne elementy infrastruktury technicznej w obszarze gminy składają się:

- elementy systemu energetycznego: linie elektroenergetyczne średniego napięcia,
- ujęcia wody zaopatrujące wodociągi grupowe.

Na główne elementy infrastruktury społecznej w obszarze gminy składają się:

- placówki edukacji publicznej (w tym: żłobek, ośrodki wychowania przedszkolnego i szkoły podstawowe),
- obiekty kulturalno – społeczne,

- placówki ochrony zdrowia,
- obiekty administracji publicznej szczebla lokalnego.

W odniesieniu do elementów infrastruktury społecznej zakłada się kształtowanie warunków przestrzennych zmierzających do poprawy jakości życia mieszkańców. Działania w tym zakresie służą przede wszystkim poprawie warunków zamieszkania, wypoczynku oraz ułatwieniu dostępu do usług, szczególnie: edukacji, kultury i zdrowia. W zakresie infrastruktury technicznej niezbędna jest natomiast realizacja inwestycji dotyczących budowy zbiorowego systemu kanalizacji sanitarnej oraz sukcesywna modernizacja i rozbudowa istniejącego systemu wodociągowego.

5) strefę rolniczej przestrzeni produkcyjnej, którą stanowią tereny rolnicze (grunty orne, sady) i związane z nimi tereny aktywności społeczno-gospodarczej. Strefa ta stanowi podstawowy element struktury funkcjonalno-przestrzennej obszaru gminy.

Ryc. 19. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Gminy Wojcieszków

GLÓWNE KORYTARZE I ELEMENTY SIECI TRANSPORTOWYCH

- //// główne korytarze transportowe
- drogi wojewódzkie
- drogi powiatowe
- drogi gminne
- drogi wewnętrzne
- Szlak Ziemi Łukowskiej - pętla główna
- Szlak Ziemi Łukowskiej - pętla lokalna

OZNACZENIA

- granica gminy
- granica obrębów ewidencyjnych

ELEMENTY SIECI OSADNICZEJ

- miejscowość gminna
- miejscowości wspomagające
- miejscowości podstawowe
- tereny zwartej zabudowy
- tereny luźnej zabudowy

ROLNICZA PRZESTRZEŃ PRODUKCYJNA

- grunty orne
- uprawy trwałe

ELEMENTY INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ

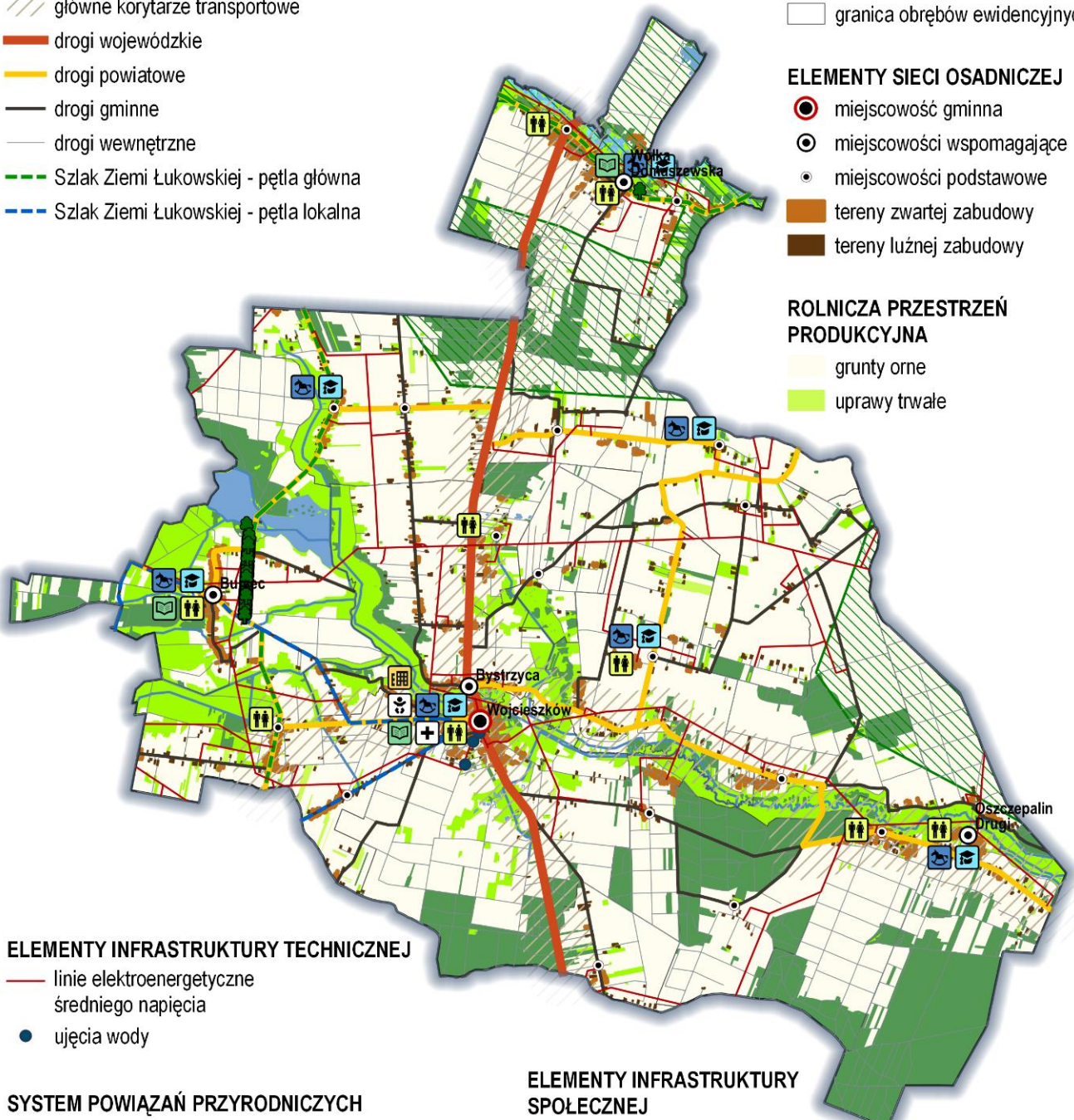
- linie elektroenergetyczne średniego napięcia
- ujęcia wody

SYSTEM POWIĄZAŃ PRZYRODNICZYCH

- tereny leśne
- obszary łąkowe i torfowiskowe
- wody powierzchniowe płynące
- wody powierzchniowe stojące
- korytarz ekologiczny Łuków - Radzyń Podlaski
- pomniki przyrody
- obszar szczególnego zagrożenia powodzią (10%)
- obszar szczególnego zagrożenia powodzią (1%)

ELEMENTY INFRASTRUKTURY SPOŁECZNEJ

- przedszkole
- szkoła
- ośrodek zdrowia
- biblioteka
- żłobek
- świetlica wiejska
- obiekt administracji

Źródło: Opracowanie własne.

18. USTALENIA I REKOMENDACJE W ZAKRESIE KSZTAŁTOWANIA I PROWADZENIA POLITYKI PRZESTRZENNEJ

Głównym celem modelowania struktury funkcjonalno-przestrzennej obszaru jest określenie wzajemnych relacji pomiędzy poszczególnymi elementami tej struktury i między tymi elementami a obszarem jako całością oraz kształtowanie tych relacji w sposób zrównoważony. Określenie i delimitowanie elementów składających się na strukturę gminy służy również określeniu pożądanych kierunków rozwoju i funkcjonowania poszczególnych jej elementów. Ustalenia i rekomendacje do lokalnych dokumentów planistycznych służyć mają realizacji polityki przestrzennej gminy polegającej na racjonalnym kształtowaniu jej struktury funkcjonalno-przestrzennej, poprzez właściwe użytkowanie przestrzeni zapewniające utrzymanie ładu przestrzennego i umożliwienie prawidłowego, efektywnego funkcjonowania systemu społeczno-gospodarczego.

Właściwemu kształtowaniu i harmonizowaniu struktury przestrzennej służą poniższe ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej, które odnoszą się zarówno do głównych elementów modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej, jak i pozostałych elementów przestrzeni gminy.

1) Zasady ochrony środowiska i jego zasobów, w tym ochrony powietrza, przyrody i krajobrazu

Ochrona środowiska przyrodniczego gminy stanowi jeden z kluczowych elementów polityki przestrzennej, mającej na celu zachowanie równowagi ekologicznej, różnorodności biologicznej oraz walorów krajobrazowych obszaru. W oparciu o analizę struktury przyrodniczej i krajobrazowej gminy, wyznacza się zasady gospodarowania przestrzenią, które mają na celu zabezpieczenie zasobów naturalnych, poprawę jakości środowiska oraz wspieranie zrównoważonego rozwoju lokalnego. Poniższe zasady stanowią podstawę dla działań planistycznych, inwestycyjnych i ochronnych, uwzględniając specyfikę lokalnych ekosystemów, układów hydrologicznych oraz wartości kulturowo-przyrodniczych.

Przyjmuje się następujące zasady ochrony środowiska i jego zasobów zmierzające do zachowania, zrównoważonego wykorzystania i odnawiania poszczególnych składników środowiska przyrodniczego:

- kształtowanie zabudowy i zagospodarowania terenów objętych formami ochrony przyrody zgodnie z zapisami zawartymi w aktach prawnych o utworzeniu, ustanowieniu lub wyznaczeniu tych form ochrony przyrody oraz planami ochrony,
- zachowanie w dotychczasowym użytkowaniu gruntów niezabudowanych posiadających walory przyrodnicze i kulturowe,
- kształtowanie pasmowych struktur przyrodniczych (łąk, zadrzewień i zakrzewień śródpolnych) i uwzględnienie zwiększenia ciągłości korytarzy ekologicznych,
- ochrona kompleksów leśnych i podnoszenie ich znaczenia ekologicznego i środowiskotwórczego,
- ochrona systemu wód powierzchniowych i obszarów dolinnych przez zachowanie ich naturalnej roślinności, drożności ekologicznej (krajobrazu otwartego) oraz wzmocnienie ich potencjału przyrodniczego,

- ograniczanie rozwoju zabudowy rozproszonej,
- wzbogacanie krajobrazu osadniczego zielenią (parki, zieleń izolacyjna) oraz zwiększenie udziału powierzchni terenów zielonych, a także ochrona i pielęgnacja istniejących parków, cmentarzy zabytkowych, zadrzewień itp.,
- ochrona jakości powietrza atmosferycznego oraz przeciwdziałanie zmianom klimatycznym poprzez kreowanie gospodarki niskoemisyjnej i adaptację do postępujących zmian klimatycznych,
- eliminacja istniejących źródeł zagrożeń czystości wód powierzchniowych i podziemnych oraz eliminacja źródeł zagrożeń środowiska znajdujących się na terenach osadniczych,
- ochrona walorów krajobrazowych,
- utrzymanie tożsamości krajobrazowej gminy poprzez ochronę elementów struktury krajobrazu decydujących o jego różnorodności i stabilności,
- zapewnienie otwarć oraz wglądów widokowych, poprzez ich zachowanie lub utworzenie dla punktów i ciągów widokowych związanych z krajobrazem oraz zabytkami.

2) Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej

Dziedzictwo kulturowe gminy stanowi istotny element tożsamości lokalnej oraz wartości przestrzeni krajobrazowej. Zachowane układy ruralistyczne, obiekty sakralne, zespoły dworskie, cmentarze, kapliczki oraz elementy zieleni komponowanej tworzą unikalny zasób, który wymaga świadomej ochrony i planowego zagospodarowania. W obliczu współczesnych przekształceń przestrzennych, konieczne jest wdrożenie zasad, które zapewnią trwałość i czytelność historycznych struktur oraz umożliwią ich harmonijną integrację z nową zabudową. Poniższe zasady stanowią podstawę dla działań planistycznych, konserwatorskich i edukacyjnych, ukierunkowanych na zachowanie i rozwój kulturowego potencjału gminy.

Przyjmuje się następujące zasady zachowania wartości dziedzictwa kulturowego, walorów architektonicznych i historyczno-kulturowych, a także konserwacji, rewaloryzacji i porządkowania zabytkowych obszarów i obiektów:

- ochrona zasobów dziedzictwa kulturowego, zwłaszcza obiektów wpisanych do rejestru zabytków i gminnej ewidencji zabytków,
- zachowanie i eksponowanie walorów dziedzictwa kulturowego gminy oraz przeciwdziałanie degradacji obiektów zabytkowych i ich otoczenia przez dewastację i nieodpowiednie użytkowanie,
- rewitalizacja i rewaloryzacja najcenniejszych zespołów i obiektów dziedzictwa ruralistycznego i architektonicznego,
- kształtowanie harmonijnego, współczesnego krajobrazu kulturowego z uwzględnieniem uwarunkowań historycznych i regionalnych,
- zachowanie zabytkowych cech układów ruralistycznych, z uwzględnieniem typu zabudowy, sposobu jej kształtowania, linii zabudowy, gabarytów i tradycyjnych rozwiązań architektonicznych,
- zagwarantowanie ochrony krajobrazowej, historycznych sylwet przestrzennych i osi widokowych, a także ekspozycji oraz obserwacji archeologicznej,

- integracja obiektów dziedzictwa kulturowego z infrastrukturą lokalnych i ponadlokalnych szlaków i tras rowerowych,
- wykorzystywanie ocalałych obiektów dziedzictwa kulturowego jako wzorników w kształtowaniu lokalnej przestrzeni, a także bazy dla tworzenia instytucji kultury oraz wspieranie rozwoju sieci muzeów i skansenów,
- zapobieganie rozpraszaniu zabudowy, kształtowanie układu osadniczego w obrębie historycznej zabudowy oraz tworzenie zespołów zabudowy skupionej,
- zachowanie kapliczek i krzyży przydrożnych wraz z otaczającym drzewostanem;
- budowanie poczucia lokalnej tożsamości, pozytywnej identyfikacji i dumy z miejsca zamieszkania, oparte na wspólnym systemie wartości i zasobach kulturowych,
- dokumentowanie, zachowanie, ochrona i propagowanie wartości dziedzictwa kulturowego.

3) Kierunki zmian w strukturze zagospodarowania terenów, w tym określenie szczególnych potrzeb w zakresie nowej zabudowy mieszkaniowej

W zakresie kształtowania struktury przestrzennej gminy wskazuje się potrzebę kontynuacji rozwoju zabudowy w formie dogęszczenia istniejących układów osadniczych, z zachowaniem ich historycznego charakteru i harmonii z krajobrazem. Nowa zabudowa powinna być lokalizowana w lukach istniejącej zabudowy lub w wyznaczonych pasmach, bez ingerencji w otwarte przestrzenie rolnicze i krajobrazowe.

W celu wzmocnienia konkurencyjności oraz krystalizowania struktury osadniczej, w tym rozwoju silnego ośrodka gminnego i wydobycia niewykorzystanych potencjałów obszaru przyjmuje się następujące zasady:

- wzmocnienie miejscowości gminnej Wojcieszków jako głównego ośrodka rozwoju, oddziałującego i stymulującego wzrost gospodarczy całej gminy,
- wzmocnienie miejscowości zaliczonych do ośrodków wspomagających, jako wielofunkcyjnych ośrodków wspierających rozwój lokalny, ze względu na skomunikowanie, ludność oraz pełnione funkcje,
- wzmocnienie pozostałych miejscowości, jako zaplecza dla głównego ośrodka rozwoju i ośrodków wspomagających,
- rozwój terenów zabudowy w granicach i bezpośrednim sąsiedztwie terenów zwartej zabudowy (na zasadzie kontynuacji funkcji i uzupełniania zabudowy),
- ograniczenie rozprzestrzeniania się zabudowy i wkraczania jej w na obszary o wartościach przyrodniczych,
- planowanie terenów urbanizacji warunkowanych równoczesną realizacją sieci wodociągowej i kanalizacyjnej,
- wykluczenia z zabudowy terenów położonych w obszarach szczególnego zagrożenia powodzią,
- zachowanie skali i charakteru architektonicznego zabudowy nawiązujących do skali i cech stylowych istniejącego budownictwa,

- uwzględnianie przestrzeni publicznych jako organicznej części ośrodków osadniczych, stanowiących podstawowy element integrujący układy ruralistyczne i decydujących o atrakcyjności obszaru zamieszkania,
- zapewnienie ochrony ogólnodostępnych miejsc i możliwości tworzenia nowych przestrzeni publicznych (zieleńców, placów zabaw, terenów sportowo-rekreacyjnych itp.) przy zachowaniu historycznych założeń, układów ruralistycznych w planowaniu terenów urbanizacji (mieszkaniowych, usługowych),
- przeznaczanie, w procesie restrukturyzacji funkcjonalnej terenów zainwestowanych, niewykorzystanych obiektów na usługi ogólnodostępne służące celom publicznym oraz uzupełnianiu bazy infrastruktury społecznej,
- zwiększenie udziału funkcji pozarolniczych (rozwój wielofunkcyjny) w kształtowaniu osadnictwa wiejskiego,
- wykorzystanie potencjału naturalnego i rolniczego obszaru do produkcji energii ze źródeł odnawialnych,
- tworzenie warunków do tworzenia i rozwoju agroturystyki na bazie istniejących gospodarstw rolnych,
- organizacja i rozwoju atrakcyjnych terenów aktywności gospodarczej w obszarach z istniejącym lub zaplanowanym pełnym uzbrojeniem terenów inwestycyjnych umożliwiających osiągnięcie odpowiednich standardów funkcjonalnych zagospodarowania,
- koncentrowanie uciążliwej lub wysokospecjalistycznej aktywności gospodarczej w sąsiedztwie głównych tras komunikacyjnych, w wyodrębnionych, zorganizowanych strefach gospodarczych, umożliwiających ograniczenie negatywnego wpływu terenów przemysłowych na środowisko, sąsiadującą zabudowę mieszkaniową i kształtowanie krajobrazu,
- wykorzystanie do rozwoju funkcji przedsiębiorczości pozarolniczej w pierwszej kolejności terenów już częściowo zainwestowanych oraz typu brownfield.

4) Zasady lokalizacji obiektów handlu wielkopowierzchniowego

Na terenie gminy nie wyklucza się lokalizacji obiektów handlu wielkopowierzchniowego w rozumieniu ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, tzn. obiektów handlowych o powierzchni sprzedaży powyżej 2 000 m².

Określa się następujące ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w gminie w kontekście zasad lokalizacji obiektów handlu wielkopowierzchniowego:

- lokalizacja obiektów handlu wielkopowierzchniowego powinna uwzględniać uwarunkowania przestrzenne, społeczne oraz funkcjonalne istniejącej zabudowy,
- obiekty tego typu należy lokalizować w sposób zapewniający zachowanie ładu przestrzennego oraz niedopuszczający do degradacji przestrzeni publicznych ani otoczenia mieszkaniowego,

- sytuowanie obiektów handlu wielkopowierzchniowego nie powinno naruszać obszarów o wysokich walorach przyrodniczych i krajobrazowych ani prowadzić do wycinki cennej zieleni,
- rekomenduje się lokalizowanie obiektów handlu wielkopowierzchniowego w sąsiedztwie głównych ciągów komunikacyjnych, z zapewnieniem dogodnego dostępu komunikacyjnego.

5) Zasady lokalizacji kluczowych inwestycji celu publicznego

Zasady lokalizacji kluczowych inwestycji celu publicznego obejmują:

- uwzględnienie planowanych inwestycji ponadlokalnych (regionalnych, krajowych) w polityce przestrzennej gminy,
- zabezpieczenie terenów niezbędnych pod realizację celów publicznych, w szczególności usług publicznych z zakresu zdrowia, oświaty, kultury, administracji, gospodarki komunalnej, sportu i rekreacji, obsługi komunikacyjnej, usług bytowych, handlu, gastronomii, rzemiosła, terenów zieleni publicznej.

6) Kierunki rozwoju systemów komunikacji, infrastruktury technicznej i społecznej

W celu kształtowania spójnego systemu zewnętrznych i wewnętrznych powiązań transportowych oraz integracji poszczególnych elementów tego systemu, jak również zrównoważonego rozwój infrastruktury technicznej i społecznej przyjmuje się następujące zasady:

- sukcesywna modernizacja infrastruktury drogowej oraz realizacja działań ukierunkowanych na usprawnienie ruchu drogowego i zapewnienie bezpieczeństwa uczestnikom ruchu drogowego poprzez stosowanie nowoczesnych rozwiązań technicznych i organizacyjnych,
- budowa nowych dróg gminnych i wewnętrznych w celu zapewnienia właściwej obsługi komunikacyjnej nowych terenów inwestycyjnych i mieszkaniowych, a także poprawy powiązań komunikacyjnych z nadrzędnym układem komunikacyjnym,
- uwzględnianie potrzeb ruchu rowerowego i pieszego przy planowaniu i projektowaniu układów komunikacyjnych,
- przywrócenie i usprawnienie powiązań komunikacyjnych miejscowości sołectkich z ośrodkiem gminnym zmierzających do zwiększenia dostępności ośrodków skupiających funkcje usługowe oraz zwiększenia mobilności mieszkańców,
- rozbudowa sieci lokalnych tras rowerowych i ich integracji z ponadlokalnymi i regionalnymi trasami rowerowymi,
- utrzymanie i modernizacja istniejących ujęć wód podziemnych, służących do zbiorowego zaopatrywania ludności w wodę pitną oraz stacji uzdatniania wody zlokalizowanych na obszarze gminy,
- utrzymanie i modernizacja istniejącej sieci wodociągowej oraz sukcesywna rozbudowa istniejącego systemu wodociągowego,
- budowa i rozbudowa systemu kanalizacji sanitarnej – w pierwszej kolejności zaleca się uzbroić istniejące tereny zabudowy, zwłaszcza tereny, które zaopatrywane są w wodę

z sieci wodociągowej, na terenach zabudowy rozproszonej dopuszcza się indywidualne, bezpieczne dla środowiska rozwiązania gospodarki ściekowej,

- zwiększanie bezpieczeństwa energetycznego, w tym dążenie do rozbudowy i modernizacji sieci energetycznych oraz zwiększanie wykorzystania odnawialnych, zeroemisyjnych źródeł energii oraz budowa infrastruktury magazynowania energii,
- modernizacja indywidualnych źródeł ciepła z zaleceniem eliminacji uciążliwych palenisk węglowych i stosowanie do celów grzewczych i bytowych systemów ekologicznych: elektrycznych, gazowych (gaz ziemny, gazy płynny) oraz innych, również niekonwencjonalnych źródeł energii (energia odnawialna),
- sukcesywna rozbudowa systemu selektywnej zbiórki surowców wtórnych,
- rozwój podstawowych usług publicznych oraz dążenie do zapewnienia ich dobrej dostępności czasowej i przestrzennej,
- tworzenie warunków do kształtowania centralnych miejsc wsi jako miejsc spotkań, wypoczynku i sportu poprzez zarządzanie przestrzeni i obiektów użyteczności publicznej umożliwiających zwiększenie integracji lokalnej społeczności.

7) Zasady lokalizacji urządzeń wytwarzających energię o mocy zainstalowanej przekraczającej 500 kW

- urządzenia wytwarzające energię należy lokalizować na terenach i obiektach, dla których określono taką możliwość w obowiązującym miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego,
- należy ograniczyć możliwość lokalizacji urządzeń wytwarzających energię o mocy zainstalowanej przekraczającej 500 kW na terenach objętych formami przyrody, terenach w zasięgu korytarza ekologicznego, w strefach ochrony konserwatorskiej, na obszarach o wysokich walorach krajobrazowych, w dolinach rzecznych oraz gruntach ornych klas I-III.

8) Zasady lokalizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko

Zakłada się ograniczenie lokalizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko. Dla ewentualnych przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko ustala się następujące zasady:

- podjęcie działań inwestycyjnych, mogących negatywnie oddziaływać na środowisko, wymaga przeprowadzenia postępowania określającego wpływ na środowisko na podstawie ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko,
- lokalizacja przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko powinna odbywać się przy zapewnieniu takiego ich usytuowania oraz z zastosowaniem takich rozwiązań technicznych, technologicznych lub organizacyjnych, które zapewnią nierozprzestrzenianie się czynników uciążliwych na okoliczne tereny zabudowy mieszkaniowej oraz tereny rekreacyjno-wypoczynkowe,

- inwestycje potencjalnie znacząco oddziałujące na środowisko powinny być lokalizowane poza obszarami o wysokiej wartości przyrodniczej,
- należy wdrażać rozwiązania mające na celu zapobieganie, ograniczanie lub kompensację przyrodniczą negatywnych oddziaływań na środowisko.

9) Zasady kształtowania rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej

W celu rozwoju rolniczej przestrzeni produkcyjnej obszaru oraz wzbogacenia funkcjonalnego obszaru z zachowaniem obecnych kierunków rozwoju specjalizacji rolnej oraz w celu ochrony walorów rolnej i leśnej przestrzeni produkcyjnej przyjmuje się następujące zasady:

- ochrona przez zmianą użytkowania rolnej gleby o najwyższej bonitacji i przydatnych do produkcji rolniczej,
- intensyfikacja rozwoju gospodarki rolnej w obszarach posiadających korzystne uwarunkowania agrotechniczne,
- wspomaganie przekształceń podnoszących efektywność gospodarstw rolnych (poprawa struktury agrarnej gminy),
- przeciwdziałanie nadmiernej intensyfikacji produkcji rolnej oraz nadmiernemu stosowaniu środków ochrony roślin i nawozów, a także ochrona przed niewłaściwą agrotechniką,
- ograniczenie i zatrzymanie procesów urbanizacji poprzez zakaz wyznaczania nowych terenów zabudowy poza terenami istniejącego zainwestowania służącego minimalizowaniu negatywnych skutków ekonomicznych związanych z rozpraszaniem zabudowy,
- niwelowanie potencjalnych konfliktów przestrzennych poprzez kształtowanie prawidłowych relacji pomiędzy zabudową związaną z produkcją rolną a zabudową mieszkaniową,
- ochrona kompleksów leśnych i podnoszenie ich znaczenia ekologicznego i środowiskowotwórczego,
- zalesianie terenów o najniższych klasach bonitacyjnych, gleb zdegradowanych i nieużytków,
- kształtowanie pasmowych struktur przyrodniczych (łąk, zadrzewień i zakrzewień śródpolnych) i uwzględnienie zwiększenia ciągłości korytarzy ekologicznych.

10) Zasady kształtowania zagospodarowania przestrzennego na obszarach zdegradowanych i obszarach rewitalizacji oraz obszarach wymagających przekształceń, rehabilitacji, rekultywacji lub remediacji:

- na terenie gminy nie wskazuje się obszarów wymagających przekształceń, rehabilitacji lub remediacji,
- procesy rewitalizacji i spójną z nimi politykę przestrzenną należy realizować na podstawie gminnego programu rewitalizacji.

19. TERYTORIALNY WYMIAR WSPARCIA, OBSZARY STRATEGICZNEJ INTERWENCJI

19.1. PODEJŚCIE TERYTORIALNE – UWARUNKOWANIA KRAJOWE

Priorytetowym zadaniem w zakresie prowadzenia polityki rozwoju w ujęciu terytorialnym jest rozpoznanie barier i potencjałów jakie posiada Gmina Wojcieszków oraz ich odniesień przestrzennych. Właściwa identyfikacja barier i potencjałów pozwala na wyznaczenie powiązanych ze sobą funkcjonalnie interwencji publicznych w istotnych dla gminy obszarach.

Podjęcie terytorialne jest narzędziem umożliwiającym wzmocnienie procesów rozwojowych na terenie gminy Wojcieszków, a co za tym idzie zwiększenie szans na osiągnięcie celów wyznaczonych w Strategii.

Wymiar terytorialny w Strategii został określony na podstawie wzorca polityki rozwoju, wyznaczonego w krajowych dokumentach strategicznych tj. Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju i Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030 (KSRR 2030). Paradygmat ten podkreśla zmniejszenie dysproporcji w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego regionów, a także zapewnienie spójności rozwojowej kraju przez wsparcie obszarów słabszych gospodarczo.

Odejście od założenia wspierania całego kraju w jednolity sposób na rzecz zróżnicowania interwencji w zależności od problemów i potencjałów danego obszaru jest przyczyną wyznaczenia **Obszarów Strategicznej Interwencji (krajowe OSI)**. W kontekście tzw. wymiaru terytorialnego, interwencja w danym OSI oparta jest o instrumenty terytorialne tj.: Zintegrowane Inwestycje Terytorialne, Inne Instrumenty Terytorialne oraz Gminne Programy Rewitalizacji, dostosowane do specyficznych cech rozwojowych danego OSI.

19.2. PODEJŚCIE TERYTORIALNE – UWARUNKOWANIA REGIONALNE

Podjęcie terytorialne zawiera kierunki i założenia polityki regionalnej jakie zostały nakreślone w **Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030 (SRWL 2030)**. SRWL 2030 wyznacza regionalne Obszary Strategicznej Interwencji (regionalne OSI), które są odpowiedzią na potrzebę szczególnego wsparcia realizacji kierunków działań SRWL 2030 na zdelimitowanych obszarach województwa lubelskiego. Wyznaczone OSI obejmują regionalne strefy funkcjonalne, charakteryzujące się wspólnymi uwarunkowaniami i celami rozwojowymi.

W wymiarze strategicznym oznacza to wskazanie⁹:

1. obszarów, dla których zdefiniowany indywidualny priorytet rozwojowy determinuje zakres planowanego wsparcia w ramach instrumentów terytorialnych,
2. kierunków działań (wybranych spośród wszystkich kierunków działań SRWL 2030), których realizacja ma szczególne znaczenie dla priorytetów rozwojowych poszczególnych subregionów funkcjonalnych,
3. przedsięwzięć, których realizacja ma szczególne znaczenie dla rozwoju określonych subregionów funkcjonalnych, w tym przede wszystkim służących poprawie ich dostępności w układzie wewnętrznym i zewnętrznym.

⁹ Źródło: SRWL 2030

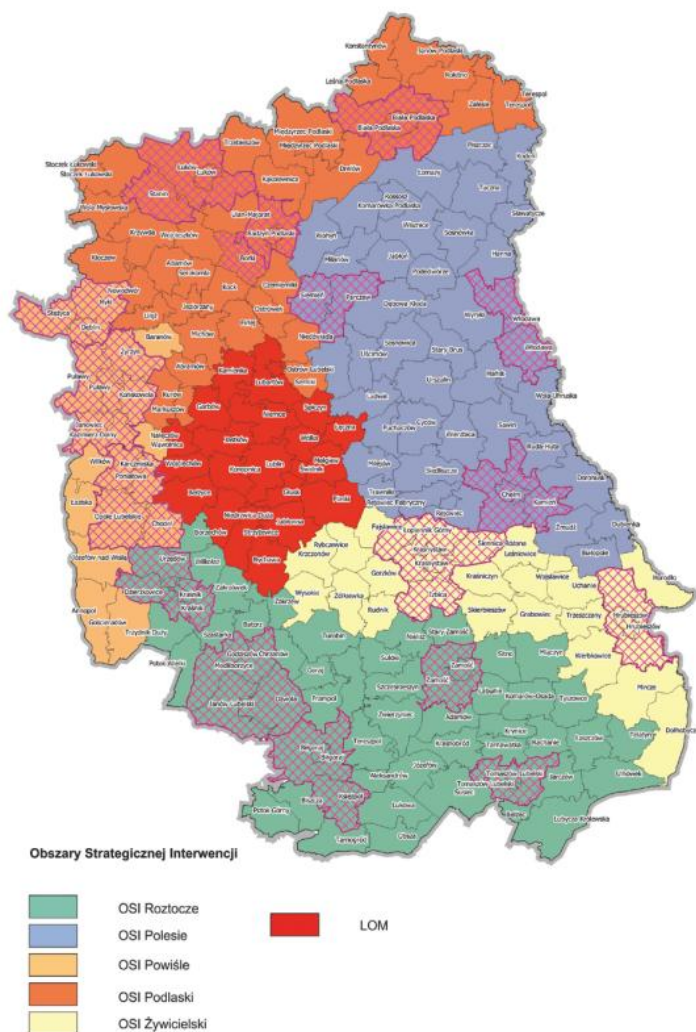
Wszyscy interesariusze Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030 mogą korzystać ze wsparcia regionalnego na zasadach ogólnych, wynikających z kierunków działań o charakterze horyzontalnym, wskazanych w ramach poszczególnych celów strategicznych i operacyjnych, niezależnie od kierunków działań wskazanych w SRWL 2030 oznaczonych jako szczególnie istotne dla rozwoju OSI.

W ramach delimitacji regionalnych Obszarów Strategicznej Interwencji przeprowadzonej w SRWL 2030 wskazano obszary, na których samorząd województwa lubelskiego zakłada zastosowanie mechanizmów terytorialnych - tematycznych kierunków interwencji z uwzględnieniem wsparcia z poziomu krajowego, regionalnego i lokalnego oraz przedsięwzięć priorytetowych dla rozwoju poszczególnych OSI.

Zakres OSI wskazanych w SRWL 2030 obejmuje:

- obszary współpracy w strefach silnego oddziaływania miast (Miejskie Obszary Funkcjonalne ośrodków subregionalnych i lokalnych oraz Lubelski Obszar Metropolitalny),
- strefy funkcjonalne, charakteryzujące się wspólnymi uwarunkowaniami i celami rozwojowymi, na których przewiduje się współpracę w układach **ponadlokalnych (OSI Subregionalne: Roztocze, Polesie, Powiśle, Podlaski, Żywicielski)**.

Ryc. 20. Obszary strategicznej interwencji o znaczeniu regionalnym

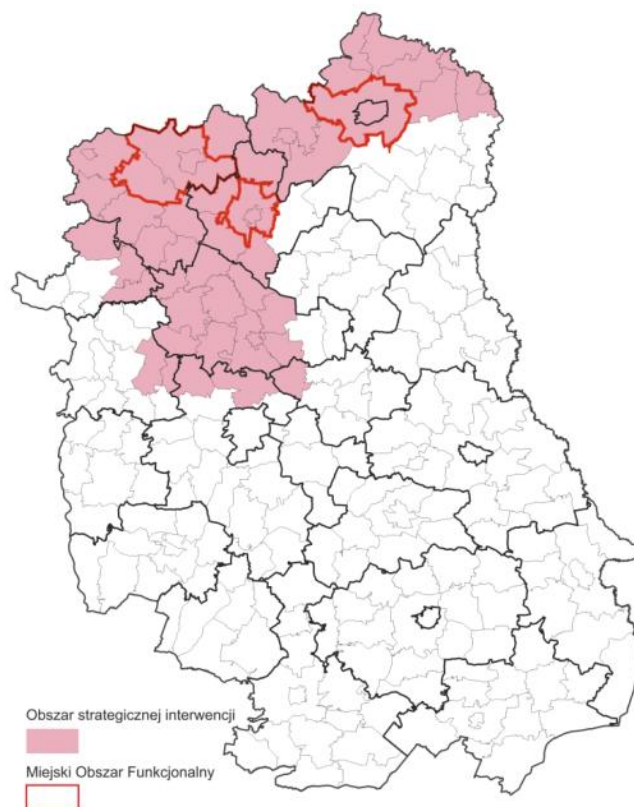

Źródło: SRWL 2030

W ramach powyższej delimitacji wskazano obszary, na których samorząd województwa lubelskiego zakłada zastosowanie mechanizmów terytorialnych - tematycznych kierunków interwencji z uwzględnieniem wsparcia z poziomu krajowego, regionalnego i lokalnego oraz przedsięwzięć priorytetowych dla rozwoju poszczególnych OSI.

Zgodnie z delimitacją OSI przedstawioną w SRWL 2030 Gmina Wojcieszków położona jest na terenie **Podlaskiego Obszaru Strategicznej Interwencji**.

Ryc. 21. OSI Podlaski

Źródło: Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030

Za priorytet rozwoju **Podlaskiego OSI** uznano „gospodarcze wykorzystanie potencjału krajowych i europejskich korytarzy transportowych”. Określono również główne kierunki interwencji (tematyczne obszary wsparcia) OSI Podlaskiego¹⁰:

- Poprawa konkurencyjności gospodarstw rolnych
 - rozwój lokalnych specjalizacji rolnych m.in. w oparciu o odtworzenie historycznie ukształtowanych lub wykorzystanie nowych, niszowych kierunków produkcji.
- Zrównoważony rozwój systemów infrastruktury technicznej
 - poprawa regionalnych i międzyregionalnych powiązań komunikacyjnych z uwzględnieniem szkieletowego układu dróg ekspresowych (S19, S17 i S12) oraz planowanej autostrady A2, w tym budowa obwodnic miast,
 - poprawa regionalnych i międzyregionalnych połączeń kolejowych z uwzględnieniem Programu Kolejowego CPK Centralny Port Komunikacyjny,

¹⁰ Źródło: SRWL 2030

- rozwój lokalnych układów drogowych zapewniających dostęp do miejsc koncentracji podstawowych usług, a także infrastruktury sprzyjającej elektromobilności.
- Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich
 - stymulowanie rozwoju lokalnej przedsiębiorczości,
 - przeciwdziałanie wykluczeniu transportowemu,
 - wyprowadzanie ze stanu kryzysowego zdegradowanych obszarów (w tym rewitalizacja),
 - poprawa dostępności do świadczonych podstawowych usług społecznych,
 - zwiększenie dostępności usług telekomunikacyjnych świadczonych na poziomie lokalnym,
 - wspieranie usług publicznych służących rozwijaniu działalności kulturalnej, wzmocnieniu poczucia tożsamości lokalnej i budowie społeczeństwa obywatelskiego.
- Ochrona walorów środowiska
 - wspieranie działań na rzecz ochrony i kształtowania zasobów wodnych, w tym racjonalizacji wielkości poboru wody, rozwój i modernizacja oczyszczalni ścieków, zwiększanie małej retencji i renaturyzacji rzek,
 - ochrona wartości przyrodniczych, w tym krajobrazu, siedlisk i bioróżnorodności.
- Wspieranie konkurencyjności i innowacyjności przedsiębiorstw
 - rozwijanie sektora logistycznego (infrastruktura, systemy zarządzania, usługi, kompetencje i umiejętności kadr).
- Innowacyjne wykorzystanie walorów przyrodniczo-kulturowych, rozwój sportu i usług wolnego czasu
 - ochrona zasobów dziedzictwa kulturowego, w tym poprzez rozwijanie funkcji użytkowej obiektów kulturowych.
- Wzmocnienie współpracy transgranicznej i międzyregionalnej
 - wspieranie działań i współpraca z właściwymi podmiotami na rzecz realizacji inwestycji sprzyjających pogłębianiu kontaktów międzyregionalnych, w tym w zakresie infrastruktury granicznej (budowa i rozbudowa przejść granicznych oraz dostosowanie ich do obsługi ruchu turystycznego) oraz poprawiającej dostępność do przejść granicznych (drogi, linie kolejowe, parkingi buforowe, infrastruktura turystyczna).

Zaznaczyć należy, że OSI wyznaczone w KSRR 2030 i w Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030 wspierane są z poziomu kraju oraz regionu za pomocą dedykowanych instrumentów, na które wydzielone zostały odrębne pule środków lub też, projekty realizowane na obszarze tych OSI, podlegają preferencjom punktowym w ramach programów finansowanych ze środków UE.

20. POTENCJALNE KIERUNKI WSPÓŁPRACY MIĘDZYGMINNEJ W WYMIARZE TERYTORIALNYM

Przedstawione poniżej kierunki interwencji obejmują te obszary tematyczne, w ramach których polityka regionalna i lokalna koncentruje się na terytorialnym wymiarze wsparcia. Współczesne wyzwania rozwojowe coraz rzadziej mieszczą się wyłącznie w granicach administracyjnych jednej gminy, dotyczą one całych obszarów funkcjonalnych, powiązań komunikacyjnych, rynku pracy,

usług publicznych, środowiska, gospodarki wodnej, energetyki, infrastruktury społecznej oraz bezpieczeństwa.

Potencjalne kierunki współpracy międzygminnej Gminy Wojcieszków powinny być traktowane jako otwarty katalog działań, który może być rozwijany i doprecyzowywany w zależności od pojawiających się możliwości finansowych, organizacyjnych i partnerskich. Największy potencjał mają te przedsięwzięcia, które odpowiadają na wspólne problemy kilku samorządów, wzmacniają powiązania funkcjonalne, poprawiają jakość życia mieszkańców oraz umożliwiają skuteczniejsze pozyskiwanie środków zewnętrznych.

Współpraca terytorialna nie zastępuje samodzielnych działań Gminy Wojcieszków, ale może istotnie zwiększyć ich skalę, trwałość i skuteczność. Dzięki niej gmina może lepiej wykorzystać swoje zasoby, wzmocnić pozycję w otoczeniu regionalnym, rozwijać usługi publiczne i budować bardziej odporny, zintegrowany oraz atrakcyjny obszar do życia, pracy i aktywności społecznej.

Skuteczna realizacja działań rozwojowych w Gminie Wojcieszków powinna uwzględniać możliwość współpracy z innymi jednostkami samorządu terytorialnego, w szczególności z gminami sąsiednimi, Powiatem Łukowskim, samorządem województwa, instytucjami publicznymi, organizacjami społecznymi, przedsiębiorcami, podmiotami ekonomii społecznej oraz mieszkańcami. Współpraca taka może wzmacniać efektywność realizowanych przedsięwzięć, ułatwiać pozyskiwanie środków zewnętrznych, poprawiać dostępność usług oraz zwiększać oddziaływanie projektów wykraczających poza pojedynczą gminę.

W przypadku Gminy Wojcieszków szczególne znaczenie ma współpraca ukierunkowana na poprawę dostępności komunikacyjnej, rozwój infrastruktury technicznej i społecznej, wzmacnianie funkcji rolniczych i osadniczych, poprawę jakości środowiska, rozwój usług publicznych oraz budowanie wspólnej oferty społecznej, gospodarczej i rekreacyjnej północnej części województwa lubelskiego.

■ **Dostępność komunikacyjna**

Współpraca międzygminna w tym zakresie powinna obejmować modernizację i rozbudowę infrastruktury drogowej, poprawę stanu dróg lokalnych łączących miejscowości Gminy Wojcieszków z sąsiednimi gminami oraz z głównymi ośrodkami usługowymi i administracyjnymi, w szczególności z Łukowem. Istotne znaczenie ma także poprawa bezpieczeństwa ruchu drogowego, budowa i modernizacja chodników, przejść dla pieszych, oświetlenia, zatok przystankowych oraz infrastruktury rowerowej.

Potencjalnym kierunkiem współpracy jest również rozwój transportu zbiorowego i rozwiązań poprawiających mobilność mieszkańców, zwłaszcza osób starszych, młodzieży, osób z niepełnosprawnościami oraz mieszkańców miejscowości oddalonych od głównych ośrodków usługowych. W wymiarze terytorialnym ważne jest podejmowanie działań na rzecz lepszego skomunikowania gminy z rynkiem pracy, edukacją ponadpodstawową, usługami zdrowotnymi, administracją publiczną i ofertą kulturalną dostępną poza jej granicami.

■ **Atrakcyjność inwestycyjna i rozwój lokalnej przedsiębiorczości**

Współpraca w tym obszarze powinna koncentrować się na wzmacnianiu lokalnej przedsiębiorczości, poprawie warunków prowadzenia działalności gospodarczej oraz promocji terenów i zasobów, które mogą wspierać rozwój małych firm, usług, rzemiosła, działalności okotorolniczej i przetwórstwa. Dla Gminy Wojcieszków szczególnie ważne jest budowanie

atrakcyjności gospodarczej w sposób dostosowany do jej wiejskiego charakteru, lokalnego rynku pracy oraz potencjału rolniczego.

Możliwe kierunki współpracy obejmują przygotowanie wspólnej oferty inwestycyjnej kilku gmin, promocję lokalnych zasobów gospodarczych, rozwój usług doradczych dla przedsiębiorców, tworzenie sieci współpracy pomiędzy rolnikami, przedsiębiorcami i instytucjami otoczenia biznesu, a także podejmowanie wspólnych działań na rzecz aktywizacji zawodowej mieszkańców. Ważne jest również wzmacnianie powiązań z lokalnym i regionalnym rynkiem pracy oraz wspieranie inicjatyw, które pozwolą mieszkańcom prowadzić działalność gospodarczą bez konieczności opuszczania gminy.

■ **Rolnictwo, lokalna żywność i krótkie łańcuchy dostaw**

Jednym z ważnych kierunków współpracy terytorialnej Gminy Wojcieszków powinien być rozwój rolnictwa, promocja lokalnej żywności oraz wspieranie krótkich łańcuchów dostaw. Rolniczy charakter gminy stanowi istotny zasób rozwojowy, który może być wzmacniany poprzez współpracę z sąsiednimi samorządami, organizacjami rolniczymi, kołami gospodyń wiejskich, lokalnymi producentami, szkołami, instytucjami doradztwa rolniczego i podmiotami zajmującymi się przetwórstwem.

Potencjalne działania mogą obejmować wspólną promocję produktów lokalnych, organizację targów, kiermaszy i wydarzeń kulinarnych, rozwój marki produktów z obszaru kilku gmin, wsparcie sprzedaży bezpośredniej („od pola do stołu”), edukację konsumencką oraz działania służące poprawie konkurencyjności gospodarstw rolnych. Szczególne znaczenie może mieć tworzenie warunków do rozwoju małego przetwórstwa, usług okołorolniczych i inicjatyw łączących rolnictwo z edukacją, turystyką, gastronomią i dziedzictwem lokalnym.

■ **Gospodarka w obiegu zamkniętym i efektywność energetyczna**

Współpraca międzygminna w zakresie gospodarki w obiegu zamkniętym powinna obejmować działania służące ograniczaniu ilości odpadów, poprawie efektywności systemów selektywnej zbiórki, edukacji ekologicznej mieszkańców oraz wzmacnianiu odpowiedzialnych postaw konsumenckich. W przypadku gmin wiejskich szczególne znaczenie ma także racjonalne gospodarowanie zasobami, ograniczanie strat energii i wody, rozwój kompostowania, przeciwdziałanie spalaniu odpadów oraz poprawa jakości powietrza.

Możliwe jest podejmowanie wspólnych działań informacyjnych, edukacyjnych i organizacyjnych przez kilka gmin (np. w zakresie negatywnego wpływu na środowisko „dzikich wysypisk śmieci”), a także wspieranie rozwiązań pozwalających na bardziej efektywne wykorzystanie istniejącej infrastruktury komunalnej. Współpraca może dotyczyć również wdrażania rozwiązań niskoemisyjnych, poprawy efektywności energetycznej budynków publicznych, promocji budownictwa energooszczędnego oraz przygotowania wspólnych projektów służących ograniczeniu kosztów funkcjonowania samorządów (np. tworzenie spółdzielni energetycznych lub wspólne zakupy związane z wymianą oświetlenia ulicznego na energooszczędne).

■ **System promocji produktów lokalnych**

Rozwój systemu promocji produktów lokalnych powinien służyć budowaniu rozpoznawalności Gminy Wojcieszków i jej otoczenia jako obszaru aktywnych mieszkańców, lokalnych tradycji, rolnictwa, kuchni regionalnej i inicjatyw oddolnych. Współpraca w tym zakresie może obejmować wspólną identyfikację produktów, usług, wydarzeń i tradycji charakterystycznych dla gminy oraz sąsiednich obszarów.

Ważnym kierunkiem może być tworzenie zintegrowanego systemu promocji, certyfikacji i sprzedaży lokalnych wyrobów, w tym produktów rolnych, kulinarnych, rękodzielniczych i tradycyjnych. Potencjał w tym zakresie mogą tworzyć koła gospodyń wiejskich, lokalni producenci, organizacje społeczne, szkoły, instytucje kultury oraz gospodarstwa rolne. Promocja produktów lokalnych może wzmacniać nie tylko gospodarkę, ale również tożsamość gminy, dumę mieszkańców i atrakcyjność wydarzeń lokalnych.

■ **Atrakcyjność rekreacyjna, turystyczna i krajobrazowa**

Z uwagi na swoją specyfikę, Gmina Wojcieszków nie powinna budować swojej pozycji w oparciu o klasycznie rozumianą turystykę masową. Jej potencjał może być rozwijany przede wszystkim poprzez ofertę rekreacji lokalnej, wypoczynku weekendowego, aktywności rodzinnej, edukacji przyrodniczej, turystyki rowerowej, spacerowej, kulturowej i sentymentalnej. Współpraca międzygminna może pozwolić na stworzenie spójnej oferty szlaków, wydarzeń, miejsc odpoczynku i atrakcji rozproszonych na obszarze kilku gmin.

Potencjalne działania obejmują poprawę jakości i dostępności infrastruktury rekreacyjnej, tworzenie tras rowerowych i pieszych, zagospodarowanie terenów zielonych, rozwój miejsc integracji mieszkańców, promocję lokalnej historii i dziedzictwa, a także organizację wydarzeń kulturalnych, sportowych i rodzinnych. Ważne jest, aby oferta rekreacyjna była skierowana nie tylko do osób odwiedzających gminę, ale przede wszystkim do jej mieszkańców, poprawiając jakość życia i atrakcyjność osiedleńczą.

■ **Rozwój marki terytorialnej Gminy Wojcieszków**

Rozwój marki terytorialnej Gminy Wojcieszków powinien opierać się na autentycznych cechach gminy: wiejskim charakterze, lokalnej tożsamości, aktywności mieszkańców, tradycjach rolniczych, spokojnym środowisku życia, przestrzeni oraz więziach społecznych. Marka gminy nie powinna być budowana wyłącznie jako narzędzie promocji zewnętrznej, ale jako sposób wzmacniania lokalnej wspólnoty i poczucia dumy z miejsca zamieszkania.

Współpraca z innymi gminami może dotyczyć tworzenia wspólnej oferty rekreacyjnej, kulturalnej, kulinarnej, edukacyjnej i historycznej. Ważnym kierunkiem jest rozwój „przemysłu czasu wolnego” w skali lokalnej i ponadlokalnej, obejmującego kulturę, aktywny wypoczynek, rekreację, sport, wydarzenia społeczne, turystykę rowerową, pieszą, przyrodniczą, historyczną, kulinarną i sentymentalną. Marka Wojcieszkowa powinna być rozpoznawalna jako marka gminy spokojnej, zaradnej, gościnnej, zakorzenionej w tradycji, ale otwartej na dobre zmiany.

■ **Adaptacja do zmian klimatu**

Adaptacja do zmian klimatu jest jednym z kluczowych obszarów, w których współpraca międzygminna może przynieść szczególnie wymierne efekty. Zjawiska takie jak susze, gwałtowne opady, podtopienia, fale upałów, obniżanie poziomu wód gruntowych czy rosnące koszty energii nie zatrzymują się na granicach administracyjnych. Dlatego wymagają wspólnego planowania, wymiany doświadczeń i realizacji przedsięwzięć o szerszym zasięgu.

Potencjalne działania obejmują wprowadzanie technologii odnawialnych źródeł energii w obiektach publicznych i prywatnych, rozwój energetyki obywatelskiej, ochronę terenów naturalnej retencji wodnej, zagospodarowanie wód opadowych, rozwój błękitno-zielonej infrastruktury, modernizację infrastruktury wodno-ściekowej, poprawę efektywności energetycznej budynków oraz edukację ekologiczną mieszkańców. Istotnym kierunkiem jest

również współpraca w zakresie przeciwdziałania skutkom suszy rolniczej oraz racjonalnego gospodarowania wodą w przestrzeni wiejskiej.

■ **Kapitał społeczny i aktywność mieszkańców**

Kapitał społeczny jest jednym z najważniejszych zasobów rozwojowych Gminy Wojcieszków. Współpraca terytorialna w tym obszarze powinna obejmować wspieranie oddolnych inicjatyw obywatelskich, organizacji pozarządowych, kół gospodyń wiejskich, ochotniczych straży pożarnych, klubów sportowych, grup nieformalnych, liderów lokalnych oraz podmiotów ekonomii społecznej.

Możliwe działania obejmują wspólne projekty animacyjne, edukacyjne i kulturalne, rozwój wolontariatu, wymianę dobrych praktyk między sołectwami, zwiększenie udziału mieszkańców w procesach decyzyjnych oraz tworzenie mechanizmów partycypacji społecznej. Ważnym elementem jest również zachowanie dziedzictwa kulturowego materialnego i niematerialnego, dokumentowanie lokalnej historii, wspieranie wydarzeń integracyjnych oraz wzmacnianie więzi międzypokoleniowych.

■ **System pomocy społecznej i usług publicznych**

Zmiany demograficzne, starzenie się społeczeństwa, migracje młodych osób oraz rosnące potrzeby rodzin wymagają rozwoju bardziej dostępnych, elastycznych i zintegrowanych usług społecznych. Współpraca międzygminna może pozwolić na efektywniejsze organizowanie usług, których pojedyncza gmina nie zawsze jest w stanie zapewnić samodzielnie w pełnym zakresie.

Potencjalne kierunki działań obejmują podniesienie jakości i dostępności usług społecznych, zdrowotnych, opiekuńczych i wspierających, rozwój usług dla osób starszych, osób z niepełnosprawnościami, rodzin z dziećmi, osób w kryzysie oraz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Ważnym obszarem jest także dostosowanie infrastruktury i usług publicznych do standardów dostępności, rozwój „srebrnej gospodarki”, wsparcie opiekunów nieformalnych oraz tworzenie lokalnych systemów wczesnego reagowania na problemy społeczne.

■ **Edukacja, młodzież i kompetencje przyszłości**

Jednym z istotnych kierunków współpracy terytorialnej powinno być wzmacnianie jakości edukacji oraz rozwijanie kompetencji dzieci, młodzieży i dorosłych. Współpraca gmin, szkół, instytucji kultury, organizacji społecznych i przedsiębiorców może sprzyjać tworzeniu szerszej oferty zajęć dodatkowych, programów edukacyjnych, działań rozwijających kompetencje cyfrowe, społeczne, ekologiczne i obywatelskie.

Ważne znaczenie ma także wspieranie młodzieży w odkrywaniu lokalnych możliwości rozwoju, budowanie więzi z gminą oraz przeciwdziałanie trwałemu odptywowi młodych mieszkańców. Potencjalne działania mogą obejmować programy stypendialne, doradztwo zawodowe, warsztaty przedsiębiorczości, projekty międzyszkolne, współpracę z instytucjami rynku pracy oraz tworzenie przestrzeni aktywności młodzieżowej.

■ **Bezpieczeństwo i usługi cyfrowe**

Współpraca w zakresie bezpieczeństwa i cyfryzacji powinna obejmować zarówno rozwój infrastruktury szerokopasmowej, jak i podnoszenie jakości e-usług publicznych, cyberbezpieczeństwa oraz kompetencji cyfrowych mieszkańców i pracowników administracji. Szczególne znaczenie ma przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu, zwłaszcza wśród osób

starszych, mieszkańców miejscowości peryferyjnych oraz osób mających ograniczony dostęp do usług elektronicznych.

Potencjalne działania obejmują rozwój usług, narzędzi i infrastruktury niezbędnej do świadczenia bezpiecznych e-usług w administracji publicznej i edukacji, poprawę poziomu cyberbezpieczeństwa jednostek samorządowych, cyfryzację procedur publicznych, elektroniczny obieg dokumentów, rozwój komunikacji z mieszkańcami oraz szkolenia w zakresie bezpiecznego korzystania z usług cyfrowych. E-usługi publiczne powinny funkcjonować co najmniej na poziomie dwustronnej interakcji, z dążeniem do poziomu transakcyjnego i docelowo usług personalizowanych.

■ **Bezpieczeństwo publiczne i odporność kryzysowa**

Nowe uwarunkowania geopolityczne, klimatyczne i społeczne powodują, że coraz większego znaczenia nabiera współpraca w zakresie bezpieczeństwa publicznego i odporności kryzysowej. Gmina Wojcieszków, podobnie jak inne samorządy, powinna wzmocniać zdolność do reagowania na sytuacje nadzwyczajne, awarie infrastruktury, ekstremalne zjawiska pogodowe, zagrożenia energetyczne, cyberzagrożenia oraz inne sytuacje kryzysowe.

Kierunki współpracy mogą obejmować doposażenie jednostek OSP, wspólne ćwiczenia i procedury reagowania, rozwój systemów ostrzegania mieszkańców, poprawę łączności kryzysowej, tworzenie lokalnych zasobów sprzętowych, wsparcie działań obrony cywilnej oraz edukację mieszkańców w zakresie bezpieczeństwa, w tym pierwszej pomocy. Szczególnie ważna jest współpraca samorządów z jednostkami OSP, Policją, administracją powiatową, szkołami, organizacjami społecznymi i instytucjami odpowiedzialnymi za zarządzanie kryzysowe.

■ **Kompetencje instytucji publicznych**

Wzmocnianie kompetencji instytucji publicznych jest warunkiem skutecznego wdrażania Strategii Rozwoju Gminy Wojcieszków. Współpraca terytorialna w tym zakresie powinna obejmować rozwój mechanizmów zarządzania strategicznego, poprawę jakości przygotowania i realizacji projektów, wymianę dobrych praktyk, rozwój kompetencji cyfrowych, prawnych, finansowych i organizacyjnych oraz skuteczniejsze korzystanie z dostępnych źródeł finansowania.

Ważnym kierunkiem jest integracja działań samorządu z celami społecznymi, gospodarczymi, środowiskowymi i przestrzennymi, racjonalizacja gospodarki budżetowej w oparciu o analizę kosztów i korzyści, rozwój narzędzi monitorowania polityki rozwoju, a także wykorzystywanie partycypacji społecznej w zarządzaniu lokalnym. Współpraca z innymi gminami może pozwolić na wspólne przygotowywanie projektów, wymianę doświadczeń, szkolenia pracowników administracji oraz lepsze dopasowanie lokalnych działań do wymogów programów regionalnych, krajowych i unijnych.

21. RAMY FINANSOWE I ŹRÓDŁA FINANSOWANIA STRATEGII

System finansowania zadań publicznych charakteryzuje się wielopoziomowością i hierarchicznością zarówno na poziomie lokalnym, regionalnym, krajowym czy europejskim. Sukces wdrażania Strategii rozwoju gminy i późniejsze osiągnięcie zakładanych celów jest możliwe dzięki skutecznemu wykorzystaniu odpowiednich źródeł finansowania planowanych zadań. Zarówno dostępne środki, jak i formy finansowania pozwolą zidentyfikować realność

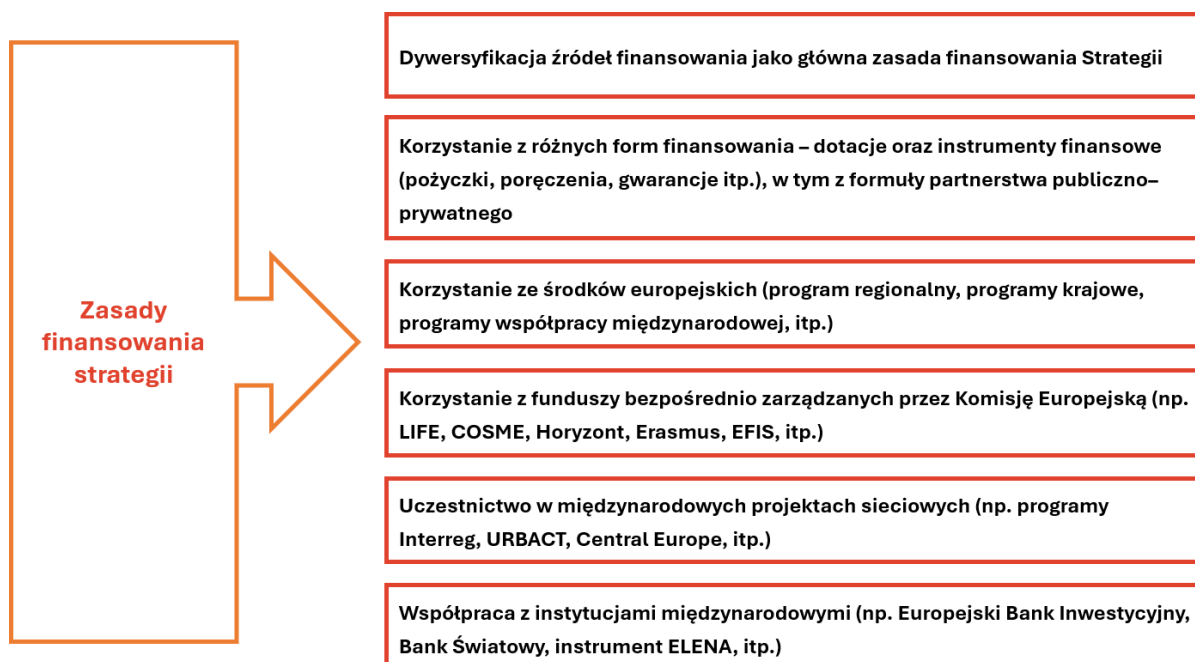
spełnienia określonych celów, dlatego też w planowaniu realizacji projektów wynikających ze Strategii ważnym elementem jest określenie struktury finansowania.

Ramy finansowe są uzależnione od zakresu przedmiotowego i horyzontu czasowego podejmowanych działań, kondycji finansowej gminy oraz jej możliwości organizacyjnych, w tym założeń długofalowej polityki finansowej i inwestycyjnej, a także uwarunkowań zewnętrznych. Wyznaczenie ram finansowych jest niezbędne do oceny możliwości realizacji Strategii, a planowanie finansowe powinno uwzględniać różnorodność opcji finansowania projektów wynikających ze Strategii (źródła i formy). Podczas procesu wdrażania Strategii należy wziąć pod uwagę różne formy finansowania przedsięwzięć (np. dotacja, pożyczka, kredyt) oraz możliwości realizowania zadań w formule partnerstwa publiczno-prywatnego. W tym kontekście na uwagę zasługuje mechanizm Porozumień Terytorialnych określony w art. 14rb ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju.

Do realizacji projektów zaplanowanych w Strategii zostaną wykorzystane środki własne gminy, środki krajowe w formie dedykowanych funduszy i programów, fundusze unijne i inne zagraniczne oraz środki prywatne oraz kredyty bankowe i pożyczki. Ramy finansowe Strategii Rozwoju Gminy Wojcieszków posiadają charakter prognostyczny oraz zależą od szeregu zmiennych, które w praktyce mogą wpłynąć na modyfikację zakładanych prognoz. Ponadto poszczególne cele określone w dokumencie mają charakter otwarty, dlatego też doprecyzowanie szczegółów finansowych może wymagać aktualizacji. Zaproponowane w dokumencie projekty obejmują szeroki zakres, dlatego tak ważne jest poszukiwanie różnych źródeł ich finansowania, uwzględniających środki regionalne, krajowe i europejskie.

Podjmując decyzje o realizacji projektów (w tym w zakresie przedsięwzięć partnerskich opisanych w Rozdziale 20) należy każdorazowo rozpatrywać możliwości budżetowe JST w kontekście istniejących źródeł i form finansowania w oparciu o poniższe zasady:

Ryc. 22. Zasady finansowania Strategii

Źródło: Opracowanie własne

Poza różnorodnymi źródłami finansowania do osiągnięcia celów zawartych w Strategii potrzebne jest także zaangażowanie różnych instytucji, podmiotów i zaplanowanie wydatkowania znacznych środków finansowych w perspektywie wieloletniej. Biorąc pod uwagę uwarunkowania ekonomiczne, finansowe i organizacyjne Gminy Wojcieszków do najważniejszych źródeł pochodzenia kapitału na finansowanie zadań Strategii należeć będą:

- **Środki własne samorządu gminnego (dochody własne, subwencje)**

Dochody własne gminy i ich subwencje to podstawowe źródło finansowania inwestycji zawartych w Strategii. W przypadku realizacji projektów współfinansowanych ze środków unijnych, budżet jakim dysponuje gmina stanowi najczęściej wkład własny (5% - 30% kosztów kwalifikowalnych projektu) lub całkowicie pokrywa koszt danego przedsięwzięcia. Zgodnie z zasadą racjonalizacji wydatków publicznych istotnym jest zaplanowanie mechanizmów koordynacyjnych dotyczących wspólnego finansowania projektów międzygminnych oraz realizowanych przy udziale innych partnerów publicznych lub prywatnych (np. partnerstwo publiczno – prywatne).

- **Środki pochodzące z budżetu Unii Europejskiej w ramach programów krajowych i programu regionalnego (Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021 – 2027)**

Środki z budżetu Unii Europejskiej w ramach pakietu legislacyjnego polityki spójności na lata 2021-2027 przewidziane w programach zarządzanych na poziomie zarówno regionalnym (głównym źródłem finansowania zewnętrznego przedsięwzięć strategicznych będą środki z regionalnego Programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego na lata 2021 – 2027), jak i krajowym (w tym Program Współpracy Transgranicznej PL – UA). Z uwagi na złożony charakter programów krajowych i regionalnych oraz mnogość możliwości finansowania ze środków UE 2021 – 2027 (w zależności od zakresu, wielkości oraz indywidualnego lub partnerskiego charakteru inwestycji) zalecany jest bieżący monitoring dostępnych źródeł finansowania oraz stanu aktualizacji poszczególnych dokumentów wykonawczych do ww. programów.

- **Środki z programów zarządzanych bezpośrednio przez Komisję Europejską**

Istotnym źródłem finansowania przedsięwzięć w ramach Strategii mogą być środki z budżetu UE, dostępne w ramach zarządzania bezpośrednio sprawowanego przez Komisję Europejską w zakresie związanym m.in. z kwestiami klimatycznymi w ramach Europejskiego Zielonego Ładu. W latach 2021 – 2027 kontynuowana jest realizacja programów i inicjatyw UE, które mogą być istotnym czynnikiem aktywizującym potencjał gospodarczy i społeczny Gminy Wojcieszków. Są to m.in.: Instrument "Łącząc Europę" (transport, energetyka, telekomunikacja), LIFE (ochrona środowiska i klimatu), COSME (konkurencyjność przedsiębiorstw), Horyzont (badania naukowe i innowacje), ERASMUS+ (zagraniczne staże, praktyki i wolontariat), EFIS (zapewnienie gwarancji dla finansowania inwestycji długoterminowych), Europejski Korpus Solidarności (zdobywanie doświadczenia zawodowego i podnoszenie kwalifikacji przez ludzi młodych).

- **Środki pochodzące z Mechanizmu Finansowego EOG i Norweskiego Mechanizmu Finansowego**

Programy wsparcia finansowego, które wynikają z uczestnictwa Norwegii i pozostałych krajów EFTA w Europejskim Obszarze Gospodarczym. Środki z tym programów mogą być przeznaczone na projekty w obszarach: ochrony środowiska i klimatu, edukacji, badań i innowacji, zdrowia publicznego oraz kultury i dziedzictwa. Dostępne środki mogą być przeznaczone na projekty gminne dotyczące np.: modernizacja lub budowy zielonej i błękitnej infrastruktury, malej retencji, zbiorników przeciwpowodziowych, poprawy efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznej (szkoły, przedszkola, urzędy), instalacji OZE,

infrastruktury wodno-kanalizacyjnej, sieci wodociągowych, rewitalizacji przestrzeni publicznych, poprawy dostępności usług publicznych, modernizacji budynków kultury, opieki społecznej i integracji społecznej, edukacji, społeczeństwa obywatelskiego, ochrony zabytków, zagospodarowania turystycznego, wsparcia dla małych przedsiębiorstw, ekoinnowacji. Projekty mogą być realizowane przede wszystkim w ramach programu „Rozwój lokalny” obejmującego budowanie partnerstw między samorządem, mieszkańcami i biznesem w celu podniesienia jakości życia w gminie.

▪ **Środki pochodzące z budżetu państwa oraz środki budżetu Województwa Lubelskiego**

Środki budżetu państwa oraz samorządu województwa dostępne w ramach istniejących oraz nowych instrumentów takich, jak Porozumienie terytorialne (zgodnie z art. 14rb ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju). W tej kategorii wymienić można np. fundusze celowe utworzone z przeznaczeniem na finansowanie infrastruktury publicznej, w tym transportowej. Są to w m.in. Krajowy Plan Odbudowy, Rządowy Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych, Krajowy Fundusz Drogowy (KFD), Fundusz Kolejowy (FK), Rządowy Fundusz Inwestycji Lokalnych (RFIL), fundusze utworzone w Banku Gospodarstwa Krajowego oraz dotacje celowe lub środki z rezerw celowych poszczególnych ministerstw. Zgodnie z ustawą o samorządzie województwa z budżetu województwa finansowane są m.in. zadania o charakterze wojewódzkim m.in. w zakresie transportu zbiorowego i dróg publicznych. Województwo zajmuje się finansowaniem m.in. rozwoju dróg wojewódzkich, regionalnych przewozów autobusowych, regionalnych przewozów kolejowych. Inwestycje te stanowią istotne uzupełnienie systemu transportowego obszaru Gminy Wojcieszków, zarówno w zakresie przedsięwzięć indywidualnych jak i partnerskich.

▪ **Środki krajowych i międzynarodowych instytucji finansowych**

Do finansowania zadań wynikających ze Strategii mogą być zaangażowane środki pozyskiwane m.in. z kredytów lub innych finansowych instrumentów zwrotnych i bezzwrotnych, uzyskanych za pośrednictwem instytucji finansowych takich jak m.in. Bank Gospodarstwa Krajowego, Europejski Bank Inwestycyjny czy Bank Światowy.

▪ **Środki prywatne**

Dotychczasowe doświadczenia JST wskazują na możliwości finansowania przedsięwzięć infrastrukturalnych ze środków prywatnych, przede wszystkim przy wykorzystaniu formuły partnerstwa publiczno-prywatnego (PPP). Jest to rozwiązanie coraz silniej wykorzystywane oraz wspierane przez Rząd RP i Komisję Europejską i może posłużyć do realizacji inwestycji leżących w interesie publicznym¹¹. Udział środków prywatnych jest szczególnie istotny w realizacji niektórych przedsięwzięć wymagających zbiorowego wysiłku finansowego i organizacyjnego, ze względu na ich skomplikowany i długoletni charakter.

Dla zapewnienia skutecznej realizacji przedsięwzięć wynikających ze Strategii istotne jest podejmowanie prób poszukiwania nowych rozwiązań (w tym organizacyjnych – w partnerstwie z gminami, partnerami publicznymi i prywatnymi) w zakresie zarządzania i finansowania. Ważnym elementem sprawnego wdrażania Strategii powinny być zatem działania zmierzające do

¹¹ Formuła PPP opiera się na realizacji zadań publicznych na mocy wieloletniej umowy określającej podział zadań i ryzyk pomiędzy podmiotem publicznym a partnerem prywatnym. Celem PPP jest świadczenie określonej usługi publicznej przez partnera prywatnego w oparciu o infrastrukturę publiczną, za wynagrodzeniem. Realizacja inwestycji w formule PPP to szereg korzyści dla instytucji publicznych, a przede wszystkim możliwość optymalizacji wydatkowania środków budżetowych poprzez zaangażowanie kapitału prywatnego w inwestycje publiczne, oraz możliwość skorzystania z wiedzy i doświadczenia biznesu. (więcej informacji: <https://www.ppp.gov.pl/>)

podejmowania możliwie szerokiej współpracy pomiędzy samorządami gminnymi oraz z samorządem powiatowym, nie tylko w zakresie wspólnego finansowania poszczególnych zadań ale również zapewnienia ciągłości funkcjonowania inwestycji.

Skuteczność realizacji przedstawionych celów i zaproponowanych inwestycji jest bardziej prawdopodobna, gdy zostaną podjęte próby poszukania nowych rozwiązań w zakresie zarządzania i finansowania (w tym organizacyjnych w partnerstwie z gminami, partnerami publicznymi i prywatnymi). Jednocześnie zrównoważony rozwój jednostki samorządu terytorialnego jest bardziej efektywny i skuteczny, kiedy podejmowane są działania zmierzające do możliwie szerokiej współpracy pomiędzy sąsiednimi gminami oraz z powiatem.

Podkreślić należy, że planowanie budżetu oraz źródeł i form finansowania projektów zawartych w Strategii jest obecnie zadaniem trudnym i złożonym z uwagi na dynamicznie zmieniającą się sytuację makroekonomiczną w kraju i na świecie spowodowaną niestabilną sytuacją gospodarczą, oraz długofalowymi, społecznymi i gospodarczymi skutkami wojny w Ukrainie.

22. ZASADY I STRUKTURA ZARZĄDZANIA PROCESEM WDRAŻANIA STRATEGII

Istotnym elementem skutecznej realizacji interwencji publicznych w ramach Strategii jest właściwie zaprojektowany i konsekwentnie wykorzystywany system zarządzania i wdrażania, który determinuje sprawność realizacji Strategii i skuteczność wykorzystywania dostępnych funduszy przeznaczonych na realizację jej celów. Co istotne, właściwy system stanowi podstawę do rozwoju trwałego forum współpracy między interesariuszami, nie tylko w zakresie funduszy europejskich, ale docelowo wszystkich polityk i projektów realizowanych przez samorząd gminy Wojcieszków. Jednocześnie system zarządzania tworzy sformalizowaną strukturę, w ramach której powstają relacje nieformalne. Taka struktura stanowić będzie w przyszłości bazę wiedzy i pamięci organizacyjnej integrującej społeczność gminy w realizacji celów rozwojowych.

22.1. ZASADY WSPÓŁPRACY INTERESARIUSZY

Opracowaniu i wdrażaniu Strategii oraz prawidłowemu funkcjonowaniu systemu zarządzania towarzyszy kilka poniższych zasad, którymi konsekwentnie powinny kierować się wszystkie zaangażowane podmioty:

Ryc. 23. Zasady współpracy interesariuszy

Źródło: Opracowanie własne

▪ **Partnerstwo**

Zastosowanie zasady partnerstwa jest konieczne w sytuacjach, w których dochodzi do interakcji pomiędzy władzami gminy, a jej mieszkańcami czy reprezentantami organizacji. Zasada ta polega na kreowaniu warunków partnerskiej współpracy pomiędzy interesariuszami (odpowiedni dobór przedsięwzięć zawartych w Strategii, źródeł ich finansowania oraz korzystania z ich efektów przez mieszkańców Gminy Wojcieszków) oraz na kształtowaniu pozytywnych relacji pomiędzy podmiotami zarówno publicznymi, prywatnymi jak i organizacjami społecznymi.

▪ **Równość partnerów**

Powodzenie współpracy w zasadniczym stopniu zależy od tego, czy wszyscy partnerzy będą przekonani co do łączącej ich wspólnoty interesów i celów. Decyduje o tym zarówno konstrukcja i treść Strategii, jak też codzienna praktyka działania - na etapie przygotowania dokumentu, jak też późniejszego wdrażania. Dlatego istotne jest, aby zaplanowane i później wykorzystywane mechanizmy zarządzania w realny sposób uwzględniały równość interesariuszy.

▪ **Wielopoziomowe zarządzanie**

Zarządzanie procesem wdrażania Strategii przez jeden podmiot może mieć negatywne skutki w postaci ograniczenia efektywności realizacji celów Strategii, ograniczenia akceptacji społecznej części działań czy innych problemów związanych z zarządzaniem. W celu uniknięcia potencjalnych negatywnych skutków konieczna jest współpraca interesariuszy na różnych szczeblach zarządzania, w różnych formułach i przy realizacji poszczególnych przedsięwzięć. Wielopoziomowe zarządzanie ma realny wpływ na skuteczność i efektywność realizacji celów Strategii.

- **Otwartość, uczciwość i zaufanie**

Kierowanie się tymi wartościami może ułatwić interesariuszom współpracę oraz wytyczyć ścieżkę ich postępowania. Cechy te powinny być odniesieniem w przypadku występowania kwestii spornych i kryzysowych.

- **Proste zasady komunikacji**

Klarownie wyznaczone zasady komunikacji pomiędzy interesariuszami znacząco ułatwiają współpracę przy realizacji złożonych przedsięwzięć. Określenie zasad oraz sposobów komunikacji powinno mieć miejsce na początku współpracy interesariuszy. Odpowiednie zdefiniowanie zasad skróci czas podejmowania decyzji oraz wpłynie pozytywnie na efektywność przepływu informacji.

- **Sieciowanie i stała współpraca**

Budowanie sieciowych relacji pomiędzy instytucjami, organizacjami, grupami osób i poszczególnymi mieszkańcami stanowi silną bazę dla dalszej współpracy oraz realizacji kolejnych przedsięwzięć. Stworzenie odpowiednich warunków do budowania relacji sieciowych jest szczególnie istotne podczas działań partycypacyjnych. Wszyscy zaangażowani interesariusze powinni wiedzieć, w ramach jakich mechanizmów i zasad działają. Jest to szczególnie ważne przy działaniach z zakresu planowania przestrzennego, przedsięwzięciach zintegrowanych oraz w trakcie innych prac projektowych.

- **Racjonalność wydatków**

Tworzenie mechanizmów zarządczych w samorządzie gminnym nie powinno prowadzić do mnożenia struktur i nieuzasadnionego wydatkowania środków publicznych.

- **Elastyczne rozwiązania**

Na etapie tworzenia Strategii, a nawet w początkowym procesie jej wdrażania, nie uda się trafnie przewidzieć wszystkich uwarunkowań tak, aby szczegółowo zaplanować mechanizmy zapewniające efektywność działań. Ponadto uwarunkowania te z czasem mogą ulegać istotnym zmianom. Konieczność zachowania elastyczności w procesie wdrażania Strategii Rozwoju Gminy Wojcieszków na lata 2025 - 2032 uwarunkowana jest przede wszystkim: zmieniającą się sytuacją społeczną i gospodarczą gminy (np. trendami demograficznymi), opiniami i potrzebami mieszkańców, wpływem inwestycji krajowych i regionalnych, możliwościami finansowania inwestycji w perspektywie finansowej UE 2021 – 2027, sytuacją budżetową, konsekwencjami społecznymi i ekonomicznymi wojny w Ukrainie oraz sukcesywną realizacją celów Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030.

- **Spójność z celami polityki regionalnej**

W procesie opracowania i wdrażania Strategii ważną zasadą powinno być zachowanie spójności Strategii z dokumentami strategicznymi i operacyjnymi na poziomie lokalnym, regionalnym, krajowym i europejskim. Spójność dokumentów powinna dotyczyć przede wszystkim wyznaczonych celów, kierunków działań oraz zakresu przedsięwzięć.

22.2. STRUKTURA I SYSTEM ZARZĄDZANIA STRATEGIĄ

System wdrażania Strategii Rozwoju Gminy Wojcieszków na lata 2025 – 2032 stanowi integralną część procesu zarządzania strategicznego polityką rozwoju prowadzonego przez samorząd gminy. W systemie realizacji Strategii, kluczową rolę odgrywać będzie przywództwo organizacyjne władz gminy, rozumiane jako strategiczna rola organów wykonawczych samorządu

w stymulowaniu i koordynacji działań podejmowanych przez różnorodne podmioty i środowiska, jak również w mobilizowaniu oraz integrowaniu zasobów pozostających w ich dyspozycji na rzecz realizacji celów Strategii. Projekty w ramach Strategii będą realizowane w różnych okresach czasowych przy zaangażowaniu zróżnicowanych instrumentów obejmujących narzędzia organizacyjne i finansowe, których zakres przedmiotowy oraz kierunki wydatkowania podlegają bezpośredniej kontroli ze strony organów samorządu Gminy Wojcieszków.

Strategia skupia się na zadaniach, za które odpowiedzialny jest samorząd gminny zgodnie z jego kompetencjami ustawowymi. Nie ogranicza się jednak wyłącznie do tych zadań ale angażuje i inicjuje działania realizowane w szerszych partnerstwach. Znajduje to wyraz w Rozdziale 20 *Potencjalne kierunki współpracy międzygminnej w wymiarze terytorialnym*, dla których jednostkami realizującymi będą zarówno władze gminny oraz jednostki organizacyjne gminy, jak również partnerzy lokalni, administracja rządowa, samorząd powiatowy i wojewódzki oraz podmioty prywatne i organizacje pozarządowe.

System wdrażania Strategii oparty jest o model koordynacyjny, polegający na wykorzystaniu bieżącego zasobu informacji gromadzonych w ramach działań realizowanych przez poszczególne jednostki organizacyjne Gminy Wojcieszków w związku z realizacją Strategii, programów i projektów, które są wdrażane, aktualizowane lub nowotworzone na poziome merytorycznie odpowiedzialnych za nie referatów.

Koordinator wdrażania Strategii – Sekretarz Gminy Wojcieszków odpowiadać będzie za zapewnienie spójności pomiędzy realizacją celów Strategii, a celami pozostałych strategii i programów gminnych oraz za proces wdrażania, monitoringu i ewaluacji Strategii. Funkcją Koordynatora, w kontekście monitoringu i ewaluacji Strategii, będzie gromadzenie, analiza i ocena informacji dostarczanych przez poszczególne referaty oraz jednostki organizacyjne gminy, realizujące inne strategie, programy i projekty, a także przekazywanie stosownie opracowanej informacji Wójtowi Gminy Wojcieszków.

Układ instytucjonalny wdrażania Strategii Rozwoju Gminy Wojcieszków na lata 2025 – 2032 stanowić będą:

- Rada Gminy Wojcieszków,
- Wójt Gminy Wojcieszków,
- Koordynator wdrażania strategii,
- Zespoły robocze ds. wdrażania strategii,
- Partnerzy społeczni i gospodarczy.

Rada Gminy Wojcieszków

Rada Gminy jest zespołem demokratycznie wybranych reprezentantów mieszkańców gminy. Pełni funkcję stanowiącą i kontrolną, a do jej właściwości należą wszystkie sprawy pozostające w zakresie działania gminy, o ile ustawy nie stanowią inaczej. Rada podejmuje uchwały w sprawie przyjęcia i aktualizacji Strategii rozwoju oraz innych programów, które stanowią operacyjne rozwinięcie zapisów strategii, a także dokumentów i planów związanych z zagospodarowaniem przestrzennym. Decyduje także o ostatecznym kształcie budżetu w jednorocznym i wieloletnim horyzoncie czasowym.

Wójt Gminy Wojcieszków

Podstawowym podmiotem układu instytucjonalnego wdrażania Strategii jest Wójt Gminy Wojcieszków, na którym spoczywa odpowiedzialność za wykonanie uchwały Rady Gminy w sprawie przyjęcia Strategii do realizacji. Kluczowymi czynnikami sukcesu wdrażania zapisów

Strategii są m.in. adekwatna organizacja wewnętrzna Urzędu Gminy, właściwe zasady operacjonalizacji celów, pełna informacja wspomagająca wdrażanie zapisów dokumentu, dostosowanie zasad współpracy jednostek realizujących strategię oraz kultury organizacyjnej do osiągnięcia efektów wdrażania Strategii.

Koordinator wdrażania Strategii

Funkcje Koordynatora wdrażania Strategii pełni Sekretarz Gminy Wojcieszków, do którego zadań należy:

- koordynacja działań gminy w zakresie zgodności realizowanych programów i projektów z zapisami Strategii,
- rekomendowanie Wójtowi Gminy Wojcieszków zmian i aktualizacji Strategii,
- monitoring i ewaluacja wdrażania Strategii,
- współpraca z referatami Urzędu Gminy Wojcieszków, jednostkami organizacyjnymi oraz partnerami zewnętrznymi odpowiedzialnymi za przygotowanie i realizację poszczególnych projektów oraz monitoring,
- prowadzenie działań informacyjnych i konsultacyjnych skierowanych do interesariuszy.

Zespoły robocze itp. wdrażania strategii

Do realizacji projektów wynikających ze Strategii mogą zostać powołane Zespoły Robocze, w skład których, wejdą pracownicy referatów Urzędu Gminy Wojcieszków i/lub jednostek organizacyjnych gminy, odpowiedzialni bezpośrednio za przygotowanie niezbędnych informacji i dokumentów i realizację projektów oraz partnerzy zewnątrzni uczestniczący w danym projekcie. Taki sposób organizacji pracy pozwala na eliminację ryzyka niewłaściwego nadzoru technicznego i finansowego projektów. Powołanie Zespołów roboczych i przekazanie im konkretnych zadań uzależnione jest od specyfiki danego przedsięwzięcia, jego złożoności, udziału partnerów zewnętrznych oraz źródeł i form finansowania.

Do zadań Zespołów Roboczych należy:

- koordynacja we właściwych referatach Urzędu Gminy Wojcieszków wszelkich działań przygotowawczych dotyczących poszczególnych projektów (przeprowadzenie uzgodnień, uzyskanie pozwoleń, przygotowanie wymaganej dokumentacji, zapewnienie środków w budżecie jednostki, itp.),
- uzgadnianie harmonogramu podejmowanych działań,
- wzajemne informowanie o postępach w realizacji zadań oraz występujących zagrożeniach, wypracowywanie rozwiązań i działań naprawczych,
- bieżące informowanie o postępach w realizacji zadań oraz występujących zagrożeniach.

Partnerzy społeczni i gospodarczy

W celu zapewnienia możliwie szerokiego zaangażowania interesariuszy w realizację Strategii możliwe jest włączenie w proces podejmowania kluczowych decyzji strategicznych przedstawicieli podmiotów reprezentujących organizacje pozarządowe, partnerów społecznych i gospodarczych oraz lokalnych liderów.

Partnerzy społeczni i gospodarczy pełnią funkcję opiniującą – doradcą dla Wójta Gminy Wojcieszków i Koordynatora wdrażania strategii oraz stanowią ważny kanał komunikacji między władzami gminy a społecznością lokalną, w kontekście istotnych rozstrzygnięć zawartych w Strategii.

Do najważniejszych zadań partnerów społecznych i gospodarczych należy opiniowanie istotnych rozstrzygnięć w procesie wdrażania i aktualizacji Strategii oraz rekomendowanie i inicjowanie zmian w Strategii.

23. SYSTEM MONITOROWANIA, EWALUACJI I AKTUALIZACJI STRATEGII ROZWOJU GMINY WOJCIESZKÓW

Założenia systemu monitorowania

System monitorowania i ewaluacji realizacji Strategii Rozwoju Gminy Wojcieszków stanowi narzędzie stałej oceny skuteczności, efektywności oraz adekwatności podejmowanych działań w stosunku do założonych celów strategicznych i kierunków interwencji. Jego podstawowym zadaniem jest zapewnienie, aby realizacja strategii była procesem ciągłym, elastycznym i reagującym na zmieniające się uwarunkowania zewnętrzne i wewnętrzne.

Monitorowanie jest procesem systematycznego zbierania, analizy i interpretacji danych ilościowych i jakościowych, które pozwalają ocenić postępy wdrażania strategii. Wskaźniki zdefiniowane w Rozdziale 15 dla każdego kierunku działania są głównym narzędziem obserwacji zmian zachodzących w gminie w perspektywie lat 2025–2032. System ma charakter praktyczny – jego wyniki będą służyć władzom gminy jako podstawa do podejmowania decyzji zarządczych, aktualizacji planów inwestycyjnych oraz programów rozwojowych gminy.

Cele monitorowania i ewaluacji

Celem systemu monitorowania i ewaluacji jest:

- zapewnienie bieżącej informacji o stopniu realizacji celów strategicznych i operacyjnych,
- ocena skuteczności podejmowanych działań i efektywności wykorzystania środków finansowych,
- identyfikacja problemów i barier w realizacji Strategii i wynikających z niej projektów,
- wskazanie działań korygujących i rekomendacji dla ewentualnej aktualizacji Strategii oraz dla przyszłych okresów programowania,
- wzmocnienie przejrzystości działań samorządu i komunikacji z mieszkańcami.

Struktura instytucjonalna monitoringu

Za realizację procesu monitorowania odpowiada **Koordinator wdrażania Strategii** przy wsparciu Urzędu Gminy Wojcieszków oraz jednostek organizacyjnych gminy, w oparciu o następujące zadania:

- gromadzenie danych i informacji dotyczących wskaźników realizacji Strategii,
- przygotowywanie okresowych raportów z realizacji Strategii (m.in. na potrzeby corocznego Raportu o stanie gminy),
- współpraca z instytucjami zewnętrznymi (np. GUS, Urząd Marszałkowski, LGD, NGOs, uczelnie, itp.),
- analizę postępu rzeczowego i finansowego projektów,
- formułowanie wniosków i rekomendacji dla władz gminy.

Zakres i częstotliwość monitorowania

Monitorowanie realizacji strategii, prowadzone w cyklu rocznym, obejmuje:

- analizę istotnych wskaźników monitoringu strategii zdefiniowanych w Rozdziale 15 *Oczekiwane rezultaty planowanych działań oraz wskaźniki ich osiągnięcia*,
- ocenę stopnia realizacji zadań inwestycyjnych i społecznych,

- analizę postępu finansowego w realizacji projektów,
- weryfikację zgodności działań z założeniami rocznego budżetu gminy oraz z Wieloletnim Planem Finansowym gminy.
- przedstawienie stanu realizacji Strategii w corocznym Raporcie o stanie gminy.

Źródła danych i metody zbierania informacji

Dane do monitoringu będą pochodzić z następujących źródeł:

- wewnętrzne rejestry Urzędu Gminy Wojcieszków i jednostek organizacyjnych,
- sprawozdania z realizacji projektów inwestycyjnych i społecznych,
- dane statystyczne Głównego Urzędu Statystycznego (Bank Danych Lokalnych),
- dane instytucji współpracujących (np. PUP, UMWL, PCPR, WFOŚiGW, LGD, WFOŚ, NGOs, itp.),
- ankiety i konsultacje społeczne z mieszkańcami,
- dane pozyskiwane w ramach monitoringu środowiskowego i energetycznego.

Raportowanie i komunikacja wyników

Wyniki monitorowania będą prezentowane w formie:

- Raportu z realizacji Strategii Rozwoju Gminy Wojcieszków w ramach Raportu o stanie gminy,
- Raportu końcowego, podsumowującego realizację strategii, opublikowanego w roku 2032 lub 2033.

Raporty będą przedkładane Radzie Gminy Wojcieszków, publikowane na stronie internetowej gminy i opcjonalnie omawiane podczas otwartych spotkań konsultacyjnych. W ten sposób proces monitorowania stanie się elementem budowania przejrzystości działań i partycypacji społecznej.

Procedura aktualizacji strategii

Na podstawie wyników monitoringu możliwe będzie dokonanie aktualizacji strategii, obejmującej korektę celów, kierunków działań, wskaźników oraz projektów. Aktualizacja może być inicjowana przez:

- Wójta Gminy Wojcieszków,
- Radę Gminy Wojcieszków,
- mieszkańców (np. poprzez wnioski z konsultacji publicznych).

Aktualizacja strategii (o ile będzie niezbędna) powinna być przeprowadzana nie częściej niż raz na 3 lata, z zachowaniem procedury wynikającej z ustawy o samorządzie gminnym. Zmiany mogą wynikać z nowych priorytetów finansowych lub pojawienia się istotnych przesłanek społecznych, gospodarczych lub przestrzennych o znaczeniu strategicznym.

Znaczenie systemu monitoringu

System monitorowania i ewaluacji stanowi integralny element zarządzania rozwojem Gminy Wojcieszków. Jego prawidłowe funkcjonowanie zapewni nie tylko bieżącą kontrolę realizacji strategii, ale również wzrost efektywności wydatkowania środków publicznych, skuteczniejsze reagowanie na potrzeby mieszkańców oraz utrzymanie trwałego, zrównoważonego rozwoju gminy.

Wyniki monitoringu i ewaluacji będą stanowiły podstawę dla planowania kolejnych etapów rozwoju Gminy Wojcieszków po roku 2032, tworząc spójne zaplecze informacyjne dla opracowania kolejnych dokumentów strategicznych.

Ewaluacja ex - post

Ewaluacja ex post Strategii jest oceną przeprowadzaną po zakończeniu okresu obowiązywania strategii lub po zrealizowaniu przewidzianych w niej projektów. Jej celem jest całościowe podsumowanie stopnia osiągnięcia założonych celów, skuteczności podjętych interwencji oraz trwałości uzyskanych efektów społecznych, gospodarczych i przestrzennych.

W ramach ewaluacji ex post analizuje się m.in. zgodność działań z przyjętymi priorytetami, efektywność wykorzystania środków finansowych, wpływ realizowanych projektów na jakość życia mieszkańców oraz adekwatność strategii do zmieniających się uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych. Ewaluacja ex post pozwala zidentyfikować dobre praktyki i błędy, wyciągnąć wnioski na przyszłość oraz sformułować rekomendacje, które mogą zostać wykorzystane przy opracowywaniu kolejnej strategii rozwoju gminy lub aktualizacji dokumentów planistycznych.

Wskaźniki kluczowe dla oceny skuteczności strategii w ramach ewaluacji ex – post

Niezależnie od zestawu wskaźników przedstawionych w Rozdziale 15, w celu oceny ogólnego wpływu strategii na rozwój Gminy Wojcieszków, wyodrębnia się następujący zestaw wskaźników kluczowych (tzw. KPI – Key Performance Indicators):

Lp.	Wskaźnik KPI	Jednostka	Zakres monitorowania
1.	Liczba podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON na 1 000 mieszkańców w wieku produkcyjnym	podmioty	Ocena zmian poziomu przedsiębiorczości lokalnej i skuteczności działań wspierających gospodarkę.
2.	Powierzchnia przygotowanych lub uzbrojonych terenów inwestycyjnych	ha	Ocena postępu w tworzeniu warunków do pozyskiwania inwestorów i rozwoju działalności gospodarczej.
3.	Liczba osób objętych wsparciem w zakresie przedsiębiorczości, aktywizacji zawodowej, doradztwa, szkoleń lub staży	osoby	Pomiar wpływu strategii na aktywność gospodarczą i zawodową mieszkańców.
4..	Długość wybudowanych, przebudowanych lub zmodernizowanych dróg, ciągów pieszych, rowerowych i pieszo-rowerowych	km	Ocena poprawy dostępności komunikacyjnej, bezpieczeństwa i spójności przestrzennej gminy.
5..	Długość wybudowanej lub rozbudowanej sieci wodociągowej i kanalizacyjnej oraz liczba wykonanych przydomowych oczyszczalni ścieków	km / szt.	Ocena rozwoju infrastruktury wodno-kanalizacyjnej i ograniczania presji na środowisko.
6.	Liczba budynków użyteczności publicznej objętych termomodernizacją, modernizacją energetyczną lub montażem OZE	szt.	Pomiar postępu transformacji energetycznej obiektów publicznych.
7.	Liczba osób korzystających z nowych lub rozwiniętych usług społecznych, zdrowotnych, rehabilitacyjnych, opiekuńczych, integracyjnych i aktywizacyjnych	osoby	Ocena poprawy dostępności usług społecznych, szczególnie dla osób starszych, chorych, z niepełnosprawnościami i zagrożonych wykluczeniem.

8.	Liczba dzieci, uczniów i mieszkańców korzystających ze zmodernizowanej infrastruktury edukacyjnej, sportowej, kulturalnej, rekreacyjnej i społecznej	osoby	Pomiar wpływu inwestycji społecznych na jakość życia, edukację, kulturę, aktywność i integrację mieszkańców.
9.	Liczba wdrożonych e-usług, usprawnień dostępności oraz elementów systemu bezpieczeństwa i reagowania kryzysowego	szt.	Ocena postępu w budowie sprawnej, cyfrowej, dostępnej i bezpiecznej gminy.

Analiza trendów powyższych wskaźników kluczowych (KPI) pozwoli na syntetyczną ocenę skuteczności realizacji Strategii w dłuższym okresie. Są to wskaźniki przekrojowe, mierzące efekty rozwojowe, tj. realną zmianę społeczno-gospodarczą i przestrzenną, a nie jedynie realizację projektów. Obejmują gospodarkę, infrastrukturę, środowisko, jakość życia oraz sprawność zarządzania – tj. wszystkie cele strategiczne. Większość ww. wskaźników opiera się na danych dostępnych administracyjnie (niskie koszty monitoringu).

ZAŁĄCZNIK 1 - LISTA PROJEKTÓW REALIZUJĄCYCH CELE STRATEGICZNE

CEL STRATEGICZNY I

Wzmacnianie lokalnej gospodarki, przedsiębiorczości, turystyki i dostępności komunikacyjnej gminy

Cel operacyjny 1.1.

Tworzenie warunków dla rozwoju przedsiębiorczości, inwestycji i lokalnego obrotu gospodarczego.

Lp.	Tytuł projektu	Opis / zakres projektu	Szacunkowa wartość PLN	Szacunkowy termin realizacji
1.	Przygotowanie i uzbrojenie terenu inwestycyjnego dla inwestorów	Wydzielenie terenu inwestycyjnego, uzbrojenia w niezbędną infrastrukturę techniczną.	400 000	06.2027 - 04.2029
2.	Inkubator Przedsiębiorczości	Utworzenie Inkubatora Przedsiębiorczości. Potencjalne funkcje jakie pełnić może Inkubator: wspieranie osób planujących rozpoczęcie działalności gospodarczej, pomoc początkującym przedsiębiorcom w pierwszym okresie funkcjonowania firmy, udostępnianie przestrzeni biurowej, szkoleniowej lub warsztatowej, organizowanie doradztwa prawnego, księgowego, podatkowego i biznesowego, pomoc w przygotowaniu biznesplanu oraz pozyskiwaniu środków zewnętrznych, prowadzenie szkoleń z zakresu przedsiębiorczości, marketingu, sprzedaży i zarządzania, wspieranie lokalnych producentów, rolników, rzemieślników i usługodawców, tworzenie warunków do współpracy między przedsiębiorcami, samorządem i instytucjami otoczenia biznesu, promowanie lokalnych produktów i usług, rozwijanie postaw przedsiębiorczych wśród mieszkańców oraz wzmacnianie lokalnego rynku pracy i aktywności gospodarczej gminy.	Do ustalenia	01.2027 - 12.2032
3.	Rozwój przedsiębiorczości na terenie gminy	Szkolenia z zakresu przedsiębiorczości, zakładania i prowadzenia działalności gospodarczej, pozyskiwania dotacji na rozwój.	100 000	01.2027 - 12.2030
4.	Ulgi podatkowe	Analiza możliwości i ewentualne wprowadzenie wsparcia przedsiębiorców w zakresie podatków i opłat lokalnych, poprzez m.in: obniżenie stawek podatku od nieruchomości dla gruntów, budynków lub budowli związanych z działalnością gospodarczą, zróżnicowanie stawek podatku od nieruchomości według lokalizacji, rodzaju działalności, sposobu wykorzystania lub stanu technicznego budynków, wprowadzenie zwolnień przedmiotowych z podatku od nieruchomości, np. dla nowych inwestycji, nowo wybudowanych obiektów, działalności szczególnie pożądanых na terenie	Do ustalenia	Do ustalenia

		gminy albo przedsiębiorców tworzących miejsca pracy, niższa opłata targowa, (lub rezygnacja z jej wprowadzenia), obniżenie opłaty reklamowej albo zwolnienia dla określonych kategorii działalności.		
5.	Budowa targowiska gminnego	Kompleksowe uzbrojenie terenu (utwardzenie placu, dojazd, zadaszenie).	1 500 000	06.2027 - 12.2027

Cel operacyjny 1.2.

Rozwój infrastruktury i usług turystycznych opartych na lokalnych walorach przyrodniczych, kulturowych i rekreacyjnych.

Lp.	Tytuł projektu	Opis / zakres projektu	Szacunkowa wartość PLN	Szacunkowy termin realizacji
1.	Zagospodarowanie budynku po byłym Punkcie katechetycznym w Burcu na cele turystyczne.	Roboty budowlane, docieplenie ścian, wymiana stolarki okiennej i drzwiowej, wymiana instalacji elektrycznej, oświetlenia wewnętrznego i instalacji wod.-kan., zagospodarowanie wokół budynku. W budynku działat będzie Punkt informacji turystycznej ,ułatwiający turystom optymalne wykorzystanie walorów turystycznych naszego regionu. Pełnił będzie również funkcję rekreacyjno-wypoczynkową dla obsługi ruchu turystycznego.	500 000	02.2027 - 12.2027
2.	Spytwy kajakowe	Organizacja sptywów kajakowych.	Do ustalenia	06.2027 - 09.2032
3.	Ścieżki rowerowe i szlaki turystyczne	Wyznaczenie i budowa szlaków i ścieżek pieszych, rowerowych i edukacyjno - przyrodniczych na terenie gminy.	Do ustalenia	02.2027 - 09.2032

Cel operacyjny 1.3.

Poprawa stanu, funkcjonalności i dostępności lokalnego układu drogowego.

Lp.	Tytuł projektu	Opis / zakres projektu	Szacunkowa wartość PLN	Szacunkowy termin realizacji
1.	Regulacja stanu prawnego dróg na terenie gminy	Pomiary, podziały oraz przejęcia gruntów pod drogi.	200 000	04.2026 - 12.2027
2.	Remont i modernizacja dróg	Remont i modernizacja dróg gminnych i powiatowych (we współpracy z Powiatem Łukowskim) wraz z infrastrukturą pieszą i rowerową.	20 000 000	05.2026 - 10.2032

CEL STRATEGICZNY II

Rozwój nowoczesnej, odpornej i przyjaznej środowisku infrastruktury gminnej

Cel operacyjny 2.1.

Poprawa efektywności energetycznej i rozwój odnawialnych źródeł energii.

Lp.	Tytuł projektu	Opis / zakres projektu	Szacunkowa wartość PLN	Szacunkowy termin realizacji
1.	Kompleksowa modernizacja energetyczna budynków	Przedsięwzięcie realizowane w oparciu o audyt energetyczny obejmuje termomodernizację budynków Urzędu Gminy ,remiz strażackich, świetlic wiejskich (modernizacja kotłowni,	3 000 000	01.2027 - 06.2029

	użyteczności publicznej	wymiana kotłów co, instalacji co., budowa instalacji fotowoltaicznych)		
2.	Remont i termomodernizacja budynków remiz, świetlic wiejskich w: Wojcieszkowie, Helenowie i Świderkach	(roboty budowlane: docieplenie ścian ,wymiana dachu, remont: podłóg, łazienek, wymiana oświetlenia wew. instalacji wod.-kan. i co)	3 000 000	08.2026 - 12.2027
3.	Energia i ciepło ze źródeł odnawialnych w obiektach użyteczności publicznej	Wymiana źródeł ciepła i energii, wykonanie instalacji OZE w obiektach użyteczności publicznej należących do Gminy Wojcieszków.	10 000 000	2027 - 2032
4.	Montaż odnawialnych źródeł energii dla mieszkańców gminy	Wykorzystanie odnawialnych źródeł energii w zasilaniu domów jednorodzinnych (energia elektryczna i energia cieplna) - fotowoltaika, pompy ciepła, solary. Montaż odnawialnych źródeł energii na budynkach indywidualnych w celu zmniejszenia emisji zanieczyszczeń do środowiska naturalnego.	10 000 000	2027 - 2032

Cel operacyjny 2.2.

Rozwój gospodarki wodno-ściekowej oraz poprawa jakości gospodarowania odpadami.

Lp.	Tytuł projektu	Opis / zakres projektu	Szacunkowa wartość PLN	Szacunkowy termin realizacji
1.	Budowa studni głębinowej na ujęcie wody	Opracowanie dokumentacji i wykonawstwo robót budowlanych.	500 000	06.2026 - 12.2026
2.	Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków	Wykonanie dokumentacji technicznej oraz realizację wykonawstwa przydomowych oczyszczalni u zainteresowanych mieszkańców w zabudowie rozproszonej i kolonijnej.	1 500 000	01.2027 - 06.2028
3.	Rozbudowa sieci wodociągowej	Wykonanie dokumentacji technicznej oraz rozbudowę sieci wodociągowej do gospodarstw domowych, które nie mają wybudowanej sieci wodociągowej.	4 000 000	01.2027 - 06.2028
4.	Budowa sieci kanalizacyjnej w miejscowościach nieskanalizowanych	Wykonanie dokumentacji technicznej oraz budowę sieci i przyłączy kanalizacyjnych.	20 000 000	05.2027 - 12.2031
5.	Modernizacja Punktu Selektywnego Zbierania Odpadów Komunalnych w Wojcieszkowie oraz zakup wyposażenia	Zakup modułowego boks na odpady tekstylne oraz sprzętu i wyposażenia PSZOK, zagospodarowanie działki i utwardzenie terenu.	2 600 000	08.2026 - 12.2027

Cel operacyjny 2.3.

Kształtowanie zielonych, funkcjonalnych i rekreacyjnych przestrzeni publicznych oraz rozwój postaw ekologicznych.

Lp.	Tytuł projektu	Opis / zakres projektu	Szacunkowa wartość PLN	Szacunkowy termin realizacji
1.	Modernizacja parków na terenie gminy Wojcieszków	Modernizacja parków na terenie gminy Wojcieszków poprawiająca atrakcyjność turystyczną gminy: nasadzenia drzew i krzewów, budowa małej infrastruktury (altany, ławki, kosze, kładki, pomosty, siłownie zewnętrzne).	300 000	06.2026 - 12.2027
2.	Modernizacja „zielonych” miejsc wypoczynku”	Modernizacja skwerów, zieleńców, placów na terenie gminy – „zielonych miejsc wypoczynku” dla mieszkańców wraz z edukacją ekologiczną - zwiększających atrakcyjność turystyczną gminy Nasadzenia drzew i krzewów, budowa małej architektury, altany, ławki, kosze, siłownie zewnętrzne, oświetlenie terenu.	500 000	06.2026 - 12.2027
3.	Zagospodarowanie przestrzeni publicznych wokół świetlic wiejskich	Utwardzenie i zagospodarowanie terenu wokół świetlic na terenie gminy wraz z oświetleniem terenu.	400 000	03.2027 - 12.2027
4.	Zagospodarowanie czasu wolnego dla mieszkańców gminy Wojcieszków	Organizacja zajęć dla młodzieży i osób dorosłych z wykorzystaniem bazy lokalowej świetlic wiejskich siłowni zewnętrznych, boisk sportowych oraz szkolnych sal gimnastycznych.	400 000	06.2026 - 12.2031
5.	Prowadzenie edukacji ekologicznej w Szkołach Podstawowych na terenie gminy	Zajęcia w placówkach oświatowych/konkursy, prelekcje, spacer edukacyjne.	100 000	2026 - 2032

CEL STRATEGICZNY III

Poprawa jakości życia mieszkańców poprzez rozwój usług społecznych, edukacji, kultury i aktywności lokalnej

Cel operacyjny 3.1.

Rozwój dostępnych usług zdrowotnych, rehabilitacyjnych, opiekuńczych i integracyjnych.

Lp.	Tytuł projektu	Opis / zakres projektu	Szacunkowa wartość PLN	Szacunkowy termin realizacji
1.	Dostosowanie budynku po byłym ośrodku zdrowia na cele centrum rehabilitacji	Dostosowanie budynku po byłym Ośrodku Zdrowia na cele centrum rehabilitacji dla mieszkańców. Zakres prac obejmuje roboty modernizacyjne, przebudowę i adaptację pomieszczeń do funkcji rehabilitacyjnych, wykonanie instalacji sanitarnych, elektrycznych i grzewczych, dostosowanie obiektu do potrzeb osób z niepełnosprawnościami, zakup niezbędnego sprzętu rehabilitacyjnego, świadczenie usług rehabilitacyjnych oraz utworzenie wypożyczalni sprzętu rehabilitacyjnego.	800 000	03.2027 - 12.2027

2.	Rozwój infrastruktury i usług integracji społecznej w Wojcieszkowie	Roboty budowlane i wyposażenie infrastruktury na potrzeby realizacji usług społecznych i zdrowotnych (rehabilitacyjnych, opiekuńczych, integracyjnych) w społeczności lokalnej w szczególności na rzecz osób z niepełnosprawnościami, przewlekle chorych i osób starszych w powiązaniu z działaniami EFS+.	1 500 000	03.2027 - 12.2027
3.	Programy aktywizacji w ramach CUS	Realizacja programów przez Centrum Usług Społecznych dotyczących m.in.: aktywizacji społecznej mieszkańców, wsparcia rodzin, integracji osób starszych, aktywizacji osób z niepełnosprawnościami, wsparcia opiekunów, przeciwdziałania samotności i izolacji społecznej, aktywizacji zawodowej i społeczno-zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem, wolontariatu lokalnego, sąsiedzkich usług pomocowych, integracji międzypokoleniowej, wsparcia dzieci i młodzieży, rozwoju kompetencji życiowych i społecznych, profilaktyki uzależnień i przemocy, edukacji zdrowotnej oraz wspierających uczestnictwo mieszkańców w życiu lokalnej społeczności.	Do ustalenia	01.2027 - 12.2032

Cel operacyjny 3.2.

Wyrównywanie szans edukacyjnych oraz rozwój infrastruktury edukacyjnej i sportowej dzieci i młodzieży.

Lp.	Tytuł projektu	Opis / zakres projektu	Szacunkowa wartość PLN	Szacunkowy termin realizacji
1.	Rozwój infrastruktury edukacji przedszkolnej	Rozwój infrastruktury edukacji przedszkolnej, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb osób ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi: dostosowanie i malowanie pomieszczeń, remont łazienek, utworzenie Sali integracji sensorycznej, zakup wyposażenia, zajęcia dodatkowe dla przedszkolaków, doskonalenie kadry nauczycielskiej.	600 000	07.2026 - 06.2028
2.	Modernizacja i rozwój infrastruktury edukacji ogólnej	Modernizacja i rozwój infrastruktury edukacji ogólnej z uwzględnieniem osób ze szczególnymi potrzebami edukacyjnymi w szkołach podstawowych: roboty budowlane: dostosowanie pomieszczeń i łazienek dla potrzeb OzN, wykonanie podjazdu do budynków, zakup wyposażenia do pracowni specjalistycznych.	2 000 000	08.2026 - 12.2028
3	Budowa sali gimnastycznej przy Szkole Podstawowej w Oszczepalinie Drugim	Budowa sali gimnastycznej przy Szkole Podstawowej w Oszczepalinie Drugim wraz z zapleczem socjalno-sanitarnym oraz niezbędną infrastrukturą techniczną: wykonanie robót budowlanych, zagospodarowanie terenu wokół obiektu.	5 000 000	06.2028 - 10.2029
4.	Budowa boiska sportowego typu Orlik w Wojcieszkowie	Budowa boiska z odpowiednią nawierzchnią, montaż ogrodzenia i oświetlenia, wykonanie zaplecza sanitarno-szatniowego, zagospodarowanie terenu wokół obiektu.	2 000 000	10.2029 - 09.2030

Cel operacyjny 3.3.**Aktywizacja zawodowa mieszkańców i przeciwdziałanie wykluczeniu z rynku pracy.**

Lp.	Tytuł projektu	Opis / zakres projektu	Szacunkowa wartość PLN	Szacunkowy termin realizacji
1.	Aktywizacja zawodowa osób bezrobotnych	Organizacja szkoleń zawodowych, staży dla osób bezrobotnych, wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym (długotrwale bezrobotnych) w celu ich aktywizacji zawodowej.	200 000	2026 - 2032

Cel operacyjny 3.4.**Ochrona dziedzictwa kulturowego, rozwój oferty kulturalnej i wzmacnianie tożsamości lokalnej.**

Lp.	Tytuł projektu	Opis / zakres projektu	Szacunkowa wartość PLN	Szacunkowy termin realizacji
1.	Roboty budowlane i modernizacyjne budynku Izby Regionalnej w Wojcieszkwie wraz z otoczeniem	Izba Regionalna pełnić będzie następujące funkcje: ochrona i prezentacja lokalnego dziedzictwa kulturowego, w tym pamiątek, narzędzi, dokumentów, fotografii, strojów, przedmiotów codziennego użytku oraz świadectw dawnego życia mieszkańców. Izba pełnić będzie również funkcję edukacyjną, przybliżając dzieciom, młodzieży i dorosłym historię gminy, tradycje wiejskie, dawne rzemiosła, obrzędy i zwyczaje. Ważną rolą Izby będzie wzmacnianie tożsamości lokalnej, budowanie więzi mieszkańców z miejscem zamieszkania oraz przekazywanie pamięci o historii gminy kolejnym pokoleniom. Może ona także pełnić funkcję promocyjną i turystyczną, stanowiąc miejsce prezentacji walorów kulturowych gminy dla odwiedzających, gości, szkół i grup zorganizowanych. Izba Regionalna może być również przestrzenią spotkań, warsztatów, lekcji muzealnych, wystaw czasowych oraz inicjatyw społecznych związanych z zachowaniem i popularyzacją lokalnych tradycji. Wymiana dachu, docieplenie ścian, wymiana instalacji elektrycznej i oświetlenia wewnętrznego, instalacji wod.-kan. i co, zagospodarowanie terenu wokół budynku.	2 000 000	01.2027 - 12.2027
2.	Budowa Gminnego Centrum Kultury wraz z zagospodarowaniem terenu	Podstawowe funkcje gminnego centrum kultury to organizowanie wydarzeń kulturalnych, artystycznych i rozrywkowych, prowadzenie zajęć edukacyjnych, warsztatów i kół zainteresowań, wspieranie lokalnych twórców i inicjatyw społecznych, upowszechnianie kultury, tradycji i dziedzictwa lokalnego, integracja mieszkańców, aktywizacja społeczności lokalnej, współpraca ze szkołami, organizacjami pozarządowymi i instytucjami, organizacja uroczystości gminnych oraz udostępnianie przestrzeni na potrzeby działań społecznych i kulturalnych. Budowa budynku z salami wielofunkcyjnymi np. tradycyjne zawody ,garncarstwo, siłownia wewnętrzna, budowa pumptracku i strefy	4 000 000	03.2029 - 10.2031

		rekreacyjnej na zewnątrz, zagospodarowanie terenu wokół obiektu.		
3.	Renowacja zabytków	Działania z zakresu renowacji budynków wpisanych do rejestru zabytków.	Do ustalenia	01.2028 - 12.2032

Cel operacyjny 3.5.

Wzmacnianie aktywności społecznej, organizacji pozarządowych i podmiotów ekonomii społecznej.

Lp.	Tytuł projektu	Opis / zakres projektu	Szacunkowa wartość PLN	Szacunkowy termin realizacji
1.	Poprawa bazy lokalowej organizacji pozarządowych oraz PES	Projekt obejmuje opracowanie dokumentacji oraz jej wykonawstwo jak również zakup potrzebnego wyposażenia.	1 000 000	07.2026 - 12.2028
2.	Rozwijanie współpracy z NGO i PES w zakresie realizacji zadań publicznych i usług społecznych.	Zwiększanie liczby zadań publicznych zleczanych do realizacji NGO i PES.	500 000	2026 - 2032
3.	Pomoc w pozyskiwaniu środków zewnętrznych na prowadzenie działalności	Pomoc w przygotowywaniu projektów oraz ich realizacji na rozwijanie działalności NGO i PES.	200 000	2027 - 2029

CEL STRATEGICZNY IV

Sprawna, cyfrowa, dostępna i bezpieczna gmina

Cel operacyjny 4.1.

Cyfryzacja usług publicznych oraz rozwój kompetencji cyfrowych mieszkańców.

Lp.	Tytuł projektu	Opis / zakres projektu	Szacunkowa wartość PLN	Szacunkowy termin realizacji
1.	Wdrożenie e-usług publicznych dla mieszkańców	Rozbudowa systemów e-urzędu, umożliwiających m.in. składanie wniosków online, elektroniczne płatności, dostęp do informacji publicznej, integracja ze skrzynką e-Doręczeń i usługami mObywatel.	200 000	10.2026 - 02.2028
2.	Utworzenie Klubu Rozwoju Cyfrowego	Program edukacyjny i doradczy skierowany do mieszkańców (zwłaszcza osób 50+), którego celem jest: nauka korzystania z profilu zaufanego, e-Doręczeń e-recept, portalu podatkowego, pomoc w obsłudze aplikacji urzędowych, mobilnych i bankowości internetowej.	400 000	10.2026 - 09.2028

Cel operacyjny 4.2.

Poprawa dostępności budynków publicznych oraz jakości funkcjonowania administracji samorządowej.

Lp.	Tytuł projektu	Opis / zakres projektu	Szacunkowa wartość PLN	Szacunkowy termin realizacji
1.	Poprawa dostępności architektonicznej budynków użyteczności publicznej	Poprawa dostępności architektonicznej budynków użyteczności publicznej (szkół podstawowych, świetlic wiejskich, remiz strażackich): opracowanie niezbędnej dokumentacji oraz realizacja zadań poprawiających dostępność (wykonanie podjazdów, poręczy, oznakowanie miejsc).	1 000 000	09.2027 - 12.2030
2.	Wzmocnienie potencjału w administracji - podnoszenie kompetencji pracowników	Podnoszenie kwalifikacji pracowników samorządu gminy obejmujące różnorodne formy doskonalenia zawodowego, w tym m.in.: szkolenia specjalistyczne z zakresu prawa administracyjnego, finansów publicznych, zamówień publicznych, funduszy zewnętrznych, ochrony danych osobowych, cyfryzacji usług publicznych i obsługi mieszkańców, udział w warsztatach branżowych, szkolenia z kompetencji miękkich, takich jak komunikacja, współpraca, zarządzanie czasem, rozwiązywanie konfliktów i obsługa trudnego klienta, a także szkolenia kierownicze dla kadry zarządzającej urzędu.	50 000	2026 - 2032

Cel operacyjny 4.3.

Wzmacnianie bezpieczeństwa mieszkańców, potencjału OSP i odporności gminy na sytuacje kryzysowe.

Lp.	Tytuł projektu	Opis / zakres projektu	Szacunkowa wartość PLN	Szacunkowy termin realizacji
1.	Zwiększenie odporności systemu na kryzysy	Zabezpieczenie awaryjnych źródeł wody, budowa nowych zbiorników.	1000 000	06.2027-12.2029
2.	Rozwój potencjału jednostek OSP	Zakup pojazdów ratowniczo – gaśniczych oraz wyposażenie w sprzęt i ubrania specjalistyczne jednostek OSP w gminie oraz remont budynków jednostek OSP.	2 000 000	2027 - 2032
3.	Rozbudowa budynku OSP w Świderkach w celu poprawy bezpieczeństwa mieszkańców	Rozbudowa i modernizacja budynku OSP Świderki wraz z możliwością pełnienia funkcji schronu.	2 000 000	06.2027 - 12.2028
4.	Poprawa bezpieczeństwa mieszkańców i zapobieganie zagrożeniom na terenie gminy	<ul style="list-style-type: none"> - zakup i montaż systemu powiadomień ostrzegających mieszkańców przed niebezpieczeństwem, montowany na budynkach publicznych wraz z wdrożeniem systemu alarmowania i ostrzegania ludności, - przystosowanie budynków świetlic i szkół do przyjęcia mieszkańców w sytuacjach kryzysowych, - szkolenia i edukacja mieszkańców w zakresie bezpieczeństwa, opracowanie poradników dot. zachowania w sytuacjach kryzysowych. 	100 000	03.2027 - 10.2027

ZAŁĄCZNIK 2 - SPRAWOZDANIE Z PRZEBIEGU I WYNIKÓW KONSULTACJI SPOŁECZNYCH

Do uzupełnienia po zakończeniu konsultacji społecznych i procedury opiniowania projektu Strategii Rozwoju Gminy Wojcieszków na lata 2025 – 2032.

ZAŁĄCZNIK 3 - PROCEDURA STRATEGICZNEJ OCENY ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO DLA PROJEKTU STRATEGII

Do uzupełnienia po zakończeniu procedury strategicznej oceny oddziaływania na środowisko projektu Strategii Rozwoju Gminy Wojcieszków na lata 2025 – 2032.

ZAŁĄCZNIK 4 - EWALUACJA TRAFNOŚCI, PRZEWIDYWANEJ SKUTECZNOŚCI I EFEKTYWNOŚCI REALIZACJI STRATEGII ROZWOJU GMINY WOJCIESZKÓW NA LATA 2025 - 2032

Analiza trafności, przewidywanej skuteczności i efektywności realizacji strategii (ewaluacja ex-ante) zostanie przeprowadzona w odniesieniu do projektu Strategii Rozwoju Gminy Wojcieszków na lata 2025 – 2032, zgodnie z art. 10a ust. 2 ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju przed przekazaniem projektu Strategii pod obrady Rady Gminy.

SPIS RYCIN

SPIS TABEL

Tabela 1. Wykaz złóż kopalin na terenie Gminy Wojcieszków.....	11
Tabela 2. Ocena stanu wód powierzchniowych (JWPC) na terenie Gminy Wojcieszków	13
Tabela 3. Zabytki wpisane do rejestru zabytków nieruchomych na terenie Gminy Wojcieszków.	20
Tabela 4. Wyniki egzaminu ósmoklasisty w szkołach podstawowych na terenie Gminy Wojcieszków w 2025 r.....	86
Tabela 5. Projekty realizowane w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego lata 2014-2020 przez Gminę Wojcieszków	105

SPIS WYKRESÓW

Wykres 1. Liczba ludności na terenie Gminy Wojcieszków w latach 2015-2024 (osoby).	25
Wykres 2. Zmiana liczby ludności w stosunku do 2015 r. na terenie Gminy Wojcieszków, powiatu łukowskiego i województwa lubelskiego (%).	26
Wykres 3. Saldo przyrostu naturalnego w latach 2015-2024 na terenie Gminy Wojcieszków (osoby).....	27
Wykres 4. Współczynnik przyrostu naturalnego na terenie Gminy Wojcieszków, powiatu łukowskiego i województwa lubelskiego w 2024 r. (‰).	27
Wykres 5. Saldo migracji w latach 2016-2024 na terenie Gminy Wojcieszków (osoby).	28
Wykres 6. Współczynnik salda migracji na terenie Gminy Wojcieszków, powiatu łukowskiego i województwa lubelskiego w 2024 r. (‰).	28
Wykres 7. Udział ludności według ekonomicznych grup wieku w ludności ogółem na terenie Gminy Wojcieszków, powiatu łukowskiego i województwa lubelskiego w 2024 r. (%).....	29
Wykres 8. Udział ludności według ekonomicznych grup wieku w ludności ogółem w latach 2015-2024 na terenie Gminy Wojcieszków (%).....	30
Wykres 9. Wskaźniki dotyczące obciążenia demograficznego w latach 2014-2024 na terenie Gminy Wojcieszków (%).....	31
Wykres 10. Piramida wieku i płci ludności Gminy Wojcieszków w 2024 r. (osoby).	32
Wykres 11. Poziom wykształcenia ludności Gminy Wojcieszków, powiatu łukowskiego i województwa lubelskiego w 2021 r. (%).....	33
Wykres 12. Wyniki egzaminu ósmoklasisty z języka polskiego w szkołach na terenie Gminy Wojcieszków, powiatu łukowskiego i województwa lubelskiego w 2025 r. (%).....	34
Wykres 13. Wyniki egzaminu ósmoklasisty z matematyki w szkołach na terenie Gminy Wojcieszków, powiatu łukowskiego i województwa lubelskiego w 2025 r. (%).....	34
Wykres 14. Wyniki egzaminu ósmoklasisty z języka angielskiego w szkołach na terenie Gminy Wojcieszków, powiatu łukowskiego i województwa lubelskiego w 2025 r. (%).....	35
Wykres 15. Frekwencja wyborcza w wyborach samorządowych w 2024 r. na terenie Gminy Wojcieszków, powiatu łukowskiego i województwa lubelskiego (%).	36
Wykres 16. Liczba organizacji pozarządowych na 1 000 mieszkańców w 2024 r. na terenie Gminy Wojcieszków, powiatu łukowskiego i województwa lubelskiego (%).	36

Wykres 17. Osoby prowadzące działalność gospodarczą na 1 000 mieszkańców w 2024 r. na terenie Gminy Wojcieszków, powiatu łukowskiego i województwa lubelskiego (osoby)	37
Wykres 18. Osoby prowadzące działalność gospodarczą na 100 osób w wieku produkcyjnym w 2024 r. na terenie Gminy Wojcieszków, powiatu łukowskiego i województwa lubelskiego (osoby)	38
Wykres 19. Liczba pracujących na 1 000 mieszkańców w 2024 r. na terenie Gminy Wojcieszków, powiatu łukowskiego i województwa lubelskiego (osoby)	43
Wykres 20. Liczba pracujących na 1 000 mieszkańców w wieku produkcyjnym w 2024 r. na terenie Gminy Wojcieszków, powiatu łukowskiego i województwa lubelskiego (osoby)	44
Wykres 21. Pracujący w podziale na sektory gospodarki w 2024 r. na terenie Gminy Wojcieszków, powiatu łukowskiego i województwa lubelskiego (%)	44
Wykres 22. Liczba bezrobotnych na terenie Gminy Wojcieszków w latach 2015-2024 (osoby)	45
Wykres 23. Liczba bezrobotnych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym w 2024 r. na terenie Gminy Wojcieszków, powiatu łukowskiego i województwa lubelskiego (osoby)	46
Wykres 24. Udział osób do 30 roku życia w liczbie zarejestrowanych bezrobotnych w 2024 r. na terenie Gminy Wojcieszków, powiatu łukowskiego i województwa lubelskiego (osoby)	47
Wykres 25. Udział osób długotrwale bezrobotnych w liczbie zarejestrowanych bezrobotnych w 2024 r. na terenie Gminy Wojcieszków, powiatu łukowskiego i województwa lubelskiego (osoby)	47
Wykres 26. Udział osób po 50 roku życia w liczbie zarejestrowanych bezrobotnych w 2024 r. na terenie Gminy Wojcieszków, powiatu łukowskiego i województwa lubelskiego (osoby)	48
Wykres 27. Wskaźniki dotyczące struktury bezrobocia w latach 2015-2024 na terenie Gminy Wojcieszków (%)	48
Wykres 28. Gospodarstwa rolne w Gminie Wojcieszków według źródeł dochodów (liczba) ..	53
Wykres 29. Gospodarstwa rolne w Gminie Wojcieszków według grup obszarowych użytków rolnych (%)	54
Wykres 30. Liczba podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru REGON na terenie Gminy Wojcieszków w latach 2015-2024 (podmioty)	55
Wykres 31. Liczba podmiotów nowo zarejestrowanych i wyrejestrowanych w latach 2015-2024 na terenie Gminy Wojcieszków (podmioty)	56
Wykres 32. Wskaźnik przedsiębiorczości (liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 1 000 ludności w wieku produkcyjnym) w 2024 r. na terenie Gminy Wojcieszków, powiatu łukowskiego i województwa lubelskiego (podmioty)	57
Wykres 33. Podmioty gospodarki narodowej na terenie Gminy Wojcieszków według sekcji PKD w 2024 r. (%)	58
Wykres 34. Udział dróg gminnych o nawierzchni twardej w 2023 r. na terenie Gminy Wojcieszków, powiatu łukowskiego i województwa lubelskiego (%)	68
Wykres 35. Odsetek mieszkańców korzystających z sieci wodociągowej na terenie Gminy Wojcieszków, powiatu łukowskiego i województwa lubelskiego w 2024 r. (%)	70
Wykres 36. Odsetek mieszkańców korzystających z sieci kanalizacyjnej na terenie Gminy Wojcieszków, powiatu łukowskiego i województwa lubelskiego w 2024 r. (%)	70
Wykres 37. Odsetek mieszkańców korzystających z sieci gazowej na terenie Gminy Wojcieszków, powiatu łukowskiego i województwa lubelskiego w 2024 r. (%)	71
Wykres 38. Masa wytworzonych odpadów komunalnych na terenie Gminy Wojcieszków w latach 2017-2024 (tony, kg).	76

Wykres 39. Masa wytworzonych odpadów komunalnych na jednego mieszkańca na terenie Gminy Wojcieszków, powiatu łukowskiego i województwa lubelskiego w 2024 r. (kg)	76
Wykres 40. Odpady zebrane selektywnie w relacji do ogółu odpadów na terenie Gminy Wojcieszków, powiatu łukowskiego i województwa lubelskiego w 2024 r. (%)	77
Wykres 41. Liczba dzieci w wieku 3-6 lat objętych wychowaniem przedszkolnym na terenie Gminy Wojcieszków w latach 2016-2024 (osoby)	83
Wykres 42. Wskaźnik upowszechnienia edukacji przedszkolnej wśród dzieci w wieku 3-6 lat na terenie Gminy Wojcieszków, powiatu łukowskiego i województwa lubelskiego w 2024 r. (%) .	83
Wykres 43. Liczba uczniów szkół podstawowych na terenie Gminy Wojcieszków w latach 2015-2024 (osoby)	84
Wykres 44. Wskaźnik skolaryzacji brutto na terenie Gminy Wojcieszków, powiatu łukowskiego i województwa lubelskiego w 2024 r. (%)	85
Wykres 45. Liczba porad udzielonych w ambulatoryjnej opiece zdrowotnej na terenie Gminy Wojcieszków w latach 2015-2024 (porady)	88
Wykres 46. Liczba gospodarstw domowych (rodzin) objętych pomocą społeczną oraz liczba beneficjentów pomocy społecznej na terenie Gminy Wojcieszków w latach 2015-2024 (rodziny, osoby)	89
Wykres 47. Zasięg korzystania z pomocy społecznej na terenie Gminy Wojcieszków, powiatu łukowskiego i województwa lubelskiego w 2024 r. (%)	90
Wykres 48. Liczba rodzin oraz liczba dzieci, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny na terenie Gminy Wojcieszków w latach 2015-2024 (osoby)	91
Wykres 49. Udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku na terenie Gminy Wojcieszków, powiatu łukowskiego oraz województwa lubelskiego w latach 2015-2024 (%)	91
Wykres 50. Liczba czytelników biblioteki na terenie Gminy Wojcieszków w latach 2015-2024 (osoby)	93
Wykres 51. Liczba wypożyczeń księgozbioru na 1 czytelnika na terenie Gminy Wojcieszków, powiatu łukowskiego oraz województwa lubelskiego w 2024 r. (wol.)	93
Wykres 52. Dochody Gminy Wojcieszków w latach 2015 - 2024 (mln zł)	101
Wykres 53. Struktura dochodów Gminy Wojcieszków w latach 2015 - 2024 (%)	102
Wykres 54. Dochód ogółem na 1 mieszkańca gminy w Gminie Wojcieszków, powiecie łukowskim i województwie lubelskim w 2024 r. (tys. zł)	102
Wykres 55. Dochód własny na 1 mieszkańca gminy w Gminie Wojcieszków, powiecie łukowskim i województwie lubelskim w 2024 r. (tys. zł)	103
Wykres 56. Wydatki Gminy Wojcieszków w latach 2015 - 2024 (mln zł)	103
Wykres 57. Struktura wydatków Gminy Wojcieszków w latach 2015 - 2024 (%)	104
Wykres 58. Wykonanie budżetu i wynik finansowy Gminy Wojcieszków w latach 2015-2024 (mln zł)	104
Wykres 59. Wynik operacyjny Gminy Wojcieszków w latach 2015-2024 (mln zł)	105

SPIS RYSUNKÓW

Ryc. 1. Położenie Gminy Wojcieszków w województwie lubelskim i powiecie łukowskim.....	7
Ryc. 2. Sieć osadnicza Gminy Wojcieszków.....	8

Ryc. 3. Regionalizacja fizycznogeograficzna Gminy Wojcieszków.....	9
Ryc. 4. Wody powierzchniowe na terenie Gminy Wojcieszków.....	10
Ryc. 5. System powiązań przyrodniczych na terenie Gminy Wojcieszków.	12
Ryc. 6. Obszary szczególnego zagrożenia powodzią na terenie Gminy Wojcieszków.	14
Ryc. 7. Obszary zagrożenia suszą na terenie Gminy Wojcieszków.	18
Ryc. 8. Kierunki wykorzystania powierzchni Gminy Wojcieszków.	52
Ryc. 9. Atrakcje turystyczne na terenie Gminy Wojcieszków.....	61
Ryc. 10. Infrastruktura drogowa na terenie Gminy Wojcieszków	67
Ryc. 11. Synteza uwarunkowań i kierunków rozwoju energetyki wiatrowej w województwie lubelskim.	74
Ryc. 12. Logika interwencji Strategii.....	116
Ryc. 13. Uwarunkowania i podejście do opracowania Strategii.....	117
Ryc. 14. Kierunki wykorzystania przestrzeni i sieć osadnicza Gminy Wojcieszków.....	147
Ryc. 15. Uwarunkowania środowiska przyrodniczego Gminy Wojcieszków	149
Ryc. 16. Uwarunkowania środowiska kulturowego Gminy Wojcieszków	150
Ryc. 17. Uwarunkowania infrastrukturalne Gminy Wojcieszków.....	151
Ryc. 18. Uwarunkowania społeczne Gminy Wojcieszków	153
Ryc. 19. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Gminy Wojcieszków.....	158
Ryc. 20. Obszary strategicznej interwencji o znaczeniu regionalnym	167
Ryc. 21. OSI Podlaski	168
Ryc. 22. Zasady finansowania Strategii	175
Ryc. 23. Zasady współpracy interesariuszy	179